

LUND UNIVERSITY

Befolkning, samhälle och förändring

Dynamik i Halmstad under fyra decennier

Eriksson, Helena

2010

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Eriksson, H. (2010). *Befolkning, samhälle och förändring: Dynamik i Halmstad under fyra decennier*. [Doktorsavhandling (monografi), Sociologi]. Department of Sociology, Lund University.

Total number of authors:

1

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

BEFOLKNING, SAMHÄLLE OCH FÖRÄNDRING

Helena Eriksson

Befolkning, samhälle och förändring

Dynamik i Halmstad under fyra decennier

Lund Dissertations in Sociology 89

En komplett förteckning över
Sociologiska institutionens utgivning
finns sist i boken, och på
www.soc.lu.se/info/publ

COPYRIGHT ©
Helena Eriksson 2010

GRAFISK FORM
Kjell E. Eriksson

SÄTTNING
Ilgot Liljedahl

OMSLAGSBILD
Torbjörn Stranne

TRYCK
Media-Tryck, Lund University, Lund, Sweden 2010

ISBN 91-7267-313-3
ISSN 1102-4712

Innehållsförteckning

Förord	9
KAPITEL 1	
Inledning	11
Halmstad	13
Disposition	14
KAPITEL 2	
Förändring och lokalsamhälle i teoretiska perspektiv	15
Förändring och stabilitet	15
Klassiska perspektiv – de långa historiska processerna	16
Moderna perspektiv på förändring	24
Lokalsamhälle	27
Lokalsamhälle ur ett historiskt perspektiv	29
Teoretiska perspektiv på lokalsamhälle	34
Humanekologiska perspektiv	46
Sammanfattade perspektiv på förändring och lokalsamhälle	52
System, struktur och förändring	52
Befolkning, aktörer och processer	55
KAPITEL 3	
Problemdiskussion	57
Samhället som system	57
Inre struktur och processer	57
Förändring	59
Reflexivitet	59
Syfte och problemformulering	62
KAPITEL 4	
Metod	63
Att studera förändringsprocesser i ett lokalsamhälle – studiens kontext	63
Val av lokalsamhälle	63
Val av förändringsprocesser	66
Empiriskt material	66
Kvantitativt material	67
Kvalitativt material	74
Sammanfattning	79

K A P I T E L 5	
Befolkning och förändring	81
Befolkningsutveckling	81
Demografiska förändringsfaktorer	84
Befolkningsstruktur	92
Ålder och kön	92
Etnicitet	93
Utbildningsnivå	94
Sammanfattning	95
K A P I T E L 6	
Arbete och sysselsättning	97
Sysselsättningen	99
Förändringar inom varuproducerande näringar	105
Förändringar inom tjänstenäringar	108
Pendling	110
Sammanfattning	113
K A P I T E L 7	
Industrisamhället bleknar bort och ett postindustriellt samhälle tonar fram	115
Näringsliv och Sysselsättning – då och nu	117
Period 1 – åren mellan 1968 och 1976	122
Period 2 – åren mellan 1977 och 1987	131
Period 3 – åren mellan 1988 och 2006	135
Sammanfattning	143
K A P I T E L 8	
Högskolan	145
Högre utbildning i Halmstad	145
Högskolan kommer till Halmstad	145
Högskolan etableras	158
Högskolan i det moderna Halmstad	166
Sammanfattning	175
K A P I T E L 9	
Lokalsamhällets omvandling – en fråga om befolkning, arbetsmarknad och innovativa aktörer	177
Tid, processer och brytpunkter	178
Den demografiska dynamiken	178
Arbetsmarknad och utbildning som förändringsagenter	179
Innovation och tradition: Det nya och det välkända i lokalsamhällets förändringar	184
Processer på arbetsmarknaden	185
Det unika och det generella i lokalsamhällets förändring – Halmstad som exempel	189

Summary	191
Referenser	201
Bilaga 1: Sverigekarta	211
Bilaga 2: Intervjuguide	212

Förord

Åren som doktorand har inneburit möten med människor som på olika sätt har varit av betydelse för mig och som jag här vill tacka. Först vill jag rikta ett stort tack till min handledare Anna-Lisa Lindén. Under de senaste åren har det blivit många tågresor mellan Halmstad och Lund för våra handledningsmöten. Resorna till de regelbundna mötena har bidragit till att strukturera arbetet med denna avhandling. Tack Anna-Lisa för ditt stora engagemang och för att du alltid har stöttat och uppmuntrat mig i avhandlingsarbetet.

En viktig förutsättning för att jag överhuvudtaget har haft möjlighet att skriva denna avhandling är finansiering. Jag vill därför rikta ett tack till Bernd Hofmaier som varit min biträdande handledare och tillika projektledare för projektet Nordisk Benchmarking av innovationsprocesser, finansierat av Verket för innovationssystem (VINNOVA). Projektet finansierade mig under de första åren av min doktorandtid. Den senare delen finansierades av forskningsmiljön Centrum för Innovations-, Entreprenörskaps- och Lärandeforskning (CIEL), vid Högskolan i Halmstad.

Jag vill tacka de personer som jag intervjuat och som med stort engagemang bidragit till denna studie. Ett stort tack för att ni tog er tid att träffa mig och dela med er av era minnen av händelser i Halmstad.

Högskolan i Halmstad har varit min arbetsplats under forskarutbildningen och det finns flera personer där som varit betydelsefulla för att jag både skulle påbörja, och skriva klart denna avhandling. Tack till Per-Olof Olofsson och Ove Svensson för stöd inför min start på forskarutbildningen. Under åren som doktorand har sedan flera personer vid Högskolan i Halmstad på olika sätt bidragit, både genom att kommentera texter, ge goda råd och till att skapa en trevlig arbetsplats, tack till er alla. Speciellt tack till Henrik Barth, Marielle Berg, Aron Chibba, Henrik Florén, Richard Grönevall, Jeanette Gullbrand, Fawzi Halila, Sven-Åke Hörte, Max Lundberg, Jonas Rundquist och Joakim Tell.

Anna Isaksson har jag under de senaste åren delta avhandlingsskrivandets både positiva och mödosamma sidor med och hon har varit ett mycket viktigt stöd, både som kollega och vän. Anna har dessutom varit en av deltagarna i doktorandgruppen DiAS där även Eivor Hoffert Pålsson, Mats Holmquist och Boel Larsson deltagit. Våra diskussionsseminarium och inte minst skrivarresan till Kavalla har gett inspiration till avhandlingsarbetet. Tack till er alla.

Jag vill även rikta ett tack till alla som har läst och kommenterat mina avhandlingstexter under arbetets gång. Särskilt tack till Johan Vaide som var opponert på mitt mittseminarium. Göran Djurfeldt, Kajsa Ellegård och Lennart Schön bidrog

med kommentarer på manuset i samband med mitt slutseminarium, tack till er. Tack också till Mikael Jonasson som bidragit med synpunkter och nya infallsvinklar och Agneta Hansson som har gett värdefulla kommentarer utifrån sin kunskap om Halmstad. Ett stort tack till min tidigare kollega och numera vän, Jenny Andersson, som har korrekturläst manuset och dessutom alltid uppmuntrat mig i mitt avhandlingsskrivande.

Slutligen vill jag rikta ett tack till familj och vänner för stöd och uppmuntran, vilket varit mycket betydelsefullt under den här tiden. Speciellt tack till mina föräldrar och min syster med familj. Särskilt vill jag också nämna mina vänner Ania, Birgitta, Dana, Elisabeth, Kristin, Mia, Mirjam och Sofia som både har korrekturläst manus och stöttat mig på alla sätt.

Halmstad i februari 2010
Helena Eriksson

Inledning

Studier kring förändring är centrala inom sociologin och har varit så alltsedan försöken att förstå förändringar från ett traditionellt till ett modernt samhälle med den urbana, industriella och kapitalistiska ordningen. I ansträngningarna för att förstå förändring har teorier på en generell nivå utvecklats, vilka fånga in olika typer av trender, såsom demokratisering, industrialisering, urbanisering, postmodernisering. I sådana termer lyfts omvandlingen av industrisamhället till ett postindustriellt samhälle fram, där en varuproducerande näringsstruktur och industriproduktion förskjuts till en kunskapsbaserad och serviceinriktad näringsstruktur. I denna övergripande diskussion om samhällsförändringar och nya samhällsordningar finns människor, institutioner och strukturer på ett lokalt plan. De förändringar som är mer övergripande och av makrosociologiskt slag blir viktiga att relatera till människor och organisationer (Lundqvist, 2001). Det finns flera skäl till att studera förändringsprocesser i lokalsamhällen. Ett av dessa kan hänföras till Lever (1991) som pekar på att debatten om genomgripande samhällsförändringar har förts på en generell och aggregerad nivå. Han menar därför att det finns en poäng att med utgångspunkt i ett fall visa på den komplexitet som förändringar innebär och de effekter som förändringarna får. Andra forskare poängterar på liknande sätt som Lever vikten av var förändringar studeras. Till exempel menar Ahrne och Papakostas (2002) att det inte bara är före och efter som ska fokuseras på i förhållande till förändringar utan även *var* förändringarna sker. De menar att det som är gammalt på ett ställe kan vara nytt på ett annat och att förändringsprocesser kan pågå under olika tidpunkter på olika platser. Studier av lokalsamhällen kan, genom sina empiriska undersökningar, förhålla sig kritiskt till de breda teorierna om social förändring. Detta möjliggörs genom studier, vilka placerar förändring i en kontext av tid och rum. Genom studier av lokalsamhällen kan förändring ses som mer motstridig och en mer öppen process än vad de stora generella teorierna tar hänsyn till (Crow, 2002).

I föreliggande studie studeras ett lokalsamhälle, vilket möjliggör att analysera dynamik i förändringsprocesser. Det lokalsamhälle som studeras är Halmstad. Som alla samhällen eller kommuner genomgår Halmstad ständigt förändringar. Exempelvis har arbetsmarknaden förändrats genom företagsnedläggningar och företagsetableringar. Servicenäringen har ökat, vilket är en generell trend, inte bara i Sverige utan på många håll i västvärlden. Sådana förändringar på arbetsmarknaden är nära sam-

manlänkade med befolkningen och den demografiska utvecklingen, av den anledningen att försörjning och boende är beroende av varandra.

Mönstren i relationen mellan arbete och boende har förändrats, men fortfarande finns ett beroendeförhållande dem emellan, menar Nilsson (2000). Under industrialiseringen fanns det i regioner med en stark utveckling inom industrin en stor efterfrågan på arbetskraft. Detta innebar att människor som bodde i regioner med sämre möjligheter till arbete och försörjning flyttade till dessa regioner. Av denna anledning rådde en stor ökning i den geografiska rörligheten under slutet av 1800-talet och första delen av 1900-talet, vilket bidrog till urbaniseringen genom att människor flyttade från landsbygden till städer (Johansson & Persson, 1991). Detta innebar en begränsning i möjligheten att flytta och i förlängningen möjligheten att välja bostadsort. Befolkningens flyttningsmönster anpassades efter arbetsplatserna, vars geografiska etablering var beroende av råvarutillgång, kunder samt infrastruktur (Nilsson, 2000). Som Nilsson (2000:161) uttrycker det: ”Den regionala efterfrågan på arbetskraft styrde flyttningsströmmarna.” Under 1970-talet ökade tjänstenäringarna samtidigt som det rådde en nedgång i industrin. Detta innebar en strukturomvandling på arbetsmarknaden, vilket även fick konsekvenser för människors flyttmönster. De nya tjänstenäringarna består i stor utsträckning av företag som har en relativt lokal eller regional marknad. Detta skapar ett nytt mönster i beroendeförhållandet mellan arbete och bostad, där stor inflyttning skapar möjlighet till en utveckling av arbetsmarknaden. Samtidigt har karriär blivit viktigt, vilket drar människor till stora lokala arbetsmarknader med sitt stora utbud av arbetsplatser. På det sättet har man möjlighet att byta arbetsplats utan att flytta. Dessa stora lokala arbetsmarknader kännetecknar specifikt storstäder samt universitets- och högskoleorter. Boendemiljön och val av boende blir även det en viktig aspekt för var människor väljer att bosätta sig.

Befolkningsökningen blir på detta sätt en viktig drivkraft för den ekonomiska tillväxten i en region. Ett stabilt inflyttningsöverskott säkrar en stabil ekonomisk tillväxt i regionen. Tolkat på detta sätt kan sägas att de tillväxtregioner som kännetecknas av en snabb ökning av tjänsteproduktionen till en del vuxit därför att folk valt att flytta dit (Nilsson, 2000:169-170).

På samma gång pekar en studie av flyttningsmönster i Sverige, mellan åren 1974 och 2005, på att den regionala arbetsmarknaden påverkar flyttningar. Flyttströmmarna går från regioner med hög arbetslöshet och få lediga arbeten till regioner med där arbetslösheten är mindre och det finns fler lediga arbeten. Samma studie visar att den individuella situationen påverkar flyttning. Personer som har en sysselsättning flyttar i mindre utsträckning än personer som inte har en sysselsättning. Flyttningen har under senare år ökat och även pendlingen. På samma sätt som att individer som står utanför arbetsmarknaden flyttar i högre utsträckning än personer som har ett arbete, pendlar även de som har varit arbetslösa i högre utsträckning. Dessa trender har inte minskat över tid (SOU 2007:35).

Andra studier pekar på en minskad platsbundenhet, i den meningen att förändringar av arbetsmarknaden och nya kunskapsinriktade yrken inte kräver en närhet mellan arbetsplatsen och bostaden. Innebörden av detta blir att även andra faktorer än arbete får betydelse för flyttströmmar, som till exempel livsmiljö (Jørgensen, 2004,

Lindén et al 1998, Westholm, 1997). Pendling blir därmed en viktig faktor att förhålla sig till.

I föreliggande studie fokuseras på arbetsmarknaden och det nya som tillkommit på arbetsmarknaden i förhållande till demografiska faktorer, utifrån utgångspunkten att försörjning och boende är nära sammanlänkade. Exempelvis kan arbetsmarknaden expandera eller krympa för medborgare. Förändringar på arbetsmarknaden leder till rörelser av olika slag, i form av in- och utpendling samt flyttning till och från platser. Den befolkning som flyttar är de som är beroende av arbetsmarknaden, det vill säga de som arbetar. Detta kan leda till att befolkningens struktur förändras när det gäller till exempel ålder (Jørgensen, 2004). Som Jørgensen (2004) uttrycker det:

Den demografiska sammansättningen i en kommun påverkas av arbetsmarknadens struktur, dvs olika befolkningsgruppers möjligheter att finna försörjning i kommunen är kopplat till vilken typ av arbete som finns att tillgå, vilket i sin tur påverkar migrationsmönsterna. Samtidigt är näringslivet i hög grad beroende av att ha tillgång till arbetskraft med rätt kompetens för att klara verksamheten och för att kunna utvecklas (Jørgensen, 2004:19).

Dynamiken i förändringar av arbete och människors boende på en viss plats är inget som sker med automatik, eftersom förändringar drivs av aktörer. I dynamiken finns medborgare och aktörer från det privata och det offentliga som reser frågor och driver dem. Dessa aktörer blir centrala i denna studie. Med denna utgångspunkt studeras förändringar av arbetsmarknaden i relation till människor genom demografiska analyser. Med en sådan utgångspunkt måste man ta hänsyn till tid. I studien ingår därför en period på fyra decennier, med början i slutet av 1960-talet och fram till 2006. Förändringsprocesserna leder till förändringar med konsekvenser för Halmstad, i såväl korta som långa tidsaspekter. Denna studie syftar till att studera dessa processer.

Halmstad

Halmstad kommun är föremål för analyser. Halmstad är geografiskt beläget på västkusten i södra Sverige (se bilaga 1). Halmstad är residensstad i Hallands län som, förutom Halmstad, består av ytterligare fem kommuner. Halmstad är beläget mellan de två storstadsregionerna, Göteborg och Malmö/Köpenhamn. Avståndet mellan Halmstad och Göteborg är strax över 14 mil och från Halmstad till Malmö är det knappt 14 mil. Denna sträcka förbinds med motorväg, genom Europaväg 6, samt med tåg, genom Västkustbanan, som går från Göteborg till Malmö/Köpenhamn, med stopp i Halmstad. I öster gränsar Halmstad till Småland, och det är cirka 13 mil till Växjö och 16 mil till Jönköping. Österut går väg 25 och 26 samt tåg till Nässjö.

Halmstad stads historia tog sin början för cirka 700 år sedan då staden fick sitt stadsprivilegium år 1307. Sin nuvarande omfattning som kommun fick Halmstad genom flera kommuners sammanslagningar, varav den sista genomfördes år 1974.¹

1 Halmstad kommun bildade kommun med lanskommunerna Eldsberga, Simlångsdalen, Söndrum, Harplinge, Getinge, Kvibille och Enslöv samt med köpingen Oskarström.

Den 1 januari 1974 bildades Halmstads nuvarande kommun genom att Halmstads dåvarande kommun samlades med de övriga sju kommuner som ingick i Halmstads kommunblock. Därmed blev kommunen landets 18:e kommun i storleksordning räknat efter folkmängden (Informationssystemet Företag · Samhälle, 1978:1).

Halmstad kommun omfattar centralorten Halmstad samt 20 tätorter. År 2006 bodde 55 688 av kommunens 88 958 invånare i centralorten Halmstad, det vill säga 63 procent. De inre delarna av kommunen består av bergkullelätter med skogs- och myrområden. I de mellersta delarna av kommunen dominerar jordbrukslätt och i de västra delarna kustlandskap. Genom kommunen rinner flera åar bland annat Nissan och Fylleån (Nationalencyklopedin, 2010a).

Disposition

I detta inledande kapitel har en allmän inledning till studiens problemområde beskrivits, det vill säga av samhällsförändring och studieobjektet Halmstad.

I nästföljande kapitel, kapitel 2, presenteras teoretiska perspektiv. Kapitlet innehåller en historisk tillbakablick på synsätt kring förändring samt perspektiv på lokalsamhälle, vilka mynnar ut i studiens teoretiska perspektiv. De perspektiv som används och presenteras i kapitlet är aktörsperspektiv på förändring samt systemperspektiv på lokalsamhället. Teorikapitlet mynnar ut i kapitel 3, där en modell över studien samt syfte och problemformuleringar presenteras.

Metodval och överväganden som har gjorts diskuteras i kapitel 4. Studien bygger både på kvantitativt och kvalitativt material, främst demografisk statistik, dokumentstudier samt intervjuer. En beskrivning av insamling och analys av det empiriska materialet görs i kapitlet.

Kapitel 5 och 6 bygger på analyser av det statistiska materialet under en tidsperiod på nästan 40 år. I kapitel 5 analyseras befolkningen utifrån ett demografiskt struktur- och förändringsperspektiv, det vill säga befolkningsökning, födda och döda, migration, ålder och etnicitet. Denna analys följs av ytterligare en i kapitel 6, vilken fokuserar på arbetsmarknad och sysselsättning och hur den har förändrats, det vill säga näringsgrenar och sysselsättning. I kapitlet görs även en analys av pendling.

Kapitel 7 och 8 är analyskapitel som bygger på dokument med beskrivningar av Halmstad samt intervjuer med offentliga och privata aktörer i Halmstad kring perioder av förändring i lokalsamhället. I kapitel 7 analyseras arbetsmarknad och sysselsättning och de förändringar som ägt rum inom det området, samt betydelsen av infrastruktur för arbetsmarknad och sysselsättning. Kapitel 8 är en analys av Högskolan och dess framväxt i Halmstad.

I det avslutande kapitlet, kapitel 9, diskuteras resultatet av förändring och dynamik samt de konsekvenser dessa fått för Halmstad kommun ur ett helhetsperspektiv. Betydelsen av lokalt verksamma aktörer som inspireras av yttre förutsättningar diskuteras. Till sist presenteras de mer generella lärdomar kring dynamik och lokalsamhällets förändringsprocesser denna studie lett fram till.

Förändring och lokalsamhälle i teoretiska perspektiv

Två teoretiska delar utvecklas i detta kapitel. För det första ett tydliggörande av begreppet *förändring* och för det andra var förändring sker, vilket i denna studie är en geografisk plats som benämns *lokalsamhälle*. Förändring fångar in tidsdimensionen i studien och begreppet lokalsamhälle fångar in platsen. Begreppen angränsar till historia, som intresserar sig för tid, och geografi, med plats som intresseområde. Båda dessa begrepp, tid och plats, menar Tickamyer (2000) finns inom sociologin samtidigt som hon menar att de behöver få ett större utrymme. Tickamyer ifrågasätter att begreppen inte har fått större utrymme i sociologin då den sociologiska disciplinen i stor utsträckning har handlat om förändringar samt rumsliga variationer, olika typer av platser och platsens betydelse. Detta visas tydligt i de sociologiska begreppen som relaterar till plats, såsom urban och rural, kärna och periferi samt global och lokal, och när det gäller tid, begrepp såsom förmodern, modern och postmodern.

Förändring och stabilitet

Förändring och stabilitet är centralt i sociologisk teori och även annan samhällsvetenskaplig teori. De moderna synsätten på förändring har i stor utsträckning påverkats av de klassiska perspektiven. Det är enbart under senare tid som detta perspektiv har utmanats av alternativa perspektiv, genom processperspektiv eller perspektiv med aktören i fokus (Sztompka, 1993). Den historiska utvecklingen av teoretiska förändringsperspektiv och ett synsätt på förändring som används i denna studie kommer att utvecklas i det följande avsnittet.

Klassiska perspektiv – de långa historiska processerna

De stora klassiska teorierna bygger på en förståelse av samhällsutveckling utifrån långa historiska processer. Denna typ av teoribildning var länge förankrad i sociologisk teori. Två olika perspektiv kan urskiljas, för det första ett linjärt och evolutionistiskt perspektiv och för det andra ett cykliskt perspektiv, vilka båda har gemensamt att de relaterar förändring till långa historiska processer.

Exempel på det linjära och evolutionistiska synsättet på social förändring kan hämtas från Auguste Comte och Herbert Spencer. Deras synsätt menar Sztompka (1993) liknar varandras i den meningen att de båda inspirerades av biologin. Comte (1820/1974) ser samhällen som system. Hans analyser av samhället och dess utveckling, eller dess progression som han uttrycker det, framställer han i ett historiskt perspektiv. Hans synsätt kan belysas med den mening som han inleder sin artikel *A Brief Appraisal of Modern History* med:

The advance of civilisation calls on us to replace a system which was based upon the combination of the spiritual and temporal powers; the first being papal and theological, the second feudal and military (Comte, 1820/1974:79).

Samhället och dess utveckling beskriver Comte (1820/1974) i tre steg där det första teologiska stadiet ersätts med ett feodalt militärt samhälle, för att därefter ersättas av ett modernt industriellt samhälle. Comte sätter kunskap, samt metoder för att anskaffa kunskap, som centralt för olika samhällstyper. Utveckling är först och främst ett framsteg i metoder för att anskaffa kunskap och den kunskap som det resulterar i. Drivkraften bakom historisk förändring är det sätt, på vilket sätt människor närmar sig och förstår verkligheten. Det vill säga de antaganden och metoder som människor använder för att förklara, förutse och kontrollera världen. De tre stadierna har olika sätt att förhålla sig till kunskap. Det första teologiska stadiet kännetecknas av en tro på det övernaturliga och spirituella. Det andra, metafysiska, stadiet kännetecknas av att människan ersätter Gud och det övernaturliga med orsaksprinciper. I det politiska livet dominerar till exempel idéer om suveränitet, regler och lagar och legal styrning. Det tredje stadiet, vilket Comte benämner *positive*, träder in under det vetenskapliga och industriella steget. Denna kunskap ser Comte som överlägsen den teologiska och den metafysiska.

Spencer (1972) tar fasta på differentiering i sin syn på samhällsutveckling. Han använder sig av begreppet evolution som en utgångspunkt, vilket han definierar som:

a change from an incoherent homogeneity to a coherent heterogeneity, accompanying the dissipation of motion and integration of matter (Spencer, 1972:71).

I korthet menar Spencer att evolution är en universell process som fortgår genom strukturell och funktionell differentiering, från enkelt till komplext och från uniform homogenitet till specialiserad heterogenitet. För att understryka i vilken riktning evolutionsprocessen går introducerar Spencer samhällstyper, vilka ska ses som

startpunkt och slutpunkt i en kronologisk sekvens av olika samhällstyper, vilka han benämner militärsamhälle och industrisamhälle (Spencer, 1972).

Sztompka (1993) lyfter fram att det finns flera gemensamma kännetecken i Comtes och Spencers synsätt. För det första är de linjära, långa och historiska processerna gemensamma. De linjära processerna likställs med progression och ett synsätt där samhället går från primitivt till utvecklat, från enkelt till komplext och från homogent till heterogent. Utvecklingen ses som oåterkallelig, ett samhälle upprepar inte sig själv och varje efterföljande steg är mer komplext och mer differentierat än det tidigare steget. Utvecklingen följer samma mönster överallt. De skillnader som kan förekomma har att göra med hur snabbt eller långsamt förändringen sker, vilket kan vara beroende av till exempel kultur. Bakom vad som förefaller vara osammanhängande och slumpartade händelser i historien finns ett underliggande unikt mönster eller logik. För det andra ser de samhället som en helhet eller ett system (som består av delar och subsystem) där allt genomgår förändring. För det tredje ses förändring som stegvis, kontinuerlig, inkrementell och kumulativ. Förändringarna går lugnt till och omfattar inga radikala sammanbrott eller accelerationer. Även om specifika samhällen upplever kriser eller liknande är det inget som har betydelse för den totala förändringsprocessen. För det fjärde ses förändring som endogen och något som kommer inifrån samhället. Förändring finns inbyggda i samhällets natur och drivs av självförverkligande och självförändring. Slutligen ses förändringar i samhället som ständigt närvarande. Förändring är naturligt och nödvändigt. Stabilitet eller stagnation betraktas som undantag. Den typ av teori som Comte och Spencer utvecklade kan klassificeras som klassisk evolutionism.

Andra klassiska perspektiv på förändring skiljer sig från de linjära evolutionistiska synsätten genom en förståelse av förändring som cykliska processer. Cykliska perspektiv utgår inte från att det finns en orubblig riktning och ständig förnyelse i samhällsutvecklingen. De utgår från cykler av upprepning och regelbundet återkommande händelser. Mer konkret innebär detta att med ett linjärt synsätt skiljer sig varje fas från alla tidigare faser medan med ett cykliskt synsätt kommer alla samhällstillstånd att någon gång vara likadana eller i huvudsak lika ett tidigare tillstånd. Hur lång en cykel är kan variera. En cykel kan följa rytmiska eller orytmska mönster och antalet faser kan variera. Den karaktäristiska historiska cykeln omfattar tre faser. Den första fasen kännetecknas av anarki, den andra av ordning och civilisation och den tredje av civilisationens fall (Sztompka, 1993).

Vilfredo Pareto (1973) diskuterar samhällsutveckling utifrån ett flertal historiska utvecklingsprocesser såsom politik, ekonomi och ideologi. Dessa går igenom cykler av jämvikt, ostabilitet, ojämnavikt och slutligen återigen jämvikt. Paretos teori bygger på ett synsätt att samhället utvecklas och går under i kriser. I krisen går den gamla eliten under och det skapas en ny elit. En samhällstyp styrs alltid av en elit, eliten är den starkaste och mest kapabla inom ett område. En central del i Paretos teori är att eliter inte är bestående.

Sålunda är människans historia historien om det ständiga ersättandet av vissa eliter: när en stiger uppåt, sjunker en annan neråt (Pareto, 1973:13).

Som Aron uttrycker det är det viktigaste för samhället och hur det förändras i Paretos synsätt den styrande minoritetens *uppgång och fall* (Aron, 1978:163).

De klassiska perspektiven har både likheter och skillnader. Gemensamt är de långa historiska processerna, men teorierna skiljer sig åt genom att de antingen har ett evolutionistiskt synsätt eller ett cykliskt synsätt. Sztompka (1993) jämför den historiska materialismen och Karl Marx med dessa synsätt. Han menar att Marx har en nära koppling till de linjära evolutionistiska synsätten i det att han ser förändring som progressiv. Förändring följer specifika steg och samhället utvecklas till att bli mer komplext och differentierat. Denna analys gör Marx utifrån samhällets arbetsdelning. Det finns även skillnader mellan Marx synsätt och de andra klassiska perspektiven. Hans dialektiska synsätt, inspirerat av Hegel, innebär till exempel att han inte ser utveckling som linjär och jämn, utan den innehåller sammanbrott och bakslag. Progression kan enbart ses i det slutliga steget. I det historiskt materialistiska perspektivet ses även förändring som radikal och med ett tydligare aktörsperspektiv.

Utveckling av och kritik mot de klassiska perspektiven

De klassiska sociologiska evolutionsteorierna fick utstå hård kritik. Kritiken riktades bland annat mot synsättet att förändring följer ett generellt historiskt mönster och föreställningar om att alla samhällen genomgår evolutionistisk förändring. Kritikerna pekade på att samhället inte kan ses som en enhet utan är heterogent och består av till exempel olika lokalsamhällen och nationalstater. Kritik har riktats mot att evolutionisterna tagit förändring förgivet, att de menar att det enbart finns en väg som samtliga samhällen genomgår samt de ofrånkomliga stegen som alla måste gå igenom. Att förändring har en orsak som är universell har även kritiserats. Kritiker menar att orsaker till förändring är komplexa, vilket kan exemplifieras med kritiken mot att evolutionisterna enbart tar hänsyn till endogena förklaringar till förändring och bortser från exogena. Det lyfts fram kritik mot att de inte har sett till människans roll i förändring. Det finns inga aktörer i skapandet och omskapandet av samhället. Slutligen har det riktats stark kritik mot progressionstänkandet (se till exempel Sztompka, 1993, Mandelbaum, 1957).

Den starka kritiken innebar inte att perspektiven slutade att utvecklas. Neo-evolutionisterna inom sociologin utvecklades bland annat som en reaktion mot den, på 1950-talet, dominerande strukturfunktionalismen, vilken kritiserades för att vara statisk. Neo-evolutionismen sågs som ett alternativ till, eller som en variant av, funktionalismen. Neo-evolutionismen blev inflytelserik när det gäller teorier om förändring. Istället för att som de klassiska evolutionisterna utgå från filosofi och historia genomförde neo-evolutionisterna empiriska undersökningar av förändring, vilka låg till grund för deras teorier. Evolution ses av neo-evolutionisterna som något som måste studeras vetenskapligt och där den kritik som riktats mot de klassiska evolutionisterna måste beaktas. De skiljer sig från de klassiska evolutionisterna, bland annat genom att de studerar processer i mindre sociala enheter såsom kulturer eller nationalstater och inte utveckling av hela samhället. De var intresserade av förklaringar till evolution och inte scheman av nödvändiga steg. Neo-evolutionisterna tar

en deskriptiv utgångspunkt och går bort från värderingar av progression (Sztompka, 1993).

Talcot Parsons (1966, 1971) kan exemplifiera det neo-evolutionistiska perspektivet. Genom sitt strukturfunktionalistiska perspektiv kan hans tolkningar av förändring i samhället ses som en utveckling av detta perspektiv. Parsons har ett systemperspektiv på samhället och menar att det förekommer processer, vilka skyddar kontinuitet och reproduktion av samhället. Det finns även processer som skapar strukturell förändring och förändrar systemets värderingar och normer. Dessa strukturella förändringar följer ett evolutionistiskt mönster där varje steg innebär ökad komplexitet och ökad variation samt specialisering av delar inom systemet. Detta kräver i sin tur nya former av samverkan, samordning och organisering (Parsons, 1971).

Socio-cultural evolution, like organic evolution, has proceeded by variation and differentiation from simple to progressively more complex forms (Parsons, 1966:2).

Parsons (1966, 1971) identifierar fyra huvudsakliga mekanismer för evolution: differentiering, förbättrad anpassningsbarhet, inkludering av olikheter och värdegeneralisering, vilka verkar tillsammans. Ett samhälles eller systems tillstånd är ett resultat av komplexa progressiva förändringsprocesser, vilka involverar de fyra mekanismerna. Parsons vill inte diskutera evolutionär utveckling i termer av en kontinuerlig linjär process, men däremot menar han att det går att identifiera breda utvecklingssteg. Han menar att samhället går från primitivt, över ett mellanliggande steg för att slutligen nå det sista steget, ett modernt samhälle. Innehållsmässigt innebär detta att samhället går från enhetligt och homogent till vad som Parsons menar är ett modernt samhälle, till vilket han identifierar fem kännetecken. Det moderna samhället är ett fullständigt differentierat samhälle. Det är ett samhälle där ekonomin dominerar med kännetecken som massproduktion och byråkrati. Ett modernt samhälle kännetecknas av att det samordnar och utövar kontroll genom att det har ett utvecklat rättsystem. Stratifieringen i ett modernt samhälle grundar sig i vad man har uppnått, vilket i sin tur är baserat på universella kriterier. Slutligen kännetecknas det moderna samhället av en utvidgning av opersonliga och komplexa nätverk av sociala relationer. Parsons synsätt tar sin utgångspunkt i det västerländska samhället, vilket han har kriterats för (Sztompka, 1993).

Även de cykliska perspektiven har utvecklats med bland annat Pitrim Sorokins cykliska teori med utgångspunkt i kultur som fokus för cyklerna. Han definierar kultur som:

the sum total of everything which is created or modified by the conscious or unconscious activity of two or more individuals interacting with one another or conditioning one another's behavior (Sorokin, 1937:3).

Sorokin (1937) identifierar två motsatta typer av kulturer, vilka han benämner Ideational och Sensate. Dessutom identifierar han mellanliggande former, en av dem benämnd Idealistic. Ideational kultur kännetecknas av att den är spirituellt och immateriell. Sensate kultur skiljer sig från Ideational kultur och har ett fokus på vad som kan nås av sinnena samt det materiella. Idealtyperna som Sorokin utvecklar app-

licerar han på historien och olika tidpunkter i denna, där han som utgångspunkt tar att förändringarna är cykliska. I sina studier rekonstruerar han historiska processer och skapar en tidscykel, där han menar att dagens västerländska kultur kännetecknas av en Sensate kultur.

Ett system förändras när det inte längre finns några möjligheter i systemet, det vill säga när alla kulturella aspekter av systemet, såsom till exempel kognitiva, moraliska och politiska inte domineras av kreativitet. Systemet förfaller oundvikligen när det domineras av tröghet, tvång och pseudovärderingar. När ett system förfaller tar ett annat vid (Sorokin, 1963). Denna process är främst beroende av människorna i systemet och deras handlingar. Detta innebär ett sätt att se på förändring där systemet förändras inifrån, av människor i systemet. Sorokin menar även att externa faktorer kan spela roll när ett system förändras, till exempel genom att underlätta eller hämma utvecklingen (Sztompka, 1993).

Andra sätt att se på klassificering – brottet från de långa historiska processerna

Brottet från den rena klassificeringen kom med Ferdinand Tönnies. Hans teori frångår den tidigare klassificeringen av samhällstyper och analyser av samhällsutveckling utifrån långa historiska processer. Fokus sätts inte i hans teori på krigarsamhällen, nomadsamhällen och agrarsamhällen. Istället använder han sig av nya sätt att se på samhällen, utifrån begreppen *gemeinschaft* och *gesellschaft*. Tönnies kända begrepppar beskriver två typer av socialitet. Kännetecknande för *gesellschaft* är sociala relationer som är rationella utifrån ett nyttoperspektiv, vilka till exempel kommer vid lönearbetet och marknadstransaktioner. *Gemeinschaft* kännetecknas av relationer som bygger på samhörighet såsom släktskap, vänskap och grannar. Ett samhälle som karaktäriseras av *gemeinschaft* bygger på släktskapsband och individerna är förenade genom religiösa och moraliska värderingar. Denna form av gemenskap menar Tönnies riskerar att upplösas på grund av arbetsdelning och individualism, vilket karaktäriserar relationerna i ett samhälle av *gesellschaft*karraktär (Tönnies, 1887/2001).

Även om Emile Durkheim i sin avhandling *De la division du travail social*, med den engelska översättningen *The division of labour* inte refererar till Tönnies torde han ändå ha inspirerats av denne i utvecklingen av sitt begrepppar *mekanisk och organisk solidaritet* (Asplund, 1991). Durkheims (1984) begrepp mekanisk- och organisk solidaritet beskriver olika typer av sammanhållning i samhället beroende på dess grad av arbetsdelning. Mekanisk solidaritet finns i ett samhälle med låg grad av arbetsdelning, eller för att vara mer allmän, differentiering av sociala funktioner. Det skapar en social sammanhållning grundad på gemensamma värderingar och stark social kontroll. Kollektivet är centralt för människornas självuppfattning och kollektivet är tydligt avgränsat mot omvärlden. Människor binds samman av gemensamma värderingar. Organisk solidaritet råder i ett samhälle med differentierade sociala funktioner. I ett samhälle med organisk solidaritet, där människor har väldigt olika livserfarenheter, finns en annat slags sammanhållning. Denna baseras på ett ömsesidigt funktionellt beroende som följer av långt gången arbetsdelning. Individbegreppet blir centralt för människornas självuppfattning.

Tönnies och Durkheims perspektiv var ett brott från de tidigare synsätten på samhället där tidsperspektivet var i fokus, i form av typologier som jägarsamhälle och jordbrukssamhälle, medan Tönnies och Durkheim hade sociala relationer som utgångspunkt för sina typologier. En skillnad mellan dessa som kan utläsas genom deras respektive användningar av begreppsparen är att Tönnies ifrågasatte om förändringen av samhället var progressiv och varnade för dess sidoeffekter (Fletcher, 1971).

Förändringsteorier – kritik

Teorier om förändring har utvecklats genom åren. Det har riktats stark kritik mot de tidiga utvecklingsteorierna, men trots detta har de fått stort genomslag och influerat synen på förändring (Sztompka, 1993). Som tidigare nämnts riktades kritik tidigt mot de evolutionistiska perspektiven och kritiken har sedan fortsatt. Kritikerna ser en problematik i att dagens samhällsvetenskapliga teori fortfarande har kvar mycket av de klassiska perspektiven när det gäller studiet av social förändring eller utveckling (Ahrne & Papakostas, 2002, Wallerstein, 2001). Kritiken som lyfts fram riktas delvis mot olika problem, men några större teman kan ändå identifieras; att utvecklingen går i en viss riktning, att endogena förklaringar till förändring dominerar, att det finns en "prime mover" samt synen på förhållandet mellan stabilitet och förändring.

Progression

Synsätt på förändring som innebär ett progressionstänkande och att utvecklingen går i en viss riktning innebär att ett system inte upprepar sig själv utan att det vid ett senare tillfälle alltid uppnått ett högre tillstånd eller att det närmat sig ett slutgiltigt steg. Detta synsätt medför antaganden om en ofrånkomlig, nödvändig och icke värdbar process. Det innebär även att synen på förändring får karaktären av att vara mekanisk i den meningen att förändring pågår utan några mänskliga handlingar, att den pågår ovanför människors huvuden.

De klassiska sociologerna Spencer, Marx, Durkheim och Weber hade alla ett mått av progression i sina teorier. Spencer genom sitt evolutionstänkande och Weber genom att se rationaliseringen som samhällsutvecklingens huvudsakliga inriktning. Marx i sin kommunistiska utopi samt Durkheim genom arbetsdelning och den organiska solidaritetens åtföljande integration av samhället, människor som kompletterar varandra (Sztompka, 1993). Även om de klassiska sociologerna trots sitt evolutionsperspektiv såg faror med utvecklingen, var Tönnies den som ifrågasatte om förändringen av samhället var progressiv och varnade för dess sidoeffekter (Fletcher 1971).

Kritik kommer från många håll mot att förändringar har ett visst mål och går i en viss riktning och då mot ett högre stadium i samhällsutvecklingen (Ahrne & Papakostas, 2002, Wallerstein, 2001, Tilly, 1984). Ett problem är att evolutionsteorierna tar utgångspunkt i tillväxt menar Nisbet (1969), vilket innebär att förändringar går i en riktning vars mål är den ultimata mognaden (vilken förutsätts vara den västerländska moderniteten). Nisbet menar istället att det inte finns någon enkel linjär förändring som går mot ett specifikt mål. Visserligen menar Ahrne och Papakostas

(2002) att mot bakgrund av den kunskap som människan ständigt utvecklar går det inte att utesluta att det finns en viss riktning, men detta kan inte förutsättas och bör vara huvudsakligt fokus i studier och teorier om förändring. Sztompka (1993) pekar på två problem med progressionstänkande. För det första menar han att progression alltid bygger på värderingar. För det andra poängterar han att progression inom ett område kan uppstå genom regression inom ett annat område.

Endogena och exogena förklaringar

Endogena och exogena förklaringar har att göra med huruvida förändring kommer inifrån eller utifrån. Enligt Boudon (1991) är det alltid viktigt att ta hänsyn till när det kommer till teori om social förändring. Inom sociologin finns en preferens att förklara orsaker till förändringar genom att de härrör från det egna samhället eller det egna systemet, det vill säga endogena förklaringar (Wallerstein, 2001, Nisbet, 1969).

Många teorier om social förändring ser till relationen mellan framtid, nutid och det förflutna genom att se framtiden som inbegripen i nutiden, vilken har sitt ursprung i det förflutna. Detta leder till funktionalistiska tankegångar som utgår från att dysfunktion i systemet är det som leder till förändring (Boudon, 1991). Att ta denna utgångspunkt kan ses som problematiskt då gränser som skiljer samhällen eller system åt inte är entydiga (Tilly, 1984). Om gränserna är otydliga blir skillnaden mellan endogena och exogena förklaringar otydliga eller godtyckliga (Ahrne & Papakostas, 2002).

Den institutionella teoribildningen är ett exempel på hur endogena förklaringsmodeller till förändring fortfarande har en stark position i teorin. För att belysa historiens påverkan på samtiden och hur samhällen utvecklas, används i den institutionella teoribildningen begreppet stigberoende, vilket kort innebär att utveckling är beroende av historien och att institutioner tenderar att reproducera tidigare händelser genom självförstärkande mekanismer. Fokus inom den historiska institutionalismen har varit att förklara varför olika generella processer, såsom till exempel urbanisering och industrialisering ser olika ut på olika platser (Ahrne & Papakostas, 2002). I kritiken mot att i så stor utsträckning fokusera på endogena förklaringar till förändring lyfts argument som att förändringar många gånger är exogena genom internationella och globala influenser fram (Wallerstein, 2001).

Prime mover

Kritiken mot synen på en, vad Boudon (1991) benämner, *prime mover* handlar om synen på att det finns en logik i samhället som förändras. En problematik i detta är att hänsyn inte tas till att drag från olika samhällen kan existera samtidigt. Ytterligare en problematik med perspektivet är att det utgår från att förändringsprocesser ser likadana ut i samhällen som är olika.² Att utgå från att det finns en grundläggande logik i ett samhälle eller en prime mover kan kritiserars då det inte finns någon enhetlighet i förändringsprocesser (Ahrne & Papakostas, 2002). Trots den kritik som har riktats

2 Moderna teorier kring övergången från ett modernt till ett postmodernt samhälle, senmodernt samhälle eller nätverkssamhälle innebär en tanke kring att det finns en ny logik i dagens samhälle som inte fanns i det moderna samhället eller industrisamhället, vilket även det kan ses som problematiskt (Ahrne & Papakostas, 2002).

mot stadietänkandet menar Ahrne och Papakostas (2002) att detta lever vidare i stor utsträckning. De menar att det finnas ett behov av att kategorisera samhällstillstånd.

Ahrne och Papakostas (2002) menar att samhällsförändring inte kan ses som något enhetligt. Istället menar de att samhällsförändring omfattar en mängd olika processer som kan hänga samman på olika sätt. Tilly (1984) resonerar på liknande sätt och menar att det inte finns en stor förändringsprocess utan en mängd processer på olika nivåer och att de är olika komplexa. Dessa pågår parallellt och går i olika riktningar, de kan vara helt separerade från varandra eller överlappande. Social förändring är resultatet av dessa på en aggregerad nivå. Detta kan exemplifieras med synen på differentiering som central i samhällens förändringsprocesser. Tilly menar att differentiering inte kan ses som en entydig process eftersom man även kan se processer som går i motsatt riktning.

Synsätt på förhållandet mellan stabilitet och förändring

I förhållande till förändring bör dess motsats, stabilitet, diskuteras. Här finns olika perspektiv att beakta. Ett problem som Nisbet (1969) menar finns i de klassiska evolutionistiska perspektiven är att de på grund av sin utgångspunkt i tillväxt förutsätter att förändring är samhällets normala och naturliga tillstånd. Detta kritiserar Nisbet och menar att stabilitet är lika naturligt som förändring. Nisbet (1969) är kritisk till att synsätt där förändring ses som kumulativ och gradvis har haft ett så stort utrymme. Han menar att förändring ofta sker med avbrott, med till exempel kriser och kontinuitet som följer på varandra.

Ahrne och Papakostas (2002) riktar kritik mot hur man sett på förhållandet mellan stabilitet och förändring på andra grunder. De menar att en stor del av de samhällsvetenskapliga teorierna kring förändring, vilka tar sin utgångspunkt i stadietänkande, har en utgångspunkt i att korta perioder av förändring följs av långa stabila perioder. Förändringsperioderna blir då övergångsperioder eller brytningstider. Sådana teorier beskriver stadier som följer på varandra såsom jägarsamhälle, jordbrukssamhälle, industrisamhälle och tjänstesamhälle. Ahrne och Papakostas (2002) menar:

Förändringsperioderna kan vara kortare eller längre, mer eller mindre dramatiska, mer eller mindre revolutionära, men i tänkandet av termer av före och efter ligger en underförstådd tanke om att förändringsperioderna är kortare undantag som kan ses som brytningstider eller övergångsperioder (Ahrne & Papakostas, 2002:61-62).

Det finns flera problem med stadietänkandet och det har på olika sätt kritiserats och problematiserats. I teorier som har sin grund i stadietänkande urskiljer Ahrne och Papakostas (2002) två perspektiv. Å ena sidan finns det en syn på att det sker ett radikalt brott från det gamla i och med en ny samhällsordning. Å andra sidan finns synsätt som innebär att historien formar framtiden. Ahrne och Papakostas argumenterar för att det är möjligt att analysera och hantera både stabila och föränderliga processer³ och att det är fel att göra en dikotomi av stabilitet och förändring. Istället blir det centralt att se hur dessa hänger ihop och samverkar.

3 Denna analys bygger de på att det är möjligt att studera organisationer i det sociala landskapet (se vidare Ahrne & Papakostas, 2002).

Moderna perspektiv på förändring

Gemensamt för den historiska utvecklingen av förändringsperspektiv är att den relateras till moderniteten. Oavsett om det är de tidiga perspektiven med Comte och Spencer, Sorokins cykliska perspektiv, den historiska materialismen eller Tönnies och Durkheims klassificeringar av samhället utifrån relationer.

Efter detta har ytterligare moderna teoretiska kategoriseringar tillkommit med start i Alain Touraines (1971) och Daniel Bells (1974) teorier om det post-moderna samhället, med sina kännetecken. Det vill säga förändringar i ekonomi, arbete och teknologi, vilket i sin tur leder till förändringar av den politiska ordningen samt kultur (Bell, 1974). Detta har följts av en rad teorier om moderniteten och vad som kommer ur det moderna samhället. En sociolog som fått uppmärksamhet är Manuel Castells. Castells menar att vi är på väg in i ett nytt samhälle med en helt ny samhällsstruktur. Detta belyser han i sin helhetsteori om samhället. Castells (1999a, 1999b, 2000) studerar förändringar från ett modernt industrisamhälle till ett nätverkssamhälle. Det är tre oberoende processer som ligger bakom denna förändring, vilken har sin grund i slutet av 1960-talet och mitten av 1970-talet. Dessa är den informationsteknologiska revolutionen, förändringar i ekonomin och krisen för både den industriella kapitalismen och etatismen samt uppkomsten av de många kulturella och sociala rörelserna. Dessa tre processer och samspelet mellan dem har lett till en ny dominerande samhällsstruktur som kan beskrivas som ett nätverkssamhälle och en ny typ av ekonomi, den informationella och globala kapitalismen. Enligt Castells uppstår det en förändring när det sker en strukturell förändring i produktionsförhållanden, maktrelationer och erfarenhetsrelationer (Castells, 2000).

Mot ett aktörsperspektiv – fokus på hur förändring är möjlig

Sztompka (1993) menar att sociologisk teori har förändrats från att ha fokuserat på stora historiska schematiska teorier med fokus på ofrånkomliga, sociala processer till mer konkreta analyser av social förändring i en viss tid och på en viss plats. Förändringsteorier har även kommit att se till aktören som del i skapandet av förändring och det har utvecklats en större öppenhet inför vad förändringen leder till. Aktörer kom in i de sociologiska förändringsteorierna först som stora män (och senare kvinnor). Rollteorierna förde sedan in aktören i egenskap av roller. Specifikt såg man till de roller som har möjlighet att introducera och genomdriva förändring. Slutligen utvidgades aktörsbegreppet till att omfatta alla människor.

It was recognized that obviously each individual has only a minuscule say in social change, but at the same time social change must be treated as composite result of what all individuals do. Distributively each has a minor, practically invisible agential power, but collectively they are all-powerful (Sztompka, 1993:192).

Ett aktörsperspektiv på social förändring innebär att social förändring ses som ett resultat av individers handlingar. Detta perspektiv skiljer sig från ett mer strukturellt perspektiv på förändring, vilket analyserar variabler på en aggregerad nivå. I en så-

dan typ av analys finns inte individen med och det finns inget fokus på individens handlingar eller relation mellan handling och situation (Boudon, 1991). Ett aktörs-perspektiv innebär att människor själva skapar och omskapar sitt samhälle. Resultat av vad samtliga i samhället gör får effekter på en aggregerad nivå och leder till social förändring. Samtidigt såg man att all förändring inte är oavsiktlig och att människor inte alltid handlar isolerat. Man även måste ta hänsyn till att människor handlar avsiktligt samt att de handlar kollektivt (Sztompka, 1993). Sztompka (1993:200) identifierar sex ontologiska kännetecken för aktörsteorierna.

1. Samhället är en process som ständigt genomgår förändringar
2. Förändringarna är till största del endogena
3. Förändringar kommer från individer i form av individer och sociala kollektiv
4. Det uppstår konflikter mellan olika aktörer på grund av olika riktning, mål och hastighet på förändring
5. Handlingar pågår inom en kontext av möten med strukturer där strukturerna både skapar och omskapas och aktörerna både producerar och produceras
6. Utbyte mellan handlande aktörer och strukturer sker i tid och består av aktörers kreativitet och strukturers begränsningar.

Aktörsperspektivet rymmer flera perspektiv, med allt från fokus på individuella till kollektiva aktiviteter och hur handlingar producerar och reproducerar den sociala verkligheten. Ett perspektiv som fått stort utrymme är Anthony Giddens struktureringsteori, vilken i denna studie utgör grunden för utvecklingen av ett synsätt på förändring.

Giddens struktureringsteori

I boken *The constitution of society Outline of a the theory of structuration* presenterar Giddens (1984) sin teori om hur samhället genom strukturer, institutioner samt handlande subjekt utgör samhället. Grunden i struktureringsteorin är människans förmåga att reflektera över och styra över sina handlingar. Den centrala utgångspunkten som Giddens tar i sin struktureringsteori är att strukturen innehåller både begränsningar och möjligheter för individens handlingar. Däremot existerar inte strukturen som något objektivt utanför individen och oberoende av individens handlingar. Strukturen formar handlingar och formas av handlingar. Detta innebär att om det inte fanns några handlingar skulle det inte heller finnas någon struktur.

Strukturen består av regler och resurser eller tillgångar. Strukturens regler innebär begränsningar och sanktioner medan resurser är förmågan att förändra den sociala omgivningen. Struktur innefattas i ett socialt system, vilket situationsbinder aktören samtidigt som den även reproduceras i tid och rum. Hur det sociala systemet produceras och reproduceras analyseras genom de situationsbundna aktörernas handlingar, det vill säga genom struktureringsteorin (Giddens, 1984).

Aktörers handlande och strukturerna är inte skilda åt. Det kan ses som en del av strukturerna, vilket innebär att strukturerna förändras av aktörernas handlingar. Reglerna och resurserna påverkar aktörens handlingar och omskapas av de proces-

ser som uppstår när de används samt de strukturella delarna av ett socialt system som både är medium för och resultatet av det som utgör det sociala systemet. Detta benämner Giddens strukturens dualitet. Aktör och struktur ska inte ses som oberoende av varandra utan som en dualitet (Giddens, 1984). Resurser ser Giddens som en maktresurs och han menar att det är förmågan att förändra och påverka sociala händelseförlopp, att som han uttrycker det "act otherwise" eller "make a difference" (Giddens, 1984:14).

Giddens struktureringsteori inkluderar individen och det vardagliga handlingarna hos alla individer. Det är de mänskliga aktörerna som genom sina vardagliga handlingar är motorn i struktureringsteorin. Mycket av en aktörs handlingar är rutinmässiga, trots det kan individen vanligtvis, om det behövs, förklara det mesta av vad de gör. De sociala aktörerna har möjlighet till kunskap och reflexivitet, vilket kort kan beskrivas som att alla aktörer har kunskap om villkor och konsekvenser i sitt vardagliga liv (Giddens, 1984).

Den sociala verkligheten ses som flytande och förändringsbar. Som Giddens (1979) uttrycker det är kärnan i struktureringen det ständiga skapandet och omskapandet av samhället och han menar att vi lever våra liv i ständig förändring. Trots att det är individens handlingar som gör att samhällsstrukturen kan existera kan den för människan vara historiskt given i den bemärkelsen att individen föds in i ett samhälle med existerande institutioner, lagar och regler. Detta innebär att strukturen kan uppfattas som svår att förändra.

Giddens struktureringsteori fokuserar varken enbart på enskilda aktörer eller samhället som en strukturell helhet. Ur ett förändringsperspektiv innebär hans synsätt att det centrala är hur människor producerar den sociala strukturen genom sitt reflexiva handlande (Giddens, 1984). All mänsklig handling menar Giddens (1997) är reflexiv, vilket innebär att människan har möjlighet att reflektera kring orsaker till sina handlingar. Reflexivitet omfattar relationen mellan kunskap och det sociala livet. Den kunskap som människan har om samhället påverkar hur hon agerar i samhället (Giddens, 2003).

Människans möjlighet till reflexivitet, att ha kunskap och reflektera över sitt handlande, är beroende av hennes medvetande. Giddens lyfter fram olika typer av medvetande, praktiskt medvetande, diskursivt medvetande samt det omedvetna. Det praktiska medvetandet omfattar kunskap och minnen, vilka individen använder för att hantera vardagslivet och rutinmässigt handlande. Detta är handlingar som inte kräver någon reflektion över handlingarnas motiv. Exempel på kunskap som finns i det praktiska medvetandet är kunskaper om socialt samspel. När individen handlar i situationer som inte är rutinmässiga krävs att hon reflekterar över sina handlingar, det vill säga använda sig av det diskursiva medvetandet. Individen reflekterar då över sina handlingar och blir medveten om dem och motiven bakom dem och kan överväga olika handlingsalternativ (Giddens, 1984).

Giddens (1996) menar att den moderna reflexiviteten innebär att det vi gör ständigt utsätts för prövning genom ny information, varför det ständigt förändras.

Det moderna sociala livets reflexivitet består i att sociala bruk utsätts för kontinuerliga prövningar och reformer i ljuset av inkommande information om just dessa bruk, varigenom deras karaktär

konstitutivt förändras. Vi måste vara klara över denna företeelses natur. Alla former av socialt liv är delvis konstituerade av aktörernas kunskap om dem. (Giddens, 1996:43).

Giddens (1996) förklarar och beskriver relationen mellan kunskap och det sociala livet vidare genom att peka på att alla sociala vanor och bruk rutinmässigt förändras då ny kunskap och nya upptäckter tränger in i dem. Kunskap ska inte här ses som något absolut och säkert, utan kunskap ska ses som något som kan omprövas. Detta innebär att den reflexiva kunskapen som det moderna utgörs av när som helst kan omprövas (Giddens, 1996). Här ska noteras att även om Giddens (1984) synsätt innebär att människan genom reflexivitet och vetskap om villkor och konsekvenser ser han inte förändring som något som sker med tydliga avsikter.

Human history is created by intentional activities but is not an intended project; it persistently eludes efforts to bring it under conscious direction (Giddens, 1984:27).

I föreliggande studier, där intresset ligger kring att studera förändring i förhållande till en specifik plats, lokalsamhället blir det viktigt att påpeka att Giddens (1984) menar att strukturer som är inbäddade i tid och rum kan betraktas som institutioner. Institutioner som Giddens (1984:24) ser som: "more enduring features of social life".

Lokalsamhälle

Förändring, vilket är ett av de två teoretiska perspektiven i föreliggande studie har presenterats där ett aktörsperspektiv på förändring är utgångspunkt för föreliggande studie. Då syftet med studien är att undersöka förändringsprocesser på en specifik plats, vad som här benämns lokalsamhälle, kommer sociologiska perspektiv på platsen att redogöras för.

De traditioner inom sociologin som tar hänsyn till plats är urbansociologin, ruralsociologin samt communitysociologin (Tickamyer, 2000). Dessa traditioner sammanfaller till viss del, men skiljer sig även åt. Inom traditionerna finns olika riktningar. Dickens (2000) uppmärksammar två distinkta och skilda riktningar inom urban- och ruralsociologin. Ett perspektiv domineras av politisk ekonomi och ett domineras av betydelsen av det urbana eller det rurala i människors liv. Inom forskningen som fokuserar på politisk ekonomi finns inom ruralsociologin en inriktning på livsmedelsproduktion och inom urbansociologin finns en inriktning på rumslig arbetsdelning, nationers specialisering, globalisering och avindustrialisering. Det kulturella perspektivet studerar konstruktionen av urbant- och ruralt liv, med fokus på bland annat nya levnadssätt samt nya individuella och kollektiva identiteter.

Den urbansociologiska traditionen har varit starkt influerad av den humanekologiska traditionen, vilken utvecklades inom Chicagoskolan under 1920 och 1930-ta-

let där Robert E Park var en av förgrundsfigurerna.⁴ Intresset för platsen har varierat och under perioder varit litet, till förmån för empirisk sociologi som fokuserar klass, kön och etnicitet (Savage, Warde & Ward, 2003). Men som en reaktion på den humanekologiska traditionen inom urbansociologin har nya perspektiv inom urbansociologi utvecklats (Bruhn, 2005, Savage, Warde & Ward, 2003).

Saunders (2001) menar att dagens urbansociologi bedrivs inom två olika riktningar. Den ena riktningen är en marxistiskt inspirerad riktning, vilken härrör från 1970-talet och Castells (1977) kritik mot den urbansociologiska teorin. Castells analyserar städer i den avancerade kapitalismen och dess roll i reproduktionen av arbetarnas makt. En annan teori inom denna riktning är Harveys (1982) ansats där han kopplar samman urbana utvecklingsmönster med kapitalflöden (Saunders, 2001).

Inom denna tradition studeras relationer mellan platser utifrån ett nätverksperspektiv (Savage, Warde & Ward, 2003). Delanty (2003) menar att synen på staden inom urbansociologin förändrades från mitten av 1980-talet. Platsen eller staden relaterades inte längre till community utan ersattes med ett synsätt på platsen utifrån globala flöden. Ett tydligt perspektiv inom denna tradition inom urbansociologin är globaliseringens betydelse för staden och uppkomsten av den globala staden, vilket inneburit nya villkor för platsen. Sassen (1991) diskuterar kring staden i termer av centrum för den globala finansmarknaden och informationsteknologin, vilket innebär att staden blivit en transnationell aktör och inte en nationell aktör. Castells (1994) lyfter även han fram staden ur ett globalt perspektiv och menar att städer får en stor roll i det globala samhället och nationernas roll minskar.

Inom det andra perspektivet, som Saunders (2001) identifierar, studeras hur individer eller grupper med makt formar staden efter sina egna behov. Perspektiven inom detta område har det gemensamt att de har ett:

Focus on purposeful human agency as the core explanation for patterns in urban systems (Saunders, 2001:42).

Ett perspektiv som kan räknas till denna riktning är *the growth machine* (Bruhn, 2005, Gottdiener & Hutchison, 2006). Perspektivet associeras med Logan och Molotch (1987), vilka var kritiska till den humanekologiska traditionen och det perspektivets synsätt på urban utveckling. Logan och Molotch var influerade av bland annat Lefebvre⁵ och menade att aktiviteter från en specifik klass, fastighetsutvecklare, är drivkraften till städernas förändring. Dessa utvecklar mark för nya användningsområden och driver den offentliga agendan och utvecklingen av städer. Motståndare blockerar eller försöker blockera utvecklingen (Bruhn, 2005).

Ett perspektiv som söker se till en kombination av faktorer i analysen av staden är den *sociospiala ansatsen*, även denna ansats är influerad av Lefebvre. Mest kännetecknade för detta perspektiv är att det för samman en mängd olika aspekter, vilka orsakar förändring och urban utveckling. Perspektivet rymmer ett globalt perspektiv på kapitalism och storstäder/metropoler, vilket inkluderar faktorer såsom klass, etni-

4 Humanekologin ses även som en riktning inom communitytraditionen och kommer att redogöras för mer i detta sammanhang, se avsnitt *Humanekologiska perspektiv*.

5 För en utveckling av Lefebvres teori se till exempel Lefebvre (1991).

citet, genus och plats i analysen av storstäders utveckling. Detta perspektiv omfattar även försök att integrera ekonomiska, politiska och kulturella faktorer i analysen. Specifikt finns det ett intresse för fastighetsinvesteringar och politikens handlingar (Gottdiener & Hutchison, 2006, Bruhn, 2005).

En stor del av urbansociologin har därmed gått mot ett intresse för det globala inflytandet samt fastigheter. Samtidigt gör Gordon och Low (1998) en distinktion mellan den europeiska och den amerikanska urbansociologin och menar att den amerikanska utvecklingen av urbansociologin inneburit en fokus på *property*. Den europeiska urbansociologin och framförallt den i Storbritannien har däremot fokuserat *locality*. Localitytraditionen har sina rötter inom communitytraditionen (Day, 2006). Denna teoretiska utgångspunkt fokuserar på rekonstruktion av platser och blir centralt för denna studie genom sin fokus på både förändring och plats. En utveckling av communitytraditionen och den senare localitytraditionen kommer därför att redogöras för. Innebörden av begreppet lokalsamhälle och hur begreppet definieras i denna studie kommer att utvecklas.

Användningen av begreppet lokalsamhälle är ur flera perspektiv inte självklart då det inte finns någon entydig definition. Innan en vidare diskussion kring begreppet och dess användbarhet görs behöver ett klagörande kring begreppet lokalsamhälle på svenska och översättningen från andra språk göras. Bäck-Wiklund och Lindfors (1974) för en utförlig sådan diskussion utifrån begrepp på engelska och tyska som relaterar till begreppet lokalsamhälle. Tönnies begreppspår *gemeinschaft* och *gesellschaft* översätts oftast inte eftersom man menar att det förlorar mycket av sina dimensioner vid en översättning. Översätts de till engelska används begreppen *community* och *society* eller *community* och *civil society*, vilket många hävdar gör att begreppet tappar delar av sina dimensioner. Det engelska ordet *community* kan enligt Nationalencyklopedin (2010b) översättas till samhälle, samhällsgemensamhet, gemenskap, samfund samt mötesplats. Ordet *locality* kan översättas till plats, ort samt läge (Nationalencyklopedin, 2010c). I denna studie kommer begreppen inte att översättas vid referenser till engelsk litteratur (jämför Bäck-Wiklund & Lindfors, 1974).

Lokalsamhälle ur ett historiskt perspektiv

Communitytraditionen är en samhällsvetenskaplig tradition med lång historia som sträcker sig över flera ämnesdiscipliner, där både antropologer och sociologer har haft stort inflytande (Havinghurst & Jansen, 1967a).

Den antropologiska lokalsamhällestraditionen grundar sig i synsätt där man ansåg det viktigt att studera helheter utifrån en specifik plats. Traditionen kan hänföras till Malinowski som Lindskog i förordet till den svenska översättningen av Malinowskis (1967:9) bok *Brott och Bruk i ett primitivt samhälle* beskriver som "den moderna kulturanthropologins grundare". Malinowski var funktionalist och hans intresse låg i att studera helheter. Han menade att det som studeras måste studeras där det hör hemma socialt och kulturellt (Malinowski, 1967). Sätter platsen i fokus gör även Radcliffe-Brown. Han är intresserad av att studera en specifik grupp människor på

en specifik plats, vilket inte nödvändigtvis innebär studiet av kultur utan av människors beteende och sociala relationer. Dessa nätverk av sociala relationer kallar Radcliffe-Brown social struktur och detta är hans utgångspunkt i sina socialantropologiska studier. Platsen är central för Radcliffe-Brown (1940/2000), även om han ser den sociala strukturen i förhållande till rumsliga aspekter som problematisk i den bemärkelse att det är svårt att finna ett community som är helt isolerat. Han menar att nätverk av relationer sprider sig över världen. En senare antropolog som haft inflytande inom communitytraditionen är Frankenberg med sina studier av brittiska communities (Havinghurst & Jansen, 1967a, Havinghurst & Jansen, 1967b).

Den sociologiska communitytraditionen menar Hollingshead (1948) startade år 1895. I sin artikel *Community Research: Development and present condition* gör Hollingshead en historisk tillbakablick på den sociologiska traditionen av communitystudier, vilken han delar in i tre perioder. Under de olika perioderna har olika perspektiv utvecklats, vilka sedan har vidareutvecklats parallellt och utgjort viktiga influenser till forskningen kring lokalsamhällen (Bäck-Wiklund & Lindfors, 1974).

Den första perioden som Hollingshead identifierar kännetecknas av att staden sågs som ett laboratorium att bedriva samhällsvetenskapliga studier i. Denna period karaktäriserades av en normativ utgångspunkt. Utgångspunkt togs i vad som kännetecknade livet i ett community, vilket jämfördes med verkligheten genom empiriska undersökningar. De normativa utgångspunkterna sågs som det normala och eftersom verkligheten inte stämde överens med dem sågs de som onormala. Till en början var studierna starkt influerade av surveymetoder (Hollingshead, 1948). Den första inflytelserika studien av denna karaktär var en studie av Pittsburgh, vilken Paul Kelloggs ledde (Havinghurst & Jansen, 1967a).

Den andra perioden startade omkring 1915 med Galpins publikation *Social Anatomy of the Agriculture community* och Parks (1915) publikation *The City: Suggestions for the Investigation of Human Behavior in the City Environment*, vilka representerade den rurala respektive den urbana traditionen. Park influerades av Galpin i sin utveckling av teorin om staden och hans teori ledde i sin tur till utvecklingen av det humanekologiska perspektivet⁶ (Hollingshead, 1948). Gemensamt för dessa båda var att de hade empiriska utgångspunkter och skulle ge en vetenskaplig grund till socialpolitiska åtgärder (Havinghurst & Jensen, 1967a). Denna period beskriver Hollingshead (1948) som den analytiska perioden.

Den tredje perioden startade enligt Hollingshead med Lynd och Lynds studie *Middletown* som kom år 1929. Denna studie fokuserade på strukturella aspekter som humanekologer och rural- och urbansociologer inte lyft fram (Hollingshead, 1948). Hollingshead skriver:

The publication of *Middletown* in 1929, clearly marked the end of one era and the start of another in the development of community research. *Middletown* focused attention upon a view-

6 Även om det humanekologiska perspektivet utvecklades inom Chicagoskolan och med Park som en av huvudaktörerna hade det även tidigare genomförts studier som hade ett ekologiskt perspektiv såsom till exempel Booths studier (Bäck-Wiklund & Lindfors, 1974), vilket var en studie av Londons befolknings villkor och sysselsättning. Studien tog sin början år 1886 och publicerades i flera volymer (Booth, 1902).

point that had been largely neglected by ecologists, as well as by urban and rural sociologists, namely, the interrelations between the daily life of people, their institutional organizations and function, and the social structure of the community (Hollingshead, 1948:139).

Hollingshead gör därmed en distinktion mellan analytiska och strukturella studier (Havinghurst & Jansen, 1967a). Middletownstudierna var strukturella studier till skillnad från de ekologiska studierna inom Chicagoskolan som enbart berörde strukturella element (Bäck-Wiklund & Lindfors, 1974).

Studierna som gjordes inom Chicagoskolan var mycket olika i den bemärkelsen att vissa var ekologiska till sin karaktär medan andra fokuserade på ett litet community där syftet var att analysera den sociala strukturen och interaktionen⁷ (Bäck-Wiklund & Lindfors, 1974). Parallellt med detta fortsatte utvecklingen av de mer strukturella studierna.⁸ Lynds och Lynds (1929/1952) studie följdes upp med flera studier som kan sägas falla inom samma tradition, som exempel kan nämnas Lynds och Lynds (1937/1965) egen uppföljning av *Middletown, Middletown in transition*. Ytterligare en uppföljning av Middletownstudien, *Back to Middletown* genomfördes senare av Caccamo (2000). Även inom den svenska sociologin genomfördes lokalsamhällsstudier under denna period, där Allwood och Ranemarks (1943) replikation av Middletown, *Medelby* var den första svenska communitystudien (Havinghurst & Jensen, 1967b).

Ytterligare svenska studier inom denna tradition kan exemplifieras med Rundblads (1951) studie *Forestville: A study of rural social change* och Bäck-Wiklunds och Lindfors (1974) avhandling *Lokalsamhället som livsform Idé och verklighet*, vilka båda är studier av avfolkningsbygder. Andra svenska studier är Dahlströms (1951) svenska studie, som är en del av en expansiv storstad, *Pinehill: a community study in a big city* samt Segerstedts och Lundquists (1952, 1955) studie av Huskvarna och Katrineholm, vilken presenteras i två delar under titeln *Människan i industrisamhället*.

Trots att communitytraditionen forskningsmässigt minskat sedan 1970-talet (Allan & Phillipson, 2008, Clay, 2007, Newby, 2008, Crow, 2002, Rannikko, 1997) menar Clay (2007) att den policymässigt sett levde kvar som en normativ idé.⁹ Trots

7 För en genomgång av studier som genomfördes inom Chicagoskolan se till exempel Andersson (2007b) och Andersson (2003).

8 För en genomgång och klassificering av de tidiga communitystudierna se Havinghurst och Jensen (1967b). De gör en genomgång av communitystudier från ett stort antal länder. De identifierar sex kategorier, teoretiska studier, surveystudier, globala studier av urbana och rurala communities, studier med specifikt fokus, studier för social handling och planering samt uppföljningsstudier. I genomgången exkluderar de rena ekologiska studier samt studier av stora geografiska områden såsom regioner och nationer (Havinghurst & Jensen, 1967a).

9 Den normativa idén om community har haft starkt fäste även inom sociologisk teori med klassiska sociologer som Tönnies (1887/2001) och Durkheim (1984). Nisbet (1966) har en tydlig normativ inriktning på sin syn på community. Han menar att: "By community I mean something that goes far beyond mere local community. The word, as we find it in much nineteenth- and twentieth-century thought encompasses all forms of relationship which are characterized by a high degree of personal intimacy, emotional depth, moral commitment, social cohesion, and continuity in time. Community is founded on man conceived in his wholeness rather than in one or another of the roles, taken separately, that he may hold in a social order, it draws its psychological strength from levels of motivation deeper than those of mere volition or interest, and it achieves its fulfillment in a submergence of individual will that is not possible in unions of mere convenience or rational assent. Community is a fusion of feeling and thought, of tradition and commitment, of membership and

att traditionen försvagades har communitystudier genomförts senare. Exempel på studier som genomförts i Sverige är Åberg et als (1990) uppföljning av Segerstedts och Lundquists (1952, 1955) studie vilken presenteras i boken *Industrisamhälle i omvandling*. Segerstedt studerade i sin studie hur människor med olika bakgrund anpassats till ett industriellt samhälle. Åberg et als (1990) replikation belyser förändringar som skett sedan Segerstedt gjorde sin studie 1949-1950. Åberg (1990) frågar sig vad det postindustriella samhället innebär för det samhälle som studeras. Karlssons (2000) studie *Från Järnverk till Hjärnverk*, vilken lyfte fram tre generationers män i en industristad, är ytterligare ett senare bidrag inom traditionen.

Allan och Phillipson (2008) diskuterar varför communitytraditionen försvagades ur ett perspektiv där de har hänsyn till nya förutsättningar i samhället. De menar att de sociala och ekonomiska förändringarna som pågick under 1900-talet, genom urbanisering och industrialisering, minskade betydelsen av platsen eller community i människans liv, vilket var själva utgångspunkten för många communitystudier. De fortsatta förändringarna med ökad mobilitet och globaliserade livsstilar minskade fokus på organiseringen av de lokala, varför communitytraditionen blev allt mindre central i den sociologiska diskussionen.

Newby (2008) diskuterar i liknande termer och menar att communitystudierna fokuserar på sociala och ekonomiska förändringar. Det minskade intresset för sådana studier kom då dessa förändringar i stor utsträckning komma utifrån communityt. Intresset började riktas mot nationalstaten under denna tid. Därefter, under 1990-talet, kom fokus inom sociologin att riktas mot globalisering. Detta, tillsammans med den kritik som riktades mot communitytraditionen¹⁰, pekar Newby på som faktorer till det minskade intresset. Han menar att:

Community didn't any longer seem to "matter" if one wanted to understand what was going with the major contemporary changes in our society (Newby, 2008:95).

Newby (2008) drar därmed slutsatsen att vi idag vet lite om den kunskap som kommer ur communitystudierna. Kunskaper kring hur ekonomiska och sociala krafter på makronivå påverkar en plats samt hur förändringar på en plats kan aggregerats till att förstå bredare förändringar i samhället.

Även om globaliseringen fick stort utrymme under 1990-talet var det inte enbart ett fokus på platsens minskade betydelse (Allan & Phillipson, 2008). Savage, Bagnall och Longhurst (2005) diskuterar olika synsätt på lokalsamhälle utifrån forskare som tar sin utgångspunkt i globalisering. De menar att i de tidiga globaliseringsperspektiven understyrks avvitrning av platsen (se till exempel Nisbet, 1953). Senare perspektiv har ett annat förhållningssätt till relationen mellan globalisering och plats. Detta perspektiv representeras bland annat av Lash och Urry (1994) och Massey (1994),

volition. It may be found in, or be given symbolic expression by locality, religion, nation, race, occupation, or crusade." (Nisbet, 1966: 47-48) För en utveckling av detta perspektiv och hur det har utvecklats se till exempel Bäck-Wiklund och Lindfors (1974) och Day (2006). De typologiska teorierna är även teorier om förändring och diskuteras i föreliggande studie i avsnittet *Andra sätt att se på klassificering – brottet från de långa historiska processerna*.

10 Kritik mot communitystudierna diskuteras i avsnitten *Locality* samt *Kritik mot och reflektioner kring community och locality*.

vilka menar att det lokala måste förstås utifrån globala relationer. Detta perspektiv kan exemplifieras med Urry (1981) som menar att:

Important changes in contemporary capitalism are at present heightening the economic, social and political significance of each locality (Urry, 1981:464).

Inom detta perspektiv anser man att platsen har betydelse. Man ser nya former av relationer, till exempel hur mobilitet och nätverk omskapar sociala relationer och det lokala (Allan & Phillipson, 2008, Savage, Bagnall & Longhurst, 2005). Ett annat perspektiv som utvecklats genom traditioner med utgångspunkt i globaliseringen är transnationella communities, vilka studerar hur migranter finns i två samhällen (Savage, Bagnall & Longhurst, 2005). Ett exempel på en sådan undersökning är Levitts (2001) studie av hur transnationella förbindelser utvecklats och vad dess effekter är. Nya synsätt har utvecklats av Beck (2002) som pekar på att även om globaliseringen fått stort utrymme inom sociologin innebär det inte att lokala inte är av vikt.

Globalization is about localization as well. You can not even think about globalization without referring to specific locations and places. One of the important consequences of the globalization thesis is the recovering of the concept of place (Beck, 2002:23).

Det nya intresset för studier av platsen under 1980-talet fokuserade på rumsliga variationer i sociala processer, vilka många sociala teorier inte tog hänsyn till. Därmed blev en fokus en ny dialektik mellan det rumsliga och det sociala centralt fokus¹¹ (Day & Murdoch, 1993) där localitybegreppet blev centralt och ersatte det tidigare communitybegreppet. Localitytraditionen¹² har växt fram ur communitytraditionen¹³. Traditionen har försökt distansera sig från den kritik som riktats mot communitytraditionen i form av bland annat att studierna enbart är deskriptiva. Inom localitytraditionen menar forskarna att de har en bättre teoretisk förståelse (Day, 2006).

Pratt (1991) diskuterar localitytraditionen och visar på tre aspekter som varit centrala för denna. För det första kommer det ur Bradley och Lowes (1984) försök att skapa nya sätt att studera rural ekonomi och samhälle där de pekade på vikten av komparativa lokala empiriska och teoretiska studier och inte bedriva deskriptiva studier, vilket var kritiken mot communitystudierna. Bradley och Lowes var influerade av communitytraditionen genom Stacys (1969) begrepp lokalt socialt system. Dessutom var de influerade av tidigare studier och teorier kring lokal kultur samt industriell omstrukturering. Genom Cooke (1989a) institutionaliserades begreppet locality och man började tala om localitystudier. Detta efterföljdes sedan, för det

11 Det geografiska begreppet *the socio-spatial dialectic* eller på svenska den *socio-rumslig dialektiken* utvecklat av Soya (1980) fångar in denna relation. Begreppet belyser den nära relationen mellan det sociala och det rumsliga. De ses som "intimt relaterade till varandra och ömsesidigt konstituerade" (Gren & Hallin, 2003:154).

12 Inom localitytraditionen finns olika ämnen representerade såsom sociologi och geografi.

13 Även andra traditioner växte fram inom communitystudierna, bland annat studier med utgångspunkt i nätverk och personliga community (Allan & Phillipson, 2008).

tredje, av en teoretisk debatt kring sociala relationers rumslighet genom bland annat Cox & Mair (1991) Duncan & Savage (1989) och Urry (1987).

Det som sätts i fokus i localitystudierna är att man ser vikten av att studera en specifik plats (Day, 2006, Bagguley et al, 1990). Dessa senare studier fokuserar på två aspekter, strukturella krafter som under en specifik period formar en plats, samt vad det innebär och hur det känns att leva på den specifika platsen (Day, 2006).

Localitytraditionen utvecklades ur nya förutsättningar i samhället samt ekonomiska och sociala förändringar, exempelvis de ekonomiska förändringar som påverkade många gamla industristäder. Andra aspekter som de lyfter fram är demografiska förändringar med en åldrande befolkning, etniska minoritetsgrupper samt vikten av att städer stödjer ekonomisk tillväxt och kulturella innovationer (Phillipson & Thompson, 2008). Dessa förändringar har varit av varierande karaktär på olika geografiska platser och har fått olika konsekvenser (Day, 2006).

Although they were all influenced by the same large-scale processes of economic change, especially the decline of manufacturing and the rise of the new service industries, these different experiences served to underline the importance of "local uniqueness" in shaping a response (Day, 2006:151).

Localitystudierna har utvecklats ur en kontext när samhället genomgått stora förändringar, vilket inneburit stora svårigheter och stora omvandlingar på de lokala arbetsmarknaderna. Detta har inneburit att localitystudierna i stor utsträckning har kommit att ta utgångspunkt i dessa förändringar och hur specifika lokala platser har omskapats. Localitystudierna har därmed ett relativt stort fokus på politisk ekonomi (Cox, 1998) där undersökningar av omstruktureringsprocesser genom sociala handlingar och kulturellt medvetande har varit huvudfokus (Gordon & Low, 1998). Localitystudierna fokuserade främst:

ways of understanding relationships between the local and the not-so-local (including at times the genuine global), the significance of local action, and the influence of context on the operation of common processes (Gordon & Low, 1998:6).

Localitytraditionen har varit stor främst i Storbritannien där en rad studier inom traditionen har gjorts (Gordon & Low 1998). Studier av Lancaster och dess omvandling och omstruktureringsprocesser är ett exempel på localitystudier (Urry, 1990, Bagguley et al, 1989). Ett annat exempel är studier av Swindon där betydelsen av lokala aktörer lyfts fram, både i form av det politiska systemet men även betydelsen av specifika aktörer samt organisering av arbetet (Bassett & Harloe, 1990, Bassett et al, 1989).¹⁴

Teoretiska perspektiv på lokalsamhälle

Studier av platser, eller lokalsamhällen, omfattas av flera teoretiska ramverk. De skiljer sig åt i stor utsträckning och har olika fokus, vilket beskrivningarna av com-

¹⁴ Den fortsatta utvecklingen efter 1990-talet har haft andra fokus med aspekter som ekonomins inbäddning och socialt kapital (Gordon & Low, 1998).

munitytraditionen, localitytraditionen och den urbansociologiska traditionen visar. Föreliggande studies syfte skiljer sig till exempel från den typ av studier som kan räknas till den strukturella communitytraditionen, vilka studerar hur människor på olika sätt påverkats av att samhället förändrats. Fokus här är istället att få kunskap kring samhällsförändringar. Hur förändringar i ett lokalsamhälle kommer till stånd och vad det är för drivkrafter som råder, en fokus som många localitystudier har haft. Ett sådant perspektiv finns även inom den humanekologiska traditionen.

Begreppet community

Begreppet community är inte entydigt och det finns en rad olika definitioner. Det har beskrivits som komplext och i termer av "slippery" (Day, 2006:1). Försök har gjorts att reda ut innebörden av begreppet lokalsamhälle och det engelska communitybegreppet. Hillery (1955) genomförde år 1955 en studie av hur communitybegreppet definieras¹⁵ och fann sex vanligt förekommande karaktäristika i definitionerna, vilka inte alla behöver ingå i en definition av community.

1. En grupp människor som lever på en relativt liten geografisk plats.
2. En grupp människor som socialt interagerar.
3. En grupp människor som är självförsörjande (vad gäller materiella och socioemotionella behov).
4. En grupp människor som delar gemensamma sociala och ekonomiska institutioner.
5. En grupp människor med gemensamma mål, normer, medel, det vill säga de har mycket lika sociala värderingar.
6. En grupp människor som är medvetna om deras gemensamma mål och gemensamma liv (Havinghurst & Jansen, 1967a:7-8).

Dessa följer de två övergripande perspektiv som Stacy (1969) urskiljer i definitioner av community. Å ena sidan definieras begreppet som sociala relationer i ett definierat geografiskt område och å andra sidan som tillhörighet av en grupp. Det förra innebär att community används i en geografisk bemärkelse medan det senare används i betydelsen känsla av tillhörighet. Hollingshead (1948) gör en liknande indelning där han lyfter fram tre sätt att definiera begreppet på; för det första definieras det som en gemenskap i en grupp runt ett specifikt intresse, för det andra som en begränsad geografisk plats och för det tredje som en sociogeografisk struktur som binder samman det som Hollingsheads två första definitioner omfattar. Hollingshead har till skillnad från Stacy (1969) en renodlad geografisk kategori men i övrigt har deras kategorier stora likheter. Definitioner där sammanhållning sätts i centrum kan användas i andra sammanhang än i studiet av platser. Det kan till exempel vara intressecommunity eller totala institutioner (Hollingshead, 1948).

15 Hillery fann 94 böcker och artiklar, vilka definierade begreppet community. Av dessa fokuserade 15 enbart på rurala community, medan övriga 79 gav en generell definition (Havinghurst & Jansen, 1967a:7).

Hur community definieras diskuteras fortfarande menar Clay, Madden och Potts (2007). Trots att de själva kopplar samman community med plats, är detta något som de menar att dagens teorier om community försöker komma ifrån.

much contemporary theoretical literature seeks to break the presumptive links between community and place (Clay, Madden & Potts, 2007:2).

En distinktion som Pahl (2005:637) gör är en dikotomi mellan ”community-on-the-ground” och ”community-in-the-mind”. Pahl gör på detta sätt en distinktion mellan community som utgår från platsen och personliga community, där han menar att det förra är av mycket stor vikt i communitydiskussionen, vilket Clay, Madden och Potts (2007) är kritiska till. Communitybegreppet har även påverkats av den nya teknologin och vad den har fått för betydelse (se till exempel Castells, 2002).

Den typ av definitioner av community som utgår från sammanhållning, intressegrupper eller personliga communities blir inte intressant vid användning av begreppet lokalsamhälle eller i denna studie vars syfte är att studera förändringsprocesser i ett lokalsamhälle. Därmed lämnas denna typ av definitioner för att gå vidare in på definitioner som tar utgångspunkt i plats eller system.

En första aspekt att beakta blir då om det är intressant ur ett sociologiskt perspektiv att göra en geografisk avgränsning, vilket är en fråga som har diskuterats i förhållande till den geografiska dimensionen av sociologiska lokalsamhällesstudier. Inom sociologin ligger intresset på sociala relationer och inte på icke-sociala fenomen såsom geografi pekar Pahl (1966) på. Stacy diskuterar denna fråga i förhållande till om communitystudien är en studie av en specifik institution och hur den manifesteras i ett lokalt sammanhang till exempel en studie som enbart rör familjen, eller om det är en studie av institutioner och dess relationer till varandra i det lokala. Båda dessa typer är möjliga att studera inom ett specifikt geografiskt område däremot behöver intresset inte ligga på att studera community utan studerar en institution eller relationer mellan institutioner i en specifik lokal kontext, community blir i en sådan studie ett så kallat icke-begrepp. En annan aspekt i förhållande till detta som Stacy resonerar kring är om det är möjligt att isolera institutioner lokalt.

in addition to providing a milieu for the detailed study of any one institution or process, the locality is a context in which one can explore for hypotheses about the inter-relations of institutions. Nor does it appear to matter much for this purpose whether a locality is isolated or not. The consequences for the social relations within a locality of changes introduced from the outside have after all produced some interesting studies (Stacy, 1969:138-139).

I definitioner av community där hänsyn tas till plats, varierar synen på hur stort ett community är. Ett community kan förstås som ett litet lokalt område (se till exempel Dahlström, 1951) eller som en relativt stor enhet till exempel en nationalstat (se till exempel Zentner, 1964¹⁶). Hollingshead (1948) utgångspunkt i sin analys av communitytraditionen är att det är studier av en specifik plats, vilket inkluderar; grannskap, städer av olika storlek, communities samt regioner. Oavsett vilken enheten

16 Zentner (Stacy, 1969) ser inte ett litet lokalt område som ett community, dessa ser han snarare som ett *local society*.

är så bygger traditionen på en föreställning om att enheten är organiserad som en strukturell och funktionell enhet utifrån rumsliga och sociologiska dimensioner.

Samhälle och system

Allardts (1985a) definition av ett samhälle sammanfaller med mycket av det som lyfts fram i communitystudierna och den kommer därför att tas som utgångspunkt för hur man kan se på ett lokalsamhälle och dess delar. Allardt (1985a) menar att det ofta inte finns någon anledning att definiera vad ett samhälle är, men att det kan finnas anledningar till exempel ”när man systematiskt vill utröna vad som skall ingå i en samhällsbeskrivning” (Allardt, 1985a:81). I föreliggande studie finns det en poäng, då det kan bidra till att definiera det som studeras i denna studie, det vill säga lokalsamhället.¹⁷

Allardt lyfter fram fem egenskaper som han menar att ett samhälle har och som han menar kan tas som utgångspunkt vid en beskrivning eller studie av samhället. Den första egenskapen som Allardt lyfter fram är *ett geografiskt område med en viss grad av självständighet*, vilket enligt Allardt innebär att ett samhälle är en geografisk enhet. Här poängterar han att vid en studie av ett samhälle måste hänsyn tas till det omgivande samhället och samhällets relationer till andra samhällen.

Den andra egenskapen hos ett samhälle är *en egen helhetskultur*.¹⁸ Det omfattar mera beständiga drag i symbol- och kulturmiljön i ett samhälle såsom, trosföreställningar, kunskaper, teknik, moraluppfattningar och traditioner. Allardt ser kultur som nästan allt som är inlärt och som genom symboler överförs mellan människor. Kultur är ofta relaterat till beständighet, och tradition får av denna anledning stor betydelse. Kultur är svårdefinierat eftersom det omfattar så mycket, värden och normer, men även symboler såsom byggnader är kultur. Kultur har även sociala funktioner till exempel i relation till grupperns sammanhållning, habitus och socialt kapital.

Den tredje egenskapen som Allardt menar att ett samhälle har är att det har *en befolkning*, det vill säga människor som lever i samhället och i huvudsak reproduceras genom naturlig reproduktion. *En social struktur*, är Allardts fjärde egenskap, vilket han definierar som bestående av viktiga sociala grupper i samhället. Han lyfter speciellt fram dem som skapas genom arbetsdelning och produktionssätt som centrala, det vill säga klasser eller sociala skikt. Andra grupper som är en viktig del i den sociala strukturen är grupperingar som tar sin utgångspunkt i språk, religion, ras eller kulturella skillnader. Den femte och sista egenskapen är *sociala institutioner*, vilket

17 Allardt (1985a) använder själv inte begreppet lokalsamhälle i sin definition av samhälle.

18 Ett samhälles kultur, helhetskultur, har i tidigare studier av lokalsamhällen visat sig svår att hantera. I studien av Pinehill, en del av Stockholm, problematiserar Dahlström (1951) kulturbegreppet och menar att det samhälle som studerades i Pinehillstudien är ett relativt nytt samhälle vars invånare har flyttat dit från olika delar av Sverige, men även från andra länder. Det är ett samhälle som saknar lokala traditioner och en gemensam kultur. De flesta som bor i Pinehill arbetar heller inte i samhället utan har sina arbeten i centrala Stockholm. Även för fritids och kulturaktiviteter åker invånarna i Pinehill till Stockholm. Även till andra faktorer såsom media, organisationer, institutioner och politik finns en stark koppling till Stockholm snarare än Pinehill. Även Rundblad (1951) pekar i sin studie av Forestville, ett jordbrukssamhälle, på att detta samhälle inte kan sägas ha en specifik eller separat kultur på det sätt som man i andra studier har framhävt samhällen som en specifik typ av civilisation.

definieras som ”organisatoriska former som är normativt reglerade och som har en viss beständighet över tid.” Dessa sociala institutioner syftar till exempel till att sköta uppgifter i samhället till exempel genom att reglera produktion och utbildning¹⁹ (Allardt, 1985a:81-82).

Allardt (1970) menar att man måste skilja på begreppen samhälle och socialt system. Samhälle förutsätter att människor känner samhörighet eller solidaritet med varandra, vilket antingen kan vara byggt på känslor eller ekonomisk nödvändighet. Samhälle och grupper definierar Allardt som: ”bestående av förväntningar baserade på interaktions-system, i vilka medlemmarna känner solidaritet” (Allardt, 1970:14). Till exempel menar han att två grannländer, genom sin position som angränsande länder, bildar ett socialt system, speciellt om de växelverkar med varandra, men det betyder inte att de bildar ett samhälle (Allardt, 1970).

Lokalt socialt system

MacIvers (1937:9) klassiska definition av community utgår från att ett community är en grupp som inom ett geografiskt område, såsom till exempel en stad, by eller nation. Han definierar community som en plats där människan kan leva hela sitt liv.

The mark of a community is that one's life *may* be lived wholly within it, that all one's social relationships *may* be found within it (MacIver, 1937:9).

Stacy (1969) menar att Martindales (1964) definition av community är mer sociologisk. Han definierar communitybegreppet som ett kollektiv som formar ett totalt system av socialt liv och som kan ta sina medlemmar genom vardagliga problem under ett år eller ett helt liv. En skillnad mellan dessa definitioner menar Stacy (1969) är att Martindale tar bort det geografiska i begreppet och likställer det istället med ett totalt socialt system och hela livet. Denna definition är inspirerad av Parsons begrepp societal community.²⁰

Ett tydligt perspektiv inom communitytraditionen är att se det utifrån ett systemteoretiskt perspektiv. Systemteori är inget sammanhängande teoretiskt ramverk (Harste, 1997) och system som begrepp förekommer i många betydelser, vilka både liknar varandra och skiljer sig åt. Ett system är en mängd delar som direkt eller indirekt är relaterade till varandra på ett relativt stabilt sätt. Kännetecknande för ett system är att det kan ses som en helhet både vad gäller kontinuitet och avgränsning till sin omgivning. En viktig del i systemteorierna är huruvida ett system är slutet eller öppet. Ett slutet system påverkas inte av sin omgivning på något sätt medan ett öppet system på olika sätt har kopplingar till sin omgivning. I förhållande till detta diskuteras graden av öppenhet och system kan vara mer eller mindre öppna (Lindberg, 1971).

Tidigare studier av lokalsamhällen har använt sig av olika systemperspektiv. Rundblad (1951) ser i sin studie av det rurala samhället, Forestville det som ett soci-

19 Detta perspektiv tar Allardt (1985b) i sin studie *Samhället Finland omvandlingar och traditioner*, där omvandling av socialt och politiskt liv i Finland studeras. Allardt tar i denna studie hänsyn till Finland som geografiskt område och dess specifika kultur, befolkning, struktur och institutioner.

20 Parsons (1951/1991) gör i *The social system* en distinktion mellan community och society.

alt system. Han använder Parsons definition från en föreläsning i Österrike år 1948 för att definiera vad ett socialt system är.

a complex of patterned interaction of plurality of human individuals which for the scientific purpose on hand. it is convenient to treat as a system (Rundblad, 1951:41).

Systemet består av de individer som lever inom det område eller samhälle som studeras, i detta fall ett litet ruralt område, Forestville. Dessa individer interagerar med varandra och upprätthåller specifika sociala relationer med varandra i olika sammanhang (Rundblad, 1951).

I stället för begreppet community menar Stacy (1969) att *locality studies* är ett bättre begrepp och för fram idén om lokalt socialt system. Stacy diskuterar i sin artikel *The Myth of Community Studies* ett synsätt på sociala system. Hon definierar ett socialt system som:

a set of inter-related social institutions* covering all aspects of social life, familial, religious, juridical, etc., and the associated belief system of each (Stacy, 1969:140).

Detta sätt att definiera institutioner benämner andra sociologer som *social organisation* och det har många likheter med Parsons begrepp *societal community*. De sociala systemen som Stacy exemplifierar (familj, religion, juridik) kan i sin tur ses som egna sociala system och de är del av flera sociala system. Detta övergripande sätt att se på sociala system utvecklar hon vidare till att diskutera sociala system utifrån ett localityperspektiv. Ett lokalt socialt system uppstår när:

a set of inter-relations exists in a geographically defined locality (Stacy, 1969:140).

Om det inte finns några relationer mellan de huvudsakliga sociala institutionerna på en plats, det vill säga relationer som är specifika för den platsen, är det inte möjligt att tala om ett lokalt socialt system. Samtidigt menar Stacy att ett fullständigt lokalt socialt system, det vill säga där samtliga institutioner är närvarande är en idealtyp. Alla sociala system är ofullständiga, antingen av den anledningen att alla subsystem inte är närvarande eller av den anledningen att inte alla är förbundna med varandra. Vid en empirisk undersökning av ett geografiskt definierat lokalt system är det därför sannolikt att det inte kommer att finnas något lokalt system eller att det finns ett ofullständigt lokalt socialt system. Subsystem som ingår i ett lokalt system kan vara en del av eller ha kopplingar till system utanför det lokala. Ett socialt system kan existera även om ett subsystem saknas, till exempel ett formellt organiserat politiskt system. Den geografiska dimensionen är en av svårigheterna med locality ur det perspektiv att det går att ifrågasätta om ett socialt system av sociala relationer har geografiska gränser (Stacy, 1969).

* Where a social institution is defined, following Ginsberg, as "recognized and established usages governing the relation between individuals or groups a definition which is largely consonant with Parsons "Normative patterns which define what are felt to be ... proper, legitimate, or expected models of action or of social relationship.

Tre begrepp blir centrala utifrån Stacys (1969) syn på ett lokalt socialt system, för det första *struktur*, för det andra *process* och för det tredje kopplat till dessa *tid*. Det vill säga, tid och rum blir centralt för ett lokalt socialt system. Detta utvecklar hon vidare och pekar på att det inte bara omfattar de institutioner som är närvarande vid en specifik tidpunkt utan även processerna av hur de verkar. Processer omfattar rörelse och innebär att inga sociala strukturer är statiska. Processer tar tid och av den anledningen blir tid centralt för att förstå ett socialt system. Tid ser Stacy som ett empiriskt villkor som måste undersökas och är relevant för att analysera alla lokala sociala system. Detta innebär att ett system vid ett specifikt tillfälle är temporärt genom processer som har lett till tillståndet och kommer att leda till ett annat tillstånd. Tillståndet vid en specifik tidpunkt måste ses som att det är en del av en dynamisk process där vissa förutsättningar kommer att leda till förändringar. Det är inte möjligt att enbart se till sociala relationer och hur de kombineras utan de måste även ses i förhållande till tid och rum då dessa är relevanta för att bestämma de sociala institutionernas natur.

Locality

En fortsatt utveckling på Stacys (1969) begrepp lokalt socialt system och vad hon benämnde localitystudier är den brittiska traditionen av localitystudier som utvecklades under 1980-talet. Inom denna tradition används begreppet locality istället för community (Byrne, 2001, Bagguley et al, 1990, Cooke, 1989a). Day (2006) menar att Byrnes (2001) förståelse av locality på många sätt liknar Staceys definition av lokalt socialt system.

the essence of the idea of locality is the emergence of a specific local system through the spatially delimited interaction of economic and social systems with each other and with the physical geography of particular places (Byrne, 2001:73).

Det finns flera anledningar till varför forskare inom localitytraditionen förespråkar användandet av begreppet locality framför community. Cooke (1990) anser till exempel att locality har en annan innebörd än community, bland annat eftersom det inte förknippas med sådant som rötter, vänskap och gemensamma värderingar. Sådana aspekter är nära sammankopplade community genom begreppets rötter i begrepp som *gemeinschaft*, mekanisk solidaritet och synen på att moderniteten hotar community.²¹ Detta synsätt gör att community ses som passivt och har analyserats i termer av interna relationer (Cooke, 1990). Begreppet community förutsätter i stor utsträckning stabilitet och kontinuitet. Fokus läggs inåt, på platsen, och den ses som reaktiv. Ett communitys medlemmar får i ett sådant perspektiv ingen makt att förändra utan ett community formas av externa krafter. Dessutom pekar Cooke (1989a) på problematiken med att community är ett brett begrepp som inte behöver omfatta en plats. När det gäller localitybegreppet är förändring det centrala, vilket både Cooke (1990) och Day (2006) poängterar.

21 Av denna anledning menar Cooke (1990) att begreppen inte bör användas synonymt, vilket ibland har gjorts.

If we are thus to move beyond "community" to a theoretical understanding of change rather than stability, and, in particular, change in a spatial context it is important to consider the possibility that "locality" is the more appropriate theoretical concept (Cooke, 1990:5).

the idea of locality has been used to explore how places change, and also seeks to give places an active role in determining change (Day, 2006:149).

Locality kan spela en aktiv roll i sin egen förändring genom individer, grupper och sociala intressen inom ett locality. På detta sätt skiljer sig begreppen community och locality åt.²² Cookes definition av locality menar Day (2006) ändå har likheter med definitioner av community. Cookes (1989a) definition av locality är:

the space within which the larger part of most citizens' daily working and consuming lives is lived (Cooke, 1989a:12).

Definitionen menar Day (2006) till exempel kan jämföras med McIvers definition av community, vilken tidigare redogjorts för, som en plats där människan kan leva hela sitt liv och vars samtliga relationer kan finnas inom. En central skillnad är Cookes begrepp medborgare som finns i hans definition och som för honom har en avgörande teoretisk betydelse.

Begreppet locality

Localitybegreppet ska först och främst placeras inom den teoretiska utgångspunkten där plats ses som ett förhållande mellan det sociala och det rumsliga. Av denna anledning är det ett komplicerat begrepp där hänsyn behöver tas till relationen mellan det sociala, rum, tid, sociala relationers natur samt hur de är rumsligt och temporärt skapade (Urry, 1987). Pratt (1991) menar att plats enbart kan ses som en social konstruktion. Locality som en specifik plats måste, med ett sådant synsätt, även det ses som en social konstruktion.

Utvecklingen av en teoretisk förståelse av begreppet locality har bland annat influerats av Cooke (1990) samt Cox och Mair (1991). Cox och Mair (1991) syftar i sin artikel *From localised social structures to localities as agents* till att tydliggöra begreppet locality som ett användbart teoretiskt redskap och de lyfter fram två sätt att se på locality, som lokal social struktur och som aktör. Locality som en aktör utvecklades utifrån idén att lokalt beroende aktörer med ett gemensamt intresse i samma locality skapar allianser och tillsammans handlar för något som främjar deras intresse. Ett sådant synsätt tillsammans med en definition av locality som lokal social struktur utgör Cox och Mairs (1991) teoretiska utgångspunkt. De menar att ett perspektiv på locality som aktör förutsätter ett synsätt på locality som en lokal social struktur. Däremot är förhållandet inte omvänt.

Synsättet på locality som *lokal social struktur* har utvecklats genom att sammanföra synsätt på *lokalt beroende* med *rumslig* och *skalmässig arbetsdelning*. Sociala relationer är sociospatiala relationer. Det lokala beroendet kommer ur denna sociospatialitet, vilken påverkar människor, företag och politiska institutioner. Cox och Mair (1991)

22 I localitystudier skär locality och community varandra, bland annat i den bemärkelsen att det kan finnas flera community inom ett locality (Day, 2006).

identifierar tre aspekterna av sociospatialiteten. Dessa är: att vissa aktiviteter är begränsade till ett lokalt territorium, tendens till imobilitet samt en instabilitet ur ett vidare geografiskt perspektiv.

Den första aspekten, att vissa aktiviteter är begränsade till ett lokalt territorium, kan exemplifieras med cirkulationen av tidningar inom ett visst område. Ett annat exempel är att företag som finns på en specifik plats behöver arbetskraft. Dessutom finns det en närhetstendens mellan bostad och arbete, vilket även de begränsar till en lokal plats. Samhällsservice ordnas även ofta lokalt för att öka effektiviteten. Dessa rumsliga mönster är beroende av teknologi och kostnader som kommer ur geografiska variationer. Möjligheter och kostnader för pendling i förhållande till nära boende är ett exempel på detta.

Tendens till imobilitet uppstår på grund av att ett företags sociala relationer antar former som antingen är totalt platsbestämda såsom infrastruktur, järnvägar och bostäder eller relativt platsbestämda, det vill säga i relation till aktörer som har en tendens att inte flytta eller har kunskap om specifika faktorer. Den tredje och sista aspekten som skapar lokalt beroende är instabilitet i ett större geografiskt perspektiv. Denna aspekt är ständigt närvarande, även om det inte pågår generella ekonomiska kriser. Detta eftersom den kapitalismens rumsligt sett ojämlika utveckling innebär att det råder ett ständigt hot mot kapital, arbetsmarknad och staten, i form av till exempel konkurs, arbetslöshet samt skattekras (Cox & Mair, 1991).

Den andra delen av den lokala sociala strukturen är den rumsliga- och skalmässiga arbetsdelning, vilken Cox och Mair (1991) beskriver enligt följande:

Spatial division of labour refers to the division of activities between physically separated territories – for example, production in factory zones, consumption in residential areas, or headquarters in one region, branch plants in another – and may refer to division of labour occurring at any scale (for example, the "new international division of labour"). Scale division of labour, on the other hand, refers to the division of activities between different levels of the hierarchy of spatial scale, the territories composing it therefore being nested (Cox & Mair, 1991:199-200).

Att se den lokala sociala strukturen både utifrån ett rumsligt- och ett skalmässigt arbetsdelningsperspektiv innebär att lokal politik inte handlar om enbart lokala frågor, utan snarare om hur lokala aktörer relaterar till en bredare social struktur (Cox & Mair, 1991).

Genom locality som *aktör* utvecklas ett sätt att relatera till bredare sociala strukturer. Utgångspunkten är att lokalt beroende aktörer med intresse i samma locality formerar allianser för att gemensamt utveckla och implementera strategier som främjar deras intressen (Cox & Mair, 1991). Cox och Marirs beskriver sitt synsätt på locality som aktör enligt följande:

... certain identities and interests are defined as local and action is taken on this basis. Locality as agent is then given coherence and further mobilised via various local organisations, which implement strategies on behalf of an alliance of locally dependent actors. For locality to become an agent does not require every single actor to act in unison; like most social structures the locality contains many points of internal conflict. Rather, first, mobilisation must be defined locally (that is, it must involve members of the local social structure), and, second, it must result in the

creation of emergent powers (that is, some entity is produced with powers different from those of the sum of individual local actors) (Cox & Mair, 1991:204).

På grund av historiska och geografiska variationer i den lokala sociala strukturen varierar det stort vilka aktörer som spelar stor roll i lokal mobilisering (Cox & Mair, 1991). Cooke (1989a, 1990) har utvecklat sin syn på begreppet locality ur ett aktörsperspektiv. Han förstår localitybegreppet som;

a sociospatial construct around which is gathered a significant element of social dynamism that drives forward the development processes of modern society (Cooke, 1990:14).

I centrum för Cookes (1990) syn på locality finns *proaktivitet* och han har ett tydligt aktörsperspektiv. Även om han tar hänsyn till strukturella faktorer utvecklar han inte det perspektivet i samma utsträckning som Cox och Mair (1991). Localitybegreppet ska enligt Cooke (1990) förstås utifrån ett antal aspekter. För det första är det nära sammanlänkat med moderniteten och nation. Detta eftersom dessa båda, till skillnad från den förmoderna dynastin och community, rymmer en kapacitet att omvandla sig själva. Nationer består av de localities de territoriellt omfattar samtidigt som localities, och framförallt dess invånare, är nationellt konstituerade. Dessa båda är beroende av varandra i den bemärkelsen att nationalitet ger invånare i ett locality medborgarskap samtidigt ger medlemskap i ett locality lojalitet till nationen.

Detta är centralt för Cookes syn på locality med ett förändringsperspektiv och individers möjlighet till vad han benämner som *proaktiv kapacitet* i centrum. Cooke förklarar detta genom att det i de moderna suveräna nationalstaterna finns två huvudsakliga nivåer på vilka kollektiv identifiering uttrycks. Den ena nivån är individens officiella nationalitet, det vill säga en nationell nivå. Den andra nivån är där individen arbetar och lever stora delar av sitt vardagsliv, det vill säga en lokal nivå. Relaterat till dessa två nivåer har människor, förutsatt att de är tillräckligt gamla, demokratiska rättigheter och åsiktsfrihet. Medborgarskap²³ är medlet för socialt deltagande och för människor att utöva sin proaktivitet genom individuella och kollektiva handlingar. Till detta kommer kontexten genom strukturella faktorer. De strukturella faktorerna diskuterar Cooke kring i termer av den sociala, politiska och ekonomiska sammanställningen av ett locality. Skillnader mellan localities med liknande egenskaper kan förstås genom interaktionen mellan interna och externa processer. Dessa drivs av kollektiv och individuell konkurrens och önskan om innovation, vilka kännetecknar samhällen som domineras av kapitalistiska sociala relationer (Cooke, 1989a).

En proaktiv kapacitet möjliggörs genom relationerna mellan nationalstaten och det lokala samt relationen till andra interaktionsmönster såsom klass- och produktionssystem. Den proaktiva kapaciteten kan komma ur ett internt inre sammanhang. Ett locality kan då skapa lokalt särpräglade resultat såsom till exempel motstånd eller arbetarklasskonserveratism. Proaktiviteten kan även utövas utifrån andra strukturer

23 Cooke (1989a) problematiserar medborgarskap och de som inte har det. Han menar att de som inte har ett medborgarskap i den nationalstat de är bosatta i saknar många vad de instrument som förutsätts för proaktivitet såsom rösträtt. Även om de har vissa ekonomiska rättigheter tenderar denna grupp att behöva förlita sig på vad som kan benämnas deras community snarare än sitt locality.

såsom klass- och produktionssystem. I båda fallen kan locality ses spela en avgörande roll i vad Giddens (1984) benämner struktureringsprocessen (Cooke, 1990).

Samtidigt kan locality även vara en relativt passiv mottagare av strukturella effekter som kommer utifrån. Detta utifrån att det finns tendenser i den externa strukturen, såsom det kapitalistiska produktionssystemet, som söker specifika egenskaper hos localities. Dessa egenskaper kan ett locality besitta omedvetet. Ett exempel på en sådan egenskap är billig arbetskraft. Sådana strukturella effekter innebär att ett lokalsamhälle kan vara passivt (Cooke, 1990). Detta synsätt, att både det interna, det externa och förhållandet däremellan påverkar locality lyfter även Day och Murdoch (1993) fram:

it is at the interface between local and external institutions that the meaning and salience of community and locality becomes manifest. This is because actors, operating within institutions, attempt to maintain and develop both their own identities, and the social settings within which such identities can be expressed. In order to understand way locally situated actors adopt particular courses of action we need to be aware of the full range of resources open to them, and the kinds of constraints which they face; some of these will be localized, others will not. But it is important to recognize that for the most part actors perceive these resources and constraints from local "bases" whether they be the home, the neighborhood, the community, region or nation. We have to understand how these "bases" condition/enable action and how they can be transformed by the activities of the relevant actors (individuals, groups, institutions) (Day & Murdoch, 1993:93).

Även Cox och Mair (1991) diskuterar förhållandet mellan det lokala och det som finns utanför det lokala. Som lyfts fram tidigare ser de locality som inbäddat i skal-mässig- och rumslig arbetsdelning, vilket innebär att lokala aktörer är kopplade till aktörer utanför ett locality, antingen direkt eller indirekt (Cox & Mair, 1991). Som Cox och Mair (1991:202) uttrycker det; "Few issues can be exclusively local." Detta poängteras även av Pickvance (1998) som menar att strukturer och processer i ett locality är beroende av större samhällsprocesser.

Trots förståelsen av locality som något som är nära sammanlänkat med det yttre har kritik mot begreppet riktats mot att det leder till en syn på locality som en autonom enhet och ett rumsligt deterministiskt synsätt (Duncan, 1989). Samtidigt pekar Day och Murdoch (1993) på att locality inte kan anses ha den statusen av ett autonomt system. Som en kontrast till detta kan Cookes (1989b) synsätt på förklaringar till förändring lyftas fram. Han lyfter fram förhållandet mellan endogena och exogena förklaringar av rumslig variation och menar att de exogena analyserna oftast får mycket större utrymme än endogena, något som han är kritisk till.

Locale

Ett annat begrepp som kan relateras till localitybegreppet är Giddens (1984) begrepp *locale*, vilket han definierar som:

Locales refer to the use of space to provide the *settings* of interaction, the settings of interaction in turn being essential to specifying its *contextuality* (Giddens, 1984:118).

Locale kan vara allt ifrån ett rum, ett gathörn, en fabrik, en stad och en nationalstat (Giddens, 1984). Cooke (1989a) tar avstånd från begreppet till förmån för locality. Han menar att definitionen och användningen av begreppet kan kritiseras för sin vaghet i förhållande till plats. Dessutom ses locale som en kontext för handlande snarare än att det utgör ett faktor eller del i handlandet. Locale kan därmed ses fokusera på mer passiva aspekter till skillnad från locality. Slutligen är Cooke kritisk till att locale blir en synonym för plats på grund av att begreppet inte har någon annan specifik mening, i den mening att det blir en plats som kan tas i besittning av socio-politiska enheter såsom en nationalstat.

Även Duncan och Savage (1989) diskuterar Giddens begrepp locale och menar att det är ett otydligt begrepp som pendlar mellan locale som kontext och locale som resurser, vilka används i interaktion.

A setting is not just a spatial parameter, and physical environment, in which interaction "occurs": it is these elements mobilised as part of the interaction. Features of the setting of interaction, including its spatial and physical aspects /.../ are routinely drawn upon by social actors in the sustaining of communication (Giddens, 1979:207).

Vad Giddens försöker visa med begreppet locale är hur det influerar mänsklig handling. Duncan och Savage (1989) beskriver förhållandet mellan locale och locality enligt följande:

Locales may indicate how typical patterns of behaviour are sustained by various spatial settings. But locality research is often preoccupied by exceptional or unique patterns of action (in a specific town, for instance). If locale is important for Giddens in mediating social behaviour, the concept of locality is often used in different way, to explain how specific patterns of social behaviour are produced. The conceptual use of "locale" is of limited use for providing a social rationale for locality (Duncan & Savage, 1989:186).

Det vill säga, locale är ett begrepp som visar på vikten av den rumsliga kontexten för att förstå socialt beteende, men det ger ingen teoretisk ram för att undersöka localities (Duncan & Savage, 1989).

Kritik mot och reflektioner kring community och locality

Kritik som riktades mot communitystudierna har bland annat att göra med problematiken med att definiera vad ett community är (Allan & Phillipson, 2008). Liknande svårigheter finns med begreppet locality, det vill säga en oklarhet i att definiera vad det är. Duncan och Savage (1989) menar till exempel att locality är ett oprecist begrepp som används på många olika sätt. De menar att många gånger skulle andra begrepp lika gärna kunna användas, såsom stad, lokal arbetsmarknad, plats, spatial variation eller fallstudieområde. En del av svårigheten har att göra med att sociala processer pågår på olika nivåer och locality därmed har oändligt många sociala relationer.

Arbetsmarknaden som definition av locality har varit vanlig, vilket Duncan och Savage (1989) är kritiska till. De ser indelning som problematisk och ifrågasätter om det finns någon lokal arbetsmarknad. Även Bagguely et al (1990) problematiserar

serar hur locality ska definieras. De menar att locality vanligtvis definieras som en arbetsmarknad, vilket är en statistisk konstruktion och människorna som lever på den platsen känner inte till den gränsen. Locality har även i tidigare studier varit en medelstor stad eller en lokal administrativ enhet som till exempel en kommun. En anledning till att det kan ses som en meningsfull enhet är att enheten har ett namn som människor känner till och där människor känner till de delar som ett sådant locality omfattar.

Det har även förts en diskussion om huruvida locality ska ses som en konstruktion för analys eller om det är ett fenomen som skapar sociala effekter (Duncan, 1989). Byrne (2001) poängterar att locality kan ses som en produkt av interaktion. Denna interaktion består både i vardaglig mänsklig interaktion samt relationen mellan drivkrafter som involverar både platsen och sociala strukturer.

En styrka med localitystudierna är att de förhåller sig till både ekonomiska, politiska och sociala processer menar Gordon och Low (1998). Trots det har det riktats kritik mot att localitystudierna har ett starkt ekonomiskt fokus, vilket tillbakavisats med en betoning på att en plats eller locality är en skärning mellan många processer, samt historia, nutid och framtid (Bagguley, 1990).

Gordon och Low (1998) ser främst två resultat som kommit ur localitystudierna. För det första ett synsätt där olikheter lyfts fram där processer och/eller effekter är specifika för respektive locality. Det andra är synen på proaktivitet, vilket innebär att localities eller grupper inom dem har en proaktiv kapacitet i relation till omstruktureringsprocesser. Gordon och Low är kritiska till detta i den bemärkelse att de menar att fokus i localitystudierna snarare har varit hur man kan bygga lokala nätverk som verkar proaktivt som en kritik mot nationell och global makt, än att studera huruvida det råder en proaktivitet i localities.

Humanekologiska perspektiv

Inom sociologin utvecklades det humanekologiska perspektivet genom Chicagoskolan. Chicagoskolan växte fram i USA på 1920- och 1930-talet där Robert E Park ses som grundaren av perspektivet (Hollingshead, 1947/1982). Det fanns även flera andra framträdande forskare inom Chicagoskolan såsom Ernest W Burgess, Louis Wirth och Roderick D McKenzie. Deras teoretiska ramverk var humanekologin och dess fokus på sociala processer samt kollektivt beteende (Bulmer, 1984). Tanken man hade inom Chicagoskolan var att undersöka en stad, Chicago, i sin helhet, både teoretiskt och empiriskt. Som Andersson (2007b:245) uttrycker de ville man: ”skapa en vetenskaplig ordning ur storstadens komplexitet och kaos.” Studier bedrevs inom tre huvudsakliga områden; stadens ekologi, stadens sociala organisation samt psykologiska och socialpsykologiska aspekter hos stadens invånare (Bäck-Wiklund & Lindfors, 1974).

Chicagoskolan och det humanekologiska perspektivet hämtar utgångspunkter till sitt synsätt från ekologin och naturvetenskapen. Ekologi är studiet av hur växter och organismer anpassar sig efter omgivningen. Organismer i naturen sprider sig på ett

systematiskt sätt över ett specifikt område och en balans eller jämvikt mellan olika arter uppkommer (Giddens, 2003). Inom Chicagoskolan menade man att detta synsätt gick att applicera på staden. Städernas struktur och olika befolkningsgruppers lokaliseringar gick att tolka utifrån samma principer. Humanekologins fokus är processer i förhållande till den ekologiska strukturen (McKenzie, 1926/1982). Konkurrens och selektion bestämmer de rumsliga relationerna mellan människor. Dessa anpassar sig människan till, men när dessa rumsliga relationer förändras, förändras den fysiska grunden för sociala relationer och det uppstår sociala och politiska problem (McKenzie, 1925/1967). Utifrån synsättet att det i de rumsliga och näringsmässiga relationerna som organiserar människan pågår ständiga förändringar, vilka är ett svar på miljömässiga och kulturella drivkrafter, är förändring det centrala inom det humanekologiska perspektivet (McKenzie, 1926/1982). Sett ur ett systemperspektiv innebär detta att ekologins studieområden är det komplexa systemet av levande varelser och hur de förhåller sig till sin omgivning. Detta omfattar systemets utbyte med sin omgivning samt systemets förmåga att anpassa sig för att överleva (Lindberg, 1971).

Community – system, struktur och nivåer

Utgångspunkter för det humanekologiska synsättet på community bygger på Parks (1936/1961) förståelse av hur samhället är uppbyggt. Park menade att alla organismer är sammanlänkade och beroende av varandra, vilket han kallade *the web of life*, ett uttryck hämtat från Darwin. Synsättet innebär att ett samhälle består av en rumslik organiserad population. Relationerna inom populationen kännetecknas av ömsesidigt beroende, vilket är symbiotiskt snarare än samhällligt. Detta symbiotiska samhälle betecknar Park som en organism där konkurrens reglerar antalet individer och upprätthåller en balans inom samhället. Förhållandet mellan människor ses som mekaniskt och opersonligt och inte som socialt (Lindberg, 1971).

Människors förhållande till varandra och sin omgivning skiljer sig i ett antal avseenden från växt- och djursamhället. Människor inte lika direkt beroende av sin omgivning som andra arter, vilket beror på arbetsdelningen. Genom teknisk utveckling har människans möjlighet till att omforma och anpassa omgivningen efter sina behov har ökat. I det mänskliga samhället har man även upprättat en institutionell struktur. Den institutionella strukturen är baserad på tradition och sedvänja.²⁴ När en struktur existerar kan den stå emot förändringar utifrån samtidigt som den kan främja förändring som växer inifrån. Detta innebär att det mänskliga samhället är organiserat i två nivåer, en biotisk nivå och en kulturell nivå, vilka är ömsesidigt beroende av varandra. Den biotiska nivån kännetecknas av konkurrens och den kulturella nivån av kommunikation och samförstånd (Park, 1936/1961).

Park (1936/1961) kopplar samman dessa två nivåer genom att utveckla sin teori. Samhället består inte enbart av en ekologisk ordning utan även av en ekonomisk, politisk och moralisk ordning. Dessa menar Park är organiserade i en hierarkisk ord-

²⁴ Detta skiljer sig från växt- och djurriket där strukturen är biologiskt bestämd (se vidare Park, 1936/1961).

ning, från den ekologiska till den ekonomiska, politiska och slutligen moraliska. På den biotiska nivån är konkurrensen i det närmaste obegränsad. I det mänskliga samhället, med sina andra nivåer, begränsar däremot sedvänjor och konsensus konkurrens och människans frihet på alla nivåer ovanför den biotiska. Inom humanekologin är man intresserad av att studera processer som påverkar den biotiska balansen och den sociala jämvikten och huruvida dessa bibehålls eller störs. Det vill säga förändring från en relativt stabil ordning till en annan.

Community och samhälle

Park (1929/1952) menar att community ur ett brett perspektiv omfattar en rumslig och geografisk dimension. Dessutom för han in människan i definitionen av community, människor har sin bostad där samt arbete i den lokala ekonomin. Centralt för Parks förståelse av community är konkurrensmässigt samarbete, vilket resulterar i att människor är ekonomiskt beroende av varandra.

Every community has a location, and the individuals who compose it have a place of residence within the territory which the community occupies. Otherwise they are transients and are not reckoned as members. They also have an occupation in the local economy. Town, cities, hamlets, and, under modern conditions, the whole world, with all its differences of race, of culture, and of individual interests – all these are communities. They are all communities in just so far as, through the exchange of goods and services, they may be regarded as cooperating to carry on a common life (Park, 1929/1952:181).

Park visar på förhållandet mellan community och samhälle. För att ett samhälle ska existera krävs inte bara ett konkurrensmässigt samarbete. Ett samhälle kräver även solidaritet, konsensus och ett gemensamt mål eller syfte. Samhällen skapas genom individens strävan efter att agera som ett kollektiv. Ett samhälles strukturer är oförutsedda effekter av kollektiva handlingar. Samhället kontrollerar individen genom att dennes intressen definieras av gruppens huvudsakliga syfte (Park, 1929/1952).

Processer, förändring och mobilitet

McKenzie (1926/1982) menar, liksom Park, att det är *processer* som är fokus i det humanekologiska perspektivet. I de rumsliga och näringsmässiga relationerna (den ekologiska organisationen) pågår ständiga processer av förändring som en reaktion på drivkrafter från omgivningen eller miljö och kultur. Graden av förändring är beroende av den kulturella dynamiken och den tekniska utvecklingen. Förändringsprocesser studeras ur ett humanekologiskt perspektiv genom mobilitet, vilket är måttet på förändring. Mobilitet är beroende av förändring i boende, det vill säga hushållens flyttmönster, förändringar på arbetsmarknaden, det vill säga människors sysselsättning eller förändring av lokalisering av samhällsservice (McKenzie, 1926/1982). Detta innebär att arbetsmarknaden och dess sammansättning samt samhällsservice påverkar människors flyttmönster.

McKenzie (1926/1982) identifierar fyra *ekologiska faktorer* vilka påverkar förändringar i människans rumsliga relationer eller människans val av bostadsort. Dessa ekologiska faktorer är drivkrafter som samspelar. De geografiska faktorerna omfat-

tar klimatmässiga, topografiska och resursmässiga förutsättningar. De ekonomiska faktorerna består fenomen såsom organisering av den lokala industrin, sysselsättning samt befolkningens levnadsstandard. De kulturella och tekniska faktorerna omfattar bland annat kulturella förhållanden och moraliska attityder. De politiska och administrativa faktorer omfattar skatt, migrationslagar samt regler som styr allmänna tillgångar. De ekologiska faktorerna är antingen positiva eller negativa.

Ekonomisk bas och befolkning

Utifrån McKenzies (1925/1967) humanekologiska perspektivet är ett communities storlek och stabilitet beroende av den roll det spelar i produktionen och distributionen av varor. Bearbetning av naturen samt transport och infrastruktur är centrala i relation till samhället och dess befolkningsmässiga storlek och föränderlighet. Utifrån detta synsätt delar McKenzie in communities i fyra huvudsakliga typer. Indelningen bygger på den huvudsakliga näringsgrenen i samhället samt infrastruktur.

Den första typen av samhälle är det *primära servicesamhället*. Det primära servicesamhället är första steget i distributionsprocessen. Från ett sådant samhälle skickas varor ut. Detta samhälle är även sista steget i att få de färdiga konsumerbara produkterna. Ett primärt servicesamhälle kan till exempel vara ett jordbrukssamhälle, ett fiskesamhälle eller ett gruvsamhälle. Dess storlek bestäms av naturen, industrierna och handelsområdet runtomkring.

Handelssamhället är nästa steg i distributionsprocessen av varor. Här samlas varor från omgivande primära servicesamhällen och skickas vidare till en större marknad. Här omdistribueras även färdiga produkter från andra delar av världen och förs ut till primära servicesamhällen för konsumtion. Hur denna typ av samhälle växer är beroende av dess omgivning, var den är placerad och vilken konkurrens staden har från andra handelssamhällen. Infrastrukturen har stor betydelse för dessa samhällen.

Den tredje kategorin är den *industriella staden*. Detta är ett samhälle där förnödenheter och varor tillverkas. Den industriella staden delas in i två olika typer; industristad med diversifierad industri och flera industrier organiserade för att sälja på lokal marknad samt industristad dominerad av en eller två mycket utvecklade industrier som säljer varor på en stor internationell marknad. Det finns inga begränsningar för hur stort ett industriellt samhälle kan bli. Huruvida ett industriellt samhälle ökar sin befolkning är beroende av omfattning och marknad för de varor som produceras av industrin.

Den fjärde och sista typen av samhälle definieras som *samhälle utan någon specifik ekonomisk bas*. Samhället har ingen funktion i produktion eller distribution av förnödenheter. Exempel på sådana samhällen är rekreationsorter, politiska centrum, centrum för utbildning, försvarscentrum och samhällen som är beroende av välgörenhet. Samhällen utan någon specifik ekonomisk bas följer inte samma mönster i befolkningsutvecklingen som de övriga. Samhälle utan någon specifik ekonomisk bas är beroende av vad människor föredrar samt påbud och beslut, till exempel politiska beslut.

Förändring – Mobilitet och fluiditet

Tillverkning och distribution samt infrastruktur och transport är utgångspunkt för McKenzies (1925/1967) klassificering av samhällen. Den andra delen i detta teoretiska perspektiv är att föra in storlek samt förändring och stabilitet i detta, vilket kräver en demografisk dimension. Hur städer växer förstås utifrån den ekonomiska basen i relation till befolkningen. Utgångspunkten i detta är att det i de olika samhällstyperna sker en tillväxt eller minskning av samhället beroende på olika faktorer.

Synsättet utgår från att det mänskliga samhället utvecklas i cykler. Under givna förhållanden, till exempel när det gäller naturresurser, tenderar samhället att växa tills det når en punkt då befolkningen och den ekonomiska basen är i balans. Detta tillstånd av balans kvarstår tills något nytt element kommer och stör. De två viktigaste elementen är: *förändring av kommunikationssystem*, till exempel av infrastruktur, bil, järnväg samt *ny typ av industri*, vilket omfattar nya sätt att bearbeta naturresurser, det vill säga förändring av den ekonomiska basen. När en innovation stör en stad som är i balans startar en ny anpassningscykel. Här ska observeras att det humanekologiska perspektivet menar att migration är viktigt för förändringar i befolkningen i det moderna samhället.

Förändringarna i befolkningen kan vara av både positivt och negativt slag. De kan innebära ytterligare tillväxt och differentiering. Stora ökningar i befolkningen, snabbare än den cykliska processen, kan till exempel leda till krissituationer. När det kommer något nytt till samhället, en ny industri eller nya transportsystem, kan det innebära en befolkningsökning, eftersom det behövs mer arbetskraft. Ett annat scenario är att befolkningsmängden är densamma, men att det sker en förändring av befolkningsstrukturen eftersom annan kompetens efterfrågas.

Förändringarna kan även innebära migration från samhället och en anpassning till en mer begränsad ekonomisk bas. Samhällen med en negativ befolkningsutvecklingen hamnar lätt i ett tillstånd av stagnation. Den naturliga befolkningsökningen, det vill säga de som föds, blir tvungna att flytta, vilket i förlängningen ofta leder till avfolkning. Det gäller framförallt de samhällen som bara har en ekonomisk bas, till exempel ett gruvsamhälle eller ett samhälle med en industri. Stora städer klarar förändringar bättre vid snabba ändringar av invånarantal, bland annat på grund av att de får del av överskottet i befolkningen från små städer och byar runtomkring (McKenzie, 1925/1967).

Mobilitet ska skiljas från *fluiditet*, vilket inte är ett mått på förändring, utan definieras som rörelse utan förändring av ekologisk position. Möjlighet till en ökad fluiditet, av både människor och varor, uppstår vid utbyggnad av transportmedel och kommunikationer. Ökad möjlighet till fluiditet gör att bostadsplats blir mindre beroende av arbetsplats. Förbättrade transport och kommunikationsmedel innebär att människan inte behöver bo lika nära sin arbetsplats. Det innebär att en ökad fluiditet inte behöver innebära en ökad mobilitet. Ett mått på fluiditet är det ekologiska avståndet, vilket mäts i tid och kostnad och inte i det geografiska avståndet. Det vill säga det mäts i kostnad och tidsåtgång och inte i kilometer (McKenzie, 1926/1982).

Kritik mot och reflektioner kring humanekologin idag

Humanekologin har efter de klassiska ekologerna utvecklats, bland annat med perspektiv där man i större utsträckning lyfter fram sociala dimensioner och kulturella processer (Bäck-Wiklund & Lindfors, 1974). Kritiken som riktats mot humanekologin har även många gånger handlat om de biotiska krafternas dominans över de sociala och en avsaknad av ett kulturellt perspektiv. En av kritikerna till de klassiska humanekologerna är Hollingshead (1947/1982). I sin kritik mot de klassiska ekologerna sätter han fokus på det kulturella och hur man i en ekologisk analys kan ta hänsyn till detta. Han pekar på att Park tar sin utgångspunkt i föreställningen om människan som ekologisk organiserad på samma opersonliga och konkurrensmässiga sätt som alla levande arter och inte tar hänsyn till kulturella faktorer i tillräckligt stor utsträckning. Att man i så stor utsträckning inte har fokuserat de kulturella aspekterna har inneburit att man inte har sett att mänskliga relationer, ekologiska såväl som sociala, äger rum i ett sociokulturellt sammanhang. Om en sådan utgångspunkt tas innebär det att den ekologiska analysen, istället för att fokusera rumslig distribution och struktur i sig själv kan studera faktorer som reglerar och skapar de processer som producerar strukturer och rörelser (Hollingshead, 1947/1982).

Kritiken mot humanekologin kan förstås i samma sammanhang som kritiken mot övriga evolutionistiska synsättet inom sociologin.²⁵ Senare socialekologer hanterade detta genom att inte ta hänsyn till denna del av Parks synsätt. Istället utvecklade de hans syn på differentiering, dominans och funktionellt beroende (Saunders, 2001).

Trots den starka kritik som riktats mot humanekologin kan flera av deras idéer ses som relevanta vid studier även idag (jämför Jörgensen, 2004). Dickens (2000) menar att delar av det humanekologiska perspektivet är värdefulla att förhålla sig till i modern forskning då det ger ett perspektiv på processer som ligger bakom den moderna stadens struktur. Även Gottdiener och Hutchison (2006) menar att det ekologiska perspektivet fortfarande är en del av urbansociologin även om man har avvisat den biologiska metaforen samt synen på att social organisation ska ses som en anpassningsprocess till omgivningen. I föreliggande studie är McKenzies syn på mobilitet i förhållande till ekonomisk bas ett intressant perspektiv. Även om delar av synsättet är problematiskt och kritik har riktats mot jämviktstänkandet i detta synsätt, det vill säga synen på att förändring härrör från antingen expansion inifrån eller störningar utifrån som en cyklisk evolutionsprocess (Saunders, 1986).

Urry (1987) är kritisk till synsättet där den rumsliga strukturen ses som bestämmande över den sociala organisationens mönster, ett synsätt som till viss del fanns inom den humanekologiska traditionen inom urbansociologin. Den starka kritiken mot humanekologins synsätt menar Urry är en anledning till att det rumsliga inom sociologin blivit starkt åsidosatt. Det finns en rädsla för att bli anklagad för ekologisk determinism. Samtidigt menar Urry att det även är viktigt att undvika att se rumsliga karaktäristika som något som enbart tillhandahåller miljön, i vilken sociala händelser pågår. Han menar att det är viktigt att beakta att den rumsliga miljön är skapad av människan samtidigt som människan kan förändra den. Det finns en relation mellan

25 För en vidare diskussion om kritiken av evolutionismen se avsnitten *Utveckling av och kritik mot de klassiska perspektiven* samt *Förändringsteorier – kritik*.

platsen som en fysisk enhet och det sociala. Sociala relationer ses som temporära och förknippas ofta med social förändring.

Changes in the temporal order of social interaction generally involve changes in the spatial patterning (Urry, 1987:436).

Urry (1987) diskuterar vad plats är i relation till det fysiska och menar att plats inte ska ses som en absolut enhet separerad från de materiella objekt som finns på platsen. Samtidigt pekar han på att plats inte heller kan reduceras till enbart de materiella objekten.

Sammanfattade perspektiv på förändring och lokalsamhälle

De två teoretiska perspektiven, förändring och lokalsamhälle, kommer nu att föras samman i syfte att skapa ett teoretiskt perspektiv för analyser i denna studie. Två teman kommer att vara i fokus, *System, struktur och förändring* samt *Befolkning, aktörer och processer*.

System, struktur och förändring

Utgångspunkten i denna studie är lokalsamhället Halmstad. Halmstad kommun ses som ett lokalsamhälle utifrån definitionen som används för både community och locality, det vill säga en plats där människan kan leva sitt liv (jämför Cooke, 1989a, McIver, 1973, Martindale, 1964). Denna definition av lokalsamhälle gör att Halmstad kommun med sina karaktäristika i form av till exempel arbetsmarknad och serviceinstitutioner kan definieras som ett lokalsamhälle.

Lokalsamhället ses som ett system där sociala institutioner på en specifik plats bildar ett lokalt socialt system genom de olika delarna och dess relationer till varandra. Systemet är vidare länkat till andra delar av samhället (Stacy, 1969). Systemperspektivets huvudsakliga idé är att systemet omfattar en komplex helhet som består av en mängd element som är sammanbundna av en mängd interrelationer och separerade från omgivningen med gränser (Sztompka, 1993). Hur tydliga dessa gränser kan vara kring ett lokalt socialt system kan ifrågasättas (Stacy, 1969). Detta kan belysas tydligare genom Sztompkas (1993) bild av system. System kan ses på olika nivåer. På makronivå kan hela det globala samhället ses som ett system, system på mesonivå ser han som till exempel nationalstater, regionala politiska eller militära allianser och slutligen ett system på mikronivå ser han som till exempel lokala communities, föreningar, företag och familjer. Med ett sådant synsätt skulle lokalsamhället Halmstad vara ett system på mikronivå och ingå i system på makro- respektive

mesonivå, bland annat nationalstaten Sverige samt i det globala samhället. För att ytterligare komplicera bilden kan även olika delar i samhället ses som system, såsom ekonomi, politik och kultur (Sztompka, 1993, Stacy, 1969).

Ett sådant systemperspektiv innebär att de delar som finns inom det system som benämns lokalsamhället Halmstad även finns inom andra system, systemen korsar varandra. Detta kan tydliggöras ytterligare genom perspektiv på locality utvecklade av Cox och Mair (1991). De ser den lokala sociala strukturen som ett resultat av arbetsdelning, vilket innebär att ett lokalsamhälle på olika sätt måste relatera till andra system. Vidare innebär deras synsätt att lokalsamhället som en lokal social struktur uppstår på grund av att sociala relationer är rumsliga och det uppstår därmed ett beroende. Detta innebär till exempel att företag på en plats är beroende av arbetskraft, vilka i sin tur är beroende av en bostad i närheten av arbetet. Detta synsätt har likheter med McKenzies (1925/1967) humanekologiska perspektiv där han pekar på relationen mellan ett samhälles ekonomiska bas samt migration som viktig. Arbetsmarknad, befolkning och relationen däremellan blir viktig för studien av förändring av lokalsamhällen.

Vad som vidare behöver klargöras är vad en syn på lokalsamhället som ett system innebär ur ett förändringsperspektiv. Ahrne och Papakostas (2002) är kritiska till att se samhället som ett system. De menar att om samhället ses som en helhet blir stabilitet och förändring motsägande.

Om man kombinerar antingen föreställningen om nuets föränderlighet eller föreställningen om historiens kraft i att omforma samtiden med idén om samhället som en sammanhållen enhet blir förändring och trögrörlighet två logiskt sett varandra uteslutande processer. Om samhället är en helhet eller ett system av sinsemellan förbundna element är antingen total förändring eller total stabilitet de enda logiska alternativen. Teorier som är inriktade på förändring har därför svårt att hantera stabilitet och teorier inriktade på stabilitet har svårt att hantera förändring om det utgår från en syn på samhället som ett system (Ahrne & Papakostas, 2002:69).

System omfattar olika element och i relationerna mellan dessa uppstår systemet. Förändringar i systemet är möjligt i olika former. Sztompka (1993) resonerar även han kring olika sätt att se på förändring av system. Ur ett lokalsamhällesperspektiv kan förändringar i sammansättning innebära förändringar i antalet invånare eller den demografiska strukturen. Förändringar i systemets struktur, vilket kan leda till nya typer av ojämlikheter. Funktioner i systemet kan förändras, vilket kan innebära förändring i specialisering och differentiering. Gränser i systemet kan förändras genom att till exempel grupper inkorporeras och relationer mellan subsystem kan förändras till exempel relationen mellan politik och ekonomi. Slutligen kan förändringar ske i miljön genom till exempel naturkatastrofer. Förändringarna kan vara av begränsad omfattning utan någon större påverkan på andra delar av systemet. Det vill säga systemet som helhet förblir intakt, utan gradvis förändring inom systemet. Denna typ av förändring kan benämnas förändring i systemet. Andra förändringar omfattar alla, eller i alla fall större delar av systemet, vilket leder till en total förändring och en syn

på det nya systemet som mycket annorlunda från det gamla. Denna typ av radikala förändringar innebär förändringar *av* systemet.²⁶

Förändringar i ett system är vanligtvis inte isolerade utan kopplade till andra förändringar. Detta kan ses som en social process, vilket beskriver sekvenser av förändringar som relaterar till varandra. Detta innebär att en mängd förändringar kan hänföras till samma system som tillfälligt relaterar till varandra. Detta kan exemplifieras med hur processer från makronivå går till mikronivå skulle inkludera industrialisering, urbanisering, globalisering, sekularisering, demokratisering och sociala rörelser. Utifrån ett synsätt där förändringar kan ske på makro-, meso- och mikronivå, blir det centralt att förhålla sig till hur förändringar på de olika nivåerna interrelaterar. Till exempel hur förändringar på mikronivå får makroeffekter eller hur förändringar på makronivå får effekter på mesonivå (Sztompka, 1993).

Rundblad (1951) och Lundqvist (2001) diskuterar kring systemperspektiv på lokalsamhälle i sina respektive studier av specifika samhällen. Rundblad (1951) menar till exempel att individer i ett samhälle eller socialt system har sociala relationer med andra system såsom till exempel staten och religiösa system. Lundqvist (2001) är inne på ett liknande resonemang och menar att lokalsamhället inte kan förstås utan att man förhåller sig till större förändringar och förlopp som det lokala inte kan påverka i någon större utsträckning, såsom till exempel teknisk utveckling och politik inom olika områden. En förutsättning för att kunna förstå ett samhälle är även att titta på samhällets historia och hur den påverkar förändringar i samhället.

Detta synsätt innebär att förändring kan ske i olika delar av systemet samt i system på olika nivåer. Att system finns på olika nivåer och skär varandra gör att det inte enbart går att studera förändring utifrån endogena perspektiv utan det blir även nödvändigt att ta hänsyn till exogena faktorer som orsak till förändring, vilket många pekar på (Sztompka, 1993, Wallerstein, 1991, Nisbet, 1969). Istället för en dikotomisk relation mellan stabilitet och förändring, blir utgångspunkten med det synsättet att de kan existera parallellt och samverka. Det är möjligt att flera olika processer sammanfaller och på så sätt skapar större, mer övergripande förändringar.

Synsättet på lokalsamhället och förändring kan kort sammanfattas med att lokalsamhället ses som ett socialt system. Systemet är på olika sätt sammanlänkat med andra system varför hänsyn måste tas till både endogena och exogena aspekter i förhållande till förändring. Förändring kan ske både i och av systemet. Genom att studera förändring i lokalsamhället skapas en kontext av tid och rum som förändring studeras i. Detta möjliggör studier av förändring där de stora generella teorierna, där en prime mover ofta söks kan förstås ur ett annat perspektiv utan fokus på riktning i förhållande till förändring (Boudon, 1991, Nisbet, 1969). Förändring kan istället ses som mer öppna och motstridiga processer (Crow, 2002).

26 Gränsen mellan förändringar i och förändringar av är flytande. I forskares definitioner av förändring menar Sztompka (1993) att fokus ligger på strukturella förändringar, vilket han menar kan bero på att de ofta leder till förändringar av system snarare än mindre förändringar i system.

Befolkning, aktörer och processer

Ett gemensamt kännetecken för teorier om förändring (Sztompka, 1993, Giddens, 1984) samt localitytraditionen (Cox & Mair, 1991, Cooke, 1990), är aktörsfokus i den bemärkelse att aktören ses som central i förändring. I förhållande till detta resonerar Boudon (1991) kring möjligheten att ta hänsyn till individers handlingar vid studiet av förändring om det rör sig om större processer. Han menar att det inte bara är möjligt utan även fördelaktigt att använda tekniker för att studera individers handlande för att analysera makroprocesser. När grupper av individer utför en handling blir resultatet en aggregerad effekt.

Utifrån detta blir två perspektiv av aktörers handlingar centrala, å ena sidan enskilda individers agerande i att aktivt påverka lokalsamhällets struktur och å andra sidan enskilda individers agerande på en aggregerad nivå, vilket kan studeras genom demografiska analyser. Dessa två aspekter, det vill säga den inre strukturen samt befolkningsförändringar och befolkningsstrukturen, hänger samman och påverkar varandra.

För att förstå detta blir det viktigt att ta utgångspunkt i människors handlingar, vilka kan sägas både påverkas av och påverka hur ett samhälle utvecklas. Genom demografiska analyser blir det möjligt att se förändringar som inträffat i andra områden inom samhället och studera en mer aggregerad nivå, där förändringar i lokalsamhället analyseras. Det vill säga som Dribe och Stanfors (2005:7) uttrycker det är demografi av stor vikt för att förstå ”grundläggande processer i samhället och i ekonomin.” Bakom de demografiska analyserna finns individers beteenden och handlingar när det gäller bland annat flyttningar och därmed fångar den demografiska analysen individers handlingar. Relationen mellan dessa var en central del i det humanekologiska perspektivet, vilka såg befolkningen och dess rörelser, det vill säga mobilitet, som måttet på förändring, något som både Park (1936/1961) och McKenzie (1926/1982) poängterar.

The changes in which ecology is interested are the movements of population and of artifacts (commodities) and change in location and occupation – any sort of change, in fact, which affects an existing division of labor or the relation of the population to the soil (Park, 1936/1961:27).

Samtidigt som förändring kan mätas genom mobilitet är de förändringar som ligger bakom mobilitet viktiga att lyfta fram. Detta pekar Hollingshead (1947/1982) på i sin kritik mot den klassiska humanekologin. Han menar att hänsyn i större utsträckning ska tas till sociala och kulturella aspekter, det vill säga inte enbart fokusera den rumsliga strukturen samt studera faktorer som påverkar migration.

Här blir den andra delen av aktörsperspektivet central, det vill säga aktörer i det lokala som agerar aktivt för att påverka lokalsamhällets struktur. Detta synsätt på förändring är tydligt inom localityperspektivet vilket har en starkt fokus på förändring och lokalsamhällets egen förmåga att själv förändras (Cooke, 1989a, Byrne, 2001). Genom ett lokalt beroende (Cox & Mair, 1991) samt medborgarskap (Cooke, 1989a) agerar aktörer i lokalsamhället aktivt i frågor som främjar deras intresse.

Hur ett lokalsamhälle förändras har därmed att göra med hur individer i lokalsamhället agerar samt hur man förhåller sig till yttre förändringar. Förändringarna kan analyseras genom Giddens (1979, 1984, 1996) struktureringsteori och reflexivitetetsbegrepp. Om utgångspunkten, som här, är att analysera förändringar i lokalsamhället blir processer som utspelar sig i detta samhälle en mer användbar analytisk utgångspunkt. Dessa kan spegla förändringar genom att det möjliggör att fokusera både endogena och exogena förklaringar till förändring. Det vill säga både ta hänsyn till händelsen som sådan i samhället, men även yttre aspekter som kan påverka i form av till exempel omvärldsfaktorer.

Problemdiskussion

Lokalsamhället Halmstad definieras som ett system och syftet med studien är att studera förändring i detta system. Här lyfts systemperspektivet fram som en utgångspunkt för studiet av lokalsamhällen samt ett perspektiv på förändring där aktörer blir synliga.

Samhället som system

I föregående kapitel utvecklades en systemsyn på lokalsamhället utifrån Stacys (1969) begrepp lokalt socialt system samt efterföljande definitioner av locality (Byrne, 2001). Allardts (1985a) syn på samhället ger en grundläggande bild av lokalsamhälle. Det omfattar ett geografiskt område med sina specifika kännetecken samt grad av självständighet. I detta område finns människor, en befolkning med sin specifika och föränderliga sammansättning. Ett lokalsamhälle omfattar sociala institutioner, en social struktur samt en helhetskultur. Utifrån ett systemperspektiv ses lokalsamhället som ett system av sociala relationer inom ett begränsat geografiskt område. Det vill säga en interaktion mellan ekonomiska och sociala system samt den geografiska och fysiskt specifika platsen (jämför Cox & Mair, 1991).

System ska inte ses som slutna eftersom ett lokalsamhälle har kontakt med andra system, vilket på olika sätt får betydelse och påverkar lokalsamhället. Denna bild av lokalsamhället Halmstad gör att två faktorer blir centrala, samhällets *inre struktur* samt *processer*, det vill säga kontakter med andra system (jämför Cox & Mair, 1991, Stacy, 1969, McKenzie, 1926/1982). Dessutom blir relationen mellan dessa båda central för att förstå systemet.

Inre struktur och processer

Att ta utgångspunkt i systemteori innebär att se lokalsamhället som en enhet, ett system med en *inre struktur*. Cox och Mairs (1991) synsätt utgår från ett relationellt

synsätt där de ser sociala relationer som rumsliga, vilket gör att ett lokalt beroende uppstår. Deras synsätt är centralt för den inre strukturen i ett lokalt socialt system genom synsättet på relationen mellan befolkning och arbetsmarknad. Ett lokalt beroende uppstår genom relationen mellan arbetets plats och bostaden. Ett synsätt som på det sättet relaterar till McKenzie (1926/1982), som även han pekar på relationen mellan arbetsmarknad och befolkning. Relationen mellan arbetsmarknad och boende skapar en tendens till immobilitet och platsberoende. Den geografiska platsen samt infrastruktur påverkar detta genom ett ökat eller minskat platsberoende i form av möjligheten till pendling (Cox & Mair, 1991, McKenzie, 1926/1982).

Den inre strukturen innehåller institutioner. Att studera hur dessa institutioner förhåller sig till varandra, samt hur individer förhåller sig till institutionerna och påverkar dem genom att de förändras eller bevaras, är vad som kommer att sättas i fokus för att förstå lokalsamhällets förändring (jämför Stacy, 1969).

I denna studie, där förändring är huvudfokus, liksom det även är i både locality-perspektivet och det humanekologiska perspektivet, hamnar intresset på förändring av den lokala sociala strukturen. Lokalsamhället är inte statiskt och förändringar kan belysas i form av processer. Processer innefattar människors rörelser i form av migration men även pendling. Migrationsprocesser som enligt McKenzie (1926/1982) och Park (1936/1961) är måttet på förändring. Processerna får till exempel betydelse i form av utbyte med omgivningen, influenser utifrån samt vilken roll samhället har i en större kontext till exempel regionen. Lokalsamhället existerar inte isolerat.

Detta synsätt innebär att *inre strukturer och processer* är beroende av och påverkar varandra på flera sätt. Om till exempel de inre strukturerna i samhället är stabila påverkar de processerna på ett sådant sätt att även de är relativt stabila, det vill säga leder till låg mobilitet. Samtidigt kan processerna vara föränderliga även om lokalsamhällets inre struktur är relativt stabil, vilket kan förklaras med att den inre strukturen i andra system kan påverka processerna i systemet.

Varför människor väljer att röra på sig, genom flyttning och pendling, kan ses som beroende av hur samhällets struktur ser ut. Exempelvis kan förändringar på arbetsmarknaden, genom etablering av nya företag, göra att människor flyttar till lokalsamhället. Det är därmed människors handlingar som skapar förändringar. Detta innebär att om det sker förändringar i strukturen är det även möjligt att det sker förändringar i processen. Förändringar i processerna kan i sin tur möjliggöra ytterligare förändringar i strukturen, till exempel genom att personer utifrån som flyttar till lokalsamhället för in nya influenser samt ställer nya krav. Kontakter utåt blir således centrala genom de influenser de för med sig in i lokalsamhället. Konsekvensen av resonemanget är att förändringar sker i samhällets inre strukturer, vilket i sin tur påverkar processer som ytterligare i sin tur kan påverka strukturer.

Förändring

Förändring av lokalsamhället står i centrum i denna studie. Utifrån den teoretiska syn på lokalsamhället som redogjorts för är det människors handlingar som skapar förändring. Här blir det centrala att analysera den lokala sociala strukturen samt processer som det lokala sociala systemet innefattar. Detta perspektiv, att aktörer är centrala för förändring av lokalsamhället är förankrat i localitytraditionen (Cox & Mair, 1991, Cooke, 1989a, 1990).

Reflexivitet

Utifrån perspektivet på lokalsamhälle och förändring kan Giddens (1984) reflexivitetsbegrepp användas för att förstå förhållandet mellan system och aktör, hur de hänger samman med varandra och med förändring och stabilitet. Giddens (1997) menar att all mänsklig handling är reflexiv, vilket innebär att människan har möjlighet att reflektera kring orsaker till sina handlingar. Reflexivitet omfattar relationen mellan kunskap och det sociala livet. Den kunskap som människan har om samhället påverkar hur hon agerar i samhället (Giddens, 2003).

Institutionell reflexivitet och självreflexivitet

Giddens (1997) har två reflexivitetsbegrepp, *självreflexivitet* och *institutionell reflexivitet*. Den första typen av reflexivitet har att göra med hur individen skapar sitt livsprojekt och hur det utformas och det senare hur ny kunskap tas in och beaktas i förhållande till det man redan vet. Hur dessa två typer av reflexivitet förhåller sig till varandra är emellertid inte helt tydligt menar Johansson (1995).

Giddens använder begreppet *självreflexivitet* för att förstå och visa på hur varje individ måste skapa sitt eget själv.

Självets reflexiva projekt, som består i att upprätthålla sammanhängande men ständigt reviderade biografiska berättelser, äger rum i kontexten av många valmöjligheter, som filtreras genom abstrakta system (Giddens, 1996:13).

Självreflexivitet eller individuell reflexivitet innebär en reflexivitet på individuell nivå. Detta kan, om flera individers reflexivitet sammanfaller, få kollektiva konsekvenser. Sett ur ett lokalsamhällesperspektiv och förändringar i lokalsamhället kan det till exempel handla om att flera individer ser möjligheter till exempelvis pendling, flyttning eller utbildning.

Den *institutionella reflexiviteten* har starka kopplingar till moderniteten. De moderna institutionerna är enligt Giddens reflexiva, det råder en institutionell reflexivitet i det moderna. De moderna institutionerna kännetecknas av att de försvagar de traditionella vanorna (Giddens, 1996). Reflexiviteten i de moderna institutionerna skiljer Giddens från den typ av reflexivitet som finns i all mänsklig handling. Han

menar att i moderniteten, med dess specifika villkor, får framtiden en plats i nutiden genom modernitetens reflexiva organisering. Samtidigt menar Giddens (1996) att institutionerna måste skapas reflexivt genom de möjligheter och alternativ som erbjuds. Institutionell reflexivitet handlar till exempel om att man i ett lokalsamhälle måste förhålla sig till ny kunskap och nya förutsättningar i form av till exempel rationalisering, nedläggning, servicesektorns expansion eller teknologi.

Giddens menar att både individer och institutioner reflexivt måste skapa sig själva och när det gäller individer diskuterar han det i termer av att de måste skapa en sammanhängande berättelse (Giddens, 1997). På liknande sätt kan det reflexiva skapandet av institutioner kunna förstås. I denna studie, vilken undersöker förändringar i lokalsamhället, innebär ett sådant synsätt att även lokalsamhället i sitt reflexiva skapande av sig själv måste ta ställning till framtiden samtidigt som det har en historia, vilka ska förenas. Detta kan förtydligas genom synen på locality som aktivt skapande av sig själv. Day och Murdoch (1993) menar att aktörerna i lokalsamhället agerar för att bevara och utveckla både sina egna identiteter och den sociala kontexten, det vill säga lokalsamhället, som de finns inom. På grund av detta kan utrymmet för innovation eller stora förändringar i de reflexiva processerna begränsas. Giddens (1997) pekar även på att den moderna reflexiviteten bygger på kunskap (inte tradition) men vår kunskap och förståelse av världen måste förstås mot bakgrund av det vi redan är eller det lokalsamhället redan är. Genom processer, såsom till exempel migration, tillkommer nya influenser, vilka därmed kan ge större utrymme för innovation och förändring i lokalsamhället.

Inre och yttre drivkrafter

Genom synen på att ett locality är proaktivt menar Cooke (1990) att locality spelar en viktig roll i struktureringsprocessen (Giddens, 1984). Samtidigt som locality kan ses som en proaktivt handlande aktör kan locality, på grund av sina specifika egenskaper,²⁷ även bli passiva mottagare av strukturella effekter som kommer utifrån. Detta kan genom Giddens (1997) reflexivitetsbegreppet förklaras ytterligare. Reflexivitet kan förstås som ett sätt att förhålla sig till det nya, till ny information och kunskap. Ny information kommer från system utanför lokalsamhället, individer och institutioner i det lokala måste förhålla sig till det nya utanför lokalsamhället. Samtidigt påverkas lokalsamhället även av influenser och kunskaper utifrån som inte är möjliga att i det lokala välja bort. Den givna strukturen och processerna kan även förändras genom påverkan inifrån, av ny kunskap som genom den institutionella reflexiviteteten och självreflexiviteteten som finns i lokalsamhället. Det är i det lokala som konsekvenserna av förändringen kan få en innebörd och påverka lokalsamhällets förändring (jämför Cox och Mair, 1991).

I förhållande till synen på lokalsamhälle som ett system bör påpekas att lokalsamhället på olika sätt är kopplade till aktörer och system utanför lokalsamhället (jämför Cox & Mair, 1991, Stacy, 1969). Lokalsamhället är beroende av större samhällsprocesser (Pickvance, 1998). Detta innebär, som tidigare diskuterats, att hänsyn

27 Exempel på en sådan egenskap är att ett locality kan ha billig arbetskraft (Cooke, 1990).

måste tas till både endogena och exogena orsaker till förändring (Sztompka, 1993, Wallerstein, 2001, Nisbet, 1969). När man ser till andra studier av förändringar av locality är Cooke (1989b) kritisk till att exogena analyserna oftast fått större utrymme än endogena.²⁸ I förhållande till lokalsamhället som system, i kontakt med andra system där lokalsamhället ses som aktivt och där aktörerna i lokalsamhället är viktiga för förändringsprocesserna genom reflexiva processer, måste hänsyn tas till både inre och yttre drivkrafter till förändringar.

Reflexivitet, innovation och tradition

Reflexivitet tolkas i denna studie som ett förändringsbegrepp, vilket även Johansson (1995) ser det som. Reflexiviteten har med förändringar att göra och påverkar sociala relationer och sociala institutioner. Det flyttar fokus från stabilitet och traditioner mot ett förändringsperspektiv. Johansson (1995) ser att det finns ett motsatsförhållande mellan (institutionell) reflexivitet och tradition eftersom Giddens menar att traditioner ständigt omtolkas och nya skapas. Den moderna reflexiviteten bygger, som tidigare lyfts fram, på kunskap och framtiden. Giddens utesluter emellertid själv inte att traditionen spelar en viss roll i den moderna reflexiviteten, men det är i huvudsak kunskap och inte traditioner som den moderna reflexiviteten bygger på. Endast då traditionen eller sättet att handla på som man hade förr stämmer överens med den nya kunskap som människan idag tar del av kommer den att få inflytande. Traditioner kan således påverka i den bemärkelsen att den, med hjälp av kunskap rättfärdigas samt på grund av den tröghet som finns i vanan. Giddens menar att traditionens inverkan i det moderna inte får överskattas och pekar på att en tradition som är underbyggd av samtida kunskap inte i egentlig mening är en tradition utan är vad han kallar en skentradition eftersom den bygger på den moderna reflexiviteten (Giddens, 1996). En anledning till att reflexivitetsbegreppet kan ses som användbart och fördelaktigt är att det möjliggör att analysera förändring som ett samspel mellan innovation och tradition, där tradition ses som det existerande och innovation som det nya.

Innovationsbegreppet används i stor utsträckning inom forskning kring nya produkter och tjänster samt ekonomisk tillväxt.²⁹ I föreliggande studie är det innovation

28 Denna synpunkt skiljer sig från andra kritiska synpunkter kring hur man sett på förhållandet mellan endogena och exogena förklaringar till förändringar inom sociologin. I kritiken mot teorier om förändring har man pekat på att de endogena förklaringarna har fått stort utrymme och att man inte i tillräckligt stor utsträckning har sett till exogena förklaringar. Det vill säga förändringar ses i stor utsträckning komma från det egna samhället eller systemet (Boudon, 1991, Wallerstein, 2001, Nisbet, 1969).

29 Ett klassiskt synsätt på innovation inom denna forskningstradition är Schumpeters. Hans användning av begreppet innovation tar sin utgångspunkt i ekonomisk tillväxt. I sin teori om innovation ser Schumpeter inte till den faktiska uppfinningen, utan till spridningen av uppfinningen, Schumpeters innovationsbegrepp omfattar innovation i relation till produkter, processer, marknader, samt organisationer. En innovation måste innefatta något nytt. Med Schumpeter utgångspunkt i ekonomisk tillväxt och marknad menar han att en innovation inte måste vara något helt nytt utan snarare att en innovation måste vara ny inom den specifika sektorn. Schumpeters menar att: "An innovation can consist of the use of a known element, but in a way which is new for the specific market" (Sundbo, 1998:22). För en utveckling av Schumpeters synsätt och andra synsätt på innovation se till exempel Sundbo (1998).

i relation till lokalsamhälle och vad som händer i dessa över tid som studeras. Mega (1997:10) diskussion av innovation i förhållande till städer blir därmed av intresse. Flera möjliga synsätt på innovation presenteras, där synen på innovation som "the intervention that produces change over time" är ett sådant, vilket är förenligt med denna studies utgångspunkter. En viktig poäng som Mega gör att poängtera att innovation i förhållande till städer är relativ, det vill säga det som är nytt på en plats kan redan vara vedertaget på en annan.

Innovation is a relative and ephemeral notion. Innovative actions for many countries and cities are already conventional practices for other European landscapes. There are other, fewer innovative actions which are more revolutionary, less generalized (Mega, 1997:13).

Detta innovationsbegrepp är därmed förenligt med synsättet på förändring som beroende av plats. Det vill säga som Ahrne och Papakostas (2002) uttrycker det, det som är nytt på ett ställe kan vara gammalt på ett annat.

Reflexivitet är ett samspel mellan det nya och det existerande, innovation och tradition, förändring och stabilitet samt process och struktur. Det innovativa och det traditionella relaterar till varandra i det reflexiva skapandet och omskapandet av lokalsamhället. När utgångspunkt tas i Giddens reflexivitetsteori i analyser av förändringar i lokalsamhället, förstås förändring utifrån hur det nya, ny kunskap, möter det gamla, det existerande. Det innebär att förändring inte enbart ses som något som är utom kontroll utan ett perspektiv där aktörer i lokalsamhället påverkar.

Syfte och problemformulering

Utifrån en teoretisk förståelse av lokalsamhället som ett lokalt socialt system som definieras utifrån relationer och där arbetsmarknad och befolkning är nära sammankopplat är det övergripande syftet med denna studie att studera förändringsprocesser i lokalsamhället. Studien kretsar kring följande frågeställningar, vilka relaterar till det övergripande syftet.

1. Vad karaktäriserar lokalsamhället Halmstads demografiska dynamik och vilka brytpunkter i de demografiska strukturförändringarna kan identifieras?
2. På vilket sätt påverkar inre respektive yttre drivkrafter de processer som leder till att lokalsamhället förändras och hur samspelar inre och yttre drivkrafter i processer och brytpunkter?
3. Hur samspelar innovation och tradition i reflexiva processer i lokalsamhället och vilken roll spelar individuella och institutionella aktörer?

De övergripande frågeställningarna preciseras där de analyseras, det vill säga i samband med den demografiska analysen, analysen av arbetsmarknaden samt analysen av aktörer och innovationer.

Metod

Denna studie kan sammanfattande beskrivas som en *lokalsambällesanalys med fokus på förändringsfaktorer*. Det är förändring som står i centrum i en lokalsambälleskontext. Mot denna bakgrund blir utgångspunkten att det är en enhet, ett lokalsambälle, som studeras, vilket innebär att studien får karaktären av en fallstudie. Ragin (1992) menar att en vanlig syn på vad en fallstudie innebär är att det är en enhet som kan separeras från andra och därmed kan studeras som en helhet. Studien syftar till att analysera komplexitet i förändringsprocesser i lokalsambället samt att studera hur olika perspektiv och delar påverkar varandra (Flyvberg, 2006, Merriam, 1994). Kontexten anses, i fallstudien, ha en central betydelse för studier av samhället och människor (Flyvberg, 2006, Yin, 1994). En sådan utgångspunkt är förenlig med det teoretiska perspektivet, som utvecklats i tidigare kapitel, där betydelsen av den specifika kontexten eller platsen i studiet av förändring lyfts fram.

Att studera förändringsprocesser i ett lokalsambälle – studiens kontext

Den första aspekten att ta i beaktning blir att tydligare definiera studieobjektet och varför det kan ses som en enhet samt vad ett fall är i denna studie. Inför arbetet med denna studie blev två val centrala. För det första valet av det lokalsambälle där studien skulle utföras. Detta val innefattade även definitionen av lokalsambälle, det vill säga vad som ska ses som fallet. Definitionen av fallet kan lämpligen göras med utgångspunkt i gränser (Ragin, 1992). För det andra, valet av de förändringsprocesser som skulle studeras.

Val av lokalsambälle

I processen att välja ett lokalsambälle undersöktes olika möjliga samhällen och valet föll slutligen på Halmstad. En anledning till detta val är att Halmstad kan ses som ett

lokalsamhälle utifrån den definition som görs här, men är däremot inte en storstad. Detta sätt att resonera kring valet har inspirerats av community studier där man argumenterar för att inte studera storstäder och de specifika kännetecknen som det för med sig. I dessa studier är tanken att studera det vardagliga amerikanska respektive svenska och inte lyfta fram storstäderna och dess utveckling med allt vad de har att erbjuda (Lynd & Lynd, 1929/1956, Allwood & Ranemark, 1943). En liknande tanke finns även bakom valet av lokalsamhälle i denna studie.

En annan utgångspunkt för valet tog sin utgångspunkt i synen på förändring. Halmstad kan beskrivas som ett lokalsamhälle som genomgått snabba förändringar under en relativt kort tid, bland annat genom att en högskola etablerades.³⁰ Däremot ses inte Halmstad som en kommun som genomgått stora kriser, vilket är en intressant infallsvinkel.

Slutligen fanns praktiska dimensioner i valet av Halmstad. En av dessa har att göra med att studien var en del av ett större projekt som hade en geografisk avgränsning till Halland och delar av Småland.³¹ En andra aspekt hade med närhet att göra. Att genomföra en studie där det som studeras finns tillgängligt i forskarens närhet underlättar självklart fältarbetet.

Gränser

Ett fall kräver gränser, att forskaren kan skilja ut det som studeras från sin sociala kontext. Om det inte finns någon gräns blir det omöjligt att urskilja fallet. Fallet måste vara en relativt självständig enhet och ha relativt distinkta gränser. Dessa gränser kan vara av olika slag såsom empiriska eller teoretiska. Gränserna är av olika slag, fysiska så väl som historiska och sociala (Ragin, 1992).

Denna problematik kan diskuteras utifrån ett systemperspektiv på lokalsamhället. Systemperspektiv har i debatten om öppenhet kritiserats för huruvida det är möjligt att urskilja ett system. Ett av argumenten är att ett systems gränser är godtyckligt valda av forskaren för att kunna genomföra sin studie. Ett annat argument är att gränserna inte ska ses som godtyckliga utan snarare som osäkra och provisoriska (Lindberg, 1971). För att konkretisera detta kan man reflektera över om lokalsamhällets gränser ska ses som administrativa, funktionella eller kulturella.³² Administrativa gränser är formella såsom kommungränser och länsgränser. Funktionella gränser definieras med utgångspunkt i arbetsmarknad och pendling, vilket varit en vanlig definition i localitystudier. Detta har kritiserats utifrån möjligheten att definiera en lokal ar-

30 Bäck-Wiklund och Lindfors (1974) har en sådan utgångspunkt, de skriver *Huvuduppgiften för detta arbete har varit att studera delar av den sociala förändring som det svenska samhället genomgår*. (Bäck-Wiklund & Lindfors, 1974:iv) De valde sitt samhälle utifrån faktorerna geografiskt läge, storlek och den förändring samhället genomgått. En förändring som innefattade att samhällets enda industri hade lagts ner och en ny höll på att byggas upp med hjälp av samhällets stöd.

31 Projektet, Nordisk Benchmarking av innovationsprocesser – Rogaland/Hordaland – Halland/Gnosjö, var ett projekt som syftade till att studera organiseringen av regionala utvecklingsprocesser. Dessutom var en viktig del i projektet att bidra till en gemensam läroprocess (se vidare Hofmaier och Eriksson (2008) samt Johansson och Rydstedt, (under tryckning)).

32 Denna indelning diskuteras även av regionforskare där en vanlig indelning av regioner är i administrativa, funktionella och kulturella regioner (se till exempel Westholm, 2004).

betsmarknad och att det är en statistisk konstruktion (Bagguely et al, 1990, Duncan & Savage, 1989). De kulturella gränserna har att göra med en gemensam kultur och identitet (Westholm, 2004). Denna problematik diskuteras i Medelbystudien (Allwood & Ranemark, 1943). I denna studie upplever forskarna en skillnad mellan det kulturella och det administrativa lokalsamhället. De upplevde inte att den administrativa enheten Medelby var densamma som den ekonomiska och den sociala enheten. Detta skapade bland annat problem vid användning av offentlig statistik, vilken följer den administrativa gränsen. Öhngren (1987) lyfter fram samma problematik med att administrativa gränser skapar en svårighet att ta hänsyn till och hitta andra intressanta och relevanta gränser, gränser som går utanför de administrativa.

Olika typer av områden och gränser har även uppmärksammats inom humanekologin där man genom olika metoder har sökt identifiera olika enheter, bland annat genom företags handel samt tidningars spridning. Man har även gjort studier där man studerar skillnaden mellan vad som beskrivs som *naturliga* och *administrativa* gränser kring kollektiva enheter. McKenzie (1934/1968) menar att det finns ett problem med att identifiera till exempel en rural enhet på grund av att det som identifieras som ett ruralt naturligt område genom frekventa resor till och från arbete, vilket innebär en gemensam användning av land, samt användning av kommunal service på flera sätt gör området till en del av den närliggande urbana staden. Ur ett ekologiskt perspektiv kan därför närliggande rurala och urbana områden beskrivas som ett område där arbetsdelning tar plats på ett direkt och personligt sätt. En vanlig definition av locality har varit en medelstor stad eller en lokal administrativ enhet som till exempel kommuner. En sådan definition kan ses som meningsfull i den bemärkelse att det är en enhet som människor känner till, kan namnge och där de känner till delarna som ingår i enheten (Bagguely et al 1990).

I definition av lokalsamhälle i denna studie är utgångspunkten en administrativ gräns, Halmstad kommun, vilket utifrån definitionen av lokalsamhälle i denna studie kan ses som ett sådant. Det geografiska urvalet följer den administrativa kommungränsen. I Halmstads fall blir detta ett möjligt val utifrån vad som i denna studie definieras som ett lokalsamhälle. Det vill säga en plats där man kan leva hela sitt liv (se kapitel 2 för en utveckling).

Det finns även en relationell dimension i avgränsningen av Halmstad som ett fall. Denna ska inte förstås utifrån släktskap eller en gemensam kultur utan i relation till omvärlden, nationellt och internationellt. I studien resonerar aktörer kring Halmstad som en enhet som på olika sätt förhåller sig till det som finns utanför, till exempel andra kommuner. De administrativa gränserna får därmed en betydelse utöver det administrativa, vilken kan ses som relationell. Detta kan utvecklas ytterligare genom att Halmstad har ett läge som innebär ett utbyte med omgivningen när det gäller befolkning och arbetsmarknad. För det första finns det en mängd närliggande mindre kommuner runt Halmstad och för det andra ligger Halmstad mellan två storstadsregioner, Göteborg i norr och Malmö/Köpenhamn i söder. Dessa kännetecken gör också att Halmstad blir ett intressant fall att studera.

Studien är av longitudinell karaktär i den bemärkelsen att en studie av förändringsprocesser innebär att man behöver ta hänsyn till tid (jämför Merriam, 1994).

Den tidsperioden som studeras behöver avgränsas. Valet av tidsperiod, 1968-2006, har gjorts utifrån flera aspekter. Tidiga bearbetningar av det empiriska materialet visade att flera händelser av betydelse för Halmstad har sitt ursprung i händelser som startade runt år 1968. Den historiska gränsen kan därmed enligt Ragins (1992) synsätt beskrivas som empiriska gränser, där gränserna bestäms utifrån empirin. En praktisk aspekt av valet har att göra med tillgången till material, det vill säga till exempel statistik och dokument. I samband med detta kan nämnas att Halmstad, genom kommunsammanslagningar i Sverige, skapades i sin nuvarande form under den tidsperiod som studerats. Det är emellertid Halmstad kommun i sin nuvarande geografiska form som utgör fallet.

Val av förändringsprocesser

Studien syftar till att studera processer, som närmare kan beskrivas som förändringsprocesser i lokalsamhället under en avsedd period. Synen på förändring i relation till lokalsamhället presenterades i kapitel 2 och 3. Valet av förändringsprocesser ska förstås utifrån detta synsätt där arbetsmarknad och befolkning och relationen dem emellan ses som det centrala i ett lokalsamhälles lokala sociala struktur. Utifrån detta synsätt krävs olika material och metoder för att analysera förändringsprocesser i lokalsamhället. Demografiska processer i form av migration och förändringar i den demografiska strukturen samt aktörers roll i förändringar av den lokala sociala strukturen är en utgångspunkt i studien.

Empiriskt material

Utifrån studiens syfte och de val som har gjorts blir två aspekter centrala: analyser av förändringsprocesser i lokalsamhället och av involverade aktörer i lokalsamhället. Studien bygger på flera metoder för datainsamling och analys, kvalitativa och kvantitativa metoder, vilket är vanligt vid fallstudier (Yin, 1994). Sådana studier kan utformas på olika sätt (Creswell, 2009, Creswell & Plano Clark, 2007, Tashakkori & Teddlie, 1998). Detta sätt att använda olika metoder på bygger på triangulering, vilket enligt Neuman (2006) innebär ett synsätt där man menar att det är bättre att studera saker på flera olika sätt än att enbart studera det på ett sätt.

Metodtriangulering innebär att forskaren använder sig av både kvalitativa och kvantitativa metoder, vilka har komplementära styrkor. Eftersom de bara delvis överlappar gör användandet av båda metoderna att studien blir mer omfattande och mångsidig. De kan användas sekventiellt, det vill säga användning av först den ena och sedan den andra, eller parallellt, det vill säga samtidigt (Neuman, 2006).

Kvantitativa metoder har huvudsakligen använts för att analysera förlopp medan kvalitativa metoder har använts för att analysera och händelser och aktörer. Det

kvantitativa material som har använts för att studera förloppen är befintlig statistik. De kvalitativa materialen är dokument samt intervjuer.

Kvantitativt material

Lokalsamhällets förändringar visar sig bland annat i samhällets befolkningsstruktur och befolkningsförändringar. När en studie görs av ett tidsförlopp bakåt i tiden kan en utgångspunkt tas i befolkningsutvecklingen genom demografiska analyser. Ett första steg i studien har varit demografiska analyser av Halmstad, det vill säga analyser av migration, reproduktion samt befolkningens struktur men även arbetsmarknad och sysselsättning.

Information om detta finns tillgänglig genom statistik, dokument och databaser. Statistiken samlas in av offentliga myndigheter och används som grund för beslutsfattande, men även som en service till allmänheten (Drugge, 1997). En stor del av underlaget till denna studie har hämtats från statistik från Statistiska centralbyrån (SCB). Även statistik från två andra myndigheter, Högskoleverket (HSV) och Arbetsmarknadsstyrelsen (AMS), har använts. Nyare statistik finns på respektive myndighets hemsida, medan den äldre statistiken finns i tryckt form. Den statistik som har använts finns fritt tillgänglig från dessa myndigheter, vilket Neuman (2006) pekar på som en av fördelarna med denna metod. Att statistiken varit tillgänglig innebär inte att det inte finns begränsningar med den statistik som använts.

Beskrivning av den använda statistiken

SCB:s statistikdatabas³³ har använts för data kring den demografiska utvecklingen i Halmstad från år 1968-2006. Här har data kring befolkningsförändringar, migration och reproduktion hämtats och även demografiska strukturdata såsom ålder och utbildningsnivå. Befolkningsstatistiken baseras på uppgifter från Register över totalbefolkningen (RTB), vilka bygger på administrativa register. SCB får uppgifterna från Skatteverkets folkbokföring och efter viss kontroll och rättning lagras uppgifterna i RTB. Registret finns tillgängligt från år 1968 och uppgifter redovisas årligen.³⁴ Befolkningsstatistiken är en totalräknad statistik som beskriver befolkningsammansättning och befolkningsförändring (Wass, 2007).

Dessutom har statistik kring förändringar av arbetsmarknad och näringsliv i Halmstad samt pendling från år 1990 och fram till 2006 hämtats från statistikdatabasen. Denna statistik är en del av Registerbaserad arbetsmarknadsstatistik (RAMS). RAMS syftar till att årligen ge information om befolkningens sysselsättning både

33 Statistikdatabasen finns tillgänglig på SCB:s hemsida och är skapad för att öka tillgängligheten till SCB:s statistik. Databasen möjliggör nedladdning av material och bearbetning på den egna datorn. En stor mängd av den officiella statistiken som SCB (och även vissa andra myndigheter) ansvarar för finns tillgänglig i databasen. Det finns även beskrivning av statistik tillgänglig såsom information om innehåll, kvalitet, variabler (Vad är Statistikdatabasen? 2009-04-01).

34 De variabler som finns tillgängliga är: levande födda, avlidna, invandrade, utvandrade, folkkökning, folkmängd, medborgarskapsbyten, civilståndsåändringar, uppgifter om dödfödda, inrikes flyttningar samt asylsökande (Wass, 2007).

totalt och även regionalt. Här finns uppgifter om förvärvsarbete, näringsgrensfördelning samt arbetspendling. Uppgifterna i RAMS hämtas från administrativa register, främst Kontrolluppgiftsregistret från Skatteverket. Detta register innehåller information från arbetsgivare om personalens bruttolön och annan ersättning samt deklARATION från personer med näringsverksamhet. Uppgifter används tillsammans med data från SCB, företags- och arbetsställesinformation från SCB:s företagsdatabas, register över totalbefolkningen, inkomst- och taxeringsregistret, befolkningens utbildning samt befolkningens studiedeltagande (Andersson, 2007a).

RAMS finns tillgänglig från år 1990. Statistik över arbetsmarknad och näringsliv från tidigare år har hämtats från Folk- och bostadsräkningarna (FoB). FoB genomfördes av SCB vart femte år mellan 1960 och 1990. Variablerna varierar mellan de olika åren men sysselsättning, näringsgren, yrke samt pendling, vilka har använts i denna studie, finns för samtliga år (Fakta om folk och bostadsräkningarna, 2009).

För statistik över arbetsökande i Halmstad mellan åren 1992 till 2006 har uppgifter från AMS använts. Uppgifterna bygger på Arbetsförmedlingens vecko- och månadsstatistik. Uppgifter till denna statistik har hämtats från Arbetsförmedlingens operativa förmedlingssystem. Statistiken finns tillgänglig på AMS hemsida.

Slutligen har statistik kring regional rekrytering hämtats från HSV:s NU-statistikdatabas, vilken finns tillgänglig från HSV:s hemsida. Denna statistik innefattar statistik kring varifrån nybörjarstudenter vid högskolorna och universiteten i Sverige kommer samt andelen nybörjarstuderande från Sveriges kommun och län som börjar studera vid respektive högskola eller universitet (Regional rekrytering, 2009). Statistiken som HSV redovisar bygger på den officiella statistiken och har bearbetats av SCB. Uppgifterna har lämnats av respektive lärosäte och samkörts av SCB med andra offentliga register för att identifiera mantalsort. All primärstatistik som används är dokumenterad och kvalitetsdeklarerad av SCB.

Insamling och bearbetning av statistiken

Att använda befintlig statistik möjliggör att använda statistik på nya sätt (Neuman, 2006). Här studeras Halmstad, vilket skapar stora möjligheter för användning av befintlig statistik eftersom man följer en administrativ gräns, det vill säga gränser för hur myndigheter samlar in statistik. Analysen ligger på aggregerad nivå, vilket skapar goda förutsättningar för användning av befintlig statistik. Detta kan annars vara ett problem med denna metod menar Neuman (2006), då det kan vara svårt att hitta statistik för rätt analysenhet. En annan fördel med att använda befintlig statistik är att statistik ofta samlas in under en längre period (Neuman, 2006). Att genomföra en longitudinell studie är en förutsättning för att studera omvandlingar i lokalsamhället, vilket kräver studier över längre tidsperioder. Statistiken som använts har möjliggjort att genomföra en studie som sträcker sig över 38 år.

När man arbetar med befintlig statistik är en viktig aspekt att beakta att statistiken är insamlad i ett annat syfte än för den specifika studien. Man behöver identifiera de möjligheter och begränsningar som materialet har och vilka konsekvenser de kan få för forskningen. Neuman (2006) menar till exempel att forskaren ofta måste an-

vända de material som finns tillgängliga på ett kreativt sätt. Svallfors (2004:46) liknar det vid att ”lägga pussel” genom att använda data som inte alltid är helt idealisk.³⁵ Även om befintlig statistik många gånger finns lättillgänglig, vilket lyfts fram som en fördel i mycket metodlitteratur (se till exempel Bryman, 2008, Drugge, 1997), så tar det tid att hitta den statistik som är relevant för den specifika studien. I denna studie har olika sätt att lösa dessa problem hittats och den kreativitet som Neuman (2006) pekar på samt liknelsen av att lägga pussel som Svallfors (2004) skriver om gäller även detta arbete. De problem som påträffats och på vilket sätt de har hanterats kommer att diskuteras, främst med utgångspunkt i Neumans (2006) synsätt. Mer detaljerade beskrivningar av hur det har gått till i varje specifikt fall diskuteras i samband med att statistiken används.

Ett problem med statistiken har att göra med tidsperiodens längd. Det har *inte alltid funnits statistik tillgänglig för hela tidsperioden*, det vill säga åren 1968-2006. Av denna anledning finns inte alltid data redovisade och analyserade för samtliga år. I några fall har detta lösts genom att fokusera på tidsperioder.³⁶ Data har i några fall kunnat presenteras för samtliga perioder, vilket kompenserar för att år saknas. När det gäller statistik över sysselsättning och arbetsmarknad där FoB har använts fram till år 1990 finns inte statistik för varje år. FoB genomfördes vart femte år från 1960 och statistik från den FoB som gjordes närmast före år 1968, det vill säga 1965 redovisas. I andra fall saknas data från de tidiga åren.

Relaterat till att statistiken har samlats in under en längre tid finns en problematik med att *mätmetoder har förändrats över åren*. För att hantera detta argumenteras för att vissa typer av analyser, såsom att visa trender, ändå är möjliga att göra utifrån den typen av statistik. När det har varit möjligt har analyser av de olika sätten att mäta gjorts genom jämförelser och om möjligt kompensationer för de skilda mätmetoderna.

Ett annat problem med statistiken är att *variabelkategorier har förändrats under årens gång*. Detta har främst påverkat arbetslivs- och sysselsättningsstatistiken där indelningen av näringsgrenar har förändrats under tidsperioden, vilket medför tidsseriebrott. Problematiken med variablerna och dess förändring har varit möjliga att lösa på olika sätt. Det har inneburit att nya variabelkategorier har skapats, vilka då har blivit bredare. I vissa fall har bredare kategorier skapats för att visa på de längre trenderna, över hela tidsperioden från år 1968 till år 2006, medan mer detaljerade kategorier har använts för att visa förändringar vid brytpunkterna och inom olika perioder som identifieras i analysen. Även när det gäller befolkningsstatistiken har små förändringar gjorts i definitionen av variablerna.

Den enhet som studerats har förändrats under perioden som studerats, vilket varit nödvändigt att ta hänsyn till. Den förändring som har skett är att Halmstad kommun har utvidgats och andra orter har blivit en del av kommunen under tidsperioden. Det är Halmstad kommun som den ser ut idag som utgör lokalsamhället under hela perioden. Detta innebär att i de fall då en sådan omformning av statistiken inte

35 Detta menar Svallfors (2004) är ett relativt generellt problem för socialvetenskaper och inte specifikt för när befintlig statistik används.

36 I analysen delas hela tidsperioden mellan 1968 och 2006 in i tre perioder (se kapitel 5).

redan är gjord har Halmstad och de orter som under perioden som studeras ingår i Halmstad kommun lagts samman om det varit möjligt.

Det finns således en rad aspekter som har beaktats när det gäller statistiken och som har att göra med det faktum att statistiken är insamlad under en längre period. Det finns även ett par andra aspekter att lyfta fram som har att göra med det faktum att det inte är jag som forskare som har samlat in statistiken. Ett problem med variabler som enligt Neuman (2006) kan leda till reliabilitets- och validitetsproblem har att göra med *definitioner* och huruvida forskarens definitioner stämmer med den definitionen som användes vid datainsamlingen. Här är det viktigt att ha i åtanke att det ofta är policys som definierar hur den officiella statistiken definierar ett fenomen. Detta blir relevant i denna studie i förhållande till statistiken över arbetslöshet. I den offentliga statistiken från AMS definieras denna som: "Arbetsökande utan arbete som aktivt söker och omgående kan tillträda på arbetsmarknaden förekommande arbete och som inte deltar i ett arbetsmarknadspolitiskt program." (Lazaridis, 2007:18) Det finns skillnader mellan denna statistik och SCB:s officiella arbetsmarknadsstatistik, Arbetskraftsundersökning (AKU). Dessa skillnader är störst på sommaren (Arbetsförmedlingens vecko- och månadsvis verksamhetsstatistik, 2007). Anledningen till att inte AKU har använts i denna studie är att det inte fanns tillgänglig statistik på kommunnivå under en lika lång tidsperiod som AMS statistik. I denna studie och i det syfte som denna statistik används torde inte dessa typer av definitioner bli problematiska då syftet är att visa på tendenser och förändringar över tid och inte i egentlig mening att visa på antalet arbetslösa.

En annan aspekt att förhålla sig till vid användning av befintlig statistik är att *forskaren inte själv har kontroll över hur datan har samlats in* och har inte kontroll över studiens validitet (Neuman, 2006). För att förhålla sig till detta är det av vikt att skapa så stor förståelse som möjligt för den använda statistiken liksom insamlingen av den och eventuella osäkerhetskällor eller problem med tillförlitligheten. Sådana problem med statistiken finns beskrivna av statistikproducenterna, vilka kommer att belysas när det gäller befolkningsstatistiken samt arbetsmarknadsstatistiken.

Wass (2007) menar att befolkningsstatistikens kvalitet och tillförlitlighet är god, man har bland annat under åren gjort kontrollundersökningar, vilket visat detta. Ett sätt att förbättra kvaliteten på statistiken är att den redovisas med en månads eftersläpning, vilket innebär att sen information väntas in.³⁷ RTB är en totalräkning, vilket innebär att det inte finns någon osäkerhet kring urval och bortfallet är obefintligt. Underlag för statistiken är Skatteverkets folkbokföringsregister, vilket definieras av de författningar som gäller kring folkbokföring. Det finns personer som inte är folkbokförda, men som borde vara det, så kallad undertäckning, samt personer som är folkbokförda men som inte borde vara det, så kallad övertäckning. Detta leder till brister i statistiken. Felen uppkommer på grund av rapporteringsbrister när det gäller födselar, dödsfall, invandring samt utvandring. Det finns inga exakta mått på hur stora de felen är.

När det gäller undertäckning ger födselar små fel på grund av den snabba rapporteringen. Däremot ger invandring mer undertäckning, det vill säga personer som

37 Detta är en kompromiss mellan aktualitet och täckning (Wass, 2007).

invandrat till Sverige och borde vara folkbokförda men som inte är det. En person som flyttar till Sverige blir registrerad som invandrare då denne folkbokförs. Det kan i vissa fall ta relativt lång tid från det att en person kommer till Sverige och tidpunkt för folkbokföring. Detta gäller inte personer från ett annat nordiskt land, vilka kan bosätta sig i Sverige utan uppehållstillstånd. För andra kan det innebära en administrativ process, som kan ta lång tid, speciellt under perioder då det är många som invandrar. Det kan av denna anledning bli en skillnad mellan tidpunkt för invandring och tidpunkt för folkbokföring. Övertäckning uppstår vid brister i rapportering av dödsfall och utvandring. Liksom födslar ger små oövertäckningsproblem ger även dödsfall små oövertäckningsproblem på grund av den snabba rapporteringen. Utflyttning ger övertäckning när utflyttning inte anmäls. Analyser av folkbokföringen visar att det finns ett betydande antal personer folkbokförda som inte bor i landet, vilket leder till att detta är den allvarligaste bristen i RTB. Anledningen till detta kan vara att människor som flyttar från landet inte har något egenintresse i att anmäla att de flyttar. Det kan till och med vara en fördel att fortsätta vara folkbokförd i Sverige. Denna typ av övertäckning har visat sig stor inom delpopulationen utländska medborgare. Risker för mätfel menar Wass (2007) är små när det gäller födslar och dödsfall då stora delar av rapporteringen av underlag till statistik görs av personer som har detta som arbetsuppgift, såsom barnmorskor, domstolar och läkare. Däremot är mätfel med stor sannolikhet större när det är den enskilda individen som rapporterar, till exempel vid flyttning. Detta visar även de analyser som gjorts av flyttningar.

Wass (2007) diskuterar möjligheten till jämförelse över tid av RTB. Då uppgifterna kommer från det svenska folkbokföringssystemet är statistiken beroende av de definitioner och regler som används där. RTB skapades år 1968 och sedan dess har den varit nästan oförändrad. Några förändringar har gjorts i variablerna och Wass lyfter fram några av dessa. Här kommer de aspekter som är relevanta för denna studie att lyftas fram. För det första har hanteringen av folkbokföringen flyttats från pastorsämbeten för folkbokföring på lokal nivå till de lokala skattekontoren. Detta gjordes den 1 juli år 1991. Reglerna är ungefär de samma som tidigare. En förändring gjordes i samband med detta genom att personer som är över 17 år och som läser på postgymnasial utbildning ska vara folkbokförda på utbildningsorten. Tidigare var de ofta folkbokförda i föräldrahemmet. Detta har medfört en ökning av flyttningar i åldersgruppen 19 till 24 år. Det innebär även att folkökning som är redovisad efterföljande år kan vara en följd av denna nya lag.

Medborgarlagstiftningen förändrades den 1 juli 1979. Denna innebär att barn som föds av en mor med svenskt medborgarskap alltid blir svenska medborgare. Ändringen berör därmed barn som har en far med utländskt medborgarskap och en mor med svenskt medborgarskap. Före förändringen i lagstiftningen fick dessa barn utländskt medborgarskap, men blev efter ändringen svenska medborgare. Innebörden av detta är att det skett en ökning av barn med dubbelt medborgarskap, i den svenska folkbokföringen registreras enbart det svenska medborgarskapet. Registreringen av inrikes flyttningar förändrades år 1998. Före 1998 visas registreringen av flytten som flyttidpunkt. Efter år 1998 redovisas det datum då flytten äger rum som flyttidpunkt (under förutsättning att flytten anmäls inom en vecka, annars registreras flytten den

dagen då anmälan görs). Byte av medborgarskap registreras från och med år 1974 från det år då beslutet fattas. Definitionen av utländsk bakgrund förändrades inför befolkningsstatistiken år 2003. Från och med år 2003 räknas personer som är födda utanför Sverige eller har två föräldrar som är födda utanför Sverige in i kategorin. Före år 2003 definierades personer med utländsk bakgrund som personer som är födda utanför Sverige eller personer som har minst en förälder som är född utomlands. Detta innebär att det från och med 2003 är färre personer som redovisas som personer med utländsk bakgrund (Wass, 2007).

Den del som har att göra med sysselsättning i FoB har använts för åren 1965 till 1990. FoB genomfördes var femte år och i föreliggande studie har statistik från åren 1965, 1970, 1975, 1980, 1985 och 1990 använts. En kvalitetsbrist är förändrade mätmetoder för sysselsättning, vilken genomfördes till år 1985. Samma metod har sedan använts år 1990. Dessa år hämtades uppgifter från SCB:s sysselsättningsregister. 1985 års FoB har vissa kvalitetsproblem, vilket till stor del har att göra med brister i registrets källmaterial. Detta har förbättrats och felet är inte lika stora i 1990 års FoB. Förändringen av mätmetod innebär att det inte är oproblematiskt att jämföra FoB från år 1985 och 1990 med de tidigare undersökningarna. En av anledningarna är kvalitetsproblemen i de två senare och en annan är att den senare mätmetoden ger en högre sysselsättningsgrad (Statistiska centralbyrån, 1992).

RAMS baseras på administrativt material från register med relativt god kvalitet. Statistikens kvalitet och tillförlitlighet diskuteras ingående av Andersson (2007a). Individobjektet hämtas ur RTB och omfattar den folkbokförda befolkningen. Felkällor när det gäller individer är detsamma som i RTB. Jobbobjektet är företag som angett att de har anställda och de som har deklarerat näringsverksamhet i Företagsdatabasen (FDB). Här kan det finnas brister i rapportering av uppgifter som leder till felkällor (Andersson, 2007a).

På samma sätt som befolkningsstatistiken är RAMS totalräknad och det finns inget svarsbortfall. Resultaten i RAMS menar Andersson (2007a) ger en god bild av sysselsättningen och resultaten överensstämmer i stort med resultat från Arbetskraftsundersökningarna (AKU) som genomförs på riksnivå. En liten skillnad finns där RAMS ligger något under motsvarande tal för november i AKU.³⁸ När det gäller de delar av RAMS som har använts i denna studie blir det främst intressant att lyfta fram sysselsättningsstatus. Ett problem finns gällande klassificering av personer som är förvärvsarbetande eller icke förvärvsarbetande. Förvärvsarbetande definieras som den som arbetar minst en timma per vecka.³⁹ Anledningen till denna definition är att det administrativa materialet inte innehåller uppgifter om arbetstid. Att använda inkomstuppgifter för klassificering av om personen är förvärvsarbetande leder till klassificeringsfel jämfört med den verkliga arbetstiden.⁴⁰ Risken för sådana fel är störst bland personer som har en lös anknytning till arbetsmarknaden eller som arbetar under en del av året. För de personer som har samma sysselsättningsstatus under

38 Denna skillnad har ökat över åren i samband med att AKU harmoniserade med EU. Efter denna harmonisering som gjordes 2005 är skillnaden mellan AKU och RAMS drygt fyra procent, att jämföra med cirka två procent tidigare (Andersson, 2007a).

39 Denna definition används även av ILO (International Labour Organization) (Andersson, 2007a).

40 Arbetstiden mäts i november (Andersson, 2007a).

hela året är risken för felklassificering mycket liten. Mätfel som förekommer när det gäller variabeln sysselsättningsstatus beror på att uppgiftsunderlaget är ofullständigt i den meningen att det saknas eller innehåller felaktiga uppgifter. Sådana mätfel gör att det finns viss osäkerhet i statistiken när det gäller förvärvsarbete och förvärvsintensitet. Felklassificeringarna tar till viss del ut varandra på aggregerad nivå. Pendlingsstatistiken som används i studien är även den från RAMS, från år 1993. En brist i denna statistik, som även får konsekvenser för den förvärvsarbetade dag- och nattbefolkningen, är att pendlare som pendlar över riksgränsen inte ingår i RAMS (Andersson, 2007a).

Analys av det kvantitativa materialet

Analysen av det kvantitativa materialet syftar till att analysera *förlopp* och *processer* i Halmstad åren 1968-2006. Utgångspunkt för analysen av förloppen tas i befolkningen och den demografiska utvecklingen. Vid demografiska analyser menar Dribe och Stanfors (2005) att relativa tal och inte absoluta tal bör användas. Detta eftersom det ofta inte är mängden som är intressant utan förändring och förhållanden mellan olika utvecklingstendenser. När det gäller analyser av demografiska förändringar har främst kvoter, men även index, använts. I vissa fall har absoluta tal använts, detta eftersom de ansetts belysa något på ett tydligare sätt än relativa tal.

Kvoter har använts i analysen av statistiken. Denna metod möjliggör att på ett enkelt och överskådligt sätt analysera förändringsfaktorer i den demografiska utvecklingen i relativa tal (Lindén, 1984). Att skapa kvoter innebär att dela inflyttnings-tal med utflyttnings-tal, födelsetal med dödstal samt immigranter med emigranter. Erhålls ett tal över 1 innebär det ett överskott och erhålls ett tal under 1 innebär det ett underskott (Jørgensen, 2004). Även *index* har använts i de demografiska analyserna. Användning av index möjliggör i denna studie jämförelser över tid genom skapandet av indexserier. Den första centrala utgångspunkten är att bestämma ett indexår (Körner & Wahlgren, 2002), vilket här blir år 1968, det år då denna studie tar sin början. Index räknas sedan genom att ta X års befolkning och dela det med indexårets folkmängd. Index är en jämförelse med ett förhållande vid en specifik tidpunkt (Körner & Wahlgren, 2002). Det finns flera fördelar med att använda kvoter och index i demografiska analyser. Lindén (1984, 1989) menar bland annat att kvoter och index har en fördel framför mer avancerade statistiska analyser då de är metoder som är enkla att förstå. Analyserna av de demografiska strukturerna samt analyser kring arbetsmarknad och sysselsättning redovisas i procent eller antal. Utifrån bearbetningen av statistiken i olika typer av tidsserier, som bygger på kvoter, index, procentuella tal samt absoluta tal, har analyser och tolkningar av förloppen av tidsserierna gjorts.

Kvalitativt material

Genom det kvantitativa materialet visas förändringsprocesser i form av perioder och brytpunkter. Insamling och analys av det kvantitativa materialet var första steget i forskningsprocessen. Det är processer som är i centrum även i det kvalitativa materialet och att fördjupa analysen av händelser och aktörers roll i bestämda situationer. För detta har två typer av kvalitativa metoder använts, dels dokumentstudier och dels intervjuer med personer som har haft nyckelroller i förändringar i Halmstad.

Arbetet med att samla in det kvalitativa materialet började med dokument. Intervjuerna gjordes delvis parallellt. Anledningen till att delar av dokumentstudierna gjordes först var att det gav en bild av processer och händelser. Dessa blev även en del i underlaget för val av intervjupersoner samt till hjälp inför intervjuerna med kunskap om de händelser och processer som berördes under intervjuerna (jämför Jørgensen, 2004).

Dokumentstudier

För att få en bild av de händelser som speglas i det statistiska materialet har historiska och nutida skildringar av Halmstad studerats. De dokument som använts är från Hallandssamlingarna som finns vid Högskolan i Halmstad och Stadsbiblioteket i Halmstad. Även vissa rapporter från andra håll har använts, såsom rapporter, vilka intervjupersoner har delat med sig av samt dokument från internet. Främst har dokument i form av rapporter, utredningar, propositioner och företagsbeskrivningar använts, men även vissa tidningsartiklar och filmer.⁴¹ Dessa dokument kan enligt Scott (1990) klassificeras som officiella dokument. Detta utifrån den indelning som han gör i privata respektive officiella dokument. De officiella dokumenten delar Scott in i två kategorier, privata dokument och myndigheters dokument. Myndigheter ger ut en mängd information som är av intresse för samhällsvetenskaplig forskning, statistik är exempel på en sådan typ av information, vilket berörts tidigare. Dessutom ger myndigheter även ut utredningar och rapporter av mer kvalitativ karaktär. Den andra typen av officiella dokument som kommer från privata källor innefattar bland annat företagsrapporter och rapporter från organisationer. Företag och organisationer producerar en mängd dokument kring sin verksamhet, varav vissa är tillgängliga utanför organisationen. Båda typerna av officiella dokument har använts i denna studie, det vill säga dokument från myndigheter samt från företag och organisationer. Mer konkret kan de dokument som har använts sammanfattas som dokument producerade av offentliga aktörer såsom länsstyrelse, landsting samt kommun, dokument producerade av företag där det egna företaget beskrivs (till exempel vid jubileum), dokument producerade av föreningar och personer/forskare med historiskt intresse till exempel Föreningen Gamla Halmstad.

Liksom när det gäller den statistik som har använts i studien är dokumenten producerade av någon annan och i ett annat syfte än för denna studie (Bryman, 2008).

41 Det är främst skriftliga dokument som har använts och av den anledning kommer ord som text, författare och läsare i fortsättningen att användas. I detta innefattas även till exempel den film som har använts.

Det blir viktigt att förhålla sig till i vilket syfte dokumenten är producerade, varför de ser ut som de gör, vad det är som framhävs och varför. En annan aspekt är att dokument är sekundärkällor och det kan vara svårt att bedöma dokumentens riktighet och äkthet. Officiella dokument uppfattas ofta som tillförlitliga. Detta innebär inte att analysen av sådana dokument får bli självgod, utan frågor om tillförlitlighet och representativitet måste beaktas. Det är viktigt att vara försiktig med att behandla dokument som beskrivningar av verkligheten. När det gäller kvalitativt material är det inte heller representativitet som är i fokus. Dokument ska ses som en specifik del av verkligheten. De ska granskas i förhållande till den kontext de har producerats i och den underförstådda läsekretsen. Detta synsätt innebär att det blir betydelsefullt med vilken avsikt dokumenten har skrivits och vad som vill uppnås med dem, samt för vem de är skrivna. Genom detta synsätt får dokument specifik ontologisk status genom att det formar en verklighet som är en ”dokumentverklighet”, vilken inte ska ses som ”uppenbara representationer” av en underliggande social (eller organisatorisk) verklighet. Dokument måste ses som text som är skriven med ett specifikt syfte och inte något som reflekterar verkligheten. Människor som skriver dokumenten har med stor sannolikhet ett budskap som de vill få fram. Människor från olika grupper och positioner kan genom dokument uttrycka olika perspektiv, det är enbart den som skrivit dokumentet och dennes uppfattningar som kommer fram. Dokumenten kan inte ses som en källa till objektiva fakta om sakers tillstånd. De måste förstås i ljuset av sitt kontext och i förhållande till andra datakällor (Bryman, 2008).

Det krävs ett specifikt förhållningssätt när man arbetar med dokumentstudier, vilket framhålls av många (se till exempel Bryman, 2008, Atkinson och Coffey, 1995). Det blir som forskare viktigt att kritiskt granska alla dokument för att finna ursprung, tillkomstmotiv, upphovsman samt kontexten där dokumentet kom till. Dokumenten måste ses i sitt sammanhang, vilket kan exemplifieras med dokument producerade av Halmstad kommun där kommunen beskriver sig själv. Det som beskrivs i dessa dokument är det som kommunen vill visa upp och utgår från den vision och de synsätt som råder under den tid dokumentet är producerat. Ett annat exempel är yttranden och rapporter som är skrivna lokalt i syfte att få igenom beslut nationellt, exempelvis att få högre utbildning till Halmstad. Dessa dokument är skrivna för att framhäva Halmstads potential och representerar de aspekter som man från Halmstads sida vill lyfta fram.

Lundqvist (2001) ger en sammanfattande bild av hur man kan se på innebörden av att arbeta med historiska dokument och studier och det faktum att händelserna och de historiska berättelserna är tolkat både av mig som forskare och av dem som producerat dokumenten och inte kan ses som den ”historiska sanningen”. Det är tolkningar av tidsperioder och platser.

Intervjuer

I denna studie har intervjuer gjorts som i viss mån överlappar processer som dokumenten behandlar. Relationen mellan intervjuerna och dokumenten har varit en viktig i denna studie i den meningen att dokumentstudierna har varit en viktig

del i att komma vidare i forskningsprocessen genom att dessa har bidragit till att identifiera händelser och i förlängningen intervjupersoner (jämför Bryman, 2008). Intervjuerna fördjupa kunskapen kring händelser och aktörer som beskrivits i dokumenten. Utgångspunkten för urval av personer att intervjua är individer som på olika sätt varit del av de händelser som valts ut. Detta synsätt kan jämföras med Brusmans (2008) studie av trafikplanering i Norrköpings innerstad och hur han såg på urvalet i denna studie. Han skriver att:

Intervjupersonerna har valts ut i egenskap av *aktörer* vilka *påverkar* eller *försöker påverka* planeringen av Norrköpings innerstad (Brusman, 2008:51).

Personerna som intervjuats har på olika sätt varit aktiva i förändringar i Halmstad. Genom dokumentstudierna skapades en lista med möjliga personer att intervjua. Jag hade även informella samtal med personer med god kännedom om Halmstad som rekommenderade personer att intervjua, vilka fördes till listan. De personer som intervjuades tillfrågades i samband med intervjun om de hade förslag på andra personer som skulle vara viktiga att intervjua. Urvalet av intervjupersoner kan beskrivas som ett snöbollsurval, vilket är en typ av urval som innebär att forskaren initialt tar kontakt med en eller flera personer som är relevanta för forskningsämnet och sedan använder dessa för att komma i kontakt med fler (Bryman, 2008). Urvalet har även ett inslag av strategiskt urval, det vill säga ett urval som uppfyller vissa kriterier (Trost, 2005) i den bemärkelsen att en spridning på personer som skulle intervjuas söktes. De som intervjuats har varit en del av olika händelser och funnits inom olika sektorer i samhället. Denna typ av urval var i denna studie lämpligt ur flera perspektiv. För det första gav den tillträde till fältet, men en annan viktig aspekt var att det möjliggjorde att aktörer i det lokala var med och definierade varandra som aktiva aktörer i lokalsamhället. Det innebär, vilket Bryman (2008) pekar på som en problematik med snöbollsurval, att urvalet inte kan ses som representativt för populationen. Detta är inte heller syftet med intervjuer av kvalitativ karaktär. En aspekt att nämna är att flera av de tilltänka intervjupersonerna var aktiva i Halmstad för ett flertal år sedan, vilket gjorde att det fanns de som hade avlidit och därmed inte kunde intervjuas.

Intervjuerna genomfördes under hösten 2008. En kort beskrivning av de deltagande personerna och deras roll i Halmstad ges utifrån en indelning i personer från offentlig sektor, näringslivet samt högskolan.

- Tjänstemän och politiker inom kommun, landsting och länsstyrelse
 - Kvinna som arbetat på länsstyrelsen mellan 1966 och början av 1980-talet, de senare åren som länsråd. Har suttit i Högskolan i Halmstads styrelse.
 - Manlig landstingsdirektör på Landstinget i Halland mellan åren 1962-1983
 - Manlig arkitekt som arbetade på planeringskontoret i Halmstad 1964/1965 till 1990.
 - Man som varit landshövding i Halland mellan åren 1986-1997. Var när intervju genomfördes aktiv inom kommunpolitiken i Halmstad.

- Manlig kommunpolitiker som var kommunalråd i Halmstad 1977-1988 samt 1991-1994.
- Näringslivet
 - Man som var vd för Nordiska Maskinfilt Aktiebolag år 1979-1986, men har även haft andra uppgifter inom företaget. Satt med i Högskolan i Halmstads första högskolestyrelse. Aktiv inom företagsnätverk i Halmstad och Halland.
 - Manlig företagare som arbetat på Wallbergs Fabriks AB sedan någon gång i slutet av 1970-talet/början av 1980-talet och fram till slutet av 80-talet, de senare av dessa år som VD. Idag VD för ett nytt företag, Slottsmöllans Fastighets AB.
- Högskolan
 - Man som var Högskolans rektor 1983-1998.
 - Kvinna som arbetat med förberedelser inför att få en högskola till Halmstad och arbetat på Högskolan sedan dess start.

Flera personer som intervjuats har varit involverade inom flera områden och i flera processer. Till exempel har en intervjuperson från näringslivet suttit i högskolestyrelsen. Detta speglar intervjuerna, där intervjupersonerna pratar kring fler områden än där de huvudsakligen hör hemma. Tabell 4.1 ger en bild av vad respektive intervjuperson pratade om för teman.⁴²

Tabell 4.1 Intervjupersonerna samt teman som berördes under intervjuerna.

	Privat näringsliv	Offentlig sektor	Högskolan	Infrastruktur
Länsråd		✓	✓	✓
Landstingsdirektör		✓	✓	
Planerare, kommunen	✓	✓	✓	✓
Landshövding	✓	✓	✓	✓
Kommunpolitiker	✓	✓	✓	✓
Vd företag	✓		✓	
Vd företag	✓			
Rektor, Högskolan	✓		✓	
Anställd vid Högskolan			✓	

Intervjuerna behandlade händelser som låg ett antal år bakåt i tiden och kan beskrivas som retrospektiva (tillbakablickande) intervjuer. Detta innebär att intervjupersonernas minne blir centralt i intervjuerna, vilket i sin tur medför specifika metodproblem som forskaren behöver vara uppmärksam på. Människor glömmer händelser, känslor och åsikter. Kanske än viktigare att beakta är att även det som man minns återskapas och minns de som intervjuats genom, som Repstad (1993:73) uttrycker det: ”ett filter av tankar och tänkesätt som de tillägnat sig långt senare.” Människor tenderar att omforma minnen från förr så att de stämmer överens med hur man tänker idag (Repstad, 1993). Trost (2005:80) resonerar på liknande sätt och menar att

42 Temana är skapade utifrån intervjuguiden (se bilaga 2) och vad som är centralt i denna studie.

retrospektiva frågor; ”*inte* svarar på hur det *var* vid den tidpunkt som frågan skenbart handlar om. De retrospektiva frågorna ger svar på hur den intervjuade *nu* ser på hur det var då.” Detta har att göra med att människor glömmar, omtolkar och förenklar det som har hänt (Trost, 2005). Händelser från förr tenderar att reproduceras i minnet som mer logiska och konsekventa än de egentligen var (Repstad, 1993). Dessa aspekter är centrala att ha i åtanke när intervjuer genomförs. Detta kan exemplifieras i förhållande till de intervjuer/delar av intervjuer som berörde Högskolan. När det gäller intervjuer med personer som var involverade i etableringen av högskolan påverkades att Högskolans historia uppmärksammades i samband med Högskolans 25-årsjubileum år 2008. Personer som varit inblandade i etableringen av Högskolan har i det sammanhanget intervjuats och även skrivit kring detta, varför de hade mycket strukturerade minnen kring Högskolan.

Att genomföra retrospektiva intervjuer innebär även att det finns saker att beakta vid utformningen och genomförandet av intervjuerna. Repstad (1993) och Trost (2005) menar att människor minns konkreta händelser bättre än vad de minns tankar och känslor. Människor minns även saker som är viktiga för dem. Vid retrospektiva intervjuer är det en fördel att fokusera på konkreta händelser snarare än allmänna redogörelser (Trost, 2005, Repstad, 1993). Intervjuerna i denna studie utformades på ett sätt som gör att de kan beskrivas som semistrukturerade, vilket kort innebär att de genomförs utifrån en intervjuguide med frågor eller teman som forskaren vill diskutera under intervjun. Intervjun är ändå tänkt att vara relativt flexibel genom att den som intervjuar inte strikt följer guiden. Intervjuguiden ska snarare ses som ett stöd med teman (Bryman, 2008, Bryman, 1997). Syftet med intervjuerna var att ta del av händelser och upplevelser hos personer som på olika sätt varit involverade i förändringsprocesser och händelser i Halmstad och en intervjuguide som berör tre huvudsakliga teman utvecklades, beskrivning av dig själv, generellt om samhället samt specifika händelser. Som stöd till dessa teman innehöll intervjuguiden även underkategorier, som varierade beroende av intervjuperson och dess roll (se bilaga 2). Denna utformning av intervjuguide innebar att intervjuerna kom att kretsa kring specifika händelser som intervjupersonerna varit delaktiga i, vilket är en känd teknik för retrospektiva intervjuer. Eftersom intervjupersonerna har haft olika roller och varit inblandade i olika händelser i Halmstad blev intervjuerna fria och relativt olika beroende på den intervjuades roll i Halmstad. Syftet med en kvalitativ intervju är att intervjupersonerna ska få prata så fritt som möjligt. Det är därför positivt om intervjupersonernas tankegångar kommer ifrån frågorna och ämnet eftersom det gör att intervjupersonerna kan komma in på viktiga områden som är intressanta för forskaren. Det blir intervjupersonen som har kontroll över intervjun (Bryman, 1997). Intervjuerna började oftast med att de som intervjuades fick berätta om sig själva och sin roll i Halmstad. Därefter berättade de om händelser som de varit involverade i och som de själva fick vara med och definiera.

Intervjuerna genomfördes på en plats som bestämdes av intervjupersonerna, vilket ledde till att de antingen genomfördes på Högskolan eller i intervjupersonernas hem. Intervjuerna varade från en och upp till två timmar. De spelades in och transkriberades i sin helhet.

Analys av det kvalitativa materialet

Det kvalitativa analysarbetet börjar redan vid insamling av materialet, i denna studies fall vid dokumentstudierna. Bryman (2008) diskuterar forskarens roll vid dokumentstudier i form av forskaren som läsare. Forskaren kan ses som en läsare som passivt erhåller den betydelse som författaren eller den som producerat dokumentet lägger i sin text. Forskaren kan även ses som en läsare som gör motstånd mot författarens intentioner. Forskaren kan även ses som en läsare som är en kombination av de båda perspektiven, där läsaren både är passiv och aktiv i sin läsning. Forskning har visat att läsaren ofta gör alternativa tolkningar av det författaren hade i åtanke. Forskaren ger sin tolkning av texten som läses och analyseras. Bryman (2008) poängterar vikten av att inta försiktighet när dokument av andra författare används. Analysen av dokumenten innebar att sammanfattningar skrevs utifrån de dokument som gick igenom. Dessa sammanfattningar lästes sedan igenom och strukturerades upp utifrån kategorierna syn på samhället, näringsliv, infrastruktur samt högskolan. Därefter fördes dokumenten samman utifrån kategorierna och i läsningen av dessa söktes mönster och intressanta aspekter. Intervjuerna växte fram utifrån de första tolkningarna av dokumenten, en intervjuguide skapades och intervjupersoner valdes ut.

Analys och tolkning av dokument och intervjuer genomfördes på likartat sätt. Tolkningen av dokument började vid läsningen och de kategoriserades efter olika mönster och teman samt i relation till den demografiska analysen. Tolkning av intervjuerna börjar redan under intervjutillfället och transkriberingen då funderingar och reflektioner över intervjuerna noterades. De transkriberade intervjuerna lästes sedan och varje intervju kategoriserades i teman utifrån händelser eller kategorier enligt följande: om personen, syn på samhälle, näringsliv, infrastruktur samt högskolan. Därefter fördes det som varje intervjuperson sagt om respektive kategori samman. Analysen fortsatte sedan genom att de första kategorierna lästes och bearbetades.

Sammanfattning

Föreliggande studie är en fallstudie av förändringsprocesser i lokalsamhället Halmstad. Valet av metod har gjorts utifrån ett teoretiskt perspektiv på lokalsamhället där arbetsmarknad och befolkning samt relationen dem emellan är utgångspunkt för analys. Utifrån detta synsätt har valet av metoder gjorts och flera olika metoder använts för att analysera förändringsprocesser i Halmstad.

Demografiska analyser, både befolkningsförändringar genom migration och reproduktion samt av befolkningsstruktur såsom ålder, utbildningsnivå och etnicitet, har gjorts. För detta har SCB:s statistikdatabas använts. En statistisk analys av näringsliv och sysselsättning har gjorts där förändringar på arbetsmarknaden belyses.

För denna analys användes statistik från SCB. De statistiska analyserna har studerat flöden och perioder där brytpunkter har identifierats.

Analys av förändringsprocesser bakom de statistiska flödena har gjorts genom insamling och analys av dokument samt intervjuer. Officiella dokument i form av bland annat rapporter och företagsbeskrivningar har samlats in och analyserats. Dessutom har intervjuer med personer som varit verksamma i Halmstad under perioden mellan 1968 och 2006 genomförts och analyserats.

Befolkning och förändring

Demografiska faktorer blir centrala i en analys av samhällsförändring genom att människor genom sina beslut får betydelse för lokalsamhällets inre struktur.

Sammantaget är de demografiska aspekterna grundstenar i de processer som formar den samhälleliga omgivningen där enskilda individer fattar beslut, som på skilda sätt kan medverka till eller motverka demografiska förutsättningar för hållbar samhällsutveckling (Lindén, 2007:11).

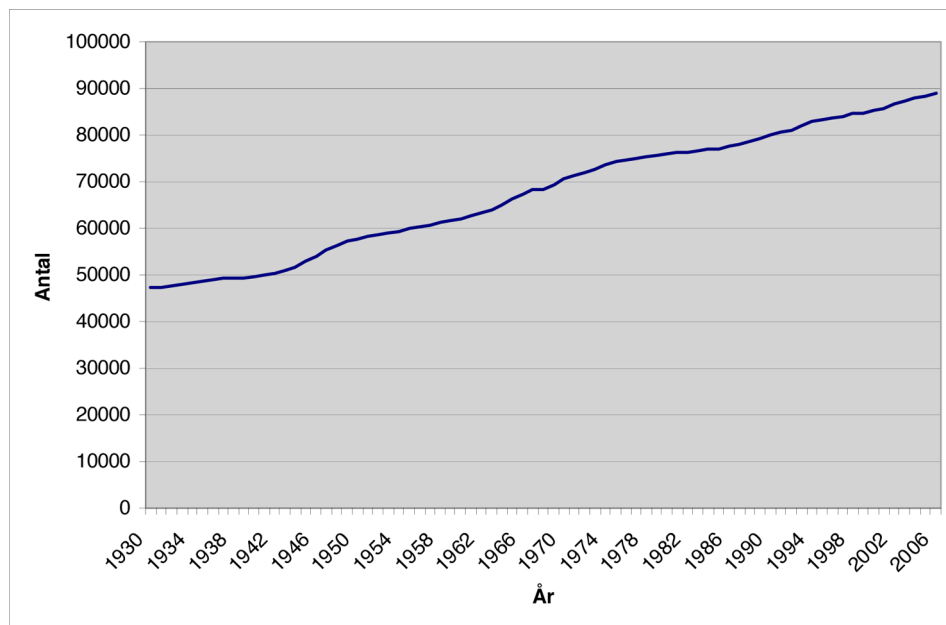
Det finns två aspekter som blir viktiga att förhålla sig till i förhållande till demografi. Den ena är de *demografiska strukturerna* eller med andra ord befolkningens sammansättning i förhållande till fördelning mellan till exempel ålder, kön och etniskt ursprung. De *demografiska förändringarna* är den andra aspekten, vilken har att göra med befolkningsutvecklingen i samhället. Både i förhållande till det som brukar kallas naturlig befolkningsutveckling, det vill säga mortalitet och nativitet, men även i förhållande till migration eller in- och utflyttning (Lindén, 2005). I detta kapitel kommer fokus att ligga på både demografisk struktur samt demografiska förändringar, i Halmstad, främst mellan åren 1968 och 2006. Statistiken i kapitlet är i stor utsträckning hämtad från SCB:s statistikdatabas, men även till viss del från Halmstad kommuns hemsida. Stora delar av den statistik som använts finns tillgänglig från 1968 och fram till 2006. Det finns något undantag där det inte finns statistik tillgänglig så långt bak i tiden, i dessa fall har statistik från de år som finns tillgängliga använts.

Befolkningsutveckling

Föreliggande studie sträcker sig från år 1968 till 2006. Det är denna period som kommer att analyseras utifrån ett demografiskt perspektiv i detta kapitel. Inledningsvis redovisas först en längre historisk tillbakablick av befolkningsutvecklingen i Halmstad

kommun samt en jämförelse med befolkningsutvecklingen i andra kommuner. Detta i syfte att placera Halmstad i ett längre historiskt förlopp samt att visa på skilda mönster i befolkningsutveckling bland kommuner.

En övergripande bild visar att befolkningsutvecklingen i Halmstad varit positiv i många år. Figur 5.1 visar en positiv befolkningsutveckling sedan år 1930. Ett annat kännetecken för Halmstads befolkningsutveckling är att den är relativt stabil, det har inte skett några plötsliga förändringar i befolkningens utveckling om man ser till antal personer. Jämförs befolkningens storlek år 1930 med befolkningen år 2006 har den ökat från 47 277 till 88 958 invånare. Detta innebär att befolkningen har ökat med 41 681 eller nästan fördubblats under dessa 76 åren.

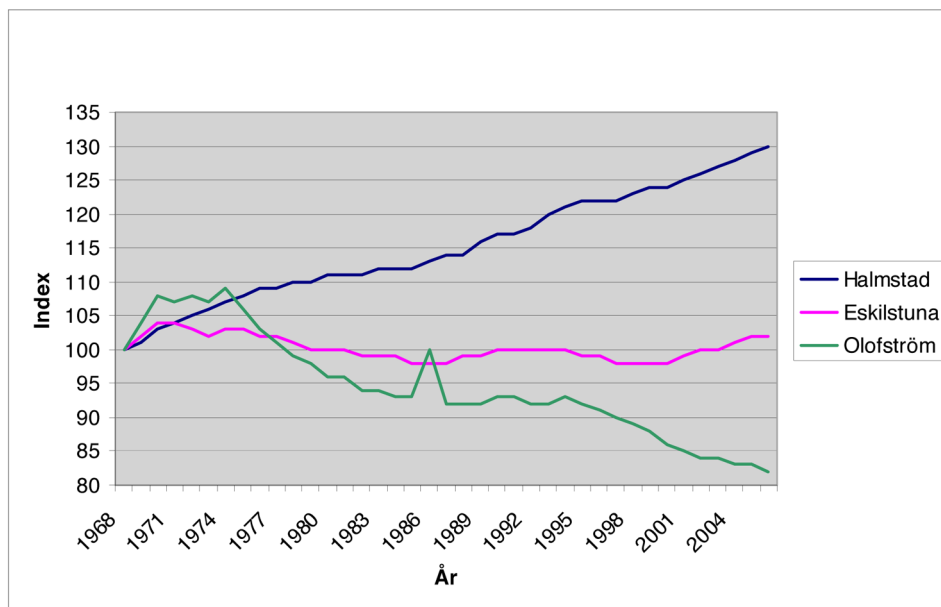
Figur 5.1 Befolkningsutveckling i Halmstad år 1930 till 2006.

Källa: Halmstad kommun, www.halmstad.se

Hur befolkningen ser ut och förändras över tid ser mycket olika ut i olika samhällen. Kännetecknande för städers befolkningsutveckling är att de flesta har vuxit om man ser till folkmängd. Ett annat kännetecken är att svenska städer har växt mycket ojämnt (Öberg & Springfeldt, 1991). För att visa på betydelsen av lokala faktorer för påverkan av hur befolkningen förändras över tid jämförs här Halmstad med andra kommuner genom att använda och visa på index. Här kan McKenzies (1925/1967) perspektiv på ett samhälles roll i produktion och distribution av varor ligga till grund för dess föränderlighet och storlek, där mobilitet ses som ett mått på förändring.

Halmstad har en betydande industri (Nilsson, 1989) och kan därmed kategoriseras som en industristad. Sysselsättningsstatistik visar också detta då arbetsmarknaden inom de varuproducerande näringarna varit omfattande. (Se kapitel 6 och 7 för en fördjupad diskussion om Halmstads arbetsmarknad.) Samtidigt är det en förvalt-

nings- och handelsstad genom sin ställning som residensstad där även hamnen har varit en viktig del för handeln (Nilsson & Öhngren, 1987a). Halmstad jämförs med vad som kan kategoriseras som en ren industristad, Eskilstuna, samt en bruks- och industriort, Olofström. Figur 5.2 visar på olika utvecklingstrender i befolkningsutvecklingen i de olika kommunerna.

Figur 5.2. Befolkningsutveckling i Halmstad, Eskilstuna och Olofström 1968-2004. Index.
Källa: SCB:s statistikdatabas, www.scb.se

De olika kommunerna har, vilket figur 5.2 visar, olika mönster i sin befolkningsutveckling. Var dessa kan härledas från är inte här möjligt att utläsa, men med utgångspunkt i den tidigare presenterade modellen över lokalsamhällets förändring är det människors agerande och såväl inre faktorer i samhällets struktur som yttre faktorer som påverkar (se kapitel 3). Studier visar att residensstäder ofta utvecklas till starka centrum genom en lugn och positiv befolkningsutveckling, vilket Halmstad har. Residensstäderna i Sverige har historiskt sett varit statens förvaltningscentrum och har även idag en stark ställning i Sverige (Öberg & Springfeldt, 1991). Halmstads förändring inom industrin har genom sin ställning som handels- och residensstad kompenseras av den nationella utvecklingen med en växande arbetsmarknad inom tjänstenärningar. Dessutom har utbildningssatsningar under denna tid bidragit till utvecklingen av arbetsmarknaden och expansionen av sysselsatta inom forskning och utbildning. (För ytterligare analys av Halmstads arbetsmarknad och utbildning se kapitel 6, 7 och 8.) Detta innebär att det inte i denna övergripande analys kan urskiljas några radikala brytpunkter eller kriser i Halmstads befolkningsutveckling.

Mer renodlade industristäder, i detta fall exemplifierat med Eskilstuna, har en annan typ av utveckling, vilken är starkt dominerad av vad som händer på arbets-

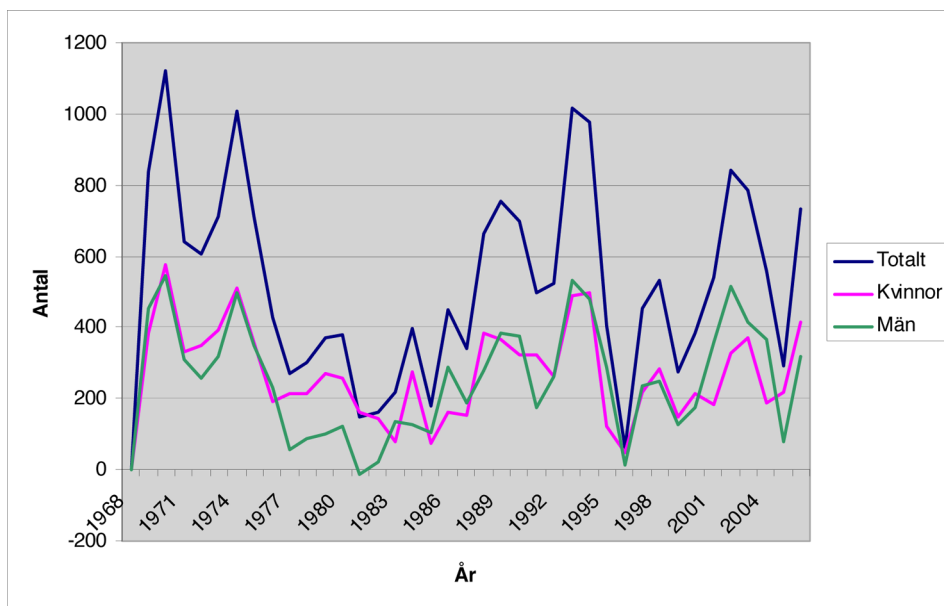
marknaden och hur näringslivet i samhället utvecklas. Figur 5.2 visar att befolkningsutvecklingen i Eskilstuna, som kategoriseras som industristad, skiljer sig från Halmstad. Eskilstuna har till exempel en negativ befolkningsutveckling under vissa perioder för att sedan ha en ökande under andra. Detta kan bland annat relateras till arbetsmarknaden. När industrin rationaliserades genom införandet av avancerad teknologi, till exempel robotar, i produktionsprocesserna uppstod övertalighet i traditionella arbetaryrken. Uppsägningar och kraftig reducering av nyanställningar ledde i industristäder till utflyttning och negativ befolkningsutveckling. I tillräckligt stora industristäder kunde den negativa utvecklingen på arbetsmarknaden kompenseras av nyetablering av småföretag, vilka i stor utsträckning antingen är underleverantörer eller serviceföretag till det övriga näringslivet.

I bruksorter kan förändringar i ortens näringsliv och arbetsmarknad inte på samma sätt som i industristäder kompenseras av nyetablering och småföretag. Övertalighet och brist på arbetstillfällen leder till utflyttning och därtill en negativ befolkningsutveckling och åldrande befolkningsstruktur. Bruks- och industriorten Olofström har en mycket orolig befolkningsutveckling. Thelander (1984) har studerat utvecklingen i Olofström och visar på att utvecklingen har att göra med ett stort företags expansion som gjorde att befolkningen ökade drastiskt för att därefter stagnera och sedan minska. Denna negativa befolkningsutveckling har fortsatt sedan Thelander gjorde sin studie.

Sammanfattningsvis är Halmstad den av dessa kommuner som har en oavbruten ökande befolkning. Olofström har sammantaget en kraftigt minskande befolkning och Eskilstuna har år 2006 enbart en något större befolkning än 1968. Dessutom skiljer sig utvecklingsmönstren åt mellan de tre. Ett antal faktorer som påverkat utvecklingen i Halmstad och de båda jämförelsestäderna har lyfts fram men fortsättningsvis kommer enbart utvecklingen i Halmstad att analyseras. Fokus kommer att ligga på befolkningsutvecklingen och vad det är som ligger bakom Halmstads befolkningsutveckling. Dessutom belyses hur befolkningsstrukturen har utvecklats.

Demografiska förändringsfaktorer

Hur befolkningen utvecklas är beroende av två förändringsmönster, reproduktion och migration, det vill säga skillnaderna mellan födelsetal och dödstal samt skillnaden mellan in- och utflyttning.

Figur 5.3 Folkökning⁴³ i Halmstad från år 1969 till 2006, totalt och fördelat på kön⁴⁴.
Källa: SCB:s statistikdatabas, www.scb.se

Figur 5.3 visar på befolkningens ökning i Halmstad mellan år 1969 och 2006 totalt och uppdelat på kön. Den totala befolkningsförändringen är, som tidigare visats på, konstant ökande. Den enda negativa trenden i befolkningsutvecklingen som kan utläsas under denna tid är att männen som grupp minskade med 11 personer år 1981, men detta år ökade den kvinnliga befolkningen med 160 personer, varför det totalt skedde en befolkningsökning i kommunen.

Vid en närmare analys av figuren är det möjligt att utläsa och dela in den i tre perioder där folkökningen i Halmstad ser olika ut. Den första perioden som identifieras är den mellan 1969 och 1976. Under denna period hade Halmstad en hög folkökning. Den andra perioden identifieras som den mellan åren 1977 och 1987. Under denna period är befolkningsökningen låg. Den tredje perioden, slutligen, startar år 1988 och pågår fram till 2006. Under denna period ökar befolkningsökningen i relation till perioden innan (med undantag från år 1996 då befolkningsökningen är låg).

Figur 5.3 visar även, som tidigare nämnts, folkökningen fördelat på kön. Även när dessa kurvor analyseras är det möjligt att urskilja de tre perioderna. Relateras könsskillnader till de olika perioderna är skillnaden i ökning under åren i period 1 relativt liten, det vill säga det råder en könsjämn befolkningsökning. Under period 2, när befolkningsökningen är låg, är det den kvinnliga delen av befolkningen som ökar mest. Under åtta av elva år i period 2 är skillnaden i befolkningsökning mellan män och kvinnor mer än 100 personer, sju av dessa med kvinnlig övervikt och ett av åren med manlig. Under period 3 finns skillnader mellan könen i befolkningsökningen under flera av åren, men här är antalet år jämt fördelat mellan en stor manlig respektive en stor kvinnlig befolkningsökning.

43 Definieras som skillnaden mellan folkmängden vid årets början och årets slut (SCB).

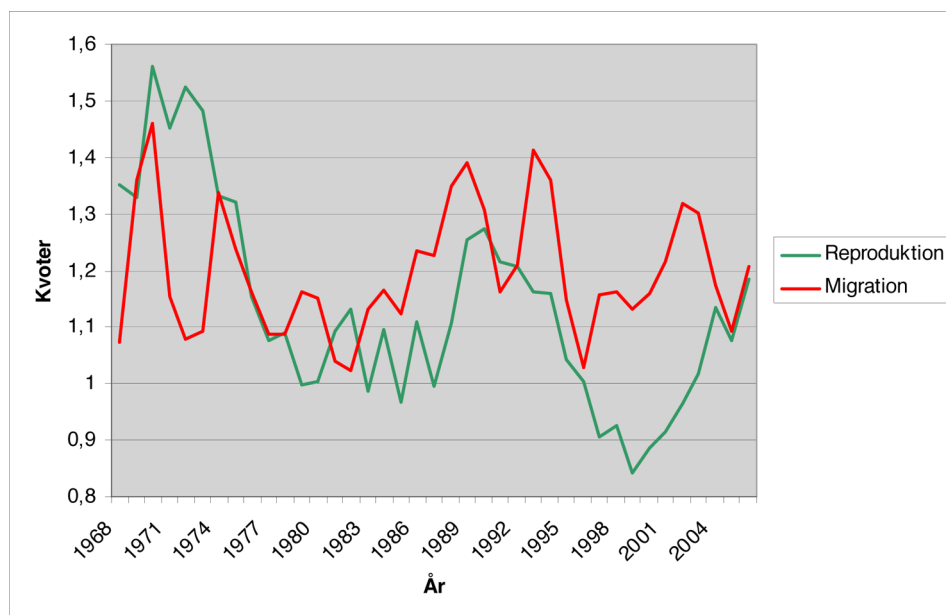
44 Observera att det inte finns någon tillgänglig data från år 1968 i Statistikdatabasen hos SCB.

Indelningen i de tre perioderna och dess kännetecken kan analyseras vidare genom förändringar i lokalsamhällets inre struktur, antingen Halmstads eller något annat lokalsamhälle. Befolkningen i Halmstad har agerat så att mönstret i befolkningsutvecklingen har förändrats. Analysen leder fram till ytterligare frågor kring hur befolkningsutvecklingen i Halmstad mellan åren 1968 och 2006 kan analyseras, vad som ligger bakom förändringarna i befolkningsutvecklingen och därmed lokalsamhällets förändring. Det vill säga vad det är som har gjort att befolkningen vid olika perioder har ökat i större utsträckning än under andra perioder.

För att ytterligare få kunskap om vad som ligger bakom dessa skillnader i befolkningsökningen måste analyser av dessa perioder göras kring på vilket sätt befolkningen i Halmstad har förändrats. Om det är genom reproduction eller migration, det vill säga naturlig förändring eller flyttningar, som gjort att befolkningen ständigt har ökat. Som Lindén pekar på:

Ändringsfaktorer bakom folkökning kan vara flera, stigande födelsetal, sjunkande dödstal, minskad utflyttning eller ökad inflyttning eller andra kombinationer av dessa faktorer (Lindén, 1984:3).

Dessa båda ändringsfaktorer hänger samman och påverkar varandra, detta till exempel genom att när det råder stor utflyttning är det främst unga förvärvsarbete och familjebildande som flyttar (Lindén, 2005). Ytterligare analyser av befolkningsutvecklingen i Halmstad behöver göras. Följande analys görs i tidsserier med hjälp av kvoter (där 1,00 är referenslinje) för att visa på reproduction och migration.

Figur 5.4 Befolkningsförändringen i Halmstad åren 1968 till 2006 redovisat i kvoter för reproduction och migration.

Källa: SCB:s statistikdatabas, www.scb.se

Figur 5.4 visar att befolkningsutvecklingen i Halmstad åren 1968 till 2006 varit beroende av ett inflyttningsöverskott (inkluderat inrikes och utrikes migration) för att befolkningen skall öka.⁴⁵ Detta eftersom den naturliga befolkningsökningen är negativ eller mycket liten under flera år mellan 1968 och 2006.

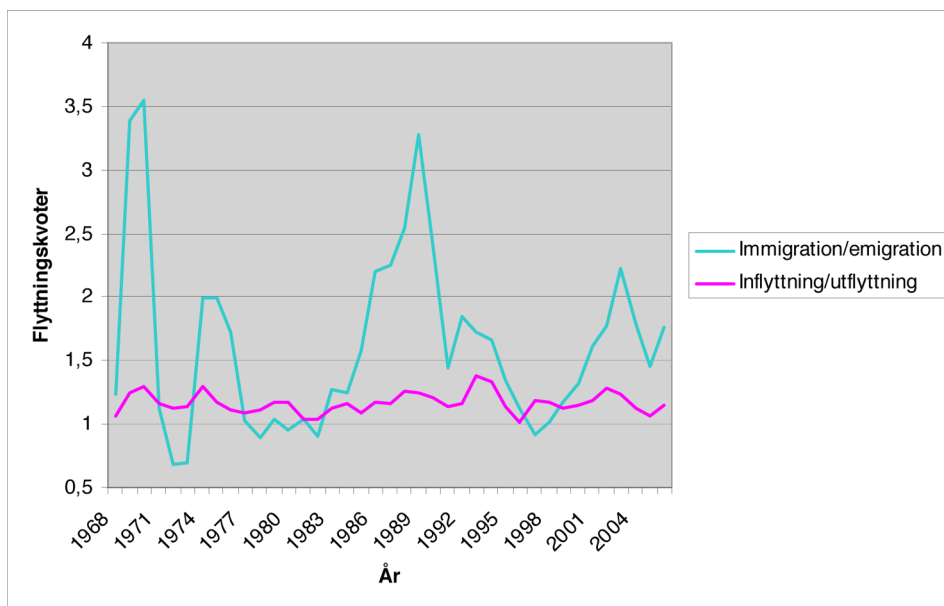
Reproduktionen är hög fram till 1974 för att därefter successivt sjunka. Den går sedan upp igen i slutet av 1980-talet och början av 1990-talet för att sedan återigen sjunka och gå ner till en negativ reproduktion. Denna trend vänder och från år 2002 är det återigen en positiv reproduktion. Denna förändring kan förklaras med hjälp av barnafödande och olika stora barnkullar. På 1940-talet föddes många barn och det är deras barn som föddes under den första delen av 1970-talet och en bit in på detta. Den andra toppen i slutet av 1980-talet och början av 1990-talet är barn till dem som är födda i början av 1970-talet. Den naturliga reproduktionen sker i cykler. Att reproduktionen sker i cykler påverkar de perioder som tidigare identifierats. Däremot sker en utfläckning av reproduktionskurvorna, vilket har att göra med att alla inte får barn i samma utsträckning i en viss ålder samt invandring (Öberg & Springfeldt, 1991).

Migrationstalen var, som tidigare nämnts, positiva under hela perioden, det vill säga det var fler människor som flyttade till Halmstad än det var som flyttade från Halmstad. Detta bekräftar tidigare analys, att det är migrationsöverskott som ligger bakom mycket av Halmstads positiva befolkningsutveckling. Även i detta fall är utvecklingen ojämn under perioden. De perioder som tidigare identifierats som mönster i Halmstads befolkningsökning visar sig även när migrationen analyseras. Under den första perioden mellan år 1968 till 1976 var det ett relativt stort migrationsöverskott till Halmstad. Under den andra perioden, år 1977 till 1987, var migrationsöverskottet relativt sett litet medan den tredje perioden, mellan 1988 till 2006, kännetecknas av ett relativt sett stort migrationsöverskott (undantaget år 1996, då det var ett litet migrationsöverskott).

Om de tre perioderna relateras till samtliga aspekter som hittills analyseras, den totala folkökningen samt folkökning uppdelat på reproduktion och migration, visar sig följande bild. Den första perioden mellan år 1968 och 1976 kännetecknas av en hög folkökning både till följd av ett stort reproduktionsöverskott samt ett stort migrationsöverskott. Den andra perioden, 1977-1987, kännetecknas av en låg folkökning vilken både beror på ett lågt reproduktionsöverskott och på ett lågt migrationsöverskott. Slutligen kännetecknas den tredje perioden, år 1988 till 2006, av en ökad folkökning i relation till period 2, vilket är ett resultat av ett stort migrationsöverskott men däremot ett lågt reproduktionsöverskott.

Genom att analysera hur bilden av inrikes och utrikes migration ser ut kan den demografiska utvecklingen i Halmstad ytterligare fördjupas och förtydligas.

45 Under större delen av 1900-talet har Halmstad haft en positiv befolkningsutveckling som är kopplad till migration och en större inflyttning än utflyttning (Kronberg & Nilsson, 1987).

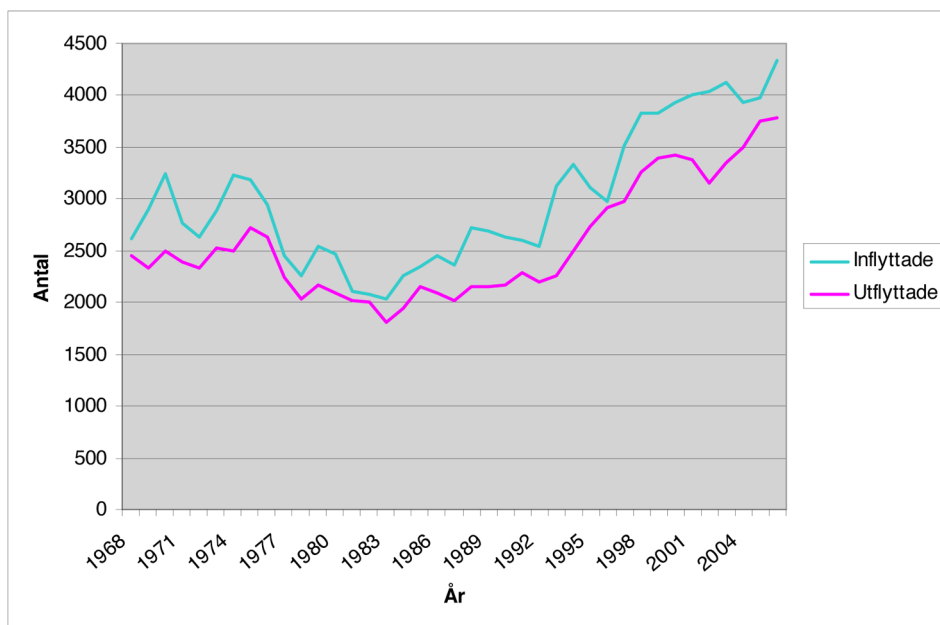
Figur 5.5 Flyttningkvoter mellan åren 1968 och 2006 i Halmstad fördelat på immigration/emigration samt inflyttning/utflyttning.

Källa: SCB:s statistikdatabas, www.scb.se

Figur 5.5 visar förhållandet mellan inflyttning och utflyttning. Den inrikes migrationen är mer jämn än relationen mellan immigration och emigration, det vill säga migrationen till och från utlandet.

Migrationen från andra delar av Sverige var, som tidigare nämnts, relativt jämn och positiv under alla år mellan 1968 och 2006. Värt att notera är ändå två toppar i början av perioden, 1969/1970 och 1974, samt två toppar i slutet av perioden, 1993/1994 och 2002, samt ett år, 1996, med en mycket liten skillnad mellan inflyttning och utflyttning. Här skall observeras att den inrikes migrationen är mycket mer omfattande än den utrikes migrationen, vilket figurerna 5.6 och 5.7 visar. De tre perioderna framträder inte tydligt när det gäller inrikes migration. Det gör det däremot på ett tydligare sätt vid en analys av utrikes migration, även om den varierar även inom perioderna. Tydligt är att under period 2, år 1978 till 1987, är skillnaden mellan immigration och emigration liten och under flera år negativ, det vill säga fler emigrerade från Halmstad än som immigrerade till Halmstad. Ytterligare iakttagelser av migrationen till och från Halmstad kan göras genom att analysera hur omfattande flyttningarna har varit, det vill säga hur stor rörligheten är. För att göra detta krävs att analysera data i absoluta tal. Figur 5.6 och 5.7 visar migration i absoluta tal.

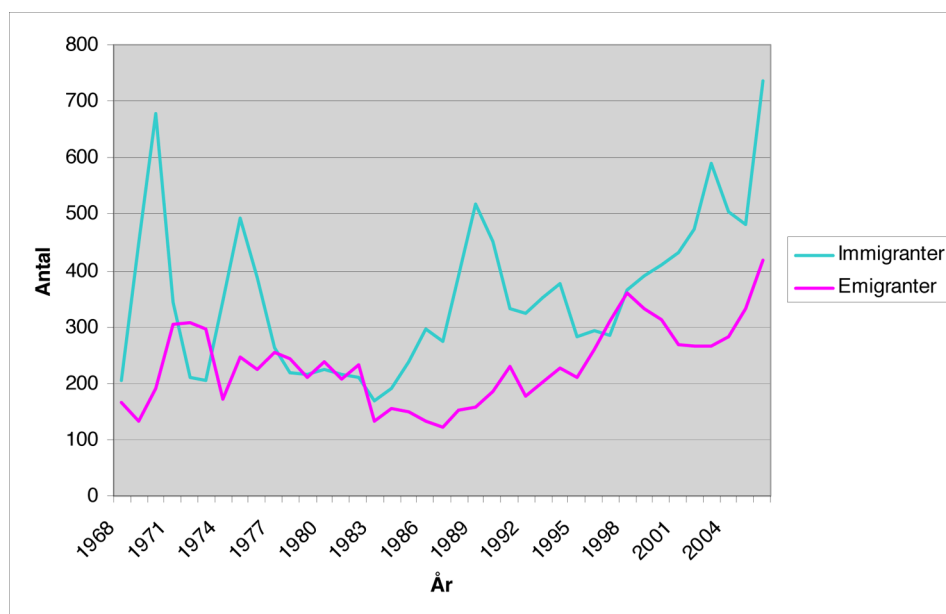
Från år 1968 till 2006 har det varje år varit en större inrikes inflyttning än inrikes utflyttning till Halmstad, vilket kvoten i figur 5.5 visar på och även figur 5.6 visar.

Figur 5.6 Inrikes migration fördelat på in- och utflyttningar mellan åren 1968 och 2006.
Källa: SCB:s statistikdatabas, www.scb.se

Att notera i figur 5.6 är att under olika perioder under tiden 1968-2006 sker inrikes flyttningar olika frekvent och utifrån olika mönster. De tre perioderna som tidigare identifierats framträder även här. Åren 1968 till 1977, det vill säga period 1, kännetecknas av en hög inflyttning och utflyttning. Den andra perioden, 1978 till 1987, kännetecknas av både låg inflyttning och låg utflyttning. Åren mellan 1988 och 2006, period 3, kännetecknas av ökande flyttströmmar både när det gäller inflyttning och utflyttning.

Immigrationen och emigrationen, det vill säga de som flyttat till Halmstad från annat land och från Halmstad till annat land, är i absoluta tal betydligt mindre än in- och utflyttningen och betydligt mer ojämn, vilket tidigare pekats på.

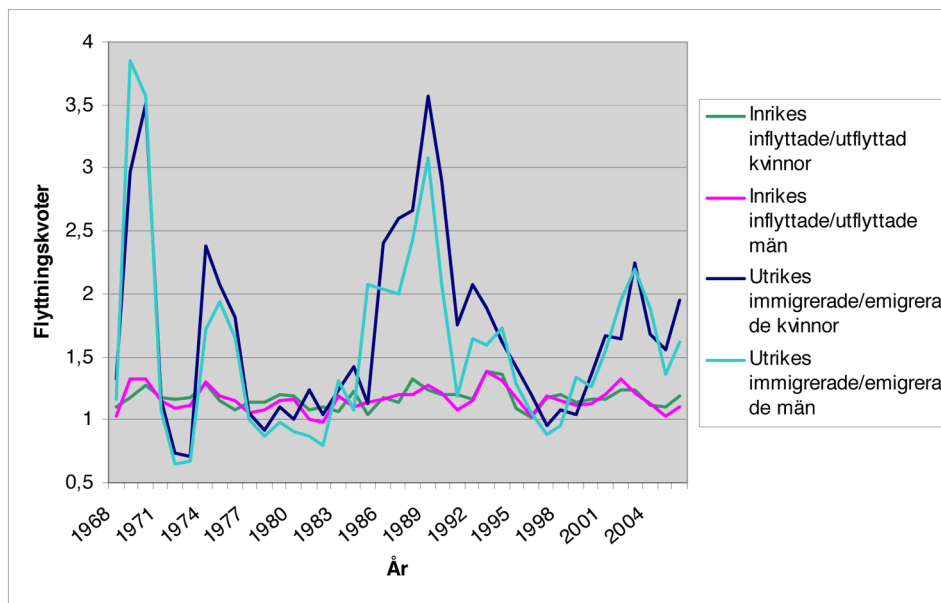
Figur 5.7 Immigranter och emigranter mellan åren 1968 och 2006.

Källa: SCB:s statistikdatabas, www.scb.se

Relateras flyttningar till och från utlandet till inrikes flyttningar och de mönster som uppträder där (se figur 5.7) är det möjligt att se liknande tendenser även om de inte är riktigt lika entydiga. Att det är svårare att på ett entydigt sätt identifiera perioderna när det gäller den utrikes migrationen kan ha att göra med att den i större utsträckning än övriga aspekter som belysts kring Halmstads befolkningsutveckling är beroende av yttre drivkrafter. Detta kan till exempel relateras till olika typer av invandring. Under 1960-talet bestod immigrationen till Sverige av arbetskraftsinvandring. På 1970- och 1980-talet bestod invandringen till Sverige i stor utsträckning av flyktingar som ofta kom från ett utomeuropeiskt land (Öberg & Springfeldt, 1991). De tre perioderna kan med avseende på utrikes migration beskrivas på följande sätt:

Period 1 mellan åren 1968-1977 kännetecknas av en hög immigration, undantaget åren 1971-1972 då det var låg immigration. Att det var en hög immigration till Halmstad efter år 1968 skulle kunna förklaras med yttre drivkrafter och med hjälp av svensk migrationspolitik. Mellan åren 1945 och 1966 tillät Sverige fri invandring. Det var först år 1972 som den svenska industrin slutade med att rekrytera arbetskraft från utlandet. Detta innebär att det rådde en stor arbetskraftsinvandring till hela Sverige i slutet på 1960-talet och början på 1970-talet (Nationalencyklopedin, 2007), vilken verkar ha avtagit något tidigare i Halmstad. Period 2, mellan åren 1978-1987, kännetecknas av låg migration. Immigrationen är även den låg under första delen av denna period men ökar något tidigare än emigrationen, år 1982. Under senare delen av 1980-talet ökar den mer drastiskt. Slutligen kännetecknas period 3 (1988-2006) av en ökande emigration och immigration om än inte lika entydigt ökande som inrikesflyttningarna.

Relateras dessa perioder till flyttkvoterna samt de perioder som tidigare definierats som tidpunkter när Halmstads befolkning ökade på grund av positiv migration (inrikes och utrikes) innebär det att period 2 med låg omflyttning var den period då befolkningen ökade minst. Vilka det var som flyttade blir då av intresse att lyfta fram. Figur 5.8 visar flyttningskvoter fördelat på kön.

Figur 5.8 Flyttningskvoter fördelat på kön mellan åren 1968 och 2006.

Källa: SCB:s statistikdatabas, www.scb.se

Immigrationen och emigrationen, det vill säga de som flyttat till Halmstad från annat land och från Halmstad till annat land, är betydligt färre till antal än in- och utflyttningen och betydligt mer ojämn. Fokuseras könsfördelningen i respektive kategori blir vissa aspekter relaterat till de tre tidsperioderna av intresse. Under mellanperioden, period 2, immigrerade relativt sett färre män till Halmstad än som emigrerade. Det vill säga fler män i Halmstad flyttade utomlands än det var män som flyttade från ett annat land till Halmstad. Detta gäller även till viss del den kvinnliga utrikesmigrationen, men inte på samma tydliga sätt som bland männen. Att det rädde en större immigration av kvinnor än av män till Halmstad under mellanperioden kan förklaras genom att det under denna tid rädde en stor anhöriginvandring, vilken till största del bestod av fruar och barn till de redan immigrerade männen. Även när det gäller den inrikes migrationen var det relativt sett en mindre andel män än kvinnor som flyttade till än som flyttade från Halmstad under den andra perioden. Under de båda andra perioderna, period 1 och 3, varierar denna faktor.⁴⁶

Tre olika perioder som kännetecknar befolkningsutvecklingen i Halmstad mellan åren 1968 och 2006 identifierats. Perioderna kännetecknas av olika mönster när det

46 Kronberg & Nilsson (1987) menar att kvinnor tenderar att dominera migrationen i större utsträckning när migrationen är liten.

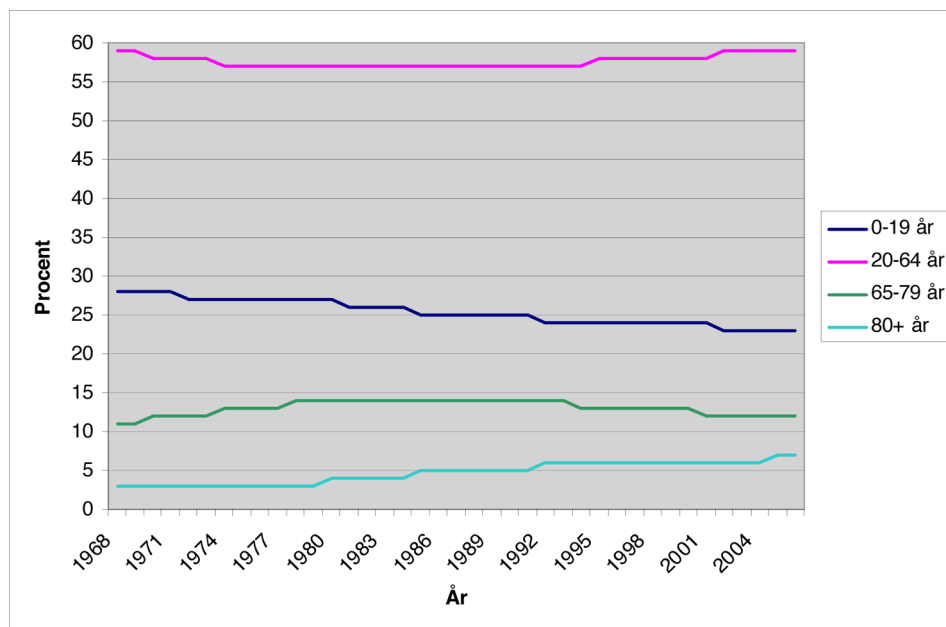
gäller reproduktion och migration. För att ytterligare analysera Halmstads demografi kommer dess befolkningsstruktur under perioden 1968 till 2006 att belysas.

Befolkningsstruktur

Befolkningen i Halmstad har, vilket tidigare visats, ständigt ökat sedan år 1930. Ökningen har varierat något, även om den varit relativt stabil. Tre perioder, som visar på olika utvecklingskedan i Halmstads befolkningsutveckling, har identifierats. För att ytterligare belysa Halmstads utveckling blir en analys av befolkningens sammansättning, det vill säga befolkningsstrukturen, central.

Ålder och kön

Folkmängden i Halmstad fördelat på kön mellan åren 1968 och 2006 visar fördelningen är konstant över perioden, med en fördelning på 51 procent kvinnor och 49 procent män. Figur 5.9 visar på befolkningen i Halmstad fördelat på ålder mellan åren 1968 och 2006. Procentuellt sett har den del av befolkningen som är över 80 år ökat. Även befolkningsandelen i åldern 65-79 år är större år 2006 än den var 1968. Andelen av befolkningen i åldern 0-19 år har minskat mellan åren 1968 och 2006. Den arbetsföra delen av befolkningen, de som är mellan 20-64 år, minskade i början på 1970-talet men har ökat igen och ligger på samma nivå 2006 som den gjorde 1968.

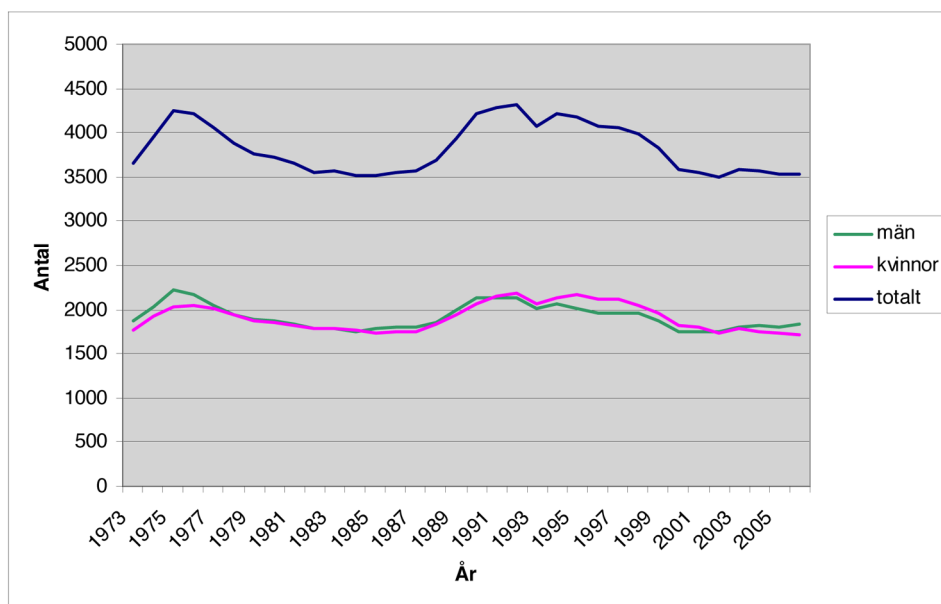
Figur 5.9 Andelen i olika åldersgrupper i Halmstad 1968-2006.

Källa: SCB:s statistikdatabas, www.scb.se

Innebörden av detta är att Halmstad år 1968 och år 2006 har en ungefär lika stor andel av befolkningen i arbetsför ålder (20-64 år). Kommunen har procentuellt sett en minskande ung befolkning (0-19 år), vilket torde tyda på att denna utveckling kommer att fortsätta och andelen äldre öka. Denna utvecklingstendens är generell i hela Sverige och övriga västvärlden och har att göra med en minskad dödlighet i alla åldrar samt en ökad medellivslängd samtidigt som reproduktionen minskar (Dribe & Stanfors, 2005, Öberg & Springfeldt, 1991).

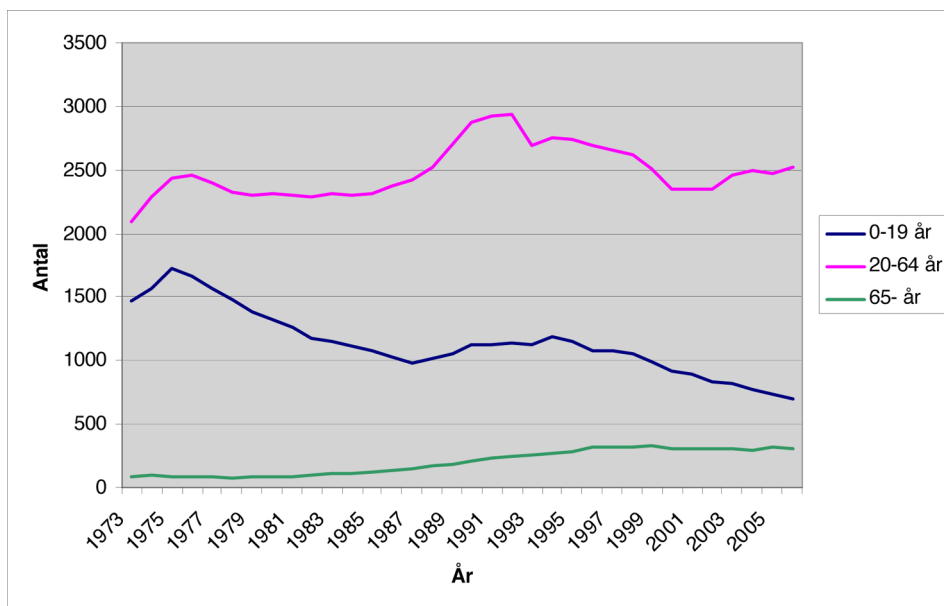
Etnicitet

En annan del av befolkningsstrukturen har att göra med befolkningens etnicitet. Sverige har gått från att ha varit ett utvandringsland i slutet av 1800-talet och början av 1900-talet till att under efterkrigstiden bli ett invandringsland (Dribe & Stanfors, 2005). Att invandringen till Halmstad är större än utvandringen från Halmstad har visats och diskuterats tidigare i detta kapitel. Nu är syftet att lyfta fram och analysera Halmstads befolkningsstruktur och eventuella förändringar i denna över de senaste åren. Figurerna 5.10 och 5.11 visar antalet utländska medborgare i Halmstad från år 1973⁴⁷ till år 2006.

Figur 5.10 Antalet utländska medborgare i Halmstad åren 1973 till 2006 totalt och fördelat på kön. Källa: SCB:s statistikdatabas, www.scb.se

⁴⁷ Anledningen till att redovisningen startar år 1973 är att antalet utländska medborgare åren 1968 till 1972 inte finns redovisade i SCB:s statistiska databaser. Detta bedöms inte få några större konsekvenser för undersökningen då samtliga av de perioder som har identifierats ändå finns representerade.

Figur 5.11 Antalet utländska medborgare i Halmstad åren 1973 till 2006 fördelat på ålder.
Källa: SCB:s statistikdatabas, www.scb.se

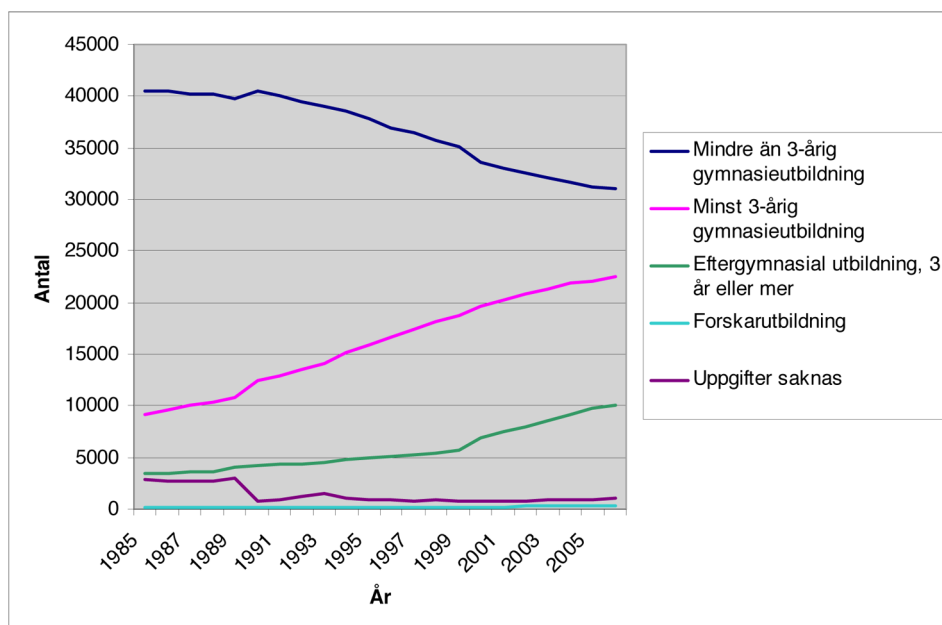
Genom en analys av figur 5.10, i förhållande till de tre tidigare identifierade perioderna, visar att det under period 2, mellan 1977 och 1987, är en låg andel utländska medborgare i Halmstad jämfört med de två andra perioderna, period 1 fram till 1976 samt period 3 från år 1988 och fram till 2006. Figuren visar även att antalet personer som är 65 år och äldre ökar medan antalet personer mellan 0 och 19 år minskar. Befolkningen med utländskt medborgarskap blir äldre på samma sätt som hela befolkningen i Halmstad.⁴⁸

Utbildningsnivå

Utbildningsnivån är en annan del av analysen av Halmstads befolkningsstruktur och hur den har förändrats. På grund av brott i tidsserierna⁴⁹ är denna statistik inte helt optimal, men visar ändå på tendenser i hur utbildningsnivån i Halmstad har förändrats.

48 Att enbart förstå etnicitet genom att lyfta fram antalet utländska medborgare kan ses som problematiskt då detta bara ger en viss bild av den etniska bakgrunden då man bland annat efter att ha bott i Sverige i fem år har möjlighet att bli svensk medborgare (Öberg & Springfeldt, 1991) Andra mått som till exempel utrikes födda kan ge en annan bild, men sådan statistik finns inte tillgänglig för stora delar av perioden.

49 I denna statistik finns flera tidsseriebrott. Inför år 2001 gjordes kvalitetshöjande förändringar, vilket gör att jämförelser bakåt endast kan göras med stor försiktighet. År 1990 samlades kompletterande kvalitetshöjande uppgifter in i samband med FoB, varför jämförelser bakåt med data från 1985-1989 bör undvikas. Det finns en brist i statistiken som uppstår då utbildningsregistret kan sakna uppgifter om utbildningar såsom till exempel utländska utbildningar, äldre utbildningar eller internutbildningar. Dessa utbildningar skulle ha höjt personers utbildningsnivå (Karlsson, 2007).

Figur 5.12 Utbildningsnivån i Halmstad bland invånare i åldern 16-74 år, mellan åren 1985 och 2006. Källa: SCB:s statistikdatabas, www.scb.se

Figur 5.12 visar att utbildningsnivån bland Halmstads befolkning ökar under perioden mellan 1985 och 2006. Fokuseras andelen som har eftergymnasial utbildning som är längre än tre år ökar den under hela perioden. Från början av 1990-talet minskar antalet personer med mindre än treårig gymnasieutbildning.

Sammanfattning

Sammanfattningsvis blir, genom en demografisk analys av förändringar i Halmstad, ett antal aspekter centrala. Folkökningen i Halmstad under åren mellan 1968 och 2006 har varit obruten, däremot har befolkningens struktur ändrats. Samtidigt som dessa tre perioder kan identifieras i relation till demografiska förändringar i Halmstad visar analys av den demografiska strukturen att Halmstad, liksom resten av västvärlden, ökar andelen äldre i befolkningen liksom att det sker en ökning av befolkning med hög utbildningsnivå.

Även om några kriser kan identifieras i befolkningsutvecklingen har det utifrån de analyser som gjorts varit möjligt att visa på att förändringar av Halmstad kan delas in i tre perioder med olika kännetecken. Dessa perioder visar på förändringar i Halmstad.

Den *första perioden* mellan år 1968 och 1976 karakteriseras av en hög folkökning både till följd av ett stort reproduktionsöverskott samt ett stort migrationsöverskott. Under denna period råder en könsjämn befolkningsökning.

Ett annat kännetecken för denna period är att det pågår en stor inrikes migration, det vill säga en stor inflyttning och utflyttning till och från Halmstad.

Fokuseras utrikes migration under denna period visar statistiken en hög immigration, undantaget åren 1971-1972 då det var låg immigration. Detta kan förklaras med en ny migrationslag som kom 1966 och som innebar att Sverige inte längre tillät fri invandring. Det var först några år senare som den svenska industrin slutade med att rekrytera utländsk arbetskraft (Nationalencyklopedin, 2007). Emigrationen under denna period var även den relativt hög.

Den *andra perioden* varar mellan åren 1977 och 1987. Denna period kännetecknas av en låg folkökning vilken beror både på ett lågt reproduktionsöverskott och på ett lågt migrationsöverskott. Under perioden, när befolkningsökningen är låg, är det den kvinnliga delen av befolkningen som ökar mest. Under åtta av dessa elva åren i period 2 är skillnaden i befolkningsökning mellan män och kvinnor mer än 100 personer, sju av dessa med kvinnlig övervikt och ett av åren med manlig.

Görs en uppdelning mellan de olika typerna av migration, inrikes och utrikes, är den i båda fallen liten. Inrikes migrationen kännetecknas av både låg inflyttning och låg utflyttning. Utrikes migrationen karakteriseras av låg emigration. Immigrationen är även den låg under första delen av denna period, men ökar något tidigare än emigrationen, år 1982. Under senare delen av 1980-talet ökar den mer drastiskt.

Under denna mellanperiod immigrerade relativt sett färre män till Halmstad än som emigrerade. Det vill säga fler män i Halmstad flyttade utomlands än det var män som flyttade från ett annat land till Halmstad. Detta gäller även till viss del den kvinnliga utrikesmigrationen, men inte på samma tydliga sätt som bland männen. Även när det gäller inrikes migration var det relativt sett en mindre andel män än kvinnor som flyttade till Halmstad än som flyttade från under den andra perioden.

Den *tredje perioden* varar mellan åren 1988 och 2006. Den karakteriseras av en hög folkökning, vilket är ett resultat av ett lågt reproduktionsöverskott men däremot ett stort migrationsöverskott. Under denna period är skillnaden i ökningen mellan könen stor, men till skillnad från under den andra perioden är antalet år jämt fördelat mellan en stor manlig respektive en stor kvinnlig befolkningsökning.

Perioden kännetecknas även av ökande inrikes flyttströmmar både när det gäller inflyttning och utflyttning. Även utrikes migration är ökande, både när det gäller emigration och immigration, även om de inte är lika entydigt ökande som inrikesflyttningarna.

Vad är det som gör att dessa mönster framträder? I en vidare analys kommer dessa mönster att relateras till lokalsamhället Halmstad och aktörer och händelser i och utanför Halmstad.

Arbete och sysselsättning

Hur arbete och näringsliv ser ut har stor betydelse för vad som sker i övriga delar av samhället. Arbetsmarknaden är en viktig del i samhällets inre struktur och dess förändring (se kapitel 2 och 3). I detta kapitel kommer arbete och sysselsättning i Halmstad att belysas.

Den statistik som har använts för att visa på förändringstendenser i Halmstads sysselsättning och arbetsmarknad är Folk- och bostadsräkningarna (FoB) från år 1965 till år 1990, SCB:s statistikdatabas i form av Registerbaserad arbetsmarknadsstatistik (RAMS) mellan år 1990 och 2005 samt Arbetsmarknadsstyrelsens (AMS) statistik över arbetslösa. Det finns några begränsningar med den statistik som har använts och som kommer att redogöras för. Under perioden har klassificeringen av näringsgrenar förändrats, vilket gör det problematiskt att göra en nyanserad jämförelse över tid. Dessutom har definitionerna av förvärvsarbetande förändrats inom FoB, från att mäta de som arbetar från 20 timmar per vecka till att mäta samtliga som arbetar en timma eller mer per vecka. För att definiera sysselsatta används uppgift om inkomst (Tidigare Folk- och bostadsräkningarna, 1960-1990, 2009). På samma sätt görs inom RAMS, det vill säga den som arbetar minst en timma per vecka definieras som sysselsatt och kategoriseras utifrån inkomstuppgifter för att definiera sysselsättning (Registerbaserad arbetsmarknadsstatistik, 2005). Åren 1965 och 1970 definieras sysselsatta som dem som arbetar 20 timmar eller mer medan återstående år, det vill säga från 1975 till 2005, definieras de som arbetar från en timma per vecka som sysselsatta.

Under ett av åren, år 1975, finns tillgänglig statistik för sysselsatt dagbefolkning⁵⁰ för båda dessa kategorier, det vill säga för dem som arbetar 20 timmar eller mer per vecka och dem som arbetar från en timma per vecka, och en jämförelse mellan dem har gjorts. Denna visar att det totala antalet anställda som arbetar mellan en och 19 timmar det året är 3191 personer. Av dessa finns nästan hälften inom offentlig sektor och en stor del finns inom näringsgrenen handel, restaurang och hotell, det vill säga många av dem som arbetar mellan en och 19 timmar per vecka finns inom kvinnodominerade näringsgrenar. För att hantera denna skillnad mellan mätningarna kommer 3000 personer att tillföras åren 1965 och 1970. Av dessa läggs 1/3, det vill säga 1000 personer, till inom den varuproducerande sektorn och 2/3, det vill

50 Dagbefolkning bestäms utifrån arbetsplatsens belägenhet att jämföra med nattbefolkningen som bestäms utifrån bostadens belägenhet, (Registerbaserad arbetsmarknadsstatistik 2005, 2009).

säga 2000 personer, inom den tjänsteproducerande sektorn. På detta sätt kan denna mätskillnad kompenseras och tidsserier visas på ett mer tillförlitligt sätt. Denna kompensering går enbart att göra med dagbefolkningen. Då båda typerna av mätningar inte finns tillgängliga för nattbefolkningen är det inte möjligt att göra en liknande justering. Dagbefolkningen visar trender på arbetsmarknaden i Halmstad och av denna anledning blir det av vikt att göra denna justering inom denna grupp, då den är av stort intresse i denna studie.

En annan faktor som bör kommenteras är att statistiken är hämtad från två olika undersökningar. Statistiken för åren 1965 till 1990 är hämtad ur FoB för åren från 1990 och fram till 2005 är hämtad från RAMS. Trots denna problematik är statistiken som används här tillräcklig för det syfte som den används till, det vill säga visa på tendenser och trender på arbetsmarknaden i Halmstad. En analys av sysselsättningsstatistiken bland Halmstads dagbefolkning från FoB samt RAMS för år 1990 visar på att det finns små skillnader, vilket innebär att kombinationen av de båda statistikserierna kan ses som användbara i detta sammanhang. Tabell 6.1 visar på att det finns en skillnad på 213 personer mellan de två mätningarna när det gäller totalt antal sysselsatt dagbefolkning i Halmstad. Analyseras den procentuella andelen sysselsatta i olika näringsgrenar i de båda mätningarna finns ingen skillnad. Slutsatsen blir att FoB och RAMS är likvärdiga och att de båda ger en tillförlitlig beskrivning av sysselsättningen enligt denna kontroll av data.

Tabell 6.1 Jämförelse mellan statistik kring sysselsatt dagbefolkning i Halmstad år 1990 från FoB samt RAMS.

	FoB 1990	% av total	RAMS 1990	% av total	Skillnad
Varuproducerande näring	13480	32%	13527	32%	-47
Tjänstenäring	29182	68%	28922	68%	260
Totalt	42662	100%	42449	100%	213

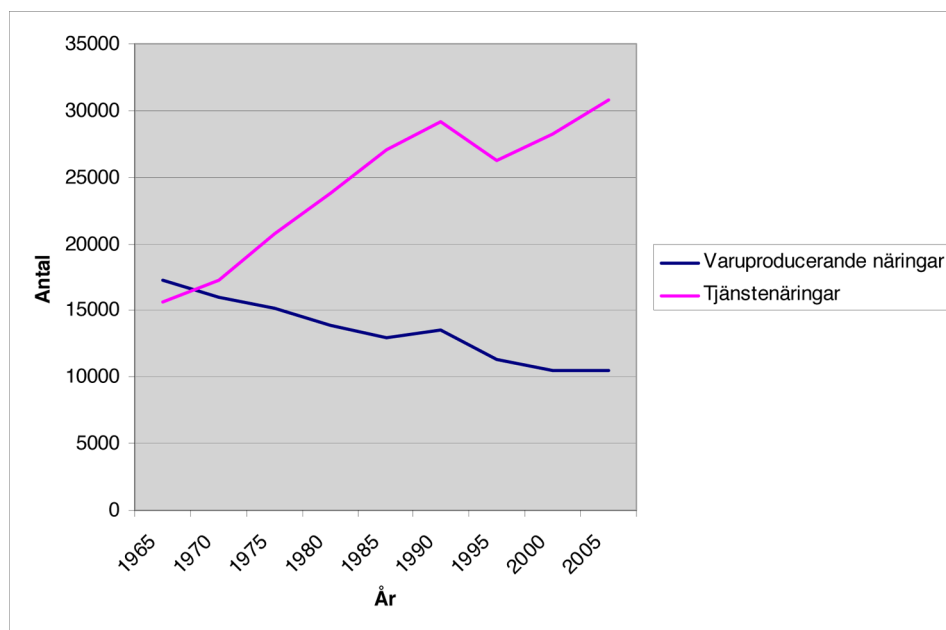
Även inom de olika mätningarna har mätmetoder och bearbetning av register förändrats. När det gäller RAMS infördes förändringar i bearbetningen år 2004. En ny källa användes för att identifiera förvärvsarbetande företagare och metoden för att klassificera förvärvsarbetande anställda förändrades. Den första förändringen, att identifiera företagare, innebar att denna grupp ökade till en mer rättvisande nivå. Den senare, metoden för skattning av anställda förvärvsarbetande, berörde i huvudsak personer i åldern 65-84 år. Detta innebär därmed att det finns ett tidsseriebrott mellan åren 2003 och 2004, vilket medförde att sysselsättningen ökade. En andra förändring i klassificering av förvärvsarbetande som innebär tidsseriebrott gjordes år 1993, vilken ersatte metoden som funnits sedan 1985 och innebar att sysselsättningsnivån sjönk. År 2002 gjordes ytterligare en förändring, vilket innebar att sysselsättningsnivån ökade. Dessutom har Skatteverkets anvisningar för anställningstid förändrats över tid (Andersson, 2007a).

Indelningen av näringsgrenar har förändrats under tidsperioden. Detta medför tidsseriebrott, vilka inträffar i RAMS när Standard för svensk näringsindelning (SNI) förändrades år 1993, då SNI 69 ersattes med SNI 92, samt när SNI 92 ersattes med SNI 2002, år 2002 (Andersson, 2007a). (För ytterligare diskussion om statistiken se kapitel 4.)

När det gäller Halmstad och dess näringsliv beskrivs staden som en handelsstad med en stor verkstadsindustri. Halmstad är residensstad i Halland och här finns därmed den största delen av länets offentliga förvaltning. I analysen av sysselsättning i Halmstad och bland Halmstads befolkning analyseras först hela tidsperioden på ett övergripande plan. Därefter analyseras förändringar i de varuproducerande respektive de tjänsteproducerande näringsgrenarna utifrån den övergripande analysen. Slutligen analyseras pendling.

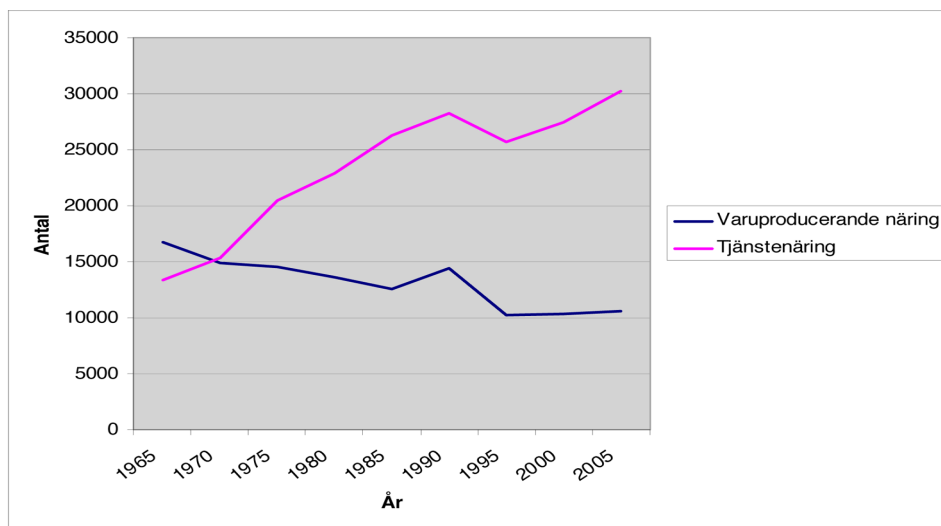
Sysselsättningen

Görs en indelning i sysselsättning inom varuproducerande näringar och tjänstenäringar visar sysselsättningsstatistik från SCB att sysselsättningen har förändrats under perioden från mitten av 1960-talet och fram till 2005. Detta gäller för både dag- och nattbefolkningen i Halmstad, vilket figurerna 6.1 och 6.2 visar.

Figur 6.1 Förvärvsarbetande befolkning arbetande i Halmstad efter näringsgren åren 1965-2005. Källa: Folk- och bostadsräkningarna (FoB 65, FoB, 70, FoB 75, FoB 80, FoB 85, FoB 90)⁵¹ samt SCB:s statistikdatabas, www.scb.se.

51 Observera att statistiken för åren 1965 och 1970 utgår från ett underlag där beräkningar är gjorda på förvärvsarbetande som arbetar 20 timmar och mer per vecka medan övriga år är beräknade på dem som arbetar 1 timme eller mer per vecka. Här har en kompensation för detta gjorts enligt uträkning i inledningen av detta kapitel. Dessutom är statistiken hämtade från olika typer av undersökningar.

Figur 6.2 Förvärsarbetande nattbefolkning efter näringsgren åren 1965-2005.

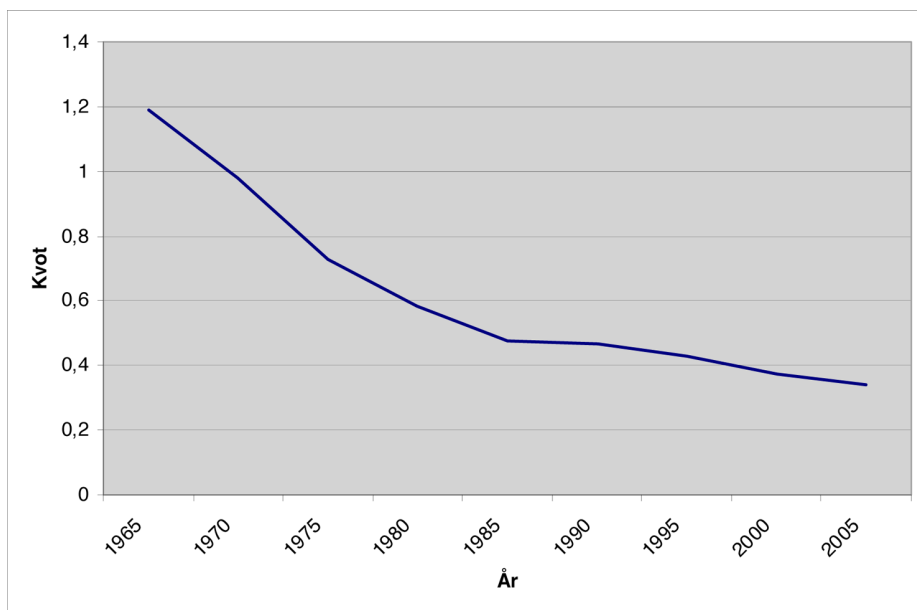
Källa: Folk- och bostadsräkningarna (FoB 65, FoB, 70, FoB 75, FoB 80, FoB 85, FoB 90) och SCB:s statistikdatabas, www.scb.se.⁵²

Figurerna 6.1 och 6.2 visar dag- och nattbefolkningens sysselsättning inom varuproducerande näringar samt tjänstenärings. Förändringar som identifieras kan utifrån dessa figurer i stort beskrivas som att de varuproducerande näringarna har minskat medan de tjänsteproducerande näringarna har ökat. Detta innebär att befolkningens sysselsättning i stor utsträckning följer trender i landet som annan forskning visar på (Nilsson, 2000, Furåker, 1991, Furåker & Larsson, 1989), det vill säga att tjänstesektorn ökar medan den varuproducerande sektorn minskar.

Analyseras förhållandet mellan varuproducerande och tjänsteproducerande näringar visar figurerna 6.3 och 6.4 att förändringen dem emellan var förhållandevis stor under åren från 1965 och till 1985 för att därefter plana ut.

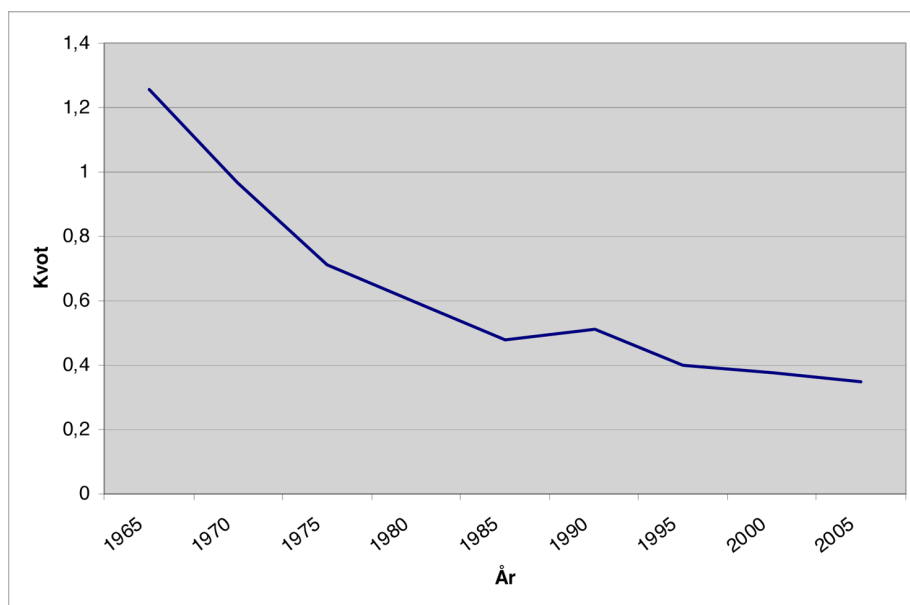
Statistiken mellan år 1965 och 1990 kommer från FoB medan statistiken från 1995 till 2005 är hämtade från RAMS. För en mer utförlig diskussion kring detta se inledningen av detta kapitel.

52. Observera att statistiken för åren 1965 och 1970 utgår från ett underlag där beräkningar är gjorda på förvärsarbetande som arbetar 20 timmar och mer per vecka medan övriga år är beräknade på dem som arbetar 1 timme eller mer per vecka. Dessutom är statistiken hämtade från olika typer av undersökningar. Statistiken mellan år 1965 och 1990 kommer från FoB medan statistiken från 1995 till 2005 är hämtade från RAMS. För en mer utförlig diskussion kring detta se inledningen av detta kapitel.

Figur 6.3 Kvot mellan varuproducerande och tjänsteproducerande näringar hos dagbefolkningen mellan åren 1965 och 2005.

Källa: Folk- och bostadsräkningarna (FoB 65, FoB, 70, FoB 75, FoB 80, FoB 85, FoB 90) samt SCB:s statistikdatabas, www.scb.se

Figur 6.4 Kvot mellan varuproducerande och tjänsteproducerande näringar hos nattbefolkningen mellan åren 1965 och 2005.

Källa: Folk- och bostadsräkningarna (FoB 65, FoB, 70, FoB 75, FoB 80, FoB 85, FoB 90) samt SCB:s statistikdatabas, www.scb.se

Denna förändring blir intressant i förhållande till den periodisering som gjordes i föregående kapitel där den andra perioden varar fram till år 1987. Under de två första perioderna pågick det en omfattande förändring i förhållandet mellan de varuproducerande och de tjänsteproducerande näringarna. Under den tredje perioden var förhållandet dem emellan mer stabilt, i synnerhet när det gäller dagbefolkningen. Analysen av nattbefolkningen visar en uppgång av varuproducerande näringar i förhållande till tjänsteproducerande näringar mellan år 1985 och 1990. Därefter var förhållandet det omvända, och de tjänsteproducerande näringarna ökade i förhållande till de varuproducerande näringarna mellan år 1990 och 1995. Därefter var förhållandet dem emellan relativt stabilt även när det gäller nattbefolkningen. Denna analys kan fördjupas genom att se till händelser under denna period, vilket kommer att göras i nästa kapitel. Där blir till exempel etableringen av ett stort tillverkningsföretag i slutet av 1970-talet en faktor som dämpar nedgången av de varuproducerande näringarna. En annan faktor är etableringen av en högskola under slutet av 1970-talet och början av 1980-talet, vilken bidragit till att skapa nya typer av arbeten i Halmstad. Arbetsmarknad och Högskolan blir därmed viktiga för analysen av förändring i Halmstad.

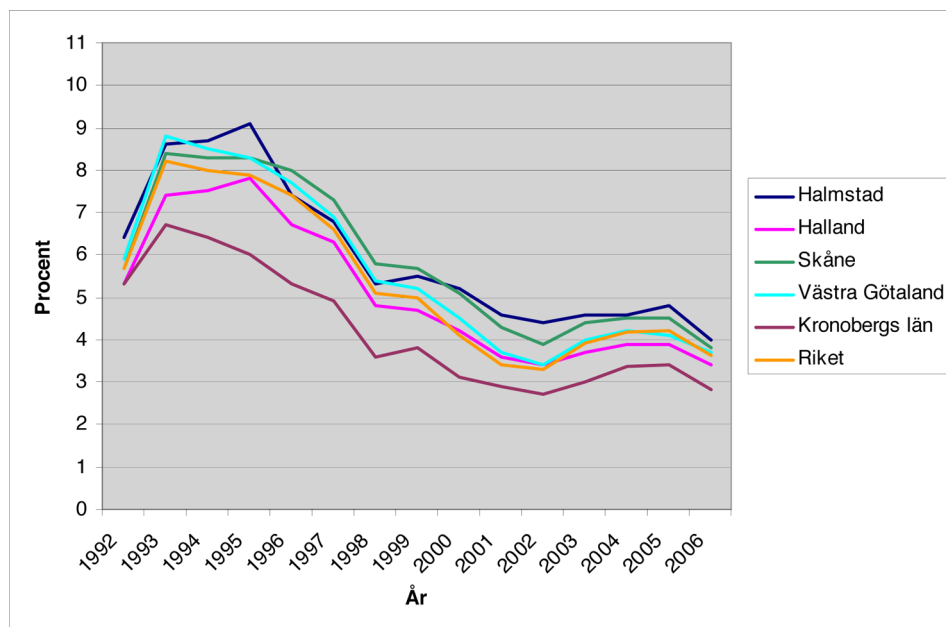
Syftet här är inte enbart att visa på hur näringsgrenarna i samhället har förändrats utan även att belysa hur denna förändring sett ut i ett lokalsamhälle, Halmstad. En mer ingående fokusering på hur denna förändring har sett ut kommer därför att göras. År 1970 är det år då kurvorna för de varuproducerande näringarna och tjänstenäringarna skär varandra bland nattbefolkningen, det vill säga då arbetade fler av Halmstads invånare inom tjänstenäringen än inom de varuproducerande näringarna. På samma sätt förändrades relationen mellan dagbefolkningens sysselsättning inom tjänstenäringar och varuproducerande näringar detta år.

Under perioden från 1965 till 1990 ökade tjänstenäringarna bland både dag- och nattbefolkningen för att sedan sjunka mellan åren 1990 och 1995 och därefter återigen öka. De varuproducerande näringarna minskade fram till 1985. Därefter ökade de något mellan åren 1985 och 1990 för att sedan minska mellan år 1990 och 1995. Efter år 1995 låg andelen sysselsatta inom varuproducerande näringar relativt konstant. Mellan åren 1990 och 1995 minskade sysselsättningen i både de varuproducerande näringarna och tjänstenäringarna, vilket innebar att antalet arbetstillfällen inom båda sektorerna minskade, arbetsmarknaden var inne i en omvandlingsprocess.

Trenderna för sysselsättningen bland Halmstads dag- respektive nattbefolkning är mycket lika. Även om kurvorna trendmässigt följs åt så skiljer de sig i omfattning. Speciellt noterbart är detta när det gäller de varuproducerande näringarnas uppgång och nedgång mellan åren 1985 och 1995 där förändringarna är av större omfattning när det gäller sysselsättningen bland nattbefolkningen jämfört med dagbefolkningen. Halmstads befolkning arbetade i ökande utsträckning inom varuproducerande näringar under denna tid än vad de gjorde som bodde utanför Halmstad. Ett vidare resonemang kommer att föras längre fram och i relation till pendling.

Nedgången i sysselsättning mellan åren 1990 och 1995 kan relateras till det arbetsmarknadsläge som Sverige då befann sig i, med stora problem på arbetsmark-

naden och hög arbetslöshet. Den förändringen på arbetsmarknaden syns inte i befolkningsutvecklingen och människors rörelser. (Se kapitel 5 där denna period inte visar någon brytpunkt i människors rörelse). Detta kan ha att göra med Halmstads relation till angränsande län, där arbetsmarknaden också var svag. Att flytta för att få arbete var därför svårt på grund av läget på arbetsmarknaden.

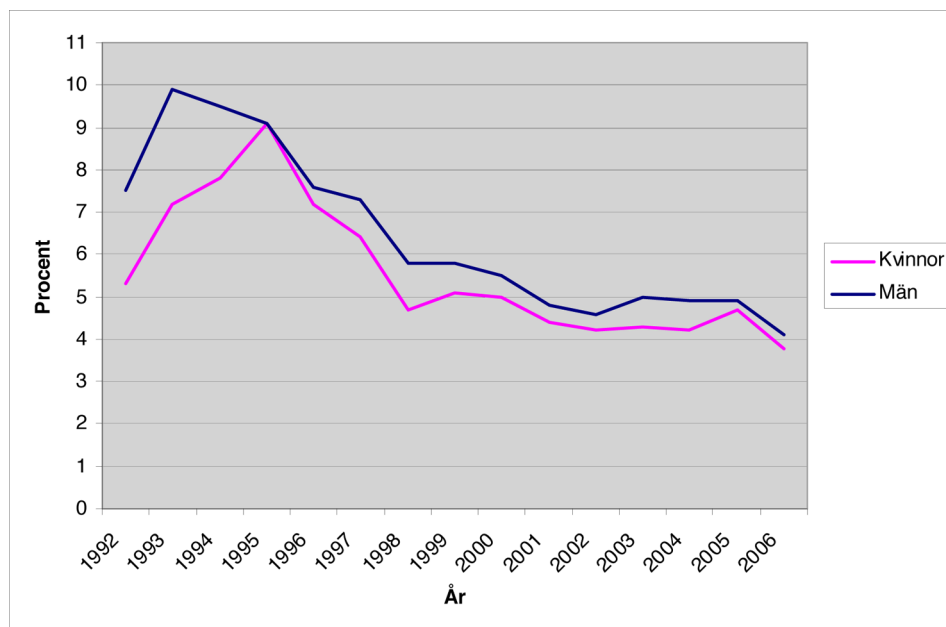
Figur 6.5 Arbetslöshet i Halmstad mellan åren 1992 och 2006 visat i procent och jämfört med Hallands län, riket samt närliggande län.

Källa: AMS, www.ams.se

Figur 6.5 visar att Halmstad drabbades hårt av den lågkonjunktur som rådde i början av 1990-talet om man jämför med hela Hallands län där Halmstad under hela perioden hade högre arbetslöshet än länet. Även jämfört med riksgenomsnittet samt gränsande län hade Halmstad en hög arbetslöshet. Detta visar sig i pendlingsstatistik, vilken kommer att analyseras närmare längre fram, där pendlingen till Halmstad under åren 1990 till 1995 var neråtgående medan utpendlingen var positiv (se vidare i avsnittet *Pendling*). Jämförs arbetslösheten för kvinnor och män i Halmstad under samma period visar figur 6.6 att männen var arbetslösa i större utsträckning än kvinnorna.

Arbetsmarknaden i Halmstad har genomgått förändringar som lett till hög arbetslöshet. Det återstår att analysera vilka faktorer och förändringar som ligger bakom dessa höga arbetslöshetsstal. Tidigare forskning visar att kommuner med stor andel sysselsatta inom varuproducerande sektor med få och stora industrier drabbas av hög arbetslöshet i neråtgående konjunktur (se till exempel Jörgensen, 2004). Detta lyftes kort fram i kapitel 5 kring befolkningsutvecklingen där Halmstad jämfördes med bland annat Olofström, vilket är en sådan kommun. Arbetsmarknaden i Halmstad

följer inte detta mönster då här finns många olika industrier inom varuproducerande sektor och andra analyser av den höga arbetslösheten måste göras.

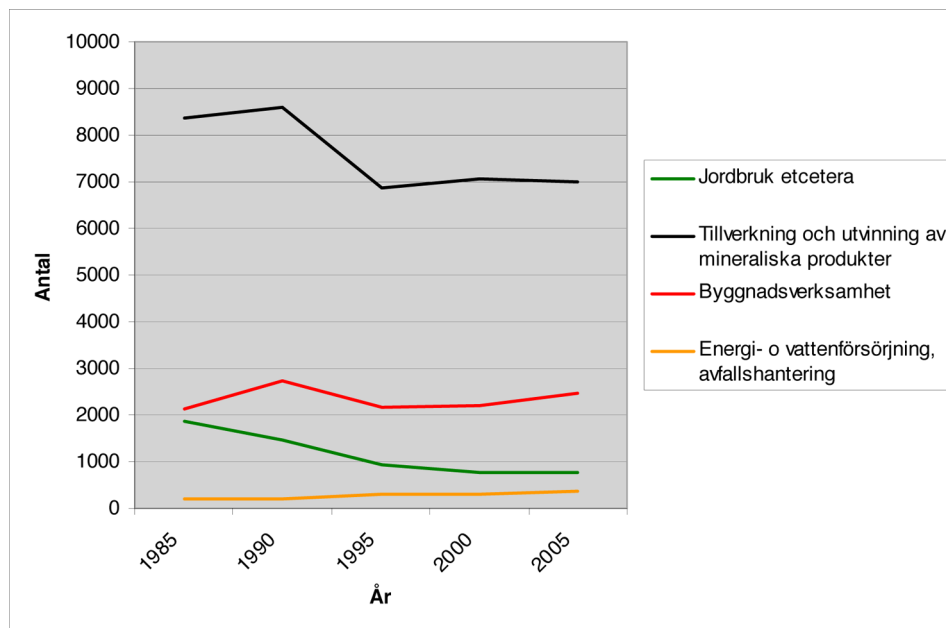
Figur 6.6 Arbetslösa i Halmstad mellan åren 1992 och 2006 fördelat på kön och visat i procent.
Källa: AMS, www.ams.se

Figur 6.6 visar även att skillnaden i arbetslöshet bland män och kvinnor var som störst åren fram till 1995. Detta innebär att när sysselsättningen sjönk i början av 1990-talet var det främst männen som drabbades. Däremot ökade kvinnornas arbetslöshet mycket i slutet av denna period och år 1995 var mäns och kvinnors arbetslöshet lika stor.

Med utgångspunkt i denna övergripande analys av sysselsättningen och dess förändring mellan åren 1965 och 2005 blir därmed ett antal aspekter eller tidpunkter intressanta att analysera. Det blir intressant att närmare lyfta fram den ökning av sysselsatta som ägde rum inom de varuproducerande näringarna mellan år 1985 och 1990. Den andra brytpunkten uppkom mellan år 1990 och 1995 då sysselsättningen inom dessa näringsgrenar åter sjönk. När det gäller tjänstenäringarna uppstod brytpunkten i nedgången mellan år 1990 och 1995 samt uppgången efter 1995. För att ytterligare analysera detta och utveckla resonemanget blir frågan vilka typer av näringar inom de båda breda grenarna, tjänste- och varuproduktion, som ökade respektive minskade under denna period.

Förändringar inom varuproducerande näringar

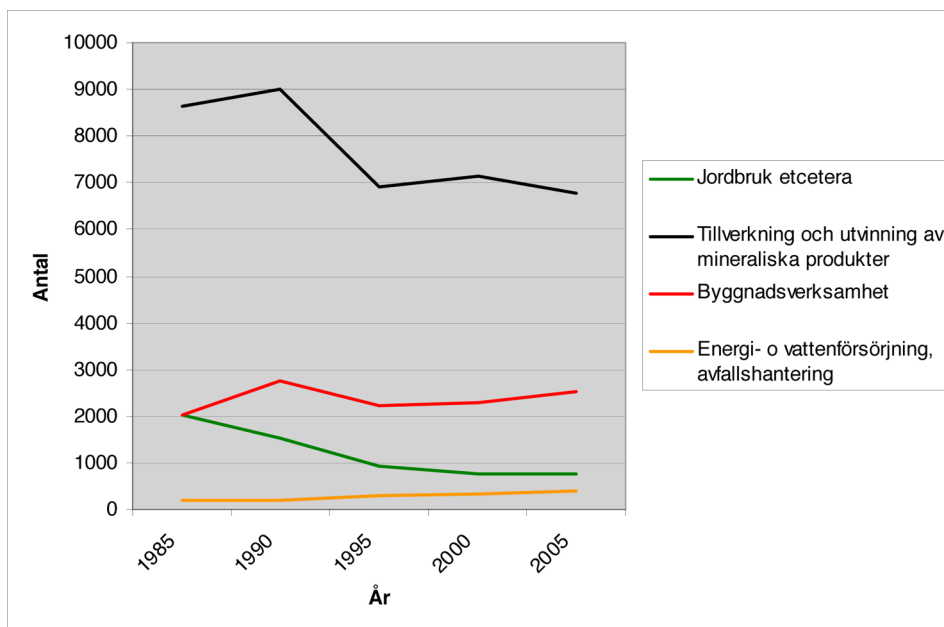
De varuproducerande näringarna ökade, vilket tidigare lyfts fram, mellan åren 1985 och 1990, efter att ha minskat sedan år 1965. Det var enbart under dessa fem år som dessa näringsgrenar ökade och därefter har de återigen minskat. Denna förändring kommer här att ytterligare analyseras genom att fokusera närmare på de olika varuproducerande näringarna mellan åren 1985 och framåt. Figur 6.7 och 6.8 visar liknande tendenser för dag- och nattbefolkningen när det gäller de varuproducerande näringarna.

Figur 6.7 Nattbefolkningens sysselsättning inom varuproducerande näringar mellan åren 1985 och 2005.

Källa: Folk- och bostadsräkningarna (FoB 85, FoB 90) och SCB:s statistikdatabas, www.scb.se.⁵³

53 Statistiken från år 1985 och 1990 är hämtad från FoB medan statistiken från 1995 och 2005 är hämtad från RAMS. För vidare diskussion av vad detta innebär se inledningen av detta kapitel.

Figur 6.8 Dagbefolkningens sysselsättning inom de varuproducerande näringarna i Halmstad mellan åren 1985 och 2005.

Källa: Folk- och bostadsräkningarna (FoB 85, FoB 90) och SCB:s statistikdatabas, www.scb.se.⁵⁴

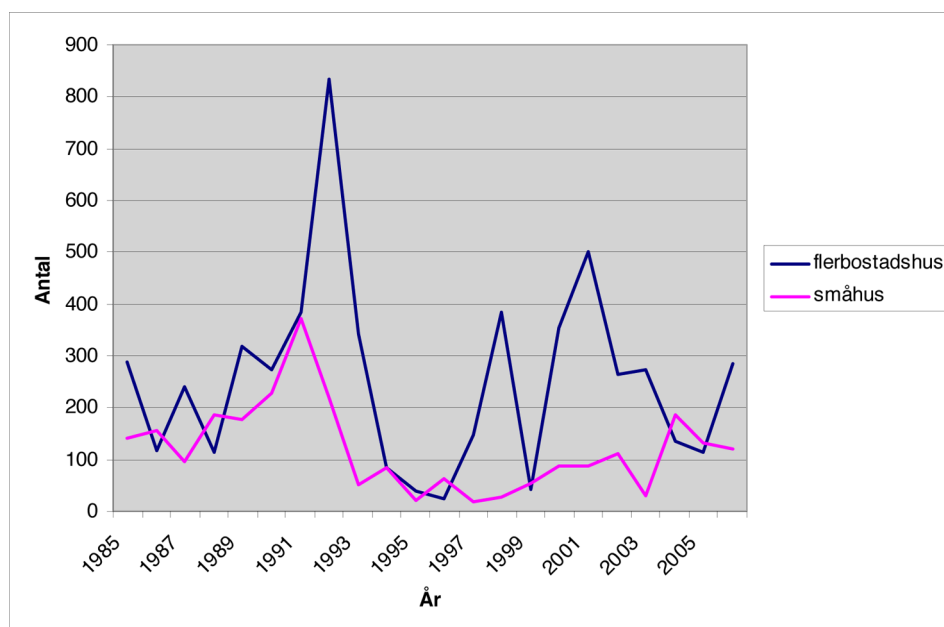
Inom de varuproducerande näringarna var det främst grenarna tillverkning samt byggnadsverksamhet som ökade under perioden mellan år 1985 och 1990. Jordbruk å andra sidan minskade medan energi och vatten låg relativt konstant. De två grenar som kommer att diskuteras och vara i fokus här är tillverkning samt byggnadsverksamhet. Anledningen till att de två övriga till stor del lämnas är att jordbruksverksamhet har en neråtgående trend som är generell för hela landet. Energi och vatten innefattar verksamheter som är obligatoriska inom kommunens ansvarsområde och eftersom Halmstad inte har någon energiproducerande verksamhet blir denna av liten betydelse för förståelsen av arbetsmarknaden i kommunen.

Figurerna 6.7 och 6.8 visar att en stor del av minskningen av sysselsättningen inom de varuproducerande näringarna mellan åren 1990 och 1995 fanns inom tillverkning. Det var en minskning med cirka 3500 sysselsatta under en femårsperiod. Även byggnadsverksamhet och jordbruk minskade något. Den enda sysselsättningsgren som ökade något är energi- och vatten sektorn. Noterbart är att byggnadsverksamhet, som först ökade och sedan minskade, var på ungefär samma nivå år 1985 som år 1995. Tillverkning och utveckling av mineraliska produkter, som följde samma mönster, var inte alls tillbaka på samma nivå i andelen sysselsatta år 1995 som år 1985.

⁵⁴ Observera att här används RAMS statistik för både år 1990 och 1995. Tidigare har statistik från FoB använts år 1990. Anledningen till detta byte är att det möjliggör en mer detaljerad fördelning av de olika näringsgrenarna och därmed kan belysa förändringar på ett mer nyanserat sätt. Detta är beroende av att kategoriseringen av näringsgrenar skiljer sig åt mellan FoB och RAMS dessa år. För en vidare diskussion kring skillnaderna mellan FoB och RAMS se inledningen av detta kapitel.

Efter 1995 minskade andelen sysselsatta inom jordbruksverksamhet bland både dag och nattbefolkningen medan byggnadsverksamhet samt energi- och vattenförsörjning och avfallshantering ökade något. Bland nattbefolkningen ökade tillverkning och utvinning av mineraliska produkter något mellan år 1995 och 2000 för att sedan ligga relativt stabilt. Bland dagbefolkningen ökade denna sysselsättningsgren mellan år 1995 och 2000 för att därefter minska något. Vad som visar sig här är att det finns en parallellitet mellan de två grenarna tillverkning och byggnadsverksamhet där de trendmässigt följer varandra (utom dagbefolkning mellan år 2000 och 2005) Vad det är som har byggts under denna period blir då nästa fråga.

Figur 6.9 visar att trots den nedgång inom sysselsättningen i byggindustrin som rådde på arbetsmarknaden i Halmstad och bland Halmstads befolkning mellan åren 1990 och 1995 byggdes det under denna period en stor mängd lägenheter, med toppar år 1991 och 1992 och även i början av 2000-talet. Byggnationen följer tämligen exakt den nationella fördelningen mellan byggande av flerbostadshus och småhus, det vill säga stor byggnation i början av 1990-talet och 2000-talet där flerbostadshus dominerade. Detta innebär att mellan år 1985 och 1990 samt efter år 1995 torde annat ha byggts. Bostadsbyggnationen är omfattande. Den minskande sysselsättningen i sektorn hänför sig till andra byggområden, till exempel offentliga institutioner och industribyggnader. Byggbranschen används även som instrument för reglering av arbetsmarknaden (se till exempel Öberg, 2005), vilket kan förklara svängningar i byggandet.

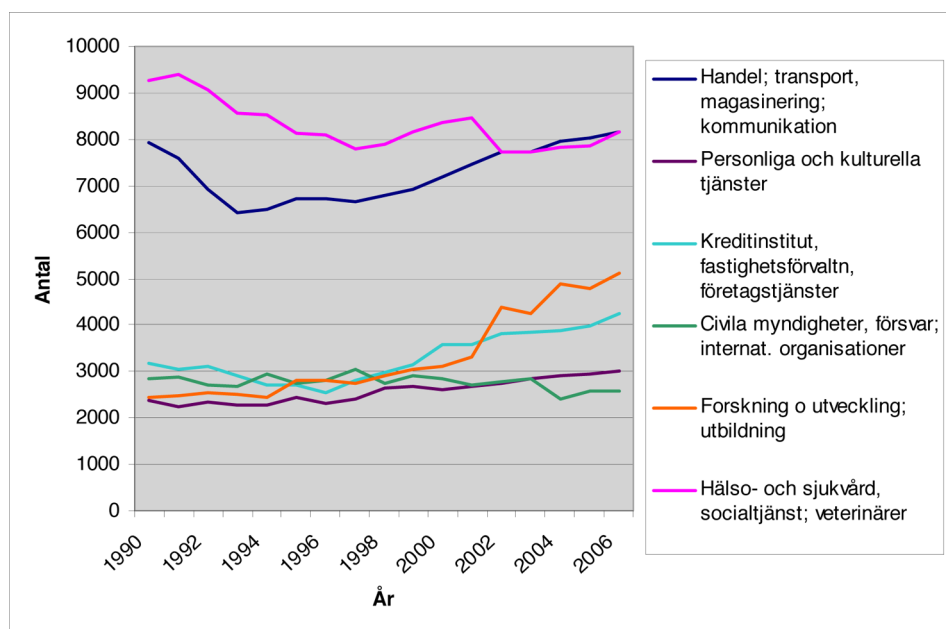
Figur 6.9 Antalet färdigställda lägenheter i flerbostadshus respektive småhus i Halmstad mellan åren 1985 och 2006.

Källa: SCB:s statistikdatabas, www.scb.se

Förändringar inom tjänstenäringsar

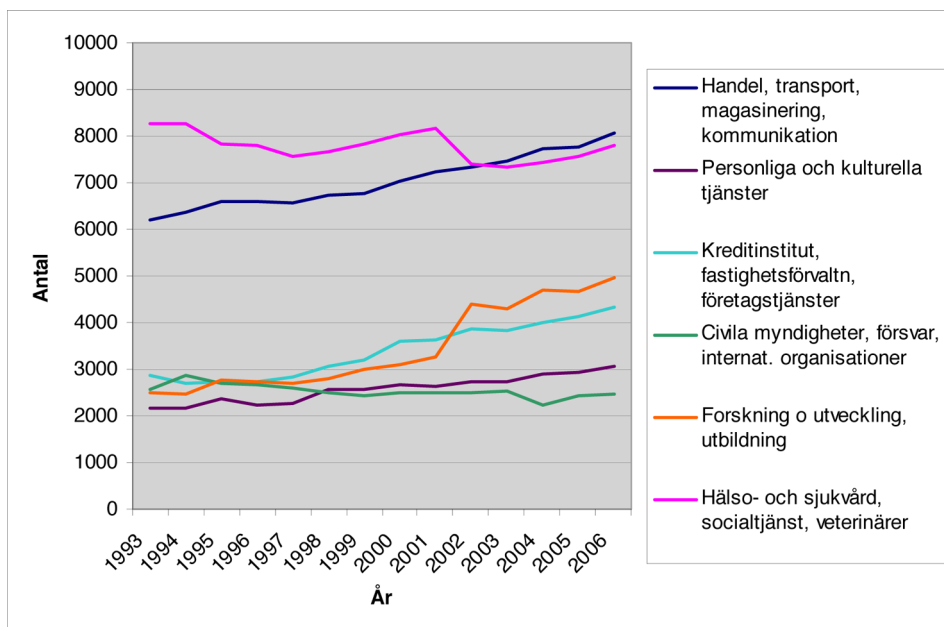
Fokuseras tjänstenäringsar och dag- och nattbefolkningens sysselsättning inom dessa blir den nedgång som sker mellan 1990 och 1995 av intresse. Denna period kännetecknades, vilket tidigare beskrivits, av en lågkonjunktur och en stor arbetslöshet i stora delar av Sverige. Nedgången i Halmstad kan hänföras till denna trend. Utöver att utveckla analyser kring dessa år kommer ytterligare analyser att göras av den uppgång som ägde rum efter år 1995 inom de tjänsteproducerande näringarna.

Analyserna av hur sysselsättningen utvecklats under denna period kommer att göras genom att bryta ner tjänstenäringsarna. Först fokuseras nedgången mellan 1990 och 1995 och därefter uppgången från 1995, både vad gäller dag- och nattbefolkningen.

Figur 6.10 Förvärvsarbetande dagbefolkning inom tjänstenäringsar arbetande i Halmstad 1990-2006. Källa: SCB:s statistikdatabas, www.scb.se.⁵⁵

55 Observera att här används RAMS statistik för år 1990 till 1995. Tidigare har statistik från FoB använts år 1990. Anledningen till detta byte är att det möjliggör en mer detaljerad fördelning av de olika näringsgrenarna och därmed kan belysa förändringar på ett mer nyanserat sätt. Detta är beroende av att kategoriseringen av näringsgrenar skiljer sig åt mellan FoB och RAMS dessa år. För en vidare diskussion kring skillnaderna mellan FoB och RAMS se inledningen av detta kapitel.

Figur 6.11 Förvärsarbetande nattbefolkning inom tjänstenäringsar arbetande i Halmstad 1993-2006. Källa: SCB:s statistikdatabas, www.scb.se.⁵⁶

Figur 6.10 och 6.11, visar att flertalet grenar inom tjänstenäringsarna minskade bland dag- och nattbefolkningen mellan åren 1990 (1993) och 1995. Bland både dag- och nattbefolkningen minskade sysselsättningen inom näringsgrenen hälso- och sjukvård, socialtjänst samt veterinärer. Sysselsättningen inom handel, transport, magasinering och kommunikation hade en nedgång i början av denna period (har endast tillgång till statistik från 1993 från nattbefolkningen) men från 1993 ökade den. Två grenar hade en något positiv trend under denna period, forskning, utveckling och utbildning samt i någon utsträckning personliga och kulturella tjänster, trots att tjänstenäringsarna sammantaget minskade.

Efter 1995, när den svenska ekonomin återigen började gå upp, ökade tjänstenäringsarna. Handeln ökade under hela perioden. Hälsa- och sjukvård hade en ojämn utveckling men med totalt en liten nedgång, framförallt på grund av den kraftiga nedgången mellan åren 2001 och 2002. Kreditinstitut, civila myndigheter samt personliga och kulturella tjänster ökade samtliga under denna period. Den relativt sett största ökningen stod forskning och utbildning för, med en ökning under hela perioden men främst mellan åren 2000 till 2005. Under dessa år ökade näringsgrenen

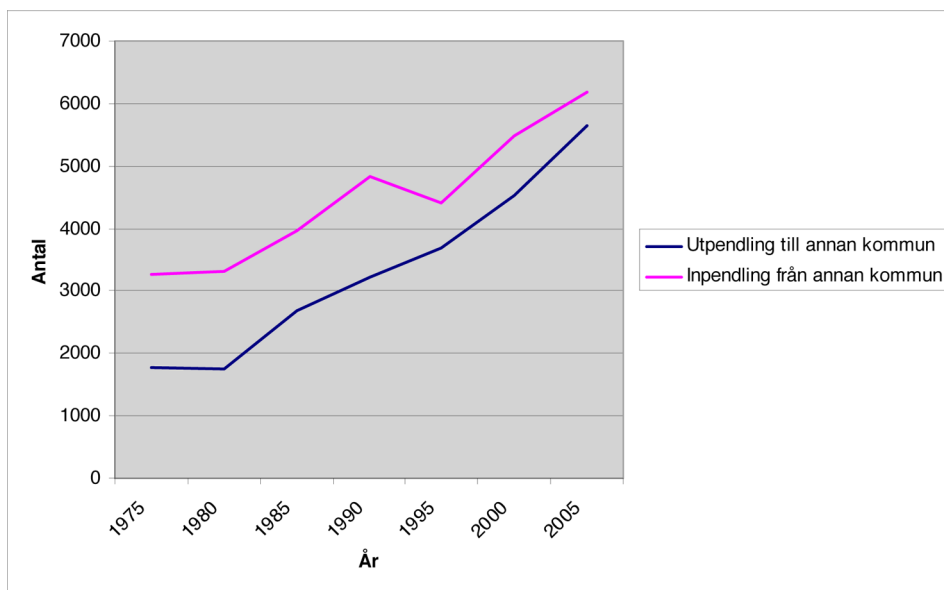
⁵⁶ Observera att här används RAMS statistik för både år 1990 och 1993. Tidigare har statistik från FoB använts år 1990. Anledningen till detta byte är att det möjliggör en mer detaljerad fördelning av de olika näringsgrenarna och därmed kan belysa förändringar på ett mer nyanserat sätt. Detta är beroende av att kategoriseringen av näringsgrenar skiljer sig åt mellan FoB och RAMS dessa år. För en vidare diskussion kring skillnaderna mellan FoB och RAMS se inledningen av detta kapitel. Observera att statistiken inte är från år 1990 utan från år 1993. Anledningen till detta är att det inte finns någon tillgänglig statistik i SCB:s databaser från 1990.

från strax över 3000 till knappt 5000 sysselsatta. Högskolans expansion under denna tid kan hänföras till denna utveckling. (Se vidare kapitel 8).

Sammanfattningsvis visar analysen av sysselsättningen att de varuproducerande näringarna har minskat medan de tjänsteproducerande näringarna har ökat. Inom dessa näringar är det olika grenar som står för dessa trender. De näringar som minskade var främst hälso- och sjukvård samt myndigheter medan handel, kreditinstitut, forskning och utbildning samt i någon mån personliga och kulturella tjänster ökade. Detta innebär att de grenar som minskade i stor utsträckning finns inom offentlig sektor. Det pågår en förändring, när arbetsmarknad och sysselsättning analyseras, vilket leder till att arbetsmarknad och arbetskraft passar allt sämre ihop, vilket analysen av pendlingsmönster visar.

Pendling

Tidigare var det arbetet som styrde var människor bosatte sig. I jordbrukssamhället var arbetsmarknaden koncentrerad till jordbruksbygder och inom dessa fanns byar och gårdar. Under industrisamhällets framväxt mellan 1880 och 1930 bosatte sig människor i tätorter nära fabriker, vilket ledde till en urbanisering. Att urbaniseringen inte blev mer omfattande menar Öberg och Springfeldt (1991) har att göra med två faktorer, utvandringen till Amerika samt att industrin var beroende av naturresurser som var spridda geografiskt. Under denna period pendlade man inte till arbetet utan man bodde i närheten av arbetsplatsen. Bilismens utveckling gör att det inte längre är nödvändigt att bo nära arbetsplatsen. Bosättningen styrs därmed inte enbart av arbetsplatsens läge. Pendling blir en viktig faktor för val av arbetsplats i dagens samhälle. I vilken omfattning som människor pendlar påverkas av en mängd faktorer, såsom till exempel arbetsmarknad, infrastruktur och kommunikationer. Det finns både inre faktorer, såsom arbetsmarknaden inom kommunen, och yttre faktorer, såsom möjligheten att resa till arbetsplatsen, som påverkar valet av arbetsplats (jämför Jörgensen, 2004, Lindén et al 1998, Westholm, 1997).

Figur 6.12 Antal pendlare till och från Halmstad mellan åren 1975 och 2005.

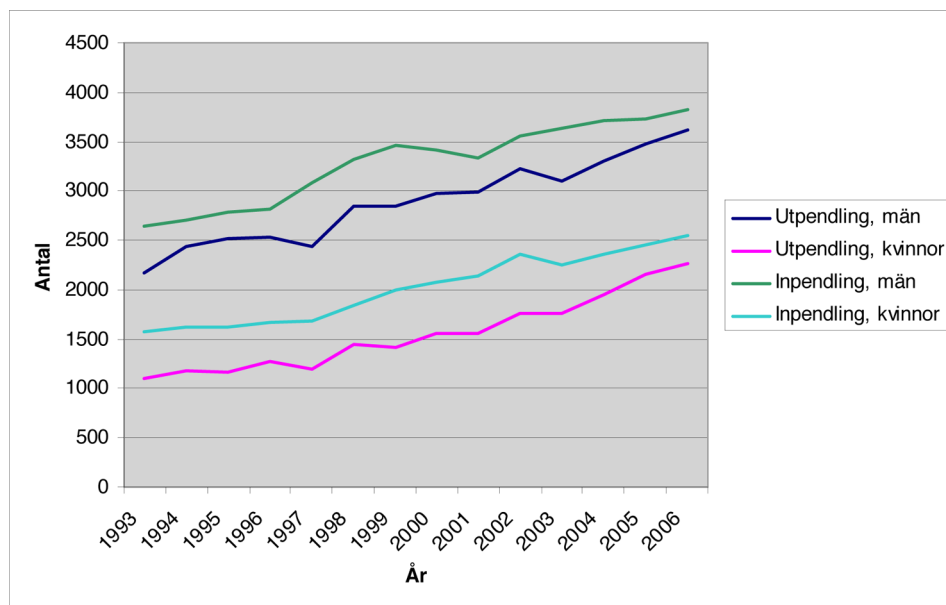
Källa: Folk- och bostadsräkningarna (FoB 75, FoB 80, FoB 85, FoB 90) och SCB:s statistikdatabas, www.scb.se.⁵⁷

Pendlingen har, som figur 6.12 visar, ökat. Men mönstren har förändrats genom att inpendlingen till och utpendlingen från Halmstad närmar sig varandra. Detta har skett genom att utpendlingen har ökat betydligt mer än inpendlingen mellan 1980 och 2005. I mitten på 1970-talet var det avsevärt fler som pendlade till Halmstad än som pendlade från Halmstad. Denna skillnad var mindre 2005, även om inpendlingen fortfarande är större än utpendlingen. Analysen innebär att man kan konstatera att arbetsmarknaden och befolkningen bosatt i Halmstad matchar varandra allt sämre. Knyts detta till tendenserna i sysselsättning och dess förändringar är det noterbart att i takt med att tjänstenäringarna ökar så ökar även pendlingen och när de varuproducerande näringarna går ner i Halmstad ökar utpendlingen.

Utpendlingen från Halmstad låg relativt konstant mellan åren 1975 och 1980, men ökade därefter under hela perioden från 1980 till 2005. Inpendlingen har en neråtgående trend i mitten av perioden, mellan år 1990 och 1995. Detta är samma år som både de tjänsteproducerande näringarna och de varuproducerande näringarna gick ned både bland dem som bor och bland dem som arbetar i Halmstad. Detta kan relateras till, vilket tidigare antytts, förhållandet som rådde på arbetsmarknaden. Halmstad hade en hög arbetslöshet, högre än övriga kommuner i länet och även högre än angränsande län och riket (se figur 6.5).

⁵⁷ På grund av stora förändringar i kommunindelningar är det inte möjligt att göra jämförelser längre tillbaka i tiden. Detta har att göra med den stora minskning av kommuner som skett mellan åren 1965 och 1975 då Sverige gått från 995 till 278 kommuner (Sveriges officiella statistik, Statistiska centralbyrån, 1979). I Halmstads fall bildar före detta Halmstad kommun efter 1974 kommun med lanskommunerna Eldsberga, Simlångsdalen, Söndrum, Harplinge, Getinge, Kvibille och Enslöv samt med köpingen Oskarström.

Kvinnors och mäns pendlingsmönster ser olika ut och det är fler män än kvinnor som pendlar, vilket figur 6.13 visar.

Figur 6.13 Inpendling till och utpendling från Halmstad fördelat på kön mellan år 1993 och 2006. Källa: SCB:s statistikdatabas, www.scb.se

Även med könsuppdelad statistik visar analysen att både mäns och kvinnors pendling har ökat samt att inpendling och utpendling närmar sig varandra. Det vill säga att skillnaden mellan antalet som pendlar in och ut har minskat. Den kvinnliga pendlingen, både in- och utpendlingen, ökade under hela perioden.

Noterbart när det gäller männens pendling är att mellan åren 1993 och 1995 ökade utpendlingen avsevärt i förhållande till inpendlingen samt kvinnors in- och utpendling. Detta kan relateras till den nedgång i sysselsättning som rådde i Halmstad mellan 1990 och 1995, där både de varuproducerade och de tjänsteproducerande näringarna minskade och arbetslösheten i Halmstad var hög, speciellt bland männen. Det tyder på att det var inom mansdominerade yrken som nedgången under denna period var som störst. Många män, betydligt fler än kvinnor, var arbetslösa under denna period och dessutom ökade utpendlingen bland männen under perioden. Efter denna period, det vill säga från 1996, ökade sedan den manliga inpendlingen igen.

Dessa pendlingsmönster stämmer överens med andra studier av pendling i Sverige, vilka visar att pendlingen under senare år har ökat (SOU 2007:35). I Sverige är det en större andel män än kvinnor som pendlar (SOU 2007:35, På spåret -en studie om pendling och regionförstoring, 2003). Män pendlar ofta längre sträckor och använder i större utsträckning bil. Specifikt pekar man på att möjligheten till karriär på en större arbetsmarknad, vilket medför pendling, i synnerhet inte utnyttjas av kvinnor

i lika hög grad som män i åldern efter 30, det vill säga i ålder då många skaffar barn (På spåret -en studie om pendling och regionförstoring, 2003). Samtidigt drar man i SOU 2007:35 slutsatsen att den personliga situationen har betydelse för pendling (och även flyttning) Det är större sannolikhet att en person som varit arbetssökande flyttar eller börjar pendla än en som inte är det. Även i rapporten *På spåret -en studie om pendling och regionförstoring* (2003) visas på samband mellan arbetsmarknad och pendling samt kommunikationsmöjligheter och pendling.

Sammanfattning

Under perioden mellan 1965 och 2005 har det skett en förändring i förhållandet mellan varuproducerande näringar och tjänstenäringar i Halmstad. Tjänstenäringarna har haft en starkt positiv utveckling och har under perioden blivit de största efter det att de varuproducerande näringarna tidigare var dominerande. Denna förändring var som störst under åren mellan 1965 och 1985, för att därefter plana ut.

De varuproducerande näringarna har under perioden haft både upp och nedgångar. Vilka förändringarna inom de varuproducerande näringarna är har delvis att göra med vilka arbetsplatser som har försvunnit och vilka nyetableringar som har tillkommit. De tjänsteproducerande näringarna ökade under perioden, men har en svacka mellan åren 1990 och 1995. De olika grenarna inom tjänstenäringarna följer inte samma mönster och under de senare delarna av perioden minskar framförallt de tjänstenäringar som finns inom offentlig sektor, i form av hälso- och sjukvård samt myndigheter, medan näringar som handel, forskning och utbildning, kreditinstitut samt i viss mån personliga och kulturella tjänster ökat.

De förändringar som skett inom arbete och sysselsättning har bidragit till att passformen mellan arbetsmarknad och befolkning i Halmstad har minskat och att både inpendlingen till Halmstad och utpendlingen från Halmstad har ökat.

Industrisamhället bleknar bort och ett postindustriellt samhälle tonar fram

Tidigare har två utgångspunkter identifierats som centrala för att analysera ett lokalsamhälle och hur det förändras. Dessa är *processer*, det vill säga människors rörelser i form av flyttningar och pendling samt dess *struktur*, det vill säga samhället och dess institutioner. I de två tidigare kapitlen (kapitel 5 och 6) har i synnerhet processer och struktur belysts genom demografiska analyser samt genom analyser av arbetsmarknad och sysselsättning. Här analyseras hur processer och struktur hänger samman genom att relatera flyttningsmönster och pendling till förändringar av arbetsmarknadens struktur. Bland annat belyses förändringar som skett på arbetsmarknaden, i form av att tjänstenäringarna har växt medan de varuproducerande näringarna har minskat, samtidigt som passformen mellan arbetsmarknad och befolkning har minskat och både inpendling och utpendling har ökat.

Med utgångspunkt i detta blir ett flertal aspekter centrala för att analysera förändringar och stabilitet i lokalsamhället. I de två tidigare kapitlen har en beskrivning och analys av förändringar i Halmstad gjorts där ett antal tidpunkter eller brytpunkter har identifierats som centrala, trots att inga kriser har identifierats. I den demografiska analysen (se kapitel 5) identifierades tre olika perioder. Även om befolkningsutvecklingen har varit positiv under hela perioden kan tre perioder med olika kännetecken identifieras. Perioderna kan kort beskrivas enligt följande:

- År 1968-1976: Perioden kännetecknas av hög folkökning genom både ett stort reproduktionsöverskott och ett stort migrationsöverskott. Överhuvudtaget kännetecknas perioden av stor rörlighet och många människor flyttade både till och från Halmstad.

- År 1977-1987: Under denna period var folkökningen i Halmstad relativt sett låg både till följd av ett förhållandevis lågt reproduktionsöverskott och lågt migrationsöverskott samt överhuvudtaget en låg rörlighet. Denna period kännetecknas även av skillnader mellan män och kvinnor där kvinnor flyttade i högre utsträckning än män.
- År 1988-2006: Ett kännetecken för denna period är att folkökningen var relativt hög om den jämförs med de två tidigare, detta till följd av ett högt migrationsöverskott men däremot ett lågt reproduktionsöverskott. Det rådde en stor rörlighet, speciellt inrikes flyttningar både till och från Halmstad, men även utrikes migration även om immigrationen inte var så hög.

Perioderna har identifierats genom att analysera befolkningens rörelser, det vill säga processer i lokalsamhället. En fråga att ställa i relation till den demografiska analysen blir därmed hur dessa perioder, med sina specifika kännetecken, kan analyseras vidare. Det vill säga hur processernas mönster uppstår. En vidare analys av detta fås genom modellen som utvecklades i kapitel 3 där en av utgångspunkterna är att förändringar i strukturer och förändringar i processer är relaterade till varandra. Vårt att påpeka i detta sammanhang är att förändring av strukturerna kan ske både i och utanför lokalsamhället. (För vidare diskussion se kapitel 3.) Därmed blir arbetsmarknad och sysselsättning, vilket belyses i kapitel 6, av intresse. En övergripande sådan förändring är att arbetsmarknaden har förändrats från att varuproducerande näringar har dominerat till att tjänstenärings har ökat och blivit den dominerande sysselsättningsgrenen. Förändringen har inte varit entydig och under senare delen av perioden har till exempel olika delar av de tjänsteproducerande näringarna minskat medan andra har ökat. Förändringen inom de varuproducerande näringarna har inte heller varit nedåtgående under hela perioden utan hade till exempel en uppgång mellan åren 1985 och 1990. Relationen mellan de varuproducerande och tjänsteproducerande näringarna förändrades kraftigt under de två första perioderna, där de varuproducerande näringarna minskade stort i förhållande till de tjänsteproducerande. Därefter, under den tredje perioden, planar kurvan ut och fördelningen av varuproducerande respektive tjänsteproducerande näringar är relativt stabilt. Förändringen har lett till att passformen mellan arbetsmarknad och befolkning har minskat och lett till att såväl inpendling som utpendling har ökat.

För att komma vidare i analysen av förändringar i lokalsamhället krävs ytterligare analyser där kvalitativa aspekter av dessa belyses. Det vill säga faktorer i strukturen som lett till de förändringar som identifierats i den demografiska analysen. Dessa kan analyseras genom den andra delen av de teoretiska utgångspunkterna, i form av reflexivitetsbegreppet. I den teoretiska modellen (se kapitel 3) analyseras förändring med hjälp av begreppet reflexivitet. Innovation och tradition ses som två centrala aspekter i analysen av förändring, det vill säga hur nytt och existerande möts. Den andra utgångspunkten i analysmodellen är att drivkrafter till förändring kan komma inifrån eller utifrån lokalsamhället.

I kapitel 6 ges en bild av förändringen av arbetsmarknad och näringsliv i Halmstad, från mitten av 1960-talet och fram till år 2006. Händelser och aktörer i lokalsamhäl-

let, samt hur de förhåller sig till drivkrafter utifrån, kommer här att studeras. Detta enligt de teoretiska perspektiv som utvecklades i kapitel 2 utifrån begreppet locality samt influenser av humanekologiska perspektiv. Ett sådant perspektiv innebär att lokalsamhället som en lokal social struktur uppstår genom det beroende som uppstår på grund av att sociala relationer är rumsliga. De rumsliga sociala relationerna är i stor utsträckning relaterade till arbetsmarknaden, vilket kan exemplifieras med att företag på en plats är beroende av arbetskraft, vilka i sin tur är beroende av en bostad i närheten av arbetet (jämför Cox & Mair, 1991). Detta synsätt har likheter med McKenzies (1925/1967) humanekologiska perspektiv där han pekar på relationen mellan ett samhälles ekonomiska bas och migration som central. Arbetsmarknad, befolkning och relationen däremellan blir central för studien av förändring av lokalsamhällen. Genom beskrivningar och analyser av händelser, aktörer och organisationer i lokalsamhället Halmstad, är syftet med kapitlet att vidareutveckla analysen av arbetsmarknad och sysselsättning.

Nilsson och Öhngren (1987) pekar på två sätt som det är möjligt att studera näringslivet i en stad. En utgångspunkt är att på ett detaljerat sätt beskriva företag och offentlig sektor och olika delar inom dessa. En annan utgångspunkt är att mer generellt studera näringslivet med utgångspunkt i sysselsättning. I tidigare kapitel, kapitel 6, där en statistisk analys gjordes togs det senare perspektivet i denna studie. Även här, då mer kvalitativa aspekter kring förändring av näringsliv och sysselsättning studeras, kommer detta att vara utgångspunkten. Det vill säga fokus ligger på att analysera lokalsamhället, vilket görs genom att studera hur organisationer förändras och hur aktörer förhåller sig till förändringar i och utanför lokalsamhället. En svårighet när det gäller denna utgångspunkt är den näringslivsstruktur som kännetecknar Halmstad, det vill säga några få stora företag och offentliga organisationer samt en mängd små. Denna struktur skapar svårigheter i att beskriva och analysera förändring på detta övergripande sätt (jämför Nilsson & Öhngren, 1987). Här kommer därför ett antal branscher som varit centrala i Halmstad, samt några företag och offentliga organisationer inom dessa, att tjäna som exempel och belysa förändringar.

Näringsliv och Sysselsättning – då och nu

Halmstad beskrivs som en stad med ett diversifierat näringsliv med få stora arbetsgivare. Det finns historiskt sett ett undantag, familjen Wallberg, som startade företag i Halmstad inom bland annat textilbranschen (Bengtsson, 2006). Familjen Wallberg beskrivs inte enbart som en viktig del för Halmstads industrialisering genom sitt stora företag, utan de var även involverade i andra företag och i andra samhällssektorer både i offentliga sammanhang och i föreningslivet (Bengtsson, 2006). Denna industri finns fortfarande kvar i Halmstad idag, om än i annan form och med andra ägare, och blir därmed en del i förändringen av näringslivet i Halmstad. Även andra industrier från slutet av 1800-talet och början av 1900-talet finns kvar i Halmstad och nya har tillkommit.

Textilindustrin, hade år 2006 flera av de största arbetsgivarna i Halmstad. Albany International AB samt Johns Manville AB hade tillsammans cirka 705 anställda år 2006 (se tabell 7.1). Dessa företag har sin bakgrund i den industriella framväxten i Halmstad och i textilindustrin. Idag är de globala koncerner, men deras historia finns i Halmstad. Historien tar sin början i etableringen av flera textilfabriker i Halmstad i slutet av 1800-talet och början av 1900-talet, Wallbergs Fabriks AB, Nordiska Maskinfilt Aktiebolag samt Skandinaviska Jute Spinneri och Väveri AB.

Järn- och stålverk är en annan viktig industri i Halmstad som funnits med från början av 1900-talet. Ett stort företag inom denna bransch har varit AB Halmstads järn- och stålverk eller sedan 1992 Höganäs Halmstadverken. Dessutom har det funnits järngjuterier i staden och ett av dessa fanns kvar in på 2000-talet, AB Lundgrens Gjuteri (Spade et al, 2007).

Ytterligare en viktig näringsgren i Halmstad är den *mekaniska verkstadsindustrin*, där Malcus Holmqvist AB⁵⁸, som först köptes upp av SKF år 1969 och sedan av Sandviksgruppen, är en viktig industri. Andra företag inom verkstadsindustrin som finns kvar är Getinge mekaniska verkstad eller Getinge AB som tillverkar medicintekniska produkter, cykeltillverkaren AB Maskinfabriken Rex samt AB Maskinfabriken WACO, senare Waco Jonsereds AB som tillverkar träbearbetningsmaskiner. Ytterligare ett företag var Verkstad AB Haldex som tillverkade taxametrar, men vars verksamhet lades ner år 1993 (Spade et al, 2007).

Andra stora tillverkande industriföretag i Halmstad kan exemplifieras med Pilkington Floatglas AB, vilket etablerades i Halmstad på 1970-talet (Joelsson, 1996). Ett annat exempel är AB Ählén och Åkerlund Förpacknings, vilket senare blev Duni AB. Företaget invigdes i Halmstad år 1956 och har varit en stor industri i kommunen (Från Å & Å till Duni AB: 1952-1989, 1989).

Som jordbrukslän har det i Halland och Halmstad funnits en rad industrier och företag inom *jordbruks- och livsmedelsindustrin* såsom mejerier, slakterier och bryggerier. Till exempel mejerier såsom Arla, vilket lades ner år 2003. Ett annat mejeri är Kvibille mejeri som startades år 1916, som sedermera kom att tillhöra Arlakoncernen. Kvibille mejeri är specialiserat på tillverkningen av ost (Spade et al, 2007, Karlén Andersson, Blåvarg & Rex, 2003). Dessutom har det funnits flera bryggerier i Halmstad. Bland annat Appeltofftska bryggeri AB som grundades år 1836 och fortfarande brygger öl i Halmstad (Inventering av industriminnen i Halmstad, Hylte och Falkenbergs kommuner, 1983). År 1979 köpte Appeltofftska bryggeri AB upp Östra bryggeriet, vilket var ett annat bryggeri i Halmstad (Bengtsson, 2006). Appeltofftska bryggeriet AB bytte år 1996 namn till Krönleins bryggeri AB⁵⁹ (Krönleins bryggeri AB, 2010).

Handel har stor betydelse för kommunen på olika sätt. Halmstad ligger utmed Europaväg 6/Europaväg 20. Järnvägen har två förbindelser, ett spår går i nord/sydlig riktning, Väst kustbanan. Söderut går det mot Malmö och Köpenhamn och norrut mot Göteborg. Dessutom går tåg österut till Nässjö. Halmstad har även en flygplats och är en hamnstad. Palm (2007) beskriver Halmstad hamn som belägen där många

58 Företaget bytte senare namn till Halmstads Nya Verkstads AB.

59 Appeltofftska bryggeri AB övertogs år 1920 av Anders Krönlein (Inventering av industriminnen i Halmstad, Hylte och Falkenbergs kommuner, 1983).

vägar möts. Ur transport- och handelssynpunkt har Halmstad en nära relation till Småland. Öhngren (1987:53) beskriver Halmstad som ”en småländsk hamnstad”. Från hamnen skickades varor från Småland och varor från Halmstads hamn fraktades vidare till Småland. Även vad gäller godstransporter på järnväg fraktades mycket småländska varor till Halmstad och sedan vidare från hamnen. Det var inte endast den småländska landsbygden som var viktig för Halmstad för ett ekonomiskt utbyte, även den halländska landsbygden har varit av betydelse (Öhngren, 1987).

Handeln omfattar även butiker, vilket är en viktig del av staden. I skriften *Halmstads handelsförening 1847-1997* återges en intervju med Lars Åberg, ordförande i Halmstads handelsförening från 1964 och nästan 20 år framåt.

Mina år som ordförande sammanföll ju i betydande grad med den omvandling av handeln som skett under de senaste 30-40 åren och som lämnat – på gott och ont – de små butikerna, de som ”doftade så gott av sill och snus och Danske Kungens bröstkarameller” bakom sig och i flertalet fall ersatts av fackhandel och varuhus, de senare ofta externt placerade för att tillgodose bilistens krav på närhet till parkeringen (Halmstads handelsförening 1847-1997 Jubileumsskrift, 1997:25).

Även Aremar (2002) lyfter fram förändringen från små spiceributiker till stora varuhus i Halmstad. I början av 60-talet öppnade två varuhus i Halmstad, Tempo och senare Domus. I staden fanns redan sedan tidigare EPA (Enhetsprisaktiebolaget). EPA och Tempo blev senare, år 1978, ett företag.

Turism har sedan början av 1900-talet funnits som ett inslag i Halmstads näringsliv genom Tylösand (Keck, 2006). Tylösand tillsammans med Östra stranden utvecklades i början av 1900-talet till Halmstads stora badplatser och har sedan fortsatt att vara det. Längre var det just strandliv som kännetecknade turismen i Halmstad menar den före detta turistchefen Elinor Nilsson (2007). Samtidigt skriver hon att detta har förändrats och det är inte längre tillräckligt för badturisterna. Dessa turister efterfrågar mer upplevelser och det har därför utvecklats aktiviteter och företag som erbjuder annat än sol och bad. Exempel på detta är upplevelseaktiviteter som golf, konst, musik, teater och butiker. Även restaurangerna har utvecklats.

Den *offentliga sektorn* har, vilket visades i kapitel 6, vuxit från slutet av 1960-talet och fram till idag. Halmstads kommun, Länssjukhuset, Högskolan i Halmstad samt Försvarmakten, LV6 är år 2006 fyra av de största arbetsgivarna i kommunen och har tillsammans cirka 10 050 anställda (se tabell 7.1). Dessutom finns andra offentliga aktörer i länet såsom Länsstyrelsen samt Region Halland vars verksamhet startade år 2003.

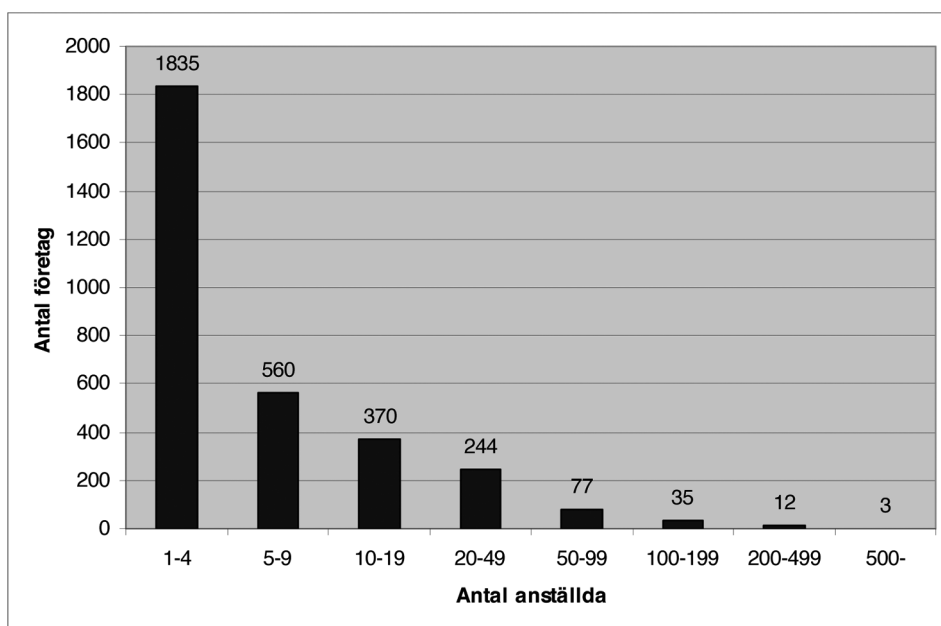
Sjukhuset och militären har funnits länge i Halmstad. Halmstads första sjukhus byggdes år 1869. Relativt snabbt ansågs det för litet och ett nytt stod färdigt år 1915. Detta har byggts ut i flera omgångar. Sjukvården omfattar mer än enbart länssjukhuset, den består även av närsjukvården (primärvården), kommunens hemsjukvård, sjuktransport samt förebyggande insatser (Bergenek, 2007a). Den militära verksamheten i staden letar sig tillbaka till början av 1900-talet. 1901 kom beslutet att förlägga Kungliga Västgötadals regemente till Halmstad och kaserner på Galgberget i Halmstad började byggas. Bygget pågick fram till år 1907, då infanteriet och I16 flyttade in. Verksamheterna har varit hotade ett flertal gånger, men blivit kvar, och i

slutet av 1950-talet beslutades från centralt håll att förlägga Infanteriets Kadettskola (InfKS) till Halmstad, vilket Rasmusson et al (2007) menar var ett mycket viktigt beslut för att försvarets verksamhet skulle bli kvar i Halmstad. I samband med flytten till Halmstad omorganiserades InfKS och blev Infanteriets kadett- och Aspirantskola (InfKAS)⁶⁰ (Rasmusson et al, 2007).

Andra offentliga arbetsgivare, till exempel Högskolan och Region Halland har tillkommit senare. (För en utveckling av Högskolans etablering se kapitel 8). Sammanfattningsvis visar dokument och beskrivningar av Halmstad och dess näringsliv några ständigt återkommande perspektiv. Dessa omfattar att Halmstads näringsliv är differentierat, dominansen av små företag, en stor offentlig sektor samt turism. I en rapport kring visionsarbete för Halmstad inför 2007 skrivs till exempel att:

Näringslivet är differentierat, det finns få stora företag och många små. Halmstad är en residentsstad och har därmed en mängd funktioner inom offentlig sektor såsom förvaltning, försvar och vård. Dessutom lyfts många gånger upplevelser och turism fram som ett kännetecken för Halmstad och dess näringsliv (Halmstad år 2007 Mål för Halmstads utveckling, 1995:13).

Bilden av Halmstad som en stad med en stor offentlig sektor och ett näringsliv med många småföretag kan ytterligare visas på genom ett nedslag år 2006. Statistik från Halmstad kommun visar att staden kännetecknas av ett näringsliv med en stor mängd små företag, vilket figur 7.1 visar. Tidigare forskning visar att en stor mängd småföretag i ett samhälle kan skapa en entreprenöriell tradition och innebära att samhället lättare kan hantera förändringar på arbetsmarknaden (se till exempel Jörgensen, 2004).

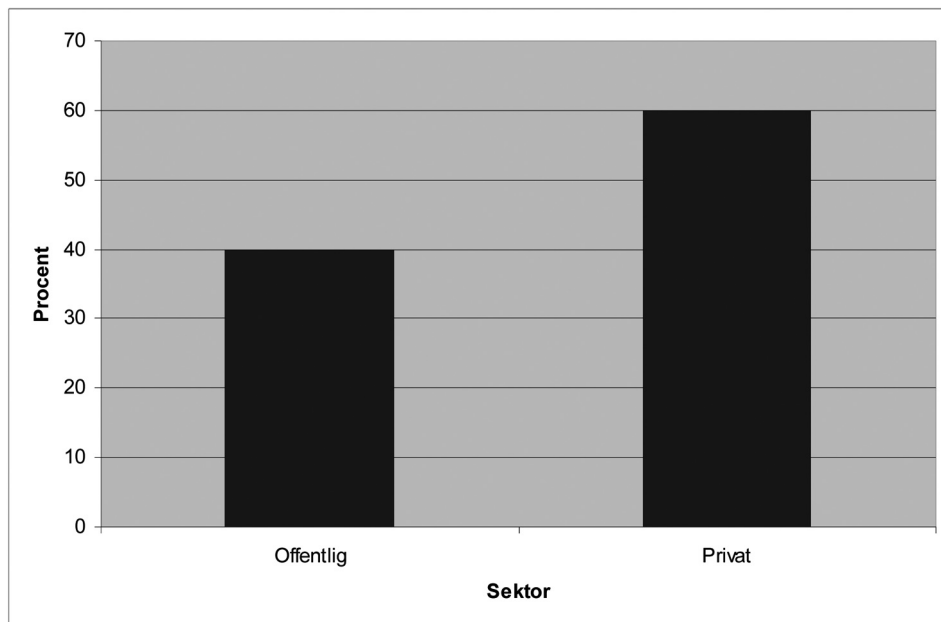

Figur 7.1 Företagens storlek i Halmstad i april 2006.

Källa: Halmstad kommun, www.halmstad.se

60 I samband med officersreformen år 1982 blev skolans namn Infanteriets Officershögskola (Rasmusson et al, 2007).

Figur 7.2 visar att cirka 40 procent av alla arbetstillfällen i kommunen fanns inom offentlig sektor år 2006 där kommunen och landstinget är de största arbetsgivarna (se tabell 7.1).

Figur 7.2 Fövärsarbetande dagbefolkning fördelat på sektor år 2006, angett i procent.
Källa: SCB:s statistikdatabas, www.scb.se

Halmstad har en stor andel sysselsatta inom offentlig sektor, fler än många andra städer i liknande storlek, vilket beror på att det både är en residensstad och en garnisonsstad (Nilsson & Öhngren, 1987).

Tabell 7.1 De stora arbetsgivarna i Halmstad enligt uppgifter från april 2006.

Företag/organisation	Antal anställda
Halmstad kommun	ca 7 000
Länssjukhuset	ca 2 200
Albany International AB	ca 620
Högskolan i Halmstad	ca 500
Getinge Sterilization AB	ca 355
Försvarsmakten, LV6	ca 350
Pilkington Floatglas AB	ca 305
EDSA Lokaldelen Företagsfakta	ca 300
Heléns Rör AB	ca 280
AB Tylösands Havsbad	ca 250
Dormer Tools AB	ca 200
National Gummi AB	ca 170
Nitator i Oskarström AB	ca 160
Fundia Armering AB	ca 155
Haendig AB (HDF, Hafa, Hadab, Gyttrorp)	ca 155
Tylö AB	ca 150
Spenshult AB	ca 135
Albany Door Systems AB	ca 130
AB Oscar Hanson	ca 130
Krönleins Bryggeri AB	ca 120
Arla Ost Kvibillemejeriet	ca 95
Waco Jonsereds AB	ca 90
Johns Manville AB	ca 85

Källa: Halmstad kommun, www.halmstad.se

Med företag och branscher som utgångspunkt blir det möjligt att fokusera förändringar och fördjupa analysen kring tidsperioden mellan 1968 och 2006 och de perioder, brytpunkter och mönster som identifierats i de statistiska analyserna. Detta kommer att analyseras med utgångspunkt i den teoretiska modell som utarbetats i kapitel 3. Utgångspunkt tas i Halmstad som ett lokalsamhälle och dess relation till omgivningen samt reflexivitetsbegreppet som används för att analysera förändring.

Period 1 – åren mellan 1968 och 1976

Den demografiska analysen visar på både stor rörlighet och stor befolkningsökning i Halmstad under denna period (se kapitel 5). Det var under denna period som fler människor blev sysselsatta inom tjänstenäringarna än inom de varuproducerande näringarna. Förhållandet mellan varuproducerande och tjänsteproducerande näringar förändrades även i snabb takt (se kapitel 6). Relationen mellan de varuproducerande och tjänsteproducerande näringarna förändrades kraftigt under de två första perioderna, där de varuproducerande näringarna minskade stort i förhållande till de

tjänsteproducerande. Under den andra hälften av 1960-talet var det en nedgång i sysselsättningen i industrierna i Halmstad. Det var en minskning med 700 anställda, och av dessa 600 i centralorten (Christiansson, 1972).

Händelser inom näringsliv och på arbetsmarknad visar att ett antal faktorer kan härledas till något som händer utanför Halmstad. Det vill säga faktorer som påverkar det lokala utifrån och som aktörer i det lokala måste förhålla sig till (se vidare kapitel 3). Ett antal aspekter kring arbetsmarknad och näringsliv kommer här att belysas samt hur olika aktörer förhöll sig till dessa och de förändringar det medförde i Halmstad. Aspekterna är resultat av analyser av dokument kring arbetsmarknad och näringsliv samt intervjuer med personer som varit verksamma i Halmstad. Sammanlagt fem aspekter kommer att lyftas fram: *miljonprogrammet*, *konkurrens*, *nyetablering*, *offentlig sektor* samt *infrastruktur*.

Miljonprogrammet

En viktig faktor som påverkade under perioden var byggandet av miljonprogrammet. Miljonprogrammet var ett byggprogram i Sverige som syftade till att höja boendestandarden, bygga bort trångboddheten samt möta behovet av bostäder som kom när många flyttade till städerna. En bostadspolitik utformades, med syfte att alla människor skulle få möjlighet till en bra bostad, oavsett social ställning eller ekonomiska resurser (Arnstberg, 2000). År 1965 beslutade riksdagen att det skulle byggas en miljon bostäder mellan åren 1965 och 1974, vilket man lyckades med (Söderqvist, 1999).

Beslutet att bygga fler bostäder i städerna var ett nationellt politiskt beslut och kan ses som en påverkan utifrån. Genom lokala och regionala påtryckningar agerade även personer på lokal nivå. Detta gjordes genom en så kallad N-kommitté,⁶¹ N-kommittén för bostäder. I slutet av 1960-talet och början av 1970-talet var bostadsproduktionen hårt reglerad och man fick enbart bygga den bostadskvot som man blev tilldelad. Halland ansåg sig ha behov av fler bostäder då det rådde bostadsbrist. Det var i detta sammanhang som N-kommittén för bostäder bildades.

/.../ för att hävda att Halmstad, Halland, hade en så positiv utveckling så att det vore naturligt att länet tilldelades större kvot. (Före detta planerare Halmstad kommun)

61 Det fanns i Halland under denna tid ett antal N-kommittéer. Dessa var grupper som var sammansatta av politiker från samtliga kommuner i Hallands län (N-län) men där fanns även tjänstemän som bisatt politikerna i dessa kommittéer. Kommittéerna arbetade med frågor som var angelägna för hela länet och dess kommuner. Förutom N-kommittén för bostäder fanns även N-kommittén för eftergymnasial utbildning, samt N-kommittén för motorväg. Detta samarbete sågs som viktigt och tidigare planeringsansvarig i Halmstad kommun, tillika sekreterare i dessa kommittéer, menar att det skapade en stark samhörighet, en vi-känsla inom länet.

/.../ i någon mening var det ju dessa N-kommittéer som var embryot till att kommunpolitikerna började samarbeta, och samarbeta, och samarbeta, med länsstyrelse, med landsting och på det viset så fick man en vi-anda som sen visat sig verkningsfull. (Före detta planerare i Halmstad kommun)

Byggandet av miljonprogrammet påverkade inte enbart människors möjligheter att skaffa bostäder, utan även andra delar av samhället, vilket kan exemplifieras med Halmstad Järnverk AB.⁶² I en redogörelse kring Halmstads Järnverk AB beskrivs byggandet av Miljonprogrammet som viktigt för verkets positiva utveckling under slutet av 1960-talet och början av 1970-talet. Jönsson (2007) beskriver i boken *Stål i Halmstadstappning. En historik över Halmstads Järnverk* att Järnverket gick med vinst mellan åren 1937 och 1974. En anledning till detta var byggandet av miljonprogrammet, vilket pågick mellan åren 1965 till 1974, men som hade sin kulmen åren 1969-1970. Till byggandet av miljonprogrammet behövdes armeringsstål, vilket företaget producerade.

Beslutet att bygga en miljon bostäder i svenska städer fick effekter för näringslivet i Halmstad. Effekten av byggandet av miljonprogrammet kan bland annat ses i dess positiva inverkan på Halmstad Järnverk AB. Företaget utvecklades och byggdes ut både i Halmstad och internationellt genom dotterbolag. I Halmstad byggdes företaget ut, de startade forskningsverksamhet, provverksamhet och hade laborationsmöjligheter. Trots utbyggnad och vissa nya inslag i företaget innebar byggandet av miljonprogrammet att företaget fortsatte med sin verksamhet. Det nationella beslutet om att bygga miljonprogrammet är en drivkraft till förändring som kommer utifrån samtidigt som aktörer inifrån lokalsamhället arbetade för att få fler bostäder genom N-kommittén för bostäder. Byggandet av bostäderna fick även andra konsekvenser. För organisationer i lokalsamhället, i detta fall exemplifierat med Halmstad Järnverk AB, innebar inte den yttre drivkraften att det fanns ett behov av att innovation fick utrymme i reflexiviteten. Istället möttes nya förutsättningar med en reflexivitet där tradition får stort utrymme. Det är möjligt att fortsätta bygga på det gamla, om än med vissa nya inslag.

Konkurrens

Den andra aspekten som framkommer i beskrivningar av företag i Halmstad under denna tid är konkurrens, vilket alltid förekommer. Det intressanta här blir inte konkurrens i sig utan hur företagen hanterar konkurrensen. Flera företag gick i konkurs under perioden, men det fanns även andra sätt att hantera konkurrens på. Uttryck som förekommer i förhållande till detta är bland annat nya produkter, utvecklingsavdelning, behov av arbetskraft, specialisering och sammanslagning. Samtidigt beskrivs några företag där det skedde nedläggningar. Flera beskrivningar belyser förändringar i företag under denna period där de blir tydligt hur konkurrens på olika sätt påverkade företagen.

Textilindustrin i Halmstad påverkades negativt under perioden, vilket fick olika konsekvenser för företag inom branschen. Ett av Halmstadföretagen, Widegrens textil AB, lades ner på grund av de problem som rådde inom textilindustrin (Inventering av industriminnen i Halmstad, Hylte och Falkenbergs kommuner, 1983).

62 I hela Sverige omsatte byggindustrin 25 miljarder per år under åren då miljonprogrammet byggdes. Byggindustrin sysselsatte mellan 250 000 och 300 000 människor dessa år. Dessutom var mycket av annan industri i Sverige indirekt sysselsatta med miljonprogrammet (Arnstberg, 2000).

Andra företag hanterade svårigheterna genom specialisering. Wallbergs Fabriks AB lade ner tillverknigen av ylle- och trikåtyger år 1968. Därefter fortsatte företaget med att endast tillverka maskinfilt (Inventering av industriminnen i Halmstad, Hylte och Falkenbergs kommuner, 1983). Även Nordiska Maskinfilt Aktiebolag specialiserade sig och satsade mer renodlat på maskinbeklädnad till pappers- och cellulosaindustrin. Av denna anledning såldes en del av företaget av, Nordifa, som inte direkt sysslade med detta (Lorentzon, 2005). Denna försäljning beskriver den före detta vd:n för Nordiska Maskinfilt Aktiebolag enligt följande:

Ja, man ska ju fokusera, skulle i alla fall fokusera sig på färre saker, då fick man alltså ut mera. (Före detta vd på Nordiska Maskinfilt Aktiebolag)

En annan händelse inom Nordiska Maskinfilt Aktiebolag var att företaget i slutet av 1960-talet gick samman med Albany Felt Company samt Globe Woven Belting Co Inc och Appleton Wire Works Corp. Denna sammanslagning ledde till det största företaget inom maskinbeklädnad i världen. Detta stärkte företaget och åren mellan 1965 och 1974 utvecklades några av Nordiska Maskinfilt Aktiebolag mest framgångsrika produkter, produkter där företaget blev världsledande.⁶³ De problem som företaget hade var att det hade svårt att få tag på den arbetskraft som behövdes (Lorentzon, 2005).

Skandinaviska Jute Spinneri och Väveri AB förändrade under 1960-talet sin produktion, vilken tidigare hade bestått av linne för hushållsbruk samt säckar av jute. Även detta företags utveckling kan ses som en specialisering genom att de sålde linneproduktionen till Almedahl-Dalsjöfors. Detta gav plats för utökad produktion av jute som behövdes när företagens fabrik i Helsingborg lades ner. Under 1960-talet startade företaget en utvecklingsavdelning (Arensberg, 1989). På grund av att papperssäckarna tog över framför jutesäckarna under 1960-talet började företaget satsa på andra produkter och användningsområden för jute (Inventering av industriminnen i Halmstad, Hylte och Falkenbergs kommuner, 1983). Ett nytt användningsområde för jute, jutefilt som bland annat användes till mattor, kom att få stor betydelse för företaget under 1960-talet (Arensberg, 1989). Företaget satsade även på tillverkning av vävtapet (Inventering av industriminnen i Halmstad, Hylte och Falkenbergs kommuner, 1983). Skandinaviska Jute Spinneri och Väveri AB hade från dess start svårt att få tag på arbetskraft, vilket ledde till en stor arbetskraftsinvandring. Cirka 40 procent av de cirka 500 anställda i början på 1970-talet var invandrare och ett tjugotal nationaliteter fanns representerade (Arensberg, 1989).

Det var inte enbart textilindustrin som förändrades under denna perioden. Andra företag i Halmstad beskrivs på liknande sätt. Exempelvis slutade AB Maskinfabriken Rex år 1968 med att tillverka ramar och började enbart utföra monteringsarbete (Inventering av industriminnen i Halmstad, Hylte och Falkenbergs kommuner,

63 Att företaget utvecklade nya ledande produkter under denna tid kan förklaras med att företaget under 1950-talet såg att det behövde anställa utbildade ingenjörer som hade akademisk utbildning som skulle driva utvecklingen framåt i företaget. År 1959 anställdes Erik Tenfält (som hade högskoleutbildning och licentiatexamen), hans uppgift var att bygga upp en utvecklingsavdelning (Gustafsson, 2009).

1983). Ett annat exempel är att livsmedelsföretaget Blå band, som funnits i Halmstad sedan år 1950, flyttade till Kristianstad (Nilsson & Öhngren, 1987).

De beskrivningar som här getts av den situation som rådde i Halmstad under denna period kan ses utifrån det nationella läget i Sverige. Efter andra världskriget och under 1950-talet rådde goda tider för svensk industri, men under 1960-talet började svenska företag få svårt att konkurrera med omvärlden, bland annat på grund av att andra länder hade billigare arbetskraft (Lundh, 2002).

De yttre förändringarna, i form av konkurrens och lågkonjunktur, som påverkade företagen måste de förhålla sig till och hantera, vilket gjordes på olika sätt. Nedläggning var ett sätt, till exempel hade textilindustrin problem och företag lades ner. I beskrivningarna skildras en rad andra sätt att hantera konkurrens och lågkonjunktur, bland annat försäljning av delar av verksamheten i syfte att specialisera sig samt sammangående med andra företag. En annan konsekvens som förändringarna under denna period fick var att göra med produktionen och förändringar av den interna verksamheten. Detta innebar till exempel att företag i Halmstad i vissa fall helt slutade med tillverkning för att enbart ägna sig åt montering. Det startades utvecklingsavdelningar och företag utvecklade nya produkter.

Företagen måste reflexivt förhålla sig till förändringar utifrån, med utgångspunkt i sina egna förutsättningar. Sätten att hantera nya förutsättningar kan ses som ett spel mellan tradition och innovation där både det nya och det gamla får utrymme, genom till exempel lyhördhet för nya produkter. I andra fall såg företag inga möjligheter att fortsätta med verksamheten än nedläggning.

Företagens efterfrågan på arbetskraft och problem med att lokalt hitta denna har direkta kopplingar till befolkningsprocesser i samhället. Den demografiska analysen (se kapitel 5) visar att det under perioden rådde hög befolkningsökning med migrations- och reproduktionsöverskott som förklaring. Arbetskraftsproblem löstes med inflyttning både från andra delar av Sverige och från andra länder. Pendlingsdata ligger relativt konstant under denna period, det vill säga inom ett geografiskt närområde behöll människor sin bostadsort. Under perioden rådde däremot en stor ökning av inflyttningar. Detta kan förklaras av att företag i Halmstad behövde arbetskraft, men även av en stor nyetablering som skedde inom tillverkningsindustrin.

Pilkington Floatglas AB – en stor nyetablering

Ytterligare en händelse under denna period kopplad till arbetsmarknad och näringsliv är betydelsefull för Halmstad. Denna skiljer sig från de andra genom att det är ett nytt företag som tar sig in i Halmstad och etablerar sig. Etableringen av det nya företaget, Pilkington Floatglas AB, är en central händelse för arbetsmarknad och näringsliv. I april 2006 hade företaget 305 anställda och var därmed Halmstads sjunde största arbetsgivare och tredje största företag (se tabell 7.1). Förändringsprocessen, det vill säga etableringen av ett nytt företag i Halmstad, startade utifrån men aktörer i lokalsamhället fångade upp de yttre faktorerna och möjligheten att få ett nytt företag till Halmstad. Företaget sökte en plats att etablera sig på och valet föll på Halmstad,

trots att staden inte hade någon tidigare koppling till glas, som företaget producerar (Joelsson, 1996).

Dåvarande ansvarig för näringslivsfrågor i Halmstad kommun var den som hörde talas om att det var en nyetablering på gång och han tog de första kontakterna.

Då var det så att jag läste någonstans att det fanns en större industrietablering på gång till Sverige. /.../ det var en mycket stor industrietablering, en av dom största under perioden och då fick jag reda på att det fanns en konsult i Stockholm som var kontaktperson med denna. Varpå jag då fick kontakt med denna konsultbyrå /.../ och han var intresserad av ett samarbete men han sa att det här är så stor och så mycket hysch, hysch så jag måste få fakta om Halmstad. (Före detta planerare i Halmstad kommun)

Även efter det att de personer som arbetade med frågorna i kommunen gett information om Halmstad var det mycket hemligheter kring etableringen. De fick inte heller reda på vad det var för företag som ville etablera sig. Dåvarande kommunstyrelsens ordförande i Halmstad ville satsa vidare och tillsammans med näringslivsansvarig, kanslichefen samt fastighetschefen i kommunen bilades en grupp som arbetade vidare med att försöka få företaget till Halmstad, fortfarande utan att veta vad det var för typ av företag och fortfarande i konkurrens med andra etableringsorter.

Och vi fyra jobbade då, man kan säga väldigt länge i blindo och vi fick inte reda på vad det var för någonting förrän i ett väldigt sent stadium. Vi skulle visa, det var fantomartade ytor förstår du, jag kommer inte ihåg det men dom sa att fabriksbyggnaden den blir en kilometer lång. Då kan den i alla fall inte ligga nära Stora torg /.../ och vi började leta runt och vi hamnade långt ute på det här industriområdet. (Före detta planerare i Halmstad kommun)

När företaget väl var intresserat av Halmstad fick representanterna för kommunen veta att det var Pilkington Floatglas AB. Efter en del förhandlingar och kompromisser kom så beskedet att företaget skulle etablera sig i Halmstad. Dåvarande näringslivsansvarig lyfter fram ett antal anledningar till att de valde Halmstad, bland annat närheten till hamn, tillgång till arbetskraft samt stor tomtmark.

Halmstad blev då utvald på grund utav närheten till hamn /.../ den stora tomten, löfte om arbetskraft. (Före detta planerare i Halmstad kommun)

Även Joelsson (1996) har beskrivit hur Pilkington Floatglas AB kom till Halmstad i skriften *Pilkington Floatglas AB 20 år i Halmstad*. Hon menar att transport och infrastruktur var viktiga faktorer för att företaget skulle etablera sig. En annan faktor var det sätt på vilket personer lokalt, från kommun och länsstyrelse, agerade i frågan.

Med utgångspunkt i den teoretiska referensramen är två delar centrala. För det första att förändring kan komma utifrån, det vill säga bestå i en drivkraft utanför samhället, eller komma inifrån, det vill säga starta i lokalsamhället. För det andra att reflexivitetsbegreppet kan användas för analys av förändringsprocesser. I den process som ledde till etableringen av Pilkington Floatglas AB i Halmstad startade processen utanför lokalsamhället i den bemärkelse att ett företag som fanns utanför Halmstad sökte en ny plats att etablera sig på. Att ett företag sökte en ny etableringsort fångades sedan upp av en person från Halmstad. Det vill säga en förändring som startade ut-

anför lokalsamhället uppmärksammades av aktörer inifrån lokalsamhället. Aktören, en person som arbetade på Halmstad kommun, såg möjligheten att föra in något nytt i lokalsamhället. Detta kan tolkas som ett reflexivt förhållningssätt som domineras av innovativitet, genom att det fanns en önskan om att föra in något nytt i lokalsamhället, en ny bransch.

Även bland andra i lokalsamhället, såsom kommunpolitiker, får innovation ett stort utrymme i deras sätt att förhålla sig till etableringen. Den tidiga delen av den förändringsprocess, som kom att leda till etableringen av ett nytt företag, karaktäriseras av hur drivkrafter utifrån möter reflexiviteten i lokalsamhället, där innovation har ett stort utrymme.

Från politiskt håll i Halmstad poängterades att kommunen aktivt arbetade för det nya och att därmed vidga arbetsmarknaden i kommunen. Det fanns emellertid ett tydligt perspektiv som drev kommunens politiker och tjänstemän samt fackförbunden, vilket var att utveckla och förnya tillverkningsindustrin i Halmstad (Flodin, 2009). En tidigare tjänsteman på Halmstad kommun beskriver detta synsätt.

Men då förtiden så fanns det bland politikerna en mycket stark tilltro till /.../ behovet av tillverkningsindustri. /.../ Politiker och fack var väldigt rörande eniga om att /.../ det gällde att skapa tillverkningsindustri. /.../ Dom senaste 25 åren så har det skett en förändring /.../ det kan hända att man gör en dygd av nödvändigheten därför att tillverkningsindustri, det är inte så vanligt nu. Men då för tiden så drömde jag inte om /.../ att ta hit något äventyrsländ /.../, det brydde jag mig inte om utan det gällde att få hit någon som stod vid en svar. (Före detta planerare i Halmstad kommun)

De perspektiv som här lyfts fram visar på att den reflexivitet som kännetecknade etableringen av Pilkington Floatglas AB hade ett stort inslag av innovation. I reflexiviteten fanns även traditionella inslag. Tillverkningsindustrin, vilket var en etablerad bransch i lokalsamhället om än inom andra grenar, sågs som viktig för lokalsamhället. Det handlade därmed inte om att från kommunens sida förnya och skapa något helt nytt. Istället kan förändringsprocessen beskrivas som ett sätt att förändra lokalsamhället i samma riktning som tidigare, genom det synsätt som var etablerat kring betydelsen av det redan existerande, tillverkningsindustrin.

Etableringen av ett nytt företag i lokalsamhället kan bidra till att förklara de demografiska processer, det vill säga människors rörelser. När ett nytt företag startade stod det klart att det uppstod ett behov av arbetskraft. Joelsson (1996) beskriver att år 1976 startade produktionen i Pilkingtonfabriken i Halmstad och 400 personer rekryterades från hela Sverige. Kommunen hade garanterat Pilkington Floatglas AB att det fanns arbetskraft att tillgå i Halmstad, även om aktörer inom kommunen insåg att det skulle krävas folk utifrån. Halmstad kommun hade inte den arbetskraften, menar dåvarande näringslivsansvarig under intervjun. Företaget ansågs vara så attraktivt att människor skulle vilja flytta till Halmstad för att arbeta där. Förändringar i den samhälleliga strukturen, genom institutionella förändringar, leder till förändringar i processer. I detta fall var det migrationsprocesser som sattes igång. När Pilkingtonfabriken byggdes och startades år 1974-1976 (Joelsson, 1996) kännetecknades processerna i Halmstad av stor rörlighet och migrationsöverskott (se kapitel 5).

Offentlig sektor

Som tidigare nämnts kännetecknades de demografiska processerna av stor rörlighet och migrationsöverskott, under den första perioden (se vidare kapitel 5), vilket kan förklaras med etableringen av ett nytt tillverkningsföretag. Jämförs kön när det gäller migration är skillnaden inte så stor. Utifrån forskning som visar på den könssegrigerade arbetsmarknaden (SOU 2005:66, SOU 2004:43) behöver de demografiska processerna förklaras ytterligare.

En vidare förklaring till migrationsöverskott med en relativt jämn könsfördelning kan vara utbyggnaden av offentlig sektor, bland annat sjukvården. Under denna period beslutades det om att bygga ett nytt sjukhus samtidigt som det under 1970-talet byggdes en rad vårdhem i Halmstad (Bergenek, 2007b). Utbyggnaden av sjukhuset i Halmstad, berättar före detta landstingsdirektören i Halland, var en stor händelse. Det var ett resultat av att landstinget skulle ta över mentalsjukvården samt att det behövdes byggas ut för fler specialiteter. Innebörden av utbyggnaden av sjukvården och hur det gick till beskrivs i en skrift från Länssjukhuset i Halmstads 70 års jubileum på följande sätt:

En generalplan antogs av vårdlandstinget år 1968, vilken innebar att man skulle utöka vårdplatserna och komma upp i 1000 platser. Dessutom skulle man bygga ett nytt lasarett. Nybyggnaden kom igång och år 1975 öppnades den första etappen och förändringar, byggnation och reparation har sedan fortsatt (Länssjukhuset i Halmstad 70 år 14 oktober 1985).

Infrastruktur

En anledning till att Pilkington Floatglas AB valde att etablera sig i Halmstad hade att göra med infrastrukturen och tillgång till hamn. Verksamheten i hamnen har skiftat under åren, där har byggts om och byggts ut. Under 1900-talet utvecklades hamnen genom investering i nya kajer, nya kranar, muddringsverk och bogserbåtar, men även personal (Bjering, 2006). Kattegatthamnen invigdes år 1976 och där fick godsfärjeterminalen ett stort område, där bland annat trävaror och glas från Pilkington Floatglas AB exporterades från (Berg, 1977).

En central del under denna period, när det gäller infrastruktur, har att göra med vägar och byggandet av en motorväg i nord/sydlig riktning. Det halländska arbetet med att få en motorväg genom länet startade redan på 1940-talet och pågick sedan i olika omgångar under åren. Under 1960-talet tog arbetet återigen fart, både från Vägverkets sida samt från Hallands sida genom N-kommittén för motorväg som var ett regionalt initiativ (Vägverket, 1996).

Bra kommunikation blev i slutet på 1960-talet en allt viktigare faktor för utveckling i en region. Men i Halland fanns inte en enda kilometer motorväg inom länets gränser. Först i augusti 1972 öppnade sträckan Kungsbacka N (Arendal)-Källered, totalt 12 kilometer. Länets kommuner ansåg att den otillfredsställande standarden på E6 genom Halland länge varit en stor olägenhet för trafikanter och ett hinder för näringslivets utveckling. Därför bildades 1969 »N-kommittén för motorväg genom Halland«, för att försöka påskynda utbyggnaden (Vägverket, 1996:27).

Parallellt med N-kommittén arbetade Vägverket, som i slutet av 1960-talet lade fram en plan, för utbyggnad av motorvägen genom Halland. Planen innebar att motorvägen skulle vara färdigbyggd år 1985 (Vägverket, 1996).

Under slutet av 1960-talet arbetade så Vägverket och N-kommittén parallellt med frågor om bland annat sträckningen av motorvägen, vilket ledde till strider mellan de båda parterna. År 1971 uppvaktade N-kommittén dåvarande generaldirektören på Statens Vägverk i ärendet och påtalade betydelsen av att snabbt bygga motorväg i Halland. Vägverket svarade med ett ultimatum. För att kraven på att bygga motorvägen skulle tillgodoses ville Vägverket se en enighet bland de halländska kommunerna kring sträckningen av en sådan (Vägverket, 1996).

I länet fanns en stor enighet om att det fanns ett behov av en motorväg, vilket visade sig i att: "Utbyggnaden av E6:an till motorväg genom Halland anges i Länsprogram 70 som det mest angelägna vägprojektet" (Christiansson, 1972:71). Efter påtryckningarna från nationell nivå bildades en parlamentarisk samrådsgrupp år 1971 där kommunerna, Vägverket, länsstyrelsen och landstinget ingick. Efter kompromisser kom gruppen fram till ett enhetligt beslut, trots att det fanns olika åsikter om bästa sträckningen av vägen. En av ledamöterna i samrådsgruppen menar att det rådde ett gott samarbete i länet och säger: "Viktigast i samrådsgruppen var att välja en enhetlig linje för att få statliga medel beviljade" (Vägverket, 1996:29). Även dåvarande kommunalråd i Falkenberg, likaledes ledamot i samrådsgruppen, har liknande erfarenhet från gruppen och säger: "Att lösa för sin kommun viktiga vägfrågor är ett givande och tagande" (Vägverket, 1996:30).

Samrådsgruppens första rapport kom år 1972 och den innehöll ett enhälligt förslag till motorvägens sträckning genom Halland. Förslaget togs upp i landstinget, samt i kommuner och kommunblock, vilka samtliga ställde sig bakom förslaget. De flesta såg positivt på förslaget, även om vissa protester och motförslag kom upp (Vägverket, 1996). Samtidigt hade aktörer på nationellt plan uppmärksammat de dåliga vägarna i Halland och det kom upp motioner i riksdagen som pekade på problemen med E6 där bland annat olycksstatistiken lyftes fram (Vägverket, 1996).

Det arbetades på flera fronter med att få en motorväg genom Halland. Från Halmstads sida pågick ett arbete tillsammans med resten av Halland. Dessutom arbetade Vägverket med frågan. Det vill säga, arbetet pågick både inifrån lokalsamhället och utanför lokalsamhället med frågan. För att driva denna förändringsprocess krävdes att aktörer inifrån lokalsamhället samverkade utåt och kom överens, vilket visar på samspelet mellan inre och yttre faktorer i förändringsprocesser. I boken *Motorväg E6 i Halland* skrivs det:

Motorvägen E6 i Halland är till stor del ett resultat av hallänningarnas envisa kamp för en säker, modern väg med kapacitet för 2000-talets trafik (Vägverket, 1996:4).

Period 2 – åren mellan 1977 och 1987

Den andra perioden kännetecknas bland annat av låg befolkningsökning och låg rörlighet. Värt att notera är att under denna period flyttade kvinnor i större utsträckning än män. Liksom under den första perioden rådde en snabb förändringstakt när det gäller förhållandet mellan de varuproducerande näringarna och tjänstenäringsarna. Där andelen tjänstenäringsar ökade snabbt i förhållande till varuproducerande näringar (se kapitel 6).

På samma sätt som under första perioden kommer ett antal aspekter, vilka kommer ur analyser av dokument kring arbetsmarknad och näringsliv i Halmstad samt intervjuer med personer som varit verksamma i Halmstad, att lyftas fram. De aspekter som lyfts fram denna period är *miljonprogrammet*, *konkurrens*, och *infrastruktur*.

Miljonprogrammet

Även under denna period är byggnationen av miljonprogrammet en viktig drivkraft för förändringar i Halmstad, men ur ett annat perspektiv än under föregående period. I den första perioden hade företag en positiv utveckling till följd av att de levererade material till bygget av miljonprogrammet. När miljonprogrammet var färdigställt behövdes inte längre så mycket material.

Ett av de företag i Halmstad som påverkades negativt av att miljonprogrammet var färdigställt var Waco, vilket Olsson (2002) beskriver i boken *Med stål i trä Waco och svensk maskinindustri för träbearbetning*. Företaget Waco gick i slutet av 1970-talet samman med Jonsnereds avdelning för träteknik. Företagen bildade tillsammans Waco Jonsnered AB, vilket hade sitt huvudkontor i Halmstad. Sammanslagningen föregicks av att företagen började gå sämre, vilket berodde på flera faktorer bland annat en hård internationell konkurrens samt att byggandet minskade efter att miljonprogrammet färdigställts.

Även Halmstad Järnverk AB påverkades av miljonprogrammets slut. Miljonprogrammet och de investeringar som det innebar började avta. Oljekrisen gjorde också att inte bara oljepriser utan även priser på råmaterial och tackjärns- och skrotpriser ökade. Dessutom steg den allmänna prisnivån och löner, mer än vad som var normalt, vilket ledde till inflation och räntehöjning (Jönsson, 2007).

Problemen som Järnverket hade var något som kommunen arbetade hårt med. Det var en viktig fråga då Halmstad Järnverk AB var av stor betydelse för staden, som en dåvarande kommuntjänsteman uttrycker det under en intervju – ”Halmstad Järnverk var ju en institution i staden”.

Och så jobbade jag mycket med Halmstad Järnverk som höll på och gå på knäna och det var enorma diskussioner där. /.../ under den tiden då omformades det till att bli dels det nuvarande Järnverket som ägs av Finland och dels pulvertillverkaren Höganäs. Och det var en väldigt känslig omställning, för Halmstad Järnverk var ju en institution i stan. /.../ Jo, vi [kommunen] kämpade för att Höganäs skulle etablera sig på allvar och även för att resterna av, även sedan man hade lagt ner själva järnframställningen, att det skulle bli, ska vi säga vad heter det, förädling. (Före detta planerare i Halmstad kommun)

Miljonprogrammet, som tidigare identifierats som en faktor som utifrån påverkade staden och dess institutioner spelade även under denna period en viktig roll för företaget. Miljonprogrammet var färdigställt och företagen som varit med och levererat material och byggt fick på grund av det problem. Detta i kombination med andra faktorer utifrån, såsom till exempel internationell konkurrens, höga oljepriser samt höga löner gjorde att flera företag gick sämre. Här försökte kommunen agera genom att arbeta med och bevara det som är möjligt av Halmstad Järnverk AB, ett företag som en av de intervjuade beskriver som en ”institution” i Halmstad. Detta kan ses som ett uttryck för att traditioner får stort utrymme i det reflexiva, då det fanns en önskan om att bevara det redan existerande.

Konkurrens

Flera företag i Halmstad fortsatte att ha problem även under denna period. Beskrivningar inkluderar begrepp som specialisering och även internationalisering, vilka även fanns med under den första perioden. Andra begrepp som beskrivningarna av företagen innehåller är; nedläggning av produktion, anställningsstopp och lönsamhetsproblem. Det fanns även företag under denna period som hade en positiv utveckling. Några exempel på hur företag i Halmstad framställs under denna period visas på genom beskrivningar av några företag.

Skandinaviska Jute Spinneri och Väveri AB gick under slutet av 1970-talet och början av 1980-talet sämre på grund av hård konkurrens och minskad efterfrågan på textiltapeter, vilket bland annat ledde till nedskärningar. Under åren på 1980-talet förändrades ägarstrukturen i företaget flera gånger och även fler dotterbolag tillkom. Företaget bildade till exempel det helägda dotterbolaget Tasso AB år 1981. Dotterbolaget hade till uppgift att tillverka och marknadsföra textil- och glasfibertapeter. Skandinaviska Jute Spinneri och Väveri AB fokuserade sin verksamhet till kraftverksrörelse, skogs-, fastighets- och aktieförvaltning samt koncernledning. Båda dessa företag var huvudsakligen belägna i Oskarström i Halmstad kommun. Kraftverksverksamheten utvecklades och företaget startade år 1981 ett kraftverksbygge. Kraftverket togs i bruk år 1983. Efterfrågan på textiltapet fortsatte att minska och företagets utveckling i mitten av 1980-talet innebar av denna anledning ytterligare nedskärningar, både vad gällde antalet produkter, antalet anställda samt utförsäljning av delar av lager och maskiner. Företaget slutade spinna år 1985 och spinnmaskinerna såldes till Bangladesh (Arensberg, 1989). Efter nedskärningarna av tillverkningen av textiltapet satsade företaget istället stort på glasfiberväv och försäljningen av sådan, vilken det var stor efterfrågan på under mitten av 1980-talet. Att företaget satsade på glasfiber innebar inte fler arbetstillfällen på företaget, eftersom det inte är lika arbetskrävande att tillverka glasfiberväv (Arensberg, 1989).

Även Nordiska Maskinfilt Aktiebolag gick sämre på 1980-talet och år 1985 erbjöds tjänstemän över 60 år avtalspension. Den senare delen av 1980-talet gick det emellertid bättre för företaget och försäljningen ökade (Lorentzon, 2005). Andra exempel är AB Matadorverken i Halmstad som år 1977 lade ner sin produktion av rakblad och kvar blev ett distributionslager. Även inom livsmedelssektorn lades delar

av företag ner och Halmstads slakteriförening upphörde med boskapsslakteriet år 1979 och endast svin slaktades (Inventering av industriminnen i Halmstad, Hylte och Falkenbergs kommuner, 1983).

Andra stora företagen i Halmstad beskrivs i mer positiva ordalag under den andra, perioden, Sprinter Pack AB (tidigare Åhlén och Åkerlund förpackningar, och senare Duni AB), Pilkington Floatglas AB och Getinge AB, även om Getinge AB under delar av perioden hade problem. Pilkington Floatglas AB gjorde nya satsningar i början av 1980-talet och en ny fabrik byggdes i samma område som den gamla fabriken och invigdes år 1981. Här skulle energisparglas och solskyddsglas tillverkas (Joelsson, 1996). Getinge AB byggdes till i två omgångar, åren 1979 och 1983, vilket ledde till ökad kapacitet. Efter detta, i slutet på 1980-talet gick företaget sämre och det gick med förlust flera år. Detta berodde till viss del på att företaget förvärvat ytterligare en autoklavtillverkare, Landstingets Inköpscentral (LIC) i Skärhamn. Under åren då Electrolux ägde Getinge AB⁶⁴ hade det skett en specialisering och företaget var en egen koncern inom Electrolux, med dotterbolag i Alingsås, Växjö och Skärhamn. År 1989 såldes företaget och fick därmed nya ägare (Persson, 2004).

Pilkington Floatglas AB utökade sin produktion i Halmstad och Getinge AB gick från att ha varit koncernägt till att säljas ut. Pilkington Floatglas AB kom med en ny produkt, glas, eller ett nytt sätt att tillverka det på och marknaden var ännu inte mätad. På samma sätt är Getinge AB:s produkter inom sjukvårdsutrustning något som torde vara stor efterfrågan på då sjukvården byggdes ut under denna tid. Till exempel belystes utbyggnaden av sjukvården i Halmstad i föregående period. Utbyggnaden av landstinget fortsatte under 1980-talet, både genom nya kontor för centralförvaltningen och genom utbyggnad av sjukhusområdet (Hegen, 2009).

Spinter Pack AB utvecklade sin verksamhet både i form av att anställa fler människor samt genom att bygga ut. Under 1980-talet utvecklades företaget genom att vidga marknaden och köpa upp flera företag. Under 1980-talet flyttade även Spinter Pack AB till Oskarsström, även det i Halmstad kommun, vilket möjliggjorde för andra delar inom företaget, AB Duni-Bilå, att utvidga sin verksamhet. Bland annat flyttade företaget verksamhet från Karlskoga till Halmstad, vilket bidrog till nya arbetstillfällen. Under slutet av 1980-talet sålde företaget ut delar av sin verksamhet och specialiserade sig. År 1989 köpte Tidnings AB Marieberg företaget och det bytte namn till Duni AB (Från Å & Å till Duni AB: 1952-1989, 1989).

Förändringarna genom påverkan utifrån, i form av konkurrens hanteras på ett annat sätt av aktörerna i samhället under denna period. Flera företag lade ner verksamhet och sade upp människor, andra förändrade sin organisation och utvecklade sin verksamhet.

Infrastruktur och pendling

Den demografiska analysen visar på låg rörlighet och låg befolkningsökning under denna period jämfört med de två andra perioderna. Miljonprogrammet var nu färdigställt och människor hade redan flyttat till staden och skaffat sig bostäder. Det

64 Getinge blev uppköpt av Electrolux år 1964. År 1989 sålde Electrolux Getinge (Persson, 2004).

vill säga, även om det inte rädde stor inflyttning under denna period fanns människorna som flyttade in under första perioden kvar. De som skaffat bostad blev kvar trots nedgången på arbetsmarknaden. En aspekt att knyta an till är pendling, vilken under denna period ökade, både inpendling och utpendling (se kapitel 6). År 1980 pendlade 1759 personer ut från Halmstad och år 1985 hade detta ökat till 2677 personer, som pendlade från Halmstad till en annan kommun. Motsvarande siffra när det gäller inpendling var att år 1980 pendlade 3323 personer till Halmstad och år 1985 var antalet 3966. Både in- och utpendlingen ökade, men den pendling som ökade mest var utpendlingen. Detta möjliggjordes bland annat genom förändringar och utbyggnad av infrastruktur. Genom en förbättrad infrastruktur kan fluiditeten öka genom att det ekologiska avståndet kan minska (McKenzie, 1926/1982). Det vill säga, genom utbyggnaden av infrastruktur ökar förutsättningarna för att bostad och arbete inte behöver ligga nära varandra. Människor kan bo på en plats och arbeta på en annan (Lindén, 2005). Ett exempel på att pendlingen underlättades var att Västkustbanan i början av 1980-talet började förbättras genom att man började bygga hela Västkustbanan dubbelspårig⁶⁵ och att rätta ut de många krokiga delarna av sträckan (Banguide Västkustbanan, 2008).

Att människor nu började pendla ut från Halmstad i större utsträckning kan ha att göra med läget på arbetsmarknaden, med neddragningar och sammanslagningar. Frågan är, valde människor att pendla istället för att flytta? Ett kännetecken för denna period i den demografiska analysen var att kvinnor flyttade i högre utsträckning än män och att den kvinnliga befolkningsökningen var högre än den manliga (se kapitel 6). Detta kan ses i förhållande till den neråtgående trenden inom de varuproducerande och typiskt manliga yrkena och en uppgång i de tjänsteproducerande näringarna där många kvinnor arbetar, vilket förstås utifrån den könsuppdelade arbetsmarknaden (SOU 2005:66, SOU 2004:43).

Detta visar på hur förändringar i lokalsamhällets inre struktur i stor utsträckning påverkas av yttre faktorer. Betydelsefullt är även hur aktörer i lokalsamhället hanterar dessa faktorer genom att tradition och innovation får olika utrymme och samspelar i reflexiviteten i lokalsamhället. Detta påverkar processer i samhället i form av migration och pendling.

De nedläggningar och de händelser som inträffade under denna tid beskriver kommunstyrelsens dåvarande ordförande som en del av den omvandling som Halmstad genomgick.

Halmstad genomgick ju en väldig omvandling då /.../ från en tung industristad /.../ vi fick ju två tunga nedläggningar, vi fick Halmstad Järnverk som var ju en utav dom tunga, alltså anställningsmässigt, sysselsättningsmässigt så var det en utav dom tunga fabriker som la ner. Slakteriverksamheten som också var mycket anställda la också ner /.../ vi såg ju då den här industriomvandlingen komma. (Före detta kommunpolitiker i Halmstad)

Kommunstyrelsens dåvarande ordförande ger en bild av att det generellt bland människor i Halmstad rädde en stark önskan om nya industrier. Ett synsätt som speglar

65 En del av sträckan, mellan Almedal och Göteborg, byggdes ut år 1939 (Banguide Västkustbanan, 2008).

hur tradition hade ett stort utrymme i de reflexiva processerna i lokalsamhället, det vill säga bevara det som redan finns.

Det fanns ju fortfarande det här traditionella kommunala inställningen att locka hit nya industrier. Men i regel var det ju så att då tog man ju dom industrierna från någon annan ort /.../ vad har vi för glädje med att flytta en industri från Hylte till Halmstad, jo Halmstad kan ju va glada, va glädje, men problemen uppträder ju i Hylte. Och snurrar vi runt industrier, och det, det som fanns då på den tiden det var ju oftast att kommunerna bjöd över varandra i etablering, ja ni kan få köpa marken för det priset, och vi kan stå för det, vi kan stå för det. Det var ingen sund verksamhet och därför så, men det fanns ju fortfarande. Och media sa, ha, får vi inte hit fler industrier, det var hela den jargongen. Så man kan säga, man ändrade ju lite grann på den, att vi måste försöka bygga upp någonting nytt. Och sen vet inte jag hur många som såg bilden av högskolan som, det kan vara så att dom flesta näthinnorna såg att ja, ja det är väl bra att få en högre utbildning, men man såg inte sambandet mellan en hög utbildning, avknoppning och kunskaper som skulle komma näringslivet till del. Det var inte så många som såg den bilden. (Före detta kommunpolitiker i Halmstad)

Själv såg han att Halmstad måste göra något annat, något nytt.

Ja genom att öka kunskap. Kunskapsindustrin var den som skulle, ska vi klara konkurrensen så måste, så är det kunskapsindustrin det handlar om. (Före detta kommunpolitiker i Halmstad)

Citatet kan tolkas som att reflexiviteten under denna period i stora delar av samhället genomsyrades av tradition, det vill säga en institutionell reflexivitet där traditioner får stort utrymme. Det fanns en önskan om förändringar som skulle innebära att samhället skulle se ut på liknande sätt som tidigare. Samtidigt fanns det de som menade att kommunen måste försöka skapa något nytt, det vill säga enskilda individer som uttrycker att det behövs något nytt, ett uttryck för en reflexivitet där innovation får större plats. (För en fortsatt analys av det genom Högskolan se kapitel 8).

Period 3 – åren mellan 1988 och 2006

Den tredje perioden kännetecknas av ökande inrikes flyttströmmar både när det gäller inflyttning och utflyttning. Även utrikes migration ökade, både emigration och immigration, även om de inte ökade lika entydigt som inrikesflyttningarna.

Begrepp som under denna period är centrala utifrån analyser av arbetsmarknad och näringsliv är *lågkonjunktur*, *flyttningar* och *etableringar*. Analysen av sysselsättningen i Halmstad som gjordes i kapitel 6 visar på en nedgång inom både varuproducerande och tjänsteproducerande näringar under den första delen av denna period, det vill säga i början av 1990-talet. Relationen mellan varuproducerande och tjänsteproducerande näringar är relativt stabil under denna period, även om stabiliteten bland nattbefolkningen inte är lika tydlig i början av perioden som bland dagbefolkningen.

Bland annat lade Halmstads slakteriförening ned sin verksamhet (Spade et al, 2007) och Nordiska Maskinfilt Aktiebolag hade stora lönsamhetsproblem, cirka 70 anställda sades upp år 1991 (Lorentzon, 2005). I beskrivningen av företaget som görs

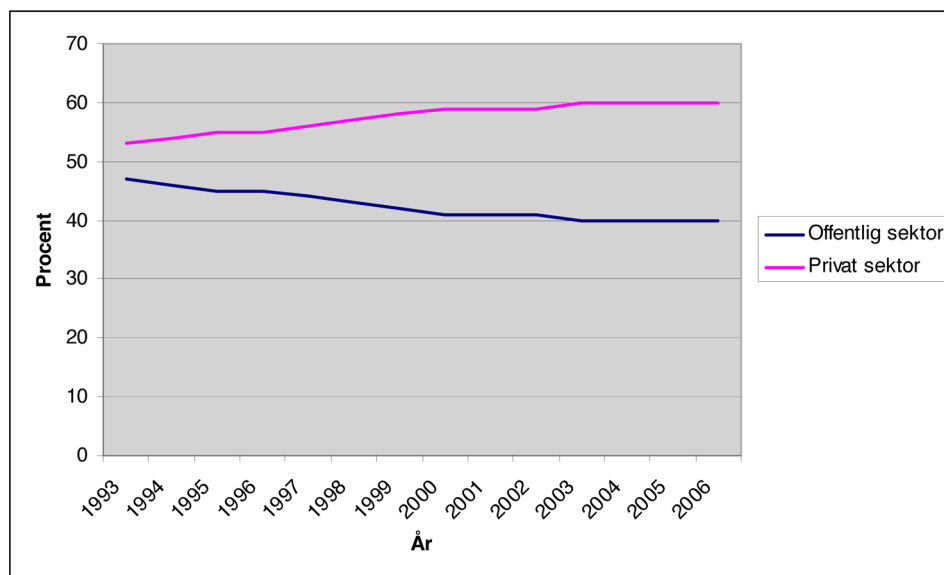
i *Halmstad år 2007 Mål för Halmstads utveckling* (1995), pekar författarna på flera faktorer som bidragit till industrins tillbakagång i Halmstad. En orsak menar de är att industriföretagen finns inom mogna branscher och därmed har lågt kunskapsinnehåll. Dessa arbetsintensiva företag befinner sig i en nedgångsfas på grund av internationell konkurrens. Det finns samtidigt få kunskapsintensiva företag som befinner sig i tillväxtfas. En annan aspekt som lyfts fram är en stor andel koncernföretag där tillverkningsenheten i Halmstad enbart är en del av en helhet. Beslut fattas därmed inte i staden utan i koncernledningen som finns på annan ort. Ett par stora nedläggningar av koncernföretag inträffade i Halmstad under perioden, bland annat Duni AB, som tillverkade pappersprodukter.

Företag i Halmstad hade problem under början av 1990-talet, vilket ledde till uppsägningar och nedläggningar. Även om detta var ett nationellt fenomen visar statistik att arbetslösheten i Halmstad var hög i jämförelse med andra platser i Sverige. Under perioden ökade pendlingen. Det var utpendlingen som ökade mest. Detta är samma trend som under föregående period. Den könsuppdelade pendlingsstatistiken visar att det under den första delen av 1990-talet var männens utpendling som ökade mest, vilket visar att det är arbeten inom typiskt manliga yrken där nedläggningarna var störst. Denna beskrivning styrks av att män i högre utsträckning än kvinnor var arbetslösa under början av 1990-talet i Halmstad. (En utvecklad analys av pendling och arbetslöshet finns i kapitel 6).

Förändringar inom tjänstenäringarna, den första hälften av 1990-talet, visar att arbetstillfällena minskade, men det var inte entydigt och bland både dag- och nattbefolkningen minskade sysselsättningen inom grenen hälso- och sjukvård, socialtjänst och veterinär. Sysselsättningen inom handel hade en nedgång i början av perioden,⁶⁶ men från 1993 ökade den. Två grenar hade en uppgång under perioden; forskning, utveckling och undervisning samt i någon utsträckning personliga och kulturella tjänster, trots att tjänstenäringarna sammantaget minskade (se kapitel 6).

Fördelat på sektorer har andelen sysselsatta inom offentlig sektor minskat mest under denna period i förhållande till andelen sysselsatta inom privat sektor vilket figur 7.3 visar.

66 Statistik om nattbefolkningen finns endast tillgänglig från år 1993.

Figur 7.3 Andelen sysselsatta bland dagbefolkningen år 1993-2006 fördelat på sektor, i procent.
Källa: SCB:s statistikdatabas

Försvaret var en del av den offentliga sektorn som omstrukturerades under denna period. Infanteriets Officershögskola var förlagd till Halmstad fram till beslutet om att Lv6 skulle flytta till Halmstad. Detta beslut kom år 1993 och då fick skolan inte längre plats i Halmstad och flyttade istället till Linköping. Att Lv6 flyttade till Halmstad innebar nya krav, då luftvärnet är, som Rasmussen et al (2007:136) skriver, mer ”tekniktungt” än infanteriet och utbildningen kräver mer utrustning. Detta innebar att det krävdes omfattande ombyggnationer. År 1999 skapades sedan tre militärhögskolor för officerare och en av dessa förlades till Halmstad.

År 2000 lades regementet I16 ned, vilket var en del i riksdagens beslut om att förändra och reducera Sveriges försvar. Detta betydde inte en minskning av personal, utan garnisonen skulle öka sina anställda. Luftvärnets verksamhet skulle utvecklas i Halmstad med fokus på utbildning av officerare, utbildning av värnpliktiga samt utveckling av luftvärnets materialsystem. Det mesta av Luftvärnets utbildningar fanns, efter ett beslut i riksdagen år 2004, förlagda till Halmstad. År 2007 fanns följande förband och skolor i Halmstad: luftvärnsregementet, militärhögskolan, försvarsmaktens tekniska skola samt försvarsmaktens logistik (Rasmusson et al, 2007). Rasmusson et al (2007) pekar på militärens betydelse för Halmstad och menar att den har varit av stor betydelse när det gäller bland annat idrott, kultur samt även ur en ekonomisk synvinkel i form av skatteintäkter. Antalet värnpliktiga har emellertid minskat avsevärt (Hegen, 2009).

En annan förändring av den offentliga sektorn var att de statliga verksamheterna i Halmstad minskade. Residensstädernas regionala roll, som innebar att statliga myndigheter hade kontor i respektive län, förändrades. Detta har inneburit att mycket av den statliga verksamheten, såsom Posten, SJ och Televerket, inte längre finns kvar.

Det som finns kvar av denna typ av verksamhet med länet som geografiskt område är länsstyrelsen och polisen (Hegen, 2009). Både förändringar som skett inom den militära verksamheten i Halmstad och förändringar kring de statliga verken är händelser som drivits fram utifrån. Det vill säga beslut som fattats utanför Halmstad påverkar arbetsmarknaden. Det fanns ingen större lokal aktivitet kring händelserna. Det vill säga, från lokalsamhällets sida agerade ingen i någon större utsträckning på drivkrafter utifrån.

Under den andra perioden visade det sig att kvinnor flyttade i högre utsträckning än män, en tendens som inte fanns under denna period. Kvinnor började däremot pendla i högre utsträckning. Den statistiska analysen visar även att inpendling och utpendling var nästan lika stora i slutet av perioden (se kapitel 6).

Under denna period har ett antal företag etablerats på grund av utbyggnad av hamnen, såsom Viking Malt AB och Lidl's och Biltemas centrallager (Palm, 2007). En del företag beskrivs i positiva ordalag och även nu är det bland annat Getinge AB och Pilkington Floatglas AB.

Getinge AB kom att växa, bland annat genom en börsintroduktion år 1993 och förvärv av andra företag, även de inom branscher som producerar produkter till sjukvården. Trenden att slå samman företag samt det stora behov att inom vården förbättra sin verksamhet påverkade Getinge AB:s utveckling i positiv riktning. En annan skillnad i Getinge AB:s verksamhet är att de inte enbart levererar produkter utan även tjänster, i form av kunskap. Företaget har även gått från en lokal marknad till en internationell koncern (Persson, 2004).

Pilkington Floatglas AB:s verksamhet i Halmstad utökades år 1992. Detta skedde genom att företaget förvärvade nya lokaler för härdning och laminering, vilket tidigare gjorts i en fabrik i Lysekil. Anledningen till denna flyttning var att efterfrågan på glas minskade avsevärt under lågkonjunkturen i mitten på 1990-talet. Företaget ansåg inte att det vara rationellt att frakta glaset mellan Halmstad och Lysekil. 1995 byggdes återigen nytt och 4000 nya kvadratmeter skulle rymma en skärhall samt laminering (vilken flyttades) och företaget kan nu arbeta med beställningar av specialglas (Joelsson, 1996).

I beskrivningarna av företagen Getinge AB och Pilkington Floatglas AB lyfts ett antal omständigheter fram, vilka har lett till en positiv utveckling. Exempel på sådana faktorer är att företagen började sälja tjänster, sjukvårdens behov samt att problem löstes genom att lokalisera mer verksamhet till Halmstad. Getinge AB skulle därmed kunna ses som ett företag som mött förändringar genom ett reflexivt innovativt förhållningssätt genom att de förändrade innehållet i sin verksamhet med utgångspunkt i nya behov, medan Pilkington Floatglas AB har förändrat sin organisation snarare än sina produkter.

Det hände mycket i näringslivet under denna period, vilket till stor del har att göra med planeringen av Halmstad. Man kan skönja ett nytt planeringstänkande och detta belyses genom förändringar inom handeln, att företag flyttade från centrum samt förändring av industrimiljö.

Handeln flyttar från centrum

Trenden att öppna stora köpcentra utanför stadskärnan var något som länge motarbetades i Halmstad på grund av en rädsla för att utarma stadskärnan. År 1990 öppnade trots allt det första köpcentrat utanför stadskärnan, Eurostop och därefter har ytterligare två växt fram, Stenalyckan och Flygstaden (Carlsson-Lindberg, 2007).

Trots att det under en längre tid hade förekommit påtryckningar från delar av handeln, främst varuhus, i staden att få bygga externa varuhus så var politikerna negativt inställda till frågan. Den debatt som under denna tid fanns både i Halmstad, men även mer generellt, pekade på två farhågor inför att bygga externvaruhus:

Det fanns ju en debatt på den tiden emot externvaruhus. /.../ vi ska inte ha varuhus som ligger långt ifrån centrum. Och det var två skäl och mycket beaktningsvärda skäl, alltså man såg riskerna med att man dödar butiker i innerstaden och så var det, det här med att det är bara en viss kategori som kan handla, det är ju dom bilburna. (Före detta kommunpolitiker i Halmstad)

Det fanns en generell tendens i samhället, som innebar att handeln flyttades ut från centrum. Samtidigt förekom inre påtryckningar från aktörer inom handeln, vilka ville göra något nytt och förändra handeln i staden. Detta möttes med tveksamhet av andra i samhället.

Trots tveksamheter beslutades ändå att bygga externa varuhus. Det var i slutändan faktorer utifrån i form av ett stort koncept med bland annat hotell och butiker, som skulle byggas längs vägar på flera platser i Sverige, som blev en avgörande faktor till att handeln flyttade utanför centrum. Eurostop sågs som en lösning på att etablera externa varuhus i ett sammanhang. Kommunens dåvarande planerare berättar att kommunen arbetade hårt med lobbyarbete för att få ett Eurostop till Halmstad. Konceptet Eurostop sågs från politiskt håll som ett sätt att legitimera skapandet av ett externt varuhus. Det var något mer än enbart ett varuhus, vilket ledde till att inställningen förändrades.

Och när jag då kom in i den här processen så gjorde dom [varuhus] ju nya framstötter och jag sa då att jag har noterat detta och jag måste ha, måste ha någon infallsvinkel, någon ny infallsvinkel på det här för att kunna släppa igenom det. I den vevan så hade dom här bolagen Eurostop bildats, med hotell som skulle ligga utmed vägarna och då ville då etablera sig här ute. Och då fick jag det jag behövde. Och då sa jag så här att, ja sa jag det här kan va intressant, jag undrar om vi inte ska klippa till och göra externvaruhus här ute också, vi gör ett stort projekt av alltihopa. Och gör ett småindustriområde av det, där var ju rätt mycket mark. Det tyckte dom var bra, så ringde jag först tillbaks till Domus och sa nu har jag fått det skohornet jag behöver, ja. Så då sattes den processen igång. (Före detta kommunpolitiker i Halmstad)

En förändring av handeln genom flyttningar ut från centrum kom till stånd genom påverkan inifrån, av varuhus som ville etablera sig, men även utifrån i form av ett koncept som gjorde att andra i samhället ansåg att denna förändring kunde få komma till stånd. Här möts därmed både tradition och innovation i de reflexiva processerna inom lokalsamhället med drivkrafter utifrån, i ett samspel som leder till förändring av handeln och dess lokalisering.

Företag lämnar stadens centrum

Kännetecknande för industriföretag i Halmstad under denna period var att de flyttade från stadens centrum och till dess utkanter. Även här var det inre processer kring plantänkandet som leder till denna förändring. Att flytta ut industri från stadens centrum blev ett sätt att få ett annat ansikte.

Ett exempel på en industri som flyttat ut från centrum är Nordiska Maskinfilt Aktiebolag, som flyttade till ett ytterområde. Hela företaget flyttades under slutet av 1980-talet och början av 1990-talet. Det fanns flera anledningar till att företaget flyttade. En anledning var att företaget behövde mer utrymme för att kunna expandera. En annan anledning var att kommunen hade behov av mark som de kunde bygga bostäder på (Lorentzon, 2005).

Tidigare hade Nordiska Maskinfilt Aktiebolag sagt nej till att låta kommunen bygga bostäder, vilket både tidigare vd på Nordiska Maskinfilt Aktiebolag samt en före detta kommunpolitiker lyfter fram i sina intervjuer. Påtryckningar inifrån, från Nordiska Maskinfilt Aktiebolag, samt från en byggherre som ville bygga bostäder, var det som sedan startade processen att flytta företaget från centrum.

Under slutet av år 1987 satte dåvarande kommunstyrelsens ordförande, en byggherre och vd:n för Nordiska Maskinfilt Aktiebolag igång en diskussion. På initiativ av företagen diskuterades en flyttning av Nordiska Maskinfilt Aktiebolag.

Ja och så kom hela den här idén. Vi tänkte vi skulle flytta hela Nordiska Filt ut ifrån Halmstad och sen så skulle vi bygga bostäder här och kommunen går in och köper marken utav Nordiska Filt /.../ Min första reaktion så sa jag fullständigt orealistiskt. (Före detta kommunpolitiker i Halmstad)

Den dåvarande kommunstyrelsens ordförande menade att detta skulle bli en kostsam politisk process, vilket var anledningen till den negativa inställningen som han hade från början. Han tänkte sedermera om och insåg fördelarna med förslaget.

Jag tänkte det blir, det blir en jäkla process och, det var min första reaktion. Och sen, men över julhelgerna så började jag fundera lite grann på det där förslaget, det är kanske inte är så dumt i alla fall. (Före detta kommunpolitiker i Halmstad)

Kommunstyrelsens ordförande tänkte om, vilket gjorde att planerna som Nordiska Maskinfilt Aktiebolags vd samt byggherren hade började realiseras.

Så att och sen gick det fort. Sen träffade jag [dåvarande vd för Nordiska Maskinfilt Aktiebolag] igen och den lokale byggmästaren och sa det att, jag har tänkt på det här under helgerna, det är nog inte så dumt, vi gör ett försök ska vi se var vi hamnar. /.../ i början av februari, 88 då så åkte vi till USA, till Albany, det var där huvudkontoret fanns, och började förhandla om ett letter of intent. /.../ Och det var ytterst få människor i kommunen som visste att jag åkte dit för att förhandla om det. Den ende som visste något det var oppositionsledaren och kommunjuristen. Därför sånt här gäller att hålla tätt, det får ju inte komma ut någonting va. (Före detta kommunpolitiker i Halmstad)

När förhandlingarna väl var klara gick det fort, kommunstyrelsen tog ett enhälligt beslut, personalen på Nordiska Maskinfilt Aktiebolag informerades och en presskonferens hölls.

Och också åkte jag hem och så hade vi kommunstyrelsen då och jag sa, ni har inte vetat någonting, men jag sa att det har varit väldigt viktigt att hålla för vi har dom anställda att tänka på, på Nordiska Filt. /.../ och det var en enig kommunstyrelse som ställde sig bakom det här letter of intent /.../ Och då ringde jag till [dåvarande vd för Nordiska Maskinfilt Aktiebolag i Halmstad] och sa att det är okej, du kan informera personalen och så körde vi en presskonferens klockan tre. Ingenting hade läckt ut va, det blev ju en väldig, det blev en väldig bomb som presenterades då för media. (Före detta kommunpolitiker i Halmstad)

En viktig del i de avtal som skrevs var all den forskning som företaget bedrev i Europa skulle förläggas till Halmstad.

Och på slutet när vi var färdiga att skriva på så sa jag, ja sa jag det är en väldig uppoffring för kommunen det här. Ja sa jag skulle uppskatta om ni kunde skriva fast en mening att ni centraliserar all forskning i Europa till Halmstad på det här området. Ja, sa dom, det är ingen konst, så då åkte det på också och då hade jag ju en kanongrej va. Få hit hela forskningen. (Före detta kommunpolitiker i Halmstad)

Anledningen till att detta sågs som viktigt var att det var ett sätt att säkerställa att fabriken i Halmstad inte skulle läggas ner.

Det har jag ju lärt mig, har man, har man flyttat kvalificerad forskning till en ort så, så är det betydligt svårare att lägga ner en sån verksamhet. Forskningen har en oerhörd betydelse för produktutveckling och annat. Och har du den på orten ska det mycket till innan, innan man flyttar eller lägger ner en sån industri. (Före detta kommunpolitiker i Halmstad)

Både kommunen och företaget såg att det hade varit svårt för Nordiska Maskinfilt Aktiebolag att ligga kvar inne i centrum och att det ur ett längre perspektiv var viktigt att företaget flyttade från de centrala delarna och ut i ytterområdena för att företaget skulle finnas kvar i Halmstad.

Och jag vet ju idag, jag fick ju reda på genom [dåvarande vd på Nordiska Maskinfilt Aktiebolag] att hade vi inte gjort det då så hade inte Nordiska Filt funnits kvar i Halmstad idag. (Före detta kommunpolitiker i Halmstad)

Idén om flyttningen av företaget kom inifrån lokalsamhället och från representanter för företag som fick kommunrepresentanter med sig. Aktörerna från kommunen ville vara framsynt i förändringar av Halmstad och erbjuda mark, få in forskning och utveckling, det vill säga säkra framtidens utveckling och binda företaget till Halmstad. Denna utveckling, där gamla företag flyttas bort från centrala delar av städer, kan ses på flera håll. De gamla byggnaderna försvinner till förmån för något nytt, som många gånger bygger på influenser utifrån. Att bygga bostäder där gamla fabriksbyggnader tidigare låg finns i många andra städer, nationellt och internationellt, vilket även gjordes i Halmstad.

En annan händelse kring Albany Nordiskafilt AB⁶⁷ har att göra med ägarförhållanden. År 2001 förändrades organisationen inom koncernen och företaget kom att bli Albany International AB, i vilken även Wallbergs Fabriks AB införlivades (Lorentzon, 2005). Två gamla Halmstadföretag, Nordiska Maskinfilt Aktiebolag samt Wallbergs Fabriks AB hade därmed gått upp i Albany International AB.

Förändring av gammal industrimiljö

Wallbergs Fabriks AB införlivades, som nämndes tidigare, i Albany International AB genom försäljning. Wallbergs Fabriks AB som var ett familjeföretag såldes till Albany International AB av anledningen att man ansåg att man, på grund av förändringar av branschen, var för liten på marknaden.

Vi var så himla små. Så att vi såg liksom att det här kommer inte att fungera på sikt därför att, från början fanns det hundratals företag, pappersföretag med ungefär lika många ägare, nu på lite mer modern tid så finns det några stycken ägare som äger ett fåtal. /.../ Så därför sålde vi hela den rörelsedrivna biten till Albanykoncernen. (Före detta vd för Wallbergs Fabriks AB, nuvarande vd för Slottsmöllans Fastighets AB)

Wallbergs Fabriks AB sålde däremot inte de omfattande fastigheterna som företaget hade drivit sin verksamhet i. Anledningen till detta var främst att fastigheter sågs som ett bra sätt att placera i. Det fanns även tankar kring att använda de gamla byggnaderna till något nytt. Ett nytt företag startades, Slottsmöllans Fastighets AB, vars verksamhet är att hyra ut affärsfastigheter. Detta gjordes mot bakgrund av att de menade att samhället förändrades, vilket krävde att företaget blev något nytt.

Och sen då 1990 så driver vi då Slottsmöllans Fastighets AB, som då tog över fastigheterna, kraftverk hus och, allting som inte hade med maskinfilt att göra, det tog vi över då. /.../ Vi har ju haft i delar av lokalerna som så att säga var överblivna redan på den gamla produktionstiden därför att dom har liksom, passade inte i den nya produktionen. /.../ Så därför så fanns det liksom lokaler sen gammalt som var liksom över ändå. Och dom hade vi så att säga då hyrt ut till extern uthyrning, även om det inte var liksom någon affärsidé i någon mening så hade vi liksom, vi hade några hyresgäster internt på området. Och så kom det en till och så kom det någon till och så, ja på den vägen var det ungefär. Så det ena gav det andra lite grann. (Före detta vd för Wallbergs Fabriks AB, nuvarande vd för Slottsmöllans Fastighets AB)

I början gick det trögt med att hyra ut lokalerna, vilket kan hänga samman med det ekonomiska läge som rådde i Sverige i början av 1990-talet. Därefter gick företaget allt bättre.

Det hände ju ingenting, 90 till 95 hände ju ingenting, tvärdött. /.../ Andra hälften av 90-talet då började det hända lite saker. Men alltså på, på tio år så har vi ju gått från 15 till 115 företag. (Före detta vd för Wallbergs Fabriks AB, nuvarande vd för Slottsmöllans Fastighets AB)

De företag som främst hyr lokaler är tjänsteföretag, det finns idag enbart ett tillverkande företag på Slottsmöllan.

67 År 1993 hade Nordiska Maskinfilt Aktiebolag bytt namn till Albany Nordiskafilt AB (Lorentzon, 2005).

alltså sen får man ju säga att mycket av hemligheten vad ligger i, hur har detta kunnat bli, om, jo, för tre dagar sen då flyttade det näst sista producerande bolaget härifrån. Så att av dom 115 så är 1, ett enda företag som är producerande. Och det är ju, den här samhällsomvandlingen ifrån det gamla industrisamhället till tjänstesamhället. Hade inte det blivit så hade vi liksom kunnat sparka oss trötta här. För jag menar tittar man på dom företag som är här idag så är, det är skola, det är utbildning, utbildning igen, det är konsultföretag, det är sport, det är kultur och fritid, dom bitarna är det va. (Före detta vd för Wallbergs Fabriks AB, nuvarande vd för Slottsmöllans Fastighets AB)

Hur ser då Slottsmöllans Fastighets AB:s nuvarande vd och Wallbergs Fabriks AB:s före detta vd på den förändring som familjeföretaget genomgått?

Det är några, det kan man ju också säga med dom gamla Wallbergarna att dom har ju ändrat och mixtrat och gjort en hel del förändringar under åren. Ja, det får man väl säga jag menar om det när någonting jag har ärvt så är det väl förändringsbenägenhet, att liksom se att var sak har sin tid. För jag menar det har man ju gjort, man har prövat olika verksamheter, under hela tiden, man var underleverantörer, man gjorde konfektioner, gjorde kläder och alltihopa och man höll på med tekniska textilier, prövade på att driva hattfabrik /.../ Det tror jag väl kanske möjligen om man ser tillbaka att man har en viss öppenhet för förändringar och säger att, ja men var sak har, har sin tid, man måste, att det är liksom inget tragiskt med att saker och ting förändrar sig utan det är en naturligt del av livet och levernet. /.../ Om dom gamla släktingarna sitter upp på sin molntapp och tittar ner och ruskar på huvudet och undrar, ja, ja det blev kanske inte som vi hade trott det skulle kunna bli, men ja det blir, det är ju i alla fall roligt att se att ett modernt samhälle sätter värde på och uppskattar det som har gjort i historiska tider. Så att, jag menar det här är ju så långt ifrån rivningsshotet som något kan bli. (Före detta vd för Wallbergs Fabriks AB, nuvarande vd för Slottsmöllans Fastighets AB)

Här kan urskiljas att innovation fick stort utrymme i reflexiviteten, vilket visar hur företaget såg på samhällsförändringar. Utifrån detta förändrade de sin verksamhet och försökte skapa något nytt som fungerar utifrån nya förutsättningar.

Sammanfattning

Samspelet mellan inre och yttre faktorer, som påverkar hur Halmstad förändras, framgår av analysen. Individer och institutioner i lokalsamhället förhöll sig reflexivt till faktorer utifrån, samtidigt som de satte igång processer inifrån. Reflexivitet som är ett samspel mellan tradition och innovation, där vissa händelser var starkt influerade av innovationer och andra hade stora inslag av traditioner. Under perioderna samspelade dessa på olika sätt och fick olika innerbörd för förändringar i lokalsamhället. Utrymmet för tradition och innovation i olika delar av lokalsamhället och under olika händelser skapar en dynamik som innebär en förändring av lokalsamhället som både bygger på det redan existerande och har nya innovativa inslag.

Pilkington Floatglas AB:s etablering, under den första perioden, är ett exempel på hur faktorer utifrån tas emot i samhället genom individers och institutioners reflex-

ivt innovativa handlingar. Samtidigt fanns i bakgrunden ett traditionellt perspektiv, som fick utrymme i reflexiviteten, i den meningen att syftet med det nya i en bemärkelse var att bevara det redan existerande, det vill säga tillverkningsindustrin. I förlängningen fick etableringen stor inverkan på Halmstad genom av en förändring av arbetsmarknaden inom de varuproducerande näringarna, som i förlängningen blir av betydelse för demografiska processer. Etableringen dämpade under denna period förändringen mellan sysselsättning i varuproducerande och tjänsteproducerande näringar.

Samtidigt pågick även andra händelser där till exempel drivkrafter utifrån, genom byggandet av miljonprogrammet, gjorde att företag inom de varuproducerande näringarna hade en positiv utveckling under den första perioden. Under den andra perioden, när miljonprogrammet var färdigbyggt, påverkades ett flertal företag negativt. Företagen behövde inte förändra sin verksamhet då deras befintliga produkter var efterfrågade. Under andra perioden, när efterfrågan minskade fick de däremot problem med en minskad efterfrågan.

Drivkrafter inifrån samhället, genom olika aktörers agerande, för med sig en möjlighet för staden att förändra sitt ansikte. Under perioden var det enskilda aktörer som agerade reflexivt i förhållande till inre och yttre faktorer. Det fanns ett samspel mellan innovation och tradition i aktörernas drivkrafter.

Högskolan

Två utgångspunkter har identifierats som centrala för analyser av förändringsprocesser i lokalsamhällen. Människors rörelser i form av migration och pendling, vilket benämns processer samt samhället och dess institutioner, det vill säga struktur. För analyser av förändringsprocesser är aktörer viktiga. I detta kapitel analyseras en specifik förändringsprocess, etableringen av högre utbildning i Halmstad.

Högre utbildning i Halmstad

Det var under 1970-talet som diskussioner började föras kring högskoleutbildning i Halmstad. På nationell nivå diskuterades utbildningssystemet och på lokal och regional nivå arbetades det för att få högre utbildning lokaliserad till Halland och Halmstad. Högskolans etablering och utveckling analyseras med utgångspunkt i Giddens (1996, 1997) begrepp reflexivitet och den utveckling av de begrepp som gjorts i kapitel 3 där aspekter av reflexivitet omfattar innovation och tradition. Här ses även till inre och yttre drivkrafter, samt hur de samspelar och påverkar förändring.

Kapitlet struktureras på samma sätt som tidigare kapitel i tre perioder, vilka identifierades i den demografiska analysen:

- Period 1 (1968-1977) då initiativ togs till att få högre utbildning till Halmstad
- Period 2 (1978-1987) etablerades Högskolan i Halmstad
- Period 3 (1988-2006) där Högskolan i det moderna Halmstad lyfts fram

Högskolan kommer till Halmstad

När det gäller högre utbildning inträffade ett flertal avgörande händelser under den första perioden, det vill säga år 1968 till 1977. 1968 tillsattes av Utbildningsdepartementet en utbildningsutredning, den så kallade U68, vars syfte var att utreda hur den efter-

gymnasiala utbildningen skulle utformas i framtiden. Utredningen hade flera syften, men med i huvudsak tre uppdrag; dimensionering, organisation och lokalisering av den eftergymnasiala utbildningen på längre sikt (SOU 1973:2). Dessutom hade en del av utredningen att göra med att yrkesutbildningar skulle ges högskolestatus (Flodin & Sandlund, 2008). Även en annan utredning fick betydelse för Högskolans etablering i Halmstad, Barnstugeutredningen. Barnstugeutredningen drevs parallellt med 1968 års utbildningsutredning och dess betänkande kom år 1972 (se SOU 1972:26, SOU 1972:27). Detta är händelser på nationell nivå och därmed händelser utanför lokalsamhället som påverkar i Halmstad. Intressant blir då att fokusera hur detta hanterades i lokalsamhället, det vill säga hur agerade man i Halmstad och vilka som agerade. Med andra ord hur dessa händelser utanför lokalsamhället togs emot inifrån, den reflexivitet som framträder hos individer och institutioner, samt hur detta i sin tur påverkar och leder till förändringar i Halmstad.

De första lokala initiativen

År 1967 skedde en decentralisering av högre utbildning då fyra nya orter, Karlstad Linköping, Växjö och Örebro fick högre utbildning (Flodin & Sandlund, 2008). Att utbildningssystemet byggts ut och fyra nya orter fått högre utbildning väckte ingen större uppmärksamhet i Halmstad. Decentraliseringen av högskoleutbildningen uppmärksammades inte speciellt stort eller av många inom staden, menar den före detta planeraren i Halmstad. Däremot såg han möjligheter och i samband med decentraliseringen utläste han att den skulle fortsätta och han uppmärksammade att det kunde vara en möjlighet för Halmstad.

Och sedan aviserade man sådär lite granna mellan raderna att det skulle nog bli en ytterligare omgång. Och jag som var då planerare här och hade sett även planeringen på andra håll jag tyckte det var lite dumt att inte Halmstad kom med på ett hörn. (Före detta planerare i Halmstad kommun)

Varför hade då Halmstad inte varit med i den tidigare omgången av decentralisering av utbildning? Den före detta planeraren i Halmstad resonerar kring detta i termer av den brist på utbildningstradition som fanns i Halmstad och i stora delar av Halland. Dessutom menar han att det finns en mentalitet i Halmstad som kan beskrivas som trög och där förändringar och nyheter inte etableras så snabbt.

Halmstad är i grunden en mycket, mycket framgångsrik kommun som har en lämplig avgränsning och därmed så har man en god skattekraft i förhållande till dom krav som ställs. Här finns också såpass mycket intresse av Halmstad att, utifrån, att det har varit en positiv utveckling praktiskt taget under alla dessa år. Och det gör det att man helt enkelt kämpar inte så där väldigt utpräglat utan det får gärna vänta. (Före detta planerare i Halmstad kommun)

Processerna kring utbyggnaden av högre utbildning startade på nationell nivå, det vill säga en förändring som startade utifrån. Från början fångades denna yttre drivkraft inte upp i Halmstad, vilket kan ses som att det tidigare inte setts beröra Halmstad i någon större utsträckning. Därmed ledde det inte till några reaktioner i lokalsam-

hället. Ur detta perspektiv kan man förstå det som att det fanns en brist på samspel mellan inre och yttre faktorer. Även om faktorer utanför lokalsamhället kan möjliggöra förändring så måste de tas emot av aktörer i samhället så att förändring kan komma till stånd. Med utgångspunkt i Giddens (1996, 1997) reflexivitetsbegrepp som utvecklats i den analytiska modellen i denna studie kan detta tolkas som att reflexiviteten dominerades av traditioner där man i Halmstad inte såg högre utbildning som viktig och man såg inte hur den skulle bli en del av lokalsamhället. Det vill säga utifrån tolkningen av Giddens (1996, 1997) reflexivitetsbegrepp kan detta förstås som att det reflexivt innovativa begränsas av att högre utbildning inte tidigare varit en del av lokalsamhället. Det krävs att det innovativa får ett större utrymme för att leda till ett omskapande av lokalsamhället. På grund av detta blir utrymmet för det innovativa i reflexiviteten begränsad. Det traditionella får stort utrymme. Detta visar tydligt på samspel mellan inre och yttre drivkrafter samt på samspel mellan innovationer och traditioner.

Det fanns däremot enskilda aktörer i Halmstad, där det innovativa fick ett större utrymme i det reflexiva förhållningssättet till lokaliseringen av högre utbildning. Detta innebar att man från lokalsamhällets sida började förhålla sig till drivkrafterna utifrån. Den dåvarande planeraren i kommunen var en av dessa aktörer. Han började arbeta för att få högre utbildning till Halmstad. Han skrev bland annat i oktober 1970 till kommunledningen i Halmstad att de borde ta initiativ i den utbyggnad av utbildningssystemet som gjordes på nationell nivå. I detta sammanhang pekade han på, som han själv uttrycker det, att man från Halmstads sida ”borde göra ett initiativ för annars så går nästa tåg också”. Den dåvarande planeraren i kommunen arbetade även på ett annat spår som var relaterat till detta. Han hade tidigare haft tankar kring att få en högre utbildning till Halmstad, men då i form av en teknisk utbildning, som filial till Chalmers i Göteborg. Utgångspunkten i detta arbete var att han såg den tekniska utbildningen som mycket viktig.

Det var nämligen på det viset att från början trodde jag att det viktigaste här i världen det var den här tekniska utbildningen, det låg mig varmt om hjärtat. Och då satte jag igång kontakter med Chalmers och vi jobbade rätt så intensivt med detta /.../ det var tidigare, då växte detta [arbetet med filial och att få högre utbildning till Halmstad] ihop. (Före detta planerare i Halmstad kommun)

Arbetet med att få en högre teknisk utbildning till Halmstad genomförde dåvarande planeraren i kommunen tillsammans med en kommunpolitiker och riksdagsman som år 1970 motionerade i riksdagen om att få en högre teknisk utbildning till Halmstad. Här kan man skönja hur det innovativa i reflexiviteten får utrymme och hur en person påverkar Halmstad kommun kring etablering av ny utbildning.

En annan person, inom länsstyrelsen i Halland, hade liknande tankar ungefär samtidigt. Även här är det en person i organisationen, dåvarande länsråd, som uppmärksammade att det skulle kunna vara möjligt att få en högskola till Halmstad. I filmen *En högskola tar form Bilder från ett byggnadsår* (Andersson & Sterner, 2007) framställs hon, tillsammans med dåvarande planeraren i Halmstad kommun, som viktiga aktörer till en början. Dåvarande länsrådet säger i en intervju i filmen:

Våren 1971 så upptäcker jag att det finns något som heter 1968 års utbildningsutredning. /.../ Den utredningen hade till uppgift att se om man kunde decentralisera den högre utbildningen utanför de traditionella universitetsstäderna. Och jag förstod genast att nu var det bråttom. Vi hade alltså missat nästan tre år. Så jag nästan rusade in till landshövdingen, han hette Ingvar Lindell på den tiden, och sa att här måste Halland och Halmstad vara med. Vi konstaterade att vi måste genast söka samarbete med kommunledningen i Halmstad och jag fick hövdingens uppdrag att genast ta kontakt. Och den som då var den ledande, mäktige kommunalpolitikern i Halmstad, det var Sven Johansson. /.../ Och han sa att här måste vi sätta igång (Intervju med dåvarande länsråd, Andreasson & Sterner, 2007).

Det var därmed två personer som var viktiga för starten av arbetet med att få högre utbildning till Halmstad. De såg nya utbildningsmöjligheter med utgångspunkt i nationella processer.

Dessa två personer förhöll sig reflexivt till nya yttre faktorer och agerade inifrån lokalsamhället på ett sätt som bröt mot det traditionella, och innovation fick stort utrymme. Till skillnad från tidigare, då man inifrån lokalsamhället inte hade relaterat till de nationella processerna kring utbyggnaden av den högre utbildningen, börjar man se ett nytt förhållningssätt och syn på hur man från Halmstads sida agerade i förhållande till yttre drivkrafter. Några aktörer tog de yttre förändringarna till sig och blev därmed även en del av dessa förändringar. De båda aktörerna, kommunen och länsstyrelsen, började arbeta tillsammans. En grupp bildades, bestående av länsrådet, kommunens planerare samt den biträdande skoldirektören. Denna grupp arbetade därefter intensivt med att få högre utbildning till Halmstad.

Vilka perspektiv hade denna grupp och varför ville de få högre utbildning till Halmstad? Den före detta planeraren i Halmstad lyfter fram tre anledningar till varför han såg det som viktigt att få högre utbildning till Halmstad; studenterna kan studera på sin hemort, större tillgång till kvalificerad arbetskraft i Halmstad samt genom att teknikutbildningar påverkar utvecklingen av Halmstads näringsliv.

Ja, en högskola är ju viktig därför att på det viset kan man ju dels låta studenterna stanna kvar på hemorten längre, dels så kan man i bästa fall ha lite större tillgång till kvalificerad arbetskraft och om man kopplar det till ren teknik så kan man till och med få en utvidgning av näringslivet. (Före detta planerare i Halmstad kommun)

Före detta länsrådet resonerar något annorlunda, men har ändå liknande grundsyn. Hon ser Halmstad som en passande ort rent geografiskt för en gynnsam utveckling av en högskola där studenter från både norr och söder kan attraheras att studera i Halmstad. Dessutom pekar även hon på att högre utbildning är viktigt för att utveckla näringslivet och arbetsmarknaden.

Och det, man kan säga att Halmstad ligger, det låg ju då i skärningszonen kan man säga, om man ser till större regioner, i skärningspunkten mellan Göteborg och Skåne eller Malmö/Lund. Sådana som tog studenten i Halmstad gick hälften till Göteborg och hälften till Lund, det var helt delat och det är just sådana skärningspunkter man ska kunna etablera nya, nya verksamheter. Det är ingen, dragningskraften är från dom båda orterna, det är, vad ska jag säga, tar ut vartannat. /.../ Jag menar jag hade ju läst /.../ ekonomisk geografi och näringsgeografi, att en högre utbildning är ju en magnet för forskning, även industrin som ville ha utvecklingsarbete va, etablerar sig gärna till orter som har då högre utbildning. Naturligtvis på den tiden framförallt

teknisk utbildning och ekonomisk utbildning. Men, men och därför ville man ju, därmed öka sysselsättning och ökad välbefinnande kan man ju också säga i förlängningen. (Före detta länsråd vid länsstyrelsen i Halland)

Perspektiven som lyfts fram av intervjupersonerna visar att de tänkte sig att högre utbildning skulle leda till förändring i industrisamhället Halmstad. Dessa två personer såg en högskola som en möjlighet att skapa något nytt och bädda för förändringar i framtiden. Tidigare hade man inte från Halmstads sida förhållit sig till dessa yttre förändringar, men genom personers innovativa synsätt och handlande blev det början till ett nytt förhållningssätt. I förhållande till denna fråga har man gått från att det traditionella, som har varit mycket dominerande, till att reflexivt innovativa förhållningssätt har fått stort utrymme hos enskilda individer, vilket har spridit sig till att även omfatta fler individer och organisationer i lokalsamhället.

Barnstugeutredningen

Parallellt med U68 pågick, som tidigare nämnts, Barnstugeutredningen. En viktig aktör i denna var dåvarande planeraren i Halmstad som, genom förmedling av dåvarande länsråd, blev sakkunnig i utredningen. Nya förskollärarytbildningar skulle bedrivas på prov och Halmstad fick en sådan. I Barnstugeutredningen sågs Halmstad som en lämplig plats att förlägga den nya utbildningen till förskollärare på eftersom det tidigare inte funnits någon sådan utbildning där som kunde påverka den nya typen av utbildning. Förskollärarytbildning drevs på försök i Halmstad från år 1973.

Och sen var det en förutsättning som betydde väldigt mycket och det var det att genom [dåvarande länsråd] förmedling och försorg så hade jag [dåvarande planeraren] blivit sakkunnig i 68 års Barnstugeutredning. Och där fick jag chansen att testa nya barnstugor i Halmstad, nya idéer. Och då var steget mycket kort till att man skulle ha en utbildning. (Före detta planerare i Halmstad kommun)

Att Halmstad fick möjlighet att utbilda barnskötare pekar flera av dem som intervjuats på som en viktig anledning till att Halmstad fick en högskola. Barnstugeutredningen ledde till att Halmstad fick förskollärarytbildning, vilket i sin tur blev ett viktigt argument för att få högre utbildning till Halmstad. Förskollärarytbildningen blev början för utvecklingen av högre utbildning i Halmstad. En drivkraft utifrån som karaktäriseras av att det innovativa dominerar i reflexiviteten, i den mening att det var en ny syn på förskolan och en förändring av denna, blev central för Halmstad. Detta genom att en aktör från Halmstad var en del i de nationella processerna, men även att denne såg en koppling till det lokala. På detta sätt fördes en utbildning in i Halmstad och med den, innovationer, både genom nya sättet att se på förskolan och dess pedagogik och utbildningen i sig. Det senare fick även stor betydelse för det fortsatta arbetet med att få högre utbildning till Halmstad.

N-kommittén för eftergymnasial utbildning bildades hösten 1970 och arbetade med att förbereda för högre utbildning i Halmstad (Flodin & Sandlund, 2008, Högskolan i Halmstad, 25 år kantade av framgång). Kommittén bestod av representanter från de halländska kommunerna. Dessutom arbetade kommittén i nära samarbete med länsstyrelse och landsting. N-kommittén kom med två utredningar kring förutsättningar för högre utbildning i Halland samt vilken inriktning denna skulle ha:

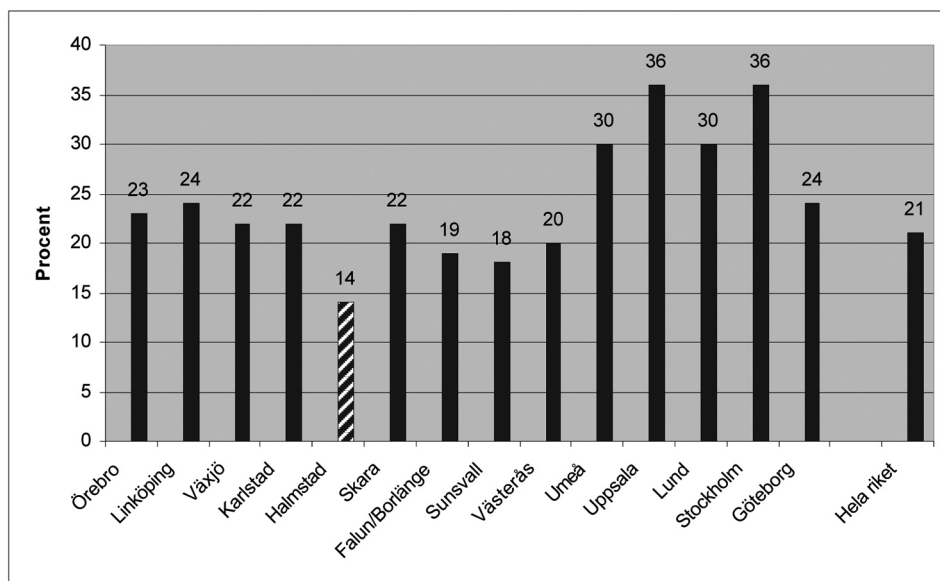
- Högre utbildning i Halmstad (1971)
- Profil för högre utbildning i Halmstad (1972)

I rapporten *Högre utbildning i Halmstad* (N-kommittén för eftergymnasial utbildning, 1971) lyfter kommittén främst fram fyra förutsättningar till varför eftergymnasial utbildning skulle förläggas till Halmstad:⁶⁸ avlastningseffekten, jämlikhetseffekten, regional utveckling samt lokaler och markresurser.

När det gäller den första, *avlastningseffekten*, lyfte N-kommittén fram tre aspekter. För det första menade man att den högre utbildningen i Halmstad skulle kunna avlasta för universiteten och högskolorna i Lund och Göteborg. Växjöfilialen menade de i stort hade sitt influensområde österut och Halmstad skulle därmed inte konkurrera med denna. De pekade på att Halmstad låg tillräckligt nära för att finnas inom ett direkt influensområde för existerande högskolor och universitet, vilket de såg som en gynnsam faktor. För det tredje lyfte man fram argumentet att befolkningsunderlaget för rekrytering var tillräckligt stort och räknade med ett befolkningsunderlag på minst 200 000.

Jämlikhetseffekten var det andra argumentet för att etablera högre utbildning i Halmstad. Man pekar på att det var få ungdomar från Halmstad som påbörjade högre utbildning i jämförelse med ungdomar från andra städer, vilket de visade med hjälp av statistik framtagen inför U68. Figur 8.1 visar att Halmstad hade en låg studerandefrekvens jämfört med riket och andra städer. Det var i synnerhet pojkar som inte gick vidare till högre utbildning. Man menade att högre utbildning i Halmstad skulle kunna jämna ut skillnaderna mellan olika sociala gruppers inträde till högre utbildning genom att höja utbildningstraditionen.

68 I rapporten diskuterar man i termer av att få en universitetsfilial till Halmstad. Beslutet som sedan kom innebar en högskola.

Figur 8.1 Rekrytering till postgymnasial utbildning 1967/68, visat i procent.
Källa: N-kommittén för eftergymnasial utbildning (1971 figur 1.2)

Regional utveckling var den tredje aspekten som lyftes fram och N-kommittén pekade i sin utredning på att Halmstad hade ett rekryteringsbehov till industrin trots att sysselsättningen inom industrin minskade i landet som helhet. Man såg med oro på tendensen att beslutsfunktioner koncentrerades till storstadsregionerna och såg högre utbildning som en viktig del i detta. Man menade att det behövdes större spridning av teknikutbildningar och även andra utbildningar.

Den fjärde punkten som lyftes fram var *lokaler och markresurser*. Där man menade att det fanns goda förutsättningar till lokaler för högre utbildning i Halmstad.

Det fanns även andra argument för att få högre utbildning till Halmstad som lyftes fram. Bland annat anordnades sedan år 1967 en rad akademiska kurser i Halmstad såsom kurser i engelska, kinesiska, tyska, svenska, arabiska, ryska, ekonomi, juridik, socialpolitik, samhällsplanering, psykologi, pedagogik, litteraturhistoria, konstvetenskap, religionshistoria och lantbruk. Dessa anordnades genom studieförbunden och det fanns ett stort intresse för dem (N-kommittén för eftergymnasial utbildning, 1971). Under denna period drev man ett utpräglat utbildningsperspektiv. Forskning var inte alls i centrum.

Det var ju lite för avancerat på det stadium när det liksom inte ens fanns någon form av eftergymnasial grundutbildning. I förlängningen hoppas man ju naturligtvis på forskning, men det var ingenting som vi skrev om, utan det var eftergymnasial utbildning. (Före detta länsråd vid länsstyrelsen i Halland)

Från lokalt håll, genom politiker och den arbetsgrupp bestående av dåvarande länsråd, planerare samt biträdande skoldirektör, arbetade man med lobbyarbete mot U68 sekretariatet. I detta sammanhang nämner dåvarande planeringsansvarig att

det inte enbart var Halmstad som arbetade för högre utbildning utan många andra kommuner, som sedan även fick högre utbildning, såsom Kalmar, Kristianstad och Falun/Borlänge. Specifikt med Halmstad var att det var den enda ort som inte tidigare hade någon form av högre utbildning.

Och vi jobbade emot Högskoleverket, eller som det då hette Universitetskanslerämbetet. /.../ sen så för vi som skottspolar och ägnade oss åt den lobbyverksamhet som är tydligen ganska viktigt. /.../ Det visade sig ju mycket snart att av alla dom orter som sökte så var Halmstad den enda orten som inte hade någon som helst högre utbildning. (Före detta planerare i Halmstad kommun)

Det växande utrymmet för det innovativa i reflexiviteten i Halmstad kan kopplas till de två personer som började driva frågan om högre utbildning. I Halmstad kan man följa den process där fler aktörer blev intresserade. Kommunerna i länet började arbeta aktivt för att få högre utbildning till Halmstad. Samhällets organisationer och institutioner gjorde de individuella aktörernas synsätt till sina egna. Den reflexivitet som karaktäriseras av innovativitet, vilken några aktörer i lokalsamhället hade och som blev början till arbetet med att få högre utbildning till Halmstad, utvecklades till att även omfatta institutioner i samhället. Detta kan analyseras utifrån Giddens (1996) begrepp institutionell reflexivitet. Det vill säga att de moderna institutionerna försvagar de traditionella vanorna och institutionerna måste förhålla sig till ny kunskap och nya förutsättningar. Institutionerna i lokalsamhället kan därmed beskrivas som en reflexiv innovativ drivkraft till förändring, vilken möter de nya yttre drivkrafterna.

Det finns ett uttalat förändringsperspektiv i de argument som lyftes fram. Det var en stor förändring i synsätt, då det från flera håll pekades på den brist på utbildningstradition som fanns i Halmstad och dess omgivning. Att arbeta för högre utbildning innebär att det behövdes en reflexivitet där det innovativa dominerade, vilket blev början på något nytt i Halmstad. Ett utrymme skapades för att förändra Halmstad och flera människors syn på högre utbildning i Halmstad. Den begränsning som fanns för det innovativa i reflexiviteten hade därmed minskat och möjliggjorde en institutionell reflexivitet där det innovativa fick större utrymme. Man hade bland annat sett att det i Halmstad fanns ett intresse för utbildning, genom de kurser som varit populära, vilket visade på en efterfrågan på utbildning. Man menade att om utbildningsnivån inte höjdes skulle man på sikt riskera att inte ha några beslutsfunktioner av strategisk karaktär inom företagen kvar, utan endast produktion. Detta kan tolkas som att den förståelse som skapades, av nya förutsättningar i samhället, gjorde att man ansåg att Halmstad behövde förändras. Det traditionella fick mindre utrymme, då det krävdes nya perspektiv och en institutionell reflexivitet som dominerades av innovativitet.

Profileringsarbetet

I första skedet arbetade N-kommittén med att ta fram argument för att få högre utbildning till Halmstad. I nästa skede krävdes att man arbetade med vilken typ av

utbildning man ville ge. Från nationellt håll ställdes frågan vad man i Halmstad ville utbilda studenterna till, vilket både före detta länsrådet och före detta planeraren i kommunen talar om i intervjuerna. Det räckte inte att argumentera för utbildning utan det krävdes en precisering av vilken utbildning.

men vad vill ni nu ha för utbildning, vad vill ni utbilda folk till? /.../ Och det där var en fråga som klingade ut och då förstod vi att det duger inte att komma och vilja ha en högskola om man inte vet vad man vill utbilda. (Före detta planerare i Halmstad kommun)

I arbetsgruppen arbetade man med profileringsarbete av högre utbildning i Halmstad och presenterade detta i en rapport (N-kommittén för eftergymnasial utbildning, 1972). Tre perspektiv var centrala i detta arbete. För det första att utbildningarna skulle vara inom bristyrken och därmed i stor utsträckning kunna leda till arbete efter studiernas slut. För det andra att det var utbildningar som kunde komma igång relativt snabbt. Slutligen att det var unika utbildningar som inte fanns på andra ställen i landet. Man ville på detta sätt minimera konkurrens. Av denna anledning valdes utbildningar inom till exempel turism bort. Turism sågs annars som en möjlig utbildning för Halmstad som turistregion.

Och sen sa vi oss också att, ja den skulle va bristyrke, den skulle möta ett behov på arbetsmarknaden alltså, det skulle va lätt att komma igång med och den skulle va någorlunda speciell, unik, så att andra kunde känna sig lite, jag menar det skulle inte vara konkurrens. (Före detta planerare i Halmstad kommun)

I arbetet med att ta fram profiler för utbildningen i Halmstad diskuterades flera olika möjligheter.⁶⁹ Det som kännetecknade arbetet med Högskolans profiler menar dåvarande länsråd var nytänkande, man ville komma bort från de traditionella högskoleutbildningarna.

Det var nya, nytänkande kan man säga som vi gjorde därför att vi ville inte vara, så att säga, en traditionellt. Sen är det ju en annan sak att det kan vara svårt att marknadsföra när det är så nytt va. (Före detta länsråd vid länsstyrelsen i Halland)

Den statliga utbildningsutredningen lyfte i sin rapport (SOU 1973:2) fram samma utbildningsinriktning som N-kommittén presenterade i sin rapport. Det var tre profiler som kom att bli centrala i Halmstad. Utbildningsutbudet var till en början inriktat på utbildningar inom idrott och fritid, en yrkesteknisk utbildning samt utbildning inom barnomsorg (Hägge, 1987).

De teknikutbildningar som man diskuterat med Chalmers arbetade man vidare med, men inte tillsammans med Chalmers, vilket berodde på att man inte längre avsåg att bli filial. I regionindelningen hamnade Halmstad dessutom i södra högsko-

69 I N-kommitténs utredning (1972) lyfts åtta förslag på utbildningsområden fram: teknisk utbildning, idrott och fritid, barn- och ungdomsvård, kombinationsutbildningar inom utbildning, turism och PR-verksamhet, miljövard, konstnärlig utbildning, yrkesteknisk utbildning samt samhällsplanerarutbildning av tvärvetenskaplig karaktär. Samtliga dessa kom inte att utvecklas och enbart de som kom att bli en del av Högskolan i Halmstads utbildningsutbud kommer här att vidare lyftas fram.

leregionen och fick därmed kopplingar till Lund.⁷⁰ I detta sammanhang formulerade dåvarande planeraren i Halmstad begreppet ”mellaningenjör”. Anledningen till att man satsade på denna utbildning var att det fanns en efterfrågan på den typen av kompetens i det halländska näringslivet. Man ansåg att det var ett stort steg för företagen att anställa en civilingenjör samtidigt som de behövde en annan typ av kompetens än vad gymnasieingenjörerna hade.

Flertalet företag här i Halmstad och Halland är /.../ små och medelstora, för dom på den tiden var det, om dom ville ha en, en, förbättra sin tekniska kompetens så var det väldigt långt steg till att, att anställa en civilingenjör. Och då var det ju då en gymnasieingenjör från tekniska gymnasiet som det hette på den tiden eller teknisk linje. Men man saknade lite grann kompetens däremellan. Och den här mellaningenjören är [före detta planerare i Halmstad kommun] pappa till. (Före detta länsråd vid länsstyrelsen i Halland)

Den andra profilen riktades mot barn och ungdom eftersom man här hade något att bygga på, det vill säga förskollärarytbildningen som inrättats på prov, i samband med barnstugeutredningen (se vidare i avsnittet *Barnstugeutredningen*).

Jag menar detta med barn och unga som det var ju en följd av våra kontakter med barnstugeutredningen. Vi fick liksom en flygande start där. (Före detta planerare i Halmstad kommun)

Sammanlagt satsade man på tre profiler, teknikutbildning och förskollärarytbildning som redan nämnts, och en tredje profil inom idrott. I skapandet av denna profil tog man utgångspunkt i Halland som ett län som är känt för idrott och man ville därför ha en utbildning inom idrott och fritid. I det arbetet (och även överhuvudtaget med att få en högskola till Halmstad) spelade den dåvarande kommunstyrelsens ordförande stor roll då han var mycket intresserad av idrott och fritid och hade personliga kontakter inom fotbollsförbundet.

Och även idrottspedagogiken föddes. Det fanns olika kontakter, personliga kontakter. Kommunrådet då hade mycket goda kontakter med, med fotbollsförbundets ordförande på den tiden. (Före detta länsråd vid länsstyrelsen i Halland)

Ord som nytänkande och unikt förekommer ofta i dokument och intervjuer kring arbetet med att få högre utbildning till Halmstad samt att profilera utbildningarna. Fokus på det icke traditionella och det unika är ett uttryck för det reflexivt innovativa ur ett utbildnings- och högskoleperspektiv. Det vill säga, man vill skapa något nytt, nya typer av utbildningar. Även ur ett lokalsamhällesperspektiv har tidigare lyfts fram att det är det innovativt reflexiva som varit grunden för arbetet. Ett fåtal personer lyfte frågan och man började även arbeta med frågan på bredare front, vilket

⁷⁰ Förslaget om indelning i högskoleregioner kom i U68:as utredning (SOU 1973:2). Förslaget innebar att Sverige delades in i sex utbildningsregioner, Norra utbildningsregionen, Mellersta utbildningsregionen, Stockholms utbildningsregion, Östra utbildningsregionen, Västra utbildningsregionen samt Södra utbildningsregionen. Målet var att det skulle finnas ett i stort sett fullständigt utbildningsutbud av högre utbildning i samtliga utbildningsregioner. Indelningen gjordes utifrån de fem orterna med universitet samt Linköping. Halmstad skulle tillsammans med Kalmar, Kristianstad, Växjö och Lund/Malmö ingå i den Södra utbildningsregionen.

kan ses som ett uttryck för en början till institutionell reflexivitet kännetecknad av innovativitet.

Frågan är då vilken analys som kan göras i relation till lokalsamhället av det sätt man resonerade kring att skapa nya och unika utbildningar? Det är just detta, det nya och unika, som på ett sätt möjliggör att det nya kan föras samman med det existerande. Förändringar som sker i ett lokalsamhälle hänger samman med dess historia. Att man i arbetet med att profilera vilken typ av utbildning man ville skapa tog perspektiv, som betecknades som otraditionella i förhållande till det högre utbildningssystemet, möjliggjorde detta genom att utbildningarna kan fogas in i lokalsamhället, ett sätt att kunna foga in det nya i det redan existerande. Samspelet mellan innovation och tradition blir här synligt. För att tydliggöra detta kan synsättet på vilka utbildningar man skulle starta fungera som exempel. Teknisk utbildning var en av Högskolans tre profiler, vilken formades som en utbildning som skulle passa in i det halländska näringslivet. Det vill säga en utbildning som inte var så främmande som en civilingenjör, men ändå en högskolekompetens. Förskollärarytbildningen var en utbildning som i traditionell mening inte varit en högskoleutbildning, vilket gjorde att den inte upplevdes som så främmande. När det slutligen gäller den tredje profilen satte man in den i sammanhanget Halland som idrottslän, det vill säga en utbildning som passade in på den syn man sedan tidigare hade på Halmstad. Den högre utbildningen i Halmstad fokuserades därmed kring det redan befintliga lokalsamhället för att passa in.

Halländsk enighet

U68 utredningen kom år 1973 och i rapporten från 1968-års utbildningsutredning (SOU 1973:2) föreslogs en utbyggnad av det svenska högskolesystemet, bland annat genom att förlägga en högskola till Halmstad. I utredningen förordades de linjer som N-kommittén i sin rapport *Profil för eftergymnasial utbildning i Halmstad* föreslog (N-kommittén för eftergymnasial utbildning, 1972). Efter utredningen kom, år 1974, ett yttrande från de halländska kommunerna samt landsting och länsstyrelse (Yttrande, 1974). Man var överens med utredningens förslag och pekade under intervjuerna på den enighet som fanns inom länet som mycket viktig.

Så att då kom då U68:as förslag och det var ju då väldigt viktigt och då lyckades vi få hela länet att ställa sig bakom förslaget om en högskola i Halmstad /.../ Och det var ett väldigt viktigt steg att Halland kunde, hela Halland kunde ställa sig bakom, det var inte bara lokalt Halmstad. Det är ju väldigt viktigt i alla utveckling /.../ som har större betydelse än enbart lokalt, att man ser till att regionen omkring åtminstone kan stödja det hela. (Före detta länsråd vid länsstyrelsen i Halland)

Inställningen till att få högre utbildning till Halmstad var i lokalsamhället i stort positiv. När före detta planeringsansvarig i Halmstad diskuterar detta är han tydlig med att det inte fanns något motstånd eller någon med motsatta åsikter. Däremot minns länsrådet att det fanns en diskussion i länet, vilken även fanns nationellt. Diskussionen handlade om principen att decentralisera högre utbildning. Det fanns argument för detta, men det fanns även de som argumenterade mot och menade

att man istället skulle satsa alla resurser på de redan etablerade universiteten. Främst såg man till forskningen och det fanns en rädsla för att kvaliteten på forskningen i Sverige skulle minska om man spred ut resurserna. Diskussionen hade en regionalpolitisk prägel, där politiker från storstäder var emot decentralisering medan man ute i landet var för och såg möjligheter till kunskapshöjning. I Halland fanns det en politisk enighet. Emellertid förde Näringslivskommittén i länet fram argument mot en decentralisering av den högre utbildningen och lämnade en reservation till yttrandet från Halland.

Näringslivsparterna överlämnar ett yttrande /.../ den rörde det här om att näringslivet och industrin tyckte inte, var tveksam till det här ur effektivitetssynpunkt. (Före detta länsråd vid länsstyrelsen i Halland)

Detta var det enda organiserade argumentet mot en högre utbildning i Halland. Samma argument fanns även på andra håll i landet och var inte specifikt för näringslivsparterna i Halland. Ett annat perspektiv när det gäller tveksamheter till en högre utbildning i Halmstad var allmänhetens syn. Före detta länsrådet menar att det förekom tveksamheter, även om de inte var utbredda. Framförallt personer med en högre utbildning från de gamla universiteten ifrågasatte vad en högre utbildning i Halmstad skulle innebära.

Det är klart att det fanns naturligtvis artiklar om det här och just det här med att kvalitén skulle bli sämre och det fanns säkert akademiker i stan som hade tagit då fina examina vid lärosäten, som tänkte att Halmstad kan väl inte vara något, det måste ju inte kunna bli någonting. Det fanns ju naturligtvis /.../ Det vet jag att jag träffade såna som kanske va fil. doktor från Lund va, högskola i Halmstad och det är klart det fanns ju ingenting här. Man var tveksam, det förekom ju. (Före detta länsråd vid länsstyrelsen i Halland)

Stor enighet, med få undantag, skulle därmed kunna sammanfatta synen på en etablering av en högskola i Halmstad. De individuella initiativ som togs ledde till att institutioner i samhället tog idéerna till sig. Den institutionella reflexiviteten som Giddens (1996) menar kännetecknar de moderna institutionerna, vilket försvagar de traditionella vanorna, tar sig här ett sådant uttryck. Kommuner och även andra aktörer i Halland har genom några aktörers reflexivt innovativa handlande tagit till sig en del av de nya synsätten.

Beslutet

I maj 1975 kom beslutet att förlägga en högskola till Halmstad. Det fanns ett antal faktorer som innebar att det inte var självklart att Halmstad skulle få en högskola. Bland annat fattades ett positivt beslut om att förlägga en högskola till Halmstad trots att Halmstad inte hade en lärarhögskola. Att det fanns en lärarhögskola på de platser som högskolor utlokaliseras till sågs annars som viktigt. Däremot kunde man i Halmstad visa att det fanns tillgång till både lokaler och lärarresurser, samt efterfrågan på högskoleutbildningar, mot bakgrund av att de kurser som tidigare hållits i staden under 1970-talet varit välbesökta. Det fanns därmed praktiska förut-

sättningar och åtminstone viss tradition som grund för en högskola (Hägge, 1987). Dessutom fanns en förskolläraryt utbildning i Halmstad⁷¹, vilken sedermera blev högskoleutbildning genom det beslut som fattades av regeringen i maj 1975 (Flodin & Sandlund, 2008). Det fanns även andra faktorer som gjorde att det rådde osäkerhet in i det sista kring om Halmstad skulle få en högskola.

Dom föreslog ju också till exempel att Kalmar och Kristianstad skulle bli nya orter och dom, det var ju så att dom hade redan lärarhögskolor, lärarutbildning. Halmstad hade ingenting. Halmstad hade den här AMS utbildningen för vidareutbildning av /.../ barnskötare. En ynka liten vidareutbildningsgrej och tack vare att man sedan kom att klassificera förskolläraryt utbildning som högskoleutbildning, /.../ Så det var ju, Halmstad var den som hade sämsta förutsättningarna här. /.../ Och dom skriver ju det när det gäller utbyggnaden att utbyggnaden, i Halmstad bör läggas efter den i Kalmar och Kristianstad. /.../ Så att det var alltså ganska, det var en skör tråd. Och hela tiden sen efter det här betänkandet så var ju det ifrågasatt faktiskt, hur det skulle bli. (Före detta länsråd vid länsstyrelsen i Halland)

Den största konkurrenten till Halmstad var Helsingborg berättar tidigare länsråd under intervjun. Anledningen till att det blev Halmstad och inte Helsingborg hade att göra med den regionalpolitik som fördes. Länsrådet berättar att det var med minsta marginal som Halmstad föreslogs få högre utbildning och inte Helsingborg. Helsingborgs läge, nära Malmö och Lund, gjorde att Halmstad föreslogs. Argument för en högskola i Halmstad var bland annat att det skulle innebära en positiv utveckling för Halland. Även om det fanns aspekter som talade för Helsingborg, såsom större befolkningsunderlag, förordades Halmstad av regionalpolitiska skäl.

/.../ tidigare hade riksdagen /.../ fastslagit riktlinjer om regionalpolitiken. Man menade att /.../ som riktlinjer för statlig /.../ verksamhet så skulle man ha en slags ortsindelning där man fann då, primära centra /.../ Och Halmstad hade i den här propositionen pekats ut som ett sånt här primärt centrum och i den här regionalpolitiska propositionen så hade man också slagit fast att utbyggnad av den eftergymnasiala utbildningen i första hand skulle ske utanför dom äldre universitetsstäderna. Och dom här nya orterna skulle då väljas bland dom här primära centra. Så stod det alltså i detta riksdagsbeslut. (Före detta länsråd vid länsstyrelsen i Halland)

Sandlund (2008) gör följande analys av varför Halmstad fick högre utbildning:

Min slutsats kring spelet kring U68 och Högskolan i Halmstad är att följande faktorer bidrog till beslutet om en högskola: Vi fick en enig uppbackning från hela Halland, länsstyrelse, landsting och alla kommuner och vi hade goda kontakter med U68:s sekretariat. I Halmstad var kommunrådet Sven Johansson en drivande kraft. Förskolläraryt utbildningen blev trots den ringa omfattningen av avgörande betydelse. En viktig faktor var att den stöddes av den statliga barnstugeutredningen. Beslutet om den statliga regionalpolitiken enligt vilken expansion av storstadsregionerna norr och söder om Halland skulle hejdas fick stor betydelse. I slutskedet var stödet från länets riksdagsledamöter, oavsett partifärg, mycket viktigt. (Flodin & Sandlund, 2008:183)

71 I propositionen (prop. 1975/76:89) föreslogs att förskolläraryt utbildningen skulle byggas ut i Uppsala och Växjö. Däremot föreslog man att omfattningen på utbildningen i Halmstad skulle minska. Genom bland annat N-kommittén agerade man från Hallands sida i frågan och riksdagsledamöter från Halland lämnade den 12 februari 1976 in en motion till riksdagen där man istället föreslog en ökning av omfattningen av förskolläraryt utbildningen i Halmstad. Motionen gick igenom (Flodin & Sandlund, 2008).

Det förekom ingen stor debatt i Halmstad kring högre utbildning och den dåvarande planeringsansvarig menar att det hela byggde på att en rad engagerade människor tyckte att det var viktigt att få en högskola till Halmstad. Reaktionerna när beslutet om att Halmstad skulle få en högskola kom var därför inte översvallande, även om den lokala tidningen hade stora rubriker. På första sidan i Hallandsposten stod det till exempel den 28 mars år 1973; *Halmstad blir högskoleort*, vilket var ett resultat av att information om vad som kommer att stå i U68:s förslag som ska lämnas över till regeringen några dagar senare (Flodin & Sandlund, 2008). Före detta länsrådet beskriver det som en diskussion som ”flöt över invånarnas huvuden”. Hon hänvisar till att bristen på utbildningstradition i kommunen gjorde att det blev ett väldigt litet folkligt engagemang i frågan. Även planeringsansvarig resonerar på liknande sätt och menar att det inte var några stora reaktioner, när beslutet om att Halmstad skulle få en högskola kom.

Här var ingen som jublade eller så det var det inte alls nej. Det var dom här duktiga människorna som drev fram det och dom gjorde det bra men det var inte så att det stod insändare i Hallandsposten att oj, tänk vi har fått en högskola. /.../ Ja, det är klart att i Hallandsposten var det stora rubriker. /.../ Det var visst, jag menar det är klart att det var en väldig eufori i Hallandsposten. Jag menar ja, nej jag kan inte säga att det, det var inte stor folklig rörelse. /.../ Det, jag kan inte säga att det fanns någon grupp som sa att nu tar vi tag i detta och gör detta och detta, det var det inte, men alla var med på det hela, det får jag säga. (Före detta planerare i Halmstad kommun)

Beslutet var inte självklart och fortsatt ifrågasatt. Det fanns, som Flodin och Sandlund (2008) påpekar, en mängd aspekter som bidrog till beslutet. Processen kring arbetet med att få högre utbildning till Halmstad blir intressant i förhållande till samspelet mellan inre och yttre faktorerna samt hur aktörerna förhåller sig till det som händer nationellt och lokalt. Högskolans tillkomst i Halmstad visar att man behöver knyta an till händelser utifrån för att förändringar ska komma till stånd lokalt. När man på nationell nivå började decentralisera den högre utbildningen var det inget man tog hänsyn till i Halmstad till en början. Senare, genom enskilda initiativ, vilket kan ses som ett uttryck för att innovativitet präglade det reflexiva, började man arbeta för att få högre utbildning till Halmstad. Arbetet krävde större uppslutning och att flera aktörer i Halmstad ställde sig bakom. Detta kan ses som ett uttryck för en utbredning av det reflexivt innovativa. En institutionell reflexivitet där innovativitet får utrymme och breder ut sig, även om det inte var en händelse som det fanns ett stort engagemang bland allmänheten för.

Högskolan etableras

Efter det positiva beslutet började man sätta igång arbetet med att etablera en högskola, vilket skedde under en regionstyrelse. Halmstad fick inte bli en egen fristående högskola från början. Samtliga utbyggnadsorter utom Halmstad och Skövde skulle få

en statlig högskoleenhet från 1 juli 1977.⁷² I propositionen föreslogs att Universitets- och högskoleämbetet samt Regionstyrelsen i Lund och Malmö högskoleregion skulle överväga organisationen för den statliga högskoleutbildningen i Halmstad (Flodin & Sandlund, 2008). 1978 tillsattes en interimistisk högskolestyrelse som bestod av representanter för kommun, landsting, lärare, elever och personalorganisationer och vars ordförande tillsattes av regeringen (Informationssystemet Företag · Samhälle, 1978).

Lunds universitet gav ett gott stöd till sin skyddsling Halmstad. Regionstyrelsen kom tillbaka och föreslog att en interimistisk högskolestyrelse skulle inrättas i Halmstad från den 1 januari 1978. Så skedde också i budgetpropositionen samma år (Flodin & Sandlund, 2008:182).

Det var fortfarande inte självklart att Halmstad skulle få bli en egen högskola. Man arbetade vidare med att utveckla högskoleutbildningen i Halmstad. För att placera in detta arbete i relation till andra delar av denna studie skedde detta under tidsperiod 2.

Starten

När beslutet var fattat och verksamheten skulle komma igång fortsatte man att arbeta utifrån profilerna som N-kommittén föreslagit, berättade en av dem som anställdes vid länsstyrelsen för att arbeta med frågan efter att beslutet om högre utbildning till Halmstad hade fattats. Profilerna man arbetade vidare med var barn och ungdom, teknik samt idrott. Dessutom arbetade man för att utveckla enstaka kurser, främst inom ekonomi.

Det fanns en grupp som hade barn och ungdom, det fanns en som hette teknik, det fanns en som hette enstaka kurser, det fanns en inom idrott. /.../ Och enstaka kurser var ju rätt mycket företagsekonomi, men det var inte, alltså ämnet ekonomi var inte en profil utan det var själva formen fristående kurser. (Anställd vid Högskolan i Halmstad)

Under denna tid arbetade man hårt för att få pengar för att utveckla den högre utbildningen i Halmstad. Till skillnad från de flesta andra orter som hade pekats ut som högskoleorter fick Halmstad vänta. Detta innebar viss frustration, men det gjorde även att man hade god tid på sig att utveckla utbildningarna.

Vi hade inga pengar, vi kämpade vi fanns ju med i den här U68 utredningen, men vi blev ju inte högskola direkt 77 som dom andra blev, utan vi fick ju vänta lite längre och vi fick ju hela tiden kämpa för att få pengar och för att få bli till. Och vi hade ju mycket mer tänkt på vilka utbildningar vi skulle ha och kunde konsolidera oss i lugn och ro, även om det kändes lite hopplöst ibland när vi var bortstrukna i budgetpropositionen när den kom och så fick det bli uppvaltningar till Stockholm och så. (Anställd vid Högskolan i Halmstad)

En annan fråga som man började arbeta med när man väl utvecklat profilerna ytterligare var rekrytering av personal. Upplevelsen av rekryteringen var att det inte

72 Även när det gäller detta beslut agerade riksdagspolitiker från Halland som motionerade om att Halmstad skulle få en egen styrelse från 1 juli 1977 samt om medelstillelning till Halmstad så att en differentierad högskoleförvaltning ska garanteras i Halmstad från den 1 juli 1977. Motionen avslogs dock (Flodin & Sandlund, 2008).

var några problem att hitta människor som ville arbeta med frågorna och utveckla utbildningarna. De lärare som rekryterades för att driva utbildningarna beskrivs av intervjuade som ”nytänkande”. De personer som anställdes under denna period kom att prägla och påverka mycket.

Det var sådana som sökte sig hit. Dom som klagade på det gamla systemet och som ville något nytt. /.../ Så att det präglades ju väldigt mycket utav dom människorna som fanns i dom här grupperna och deras tankar. (Anställd vid Högskolan i Halmstad)

Detta kan ytterligare exemplifieras med hur en person som rekryterades inom teknik beskrivs. Han kom från Lund och hans idéer beskrivs som radikala.

/.../ radikal och framåtsyftade så att han ville kombinera elektronik och maskinteknik. Och det var alldeles för radikalt för att man skulle kunna göra det i Lund därför såg han sin möjlighet att komma och vara och bygga upp någonting. (Anställd vid Högskolan i Halmstad)

Även inom idrottspedagogiken fanns ett liknande nytänkande och radikalitet som beskrevs inom teknikområdet. Inom förskollärarytbildningen, som startade något innan de övriga utbildningarna, fanns även där ett nytänkande som gällde pedagogiken. Detta gällde även sjuksköterskeutbildningen som under denna tid kom att bli högskoleutbildning.

Dom var radikala i sitt tänkande och det var ju också helt nytt sätt att, det var ju lite grann i den här 68 generationen att man var, ja man slängde liksom bort kursplaner och sådär och man satt på kuddar på golvet /.../ det var mycket problembaserat alltså och demokratiskt, kan man säga. Det var ingen, inga, ingen lätt process men dom var väldigt, folk vallfärdade /.../ dom vallfärdade från alla håll och kanter för att titta på den här utbildningen. Och en sån utbildning utvecklades också på vårdskolan. Som då var landstingskommunal, dom hade också en mycket radikal sjuksköterskeutbildning /.../ Men också som var sådär så att det var väldigt mycket i traditionella samhället som inte fattade vad dom höll på med. /.../ Det var, det var nytänk. (Anställd vid Högskolan i Halmstad)

År 1978 fick Halmstad en interimistisk högskolestyrelse och man startade utbildningarna inom teknik, idrottspedagogik och förskollärarytbildning.⁷³ Det var inga svårigheter att rekrytera studenter menar en av de anställda. Hösten 1978 hade Högskolan cirka 320 studenter. Lärare och anställda inom förvaltning var sammantaget cirka 27 personer (Informationssystemet Företag · Samhälle, 1978). Trots att man ännu inte var en högskola kallade man sig högskola utåt mot studenterna.

Vi var ju ganska kaxiga här och vi kunde ju inte gå ut och kalla oss, på tal om att rekrytera studenter, vi kunde inte gå ut och kalla oss högskoleutbildning som kanske skulle bli högskola. Då hade man förmodligen inte fått några studenter eller några linjer eller några nya program. (Anställd vid Högskolan i Halmstad)

När utbildningarna kom igång var intresset stort i Halmstad med bland annat stora rubriker i lokaltidningen när den första utbildningen startades. Samtidigt fanns det

73 Förskollärarytbildningen hade funnits sedan tidigare, men då var det en kortare utbildning för redan yrkesverksamma barnskötare. Nu startade den första reguljära förskollärarytbildningen.

även en besvikelse bland allmänheten kring Högskolan på grund av att det fanns de som hade haft andra förväntningar på Högskolan. De som förväntade sig en traditionell universitetsutbildning frågade sig vad det var för utbildningar som startade. Utbildningar som forskollärare och idrottspedagogik, var inte det man förknippade med universitetsutbildning.

Det var stort i Halmstad att det skulle bli en högskola och sen var det en stor besvikelse för att dom som visste vad högskola var, hade ju då förväntat sig att det skulle finnas allting, ett universitetsutbud, och det var det inte. Där var ju mycket insändare och debatter och vad är det här för någonting, barnkunskap och idrottspedagogik och det här är ju liksom, och forskollärare /.../ vad är det här för universitetsutbildning? (Anställd vid Högskolan i Halmstad)

Nyränkande var ett fortsatt kännetecken för arbetet med den högre utbildningen i Halmstad. Rekryteringen av personal skedde utifrån, av personer som ville skapa något nytt och som hade idéer som inte passade in i de mer etablerade lärosätenas verksamheter. Dessa personer gavs utrymme i utvecklingen av den högre utbildningen i Halmstad. Här kan man se att det reflexivt innovativa förhållningssättet i förhållande till akademiska utbildningar fortsatte. Detta skedde genom att nya personer rekryterades och utvecklade utbildningarna. Det innebar även influenser utifrån genom rekrytering från andra delar av landet. De nya utbildningarna väckte lokal debatt där det traditionella framträder genom att personer ställer sig frågande till vad det egentligen är för högskoleutbildningar som skapas i Halmstad. Här möts därmed det innovativa och det traditionella i reflexiviteten i det lokala.

Högskoleutbildningen i Halmstad blir Högskolan i Halmstad

Högskoleutbildningar i Halmstad startades och år 1983 inrättades Högskolan med egen rektor (Petersen, 2006). Två aspekter blev centrala i startskedet när den förste rektorn kom, att köpa utrustning, samt att se till att det fanns personal. Man fortsatte därmed det arbete med rekrytering som påbörjats när den högre utbildningen startades. Rektorn började med att se över personalen, det vill säga vad man hade och behövde för kompetens.

Det var det första, se till att det fanns utrustning som kunde användas i forskningssammanhang, men också i utbildningssammanhang. Det andra var då att, hur görs det här med disputerade lärare? /.../ vi gjorde ju en analys av situationen här va och man kan säga att här var två disputerade lärare tror jag. (Före detta rektor vid Högskolan i Halmstad)

Med denna utgångspunkt satsade man på att höja den vetenskapliga kompetensen, både genom att rekrytera disputerade lärare och genom att öka kompetensen bland dem som redan var anställda. Det var viktigt att undervisningen vilade på vetenskaplig grund.

Om man läser då i reglerna för högskolor va så ska undervisningen vila på vetenskaplig grund och det här. Och det insåg man ju att det här måste vi ju göra någonting åt /.../ Och då gjorde vi så att dels så ändrade vi rekryteringsidan så att vi sökte folk med, som hade disputerat i undantagsfall så sökte vi andra. /.../ Och det andra var att vi satte igång ett utbildningsprogram

där folk som inte var disputerade fick ett citerat stipendium. (Före detta rektor vid Högskolan i Halmstad)

Före detta rektorn menar att det gick relativt lätt att rekrytera personal. Han menar att man lyckades rekrytera människor som blev föregångare och drivkrafter.

Ja, man kan väl säga att det, det gick förvånansvärt bra även om det var ingen lätt /.../ och det berodde nog på att vi fick folk som så att säga blev drivkrafter /.../ Det var viktigt att dom kom för att man skulle rekrytera fler. /.../ Det fodras några föregångare på något sätt va och det lyckades vi få. (Före detta rektor vid Högskolan i Halmstad)

De lärare som rekryterades hade ibland anknytning till Halmstad, men andra hade inte någon anknytning till staden utan ville snarare vara med och ”bryta ny mark”, som före detta rektorn uttrycker det. Så här beskriver den förste rektorn hur det gick till att få personal till Högskolan:

Det är ofta så det är va, att man har någon form utav kontakt med Halmstad /.../ jag tror också att det här med dom villkor, dom framtidsplaner så vi skisserade var det många som tyckte var spännande va och att bryta ny mark, en del tycker ju om det va. En del tycker om att va med från början och, det har ju visat sig att dom var ju varit väldigt, väldigt, väldigt viktiga så att. (Före detta rektor vid Högskolan i Halmstad)

Personerna som intervjuats fortsätter att poängtera nytänkande som centralt och möjligheten att vara med att skapa något från starten. Rekrytering med fokus på forskningskompetens blev central vid starten. Sådan kompetens fanns det tidigare inte någon arbetsmarknad för i Halmstad. Personer med anknytning till Halmstad och som ville ”tänka nytt” rekryterades, vilka blev drivande i att skapa det nya.

Lokalisering

År 1978 bedrevs utbildning inom tre områden i Halmstad. Dessa var lokaliserade på tre olika ställen (Informationssystemet Företag · Samhälle, 1978).⁷⁴ Slutligen lyckades kommunen hitta lokaler i en nedlagd skola och det blev möjligt att samla all verksamhet under ett tak. Det dröjde inte länge förrän man fick hälsoproblem i lokalerna. Trots försök att bygga om dem så fortsatte människor som vistades i dem att bli sjuka och Högskolan fick återigen flytta, berättar den före detta rektorn. Högskolan behövde återigen nya lokaler. Man lyckades ordna en lösning och år 1988 flyttade Högskolan (Petersen, 2006). Det krävde en hel del arbete för att få flytta berättar flera av dem som intervjuats. Från nationellt politiskt håll fanns nämligen ett motstånd till att Högskolan skulle flyttas.

Men då hade vi ett starkt motstånd i den dåvarande utbildningsministern. /.../ Han hade varit och tittat på Eketånga [plats där Högskolan låg], han tyckte om, tyckte det var fantastiskt fin natur, och det där det var väl en bra plats för en högskola. (Före detta kommunpolitiker i Halmstad)

⁷⁴ Teknisk utbildning bedrevs på Kattegattskolan, utbildning inom barnomsorg (förskollärare, fritidspedagoger samt enstaka kurser) bedrevs på Haldaskolan och övriga enstaka kurser bedrevs på S:t Olofsskolan. Högskolans kansli var beläget på S:t Olofsskolan (Informationssystemet Företag · Samhälle, 1978)

Genom kommunstyrelsens ordförande och rektor, kom man fram till en lösning och byggnaden som Högskolan flyttade till hade, med sina 22 våningar, en symbolisk betydelse för Halmstad.

Ja, den, det är ju så. Titta om du kommer på E6 så syns den byggnaden. /.../ Ja, och säger man vad är det för en byggnad? Jo, det är Högskolan. Alltså det är en gratis pr. (Före detta kommunpolitiker i Halmstad)

Ett citat av Petersens (2006) kapitel i boken *Epoker och händelser i Halmstad* kan ytterligare belysa betydelsen som tillskrivs Högskolan och hur detta symboliskt speglas i byggnaden.

Liksom Östra förstaden med sin järnvägsstation för hundra år sedan sågs som en symbol för det nya expansiva Halmstad, har Högskolan idag en motsvarande roll. Högskolan representerar ett slags idéarkitektur i vår tid. Dess yttre gestalt skall förmedla ett uttryck för den vitalitet och kreativitet, som förutsätts sjuda innanför väggarna (Petersen, 2006:129).

Kommunstyrelsens ordförande arbetade hårt för att hitta en lösning. Han ansåg att det var viktigt med en högskola i Halmstad och såg en fara i att man skulle lägga ner Högskolan i Halmstad om det inte fanns bra lokaler.

Ja, man kan ju säga såhär att jag var ju då kommunstyrelsens ordförande i Halmstad och det är ju då den högsta politiska befattningen som en kommun har. Och Högskolan var hotad i Halmstad. /.../ Och det fanns som jag såg det en stor fara med att om ingenting gjordes så skulle man ta det som utgångspunkt för att ta bort Högskolan från Halmstad. /.../ Jag var orolig för det i alla fall. /.../ Och ja, jag har alltid anammat dom idéerna att det är oerhört viktigt med, /.../ att det betyder väldigt mycket för en kommuns, en regions, ett läns utveckling att man har en livaktig högskola. Man lyfter kompetensen, och då ska man ju veta det att Halmstad var ju traditionellt en industristad, en tung industristad. Och om man då såg förvandlingen utav Sverige, nu går vi från tunga industrier till mer utvecklade kompetensindustri med allt var det innebär, då är det oerhört viktigt att ha en högskola. (Före detta kommunpolitiker i Halmstad)

Trots motstånd utifrån, från utbildningsministern, drev man inifrån frågan om ny lokalisering och lyckades få igenom en flyttning. Lokaliseringen av Högskolan visade sig inte bli lätt, men slutligen fick Högskolan lokaler i en byggnad med stor symbolisk betydelse för staden, en byggnad som ses långväga. Stadens nya ansikte som diskuterades i föregående kapitel och genom lokaliseringen av Högskolan blev denna en synlig del av staden.

Utbildning, profiler och forskning

I huvudsak var det de utbildningsprofiler som tagits fram som man fortsatte arbeta med. När den förste rektorn kom hade Halmstad startat några högskoleutbildningar och det fanns därmed goda förutsättningar då utbildningar som hade kommit igång, bland annat förskollärarytbildningen⁷⁵ och utvecklingsingenjörutbildningen.

⁷⁵ Lärarytbildningen blev en viktig fråga då den lades ner i Halmstad efter nationella beslut. Halmstad fick ändå behålla resurser och använde dessa för att bland annat ta fram en ny lärarytbildning. Det fanns flera anledningar till att lärarytbildningen sågs som viktig. Den före detta rektorn lyfter fram att man hade problem att rekrytera lärare i kommunen. Samtidigt fanns möjlighet att få en bredd i utbildningsutbudet.

Här fanns ju rätt så tidigt på 70-talet utbildningar inom barnomsorgsområdet och sen så fanns ju en, det som nu är högskoleutbildning, sjuksköterskeutbildningen på den sidan va och, och så började det komma en del andra utbildningar. /.../ Dom [regionstyrelsen] la ut en del utbildningar i Halmstad, bland annat då Utvecklingsingenjörsprogrammet eller linjen som det hette på den tiden. Det var en kort utbildning på 80 poäng och som en professor /.../ ville lägga i Lund egentligen, men där satte sig fakulteterna lite emot det här va och ja, då blev det så att man la det här då. Så det var, det var dom första, ja grundförutsättningarna för Högskolans framväxt va. Ja, och det började komma datorsystemteknik också och, men den fanns inte då men den kom. (Före detta rektor vid Högskolan i Halmstad)

I Halmstad satsade man på att specialisera utbildningsutbudet. Bredd var inte centralt även om det blev en viss breddning. Man satsade även på fördjupningskurser för studenter som ville ha möjlighet att gå vidare till forskarutbildning. Här utvecklades utbildningar som var nya och unika, vilket var utgångspunkten i profileringsarbetet för att få högre utbildning. Som exempel nämner rektorn här idrottspedagogik samt inom ekonomi med inriktning mot småföretag.

Vi satsade ju då trots allt på specialisering /.../ och sen satsade vi på att man också skulle ha fördjupningsutbildningar. Alltså man skulle ha 60-80 poäng va, det blev viktigt för oss. Och att man skulle, ja, ha anknytning till forskarutbildning på andra ställen. /.../ Vi sökte ju nya utbildningar som skulle komplettera utbildningsutbudet i Sverige. Och det var viktigt att göra detta. Idrottspedagogiken hade ju funnits som /.../ enstaka kurser /.../ men det var ett område där vi /.../ jobbade med det och sen kom det på fler ställen. Men det var viktigt, det var ett område som var obruten mark /.../ När det gällde ekonomisidan så var det väldigt mycket småföretag /.../ det var också ett område va, som var lite jungfruligt. (Före detta rektor vid Högskolan i Halmstad)

I Halmstad bedrivs även utbildning av sjuksköterskor sedan 1978, som landstingskommunal utbildning på vårdskolan (Informationssystemet Företag · Samhälle, 1978). Tidigare hade sjuksköterskeutbildningen bedrivits som ett samarbete mellan landstingen i Halland och Kronoberg, där större delen av utbildningen var förlagd till Växjö berättar före detta landstingsdirektör under intervjun. I takt med att behovet av sjuksköterskor växte började man även utbilda sjuksköterskor i Halmstad. År 1984 blev sjuksköterskeutbildningen vårdhögskola och vårdutbildningen blev senare en del av Högskolan i Halmstad. Detta var i samband med att ett nationellt beslut fattades att sjuksköterskeutbildningen skulle bli en högskoleutbildning. Den utveckling kom till tack vare den satsning som man hade på forskning och att forskningsanknyta utbildning.

/.../ vi tog ju över som en utav dom första högskolorna i Sverige, jag tror vi tog över sjuksköterskeutbildningen 1990 eller vad det var. Och det blev ju en prövning utav det för då skulle man ju omvandla till kandidatexamen och till magisterexamen och det blev en prövning och tro det eller inte men Halmstad fick rätt att både ge kandidatutbildning och magisterutbildning. /.../ Men det berodde också på att vi hade satsat så hårt på det här med forskningssidan va, forskningsanknytning. Nu var där en /.../ som var disputerad i omvårdnadsvetenskap, men väldigt, väldigt duktig, nej. Återigen pekar det på att det krävs någon som går före på något sätt. (Före detta rektor vid Högskolan i Halmstad)

Hur har då utbildningsutbudet kommit att se ut vid Högskolan i Halmstad? 2005 har Högskolan i Halmstad sin största andel studenter inom humaniora och samhällskunskap.

Tabell 8.1 Högskolan i Halmstads utbildningsprofil år 2005 i procent av antal helårsstudenter

Humaniora & Samhällsvetenskap	58 %
Medicin	7 %
Naturvetenskap	10 %
Teknik	18 %
Övrigt	6 %
Totalt	100 %
Antal	5398

Källa: Högskoleverket (2006).

Det som kännetecknar Högskolans idé när det gäller utbildningsutbud var specialisering, fördjupning samt att vara unika. Trots den första tanken på tekniska utbildningar blir det humaniora och samhällsvetenskap som dominerar, vilket speglar förändringen mot ett servicesamhälle där arbete inom vård och omsorg, utbildning och andra tjänstenäringar under perioden kommit att bli allt större, vilket analyserna i kapitel 6 visar.

Tredje uppgiften

Den förste rektorn var från början intresserad av och satte fokus på det som kom att kallas högskolans tredje uppgift, att samverka med det omgivande samhället. Det fanns ett stort intresse att arbeta med tredje uppgiften. Detta arbete tog sig flera uttryck, bland annat försök med att få studenter att starta företag. Det var inriktningen på ett av de program som startades, Utvecklingsingenjörsprogrammet, men man strävade även efter att entreprenörskap skulle vara en del av all utbildning på Högskolan i Halmstad.

Nu var vi några stycken som var fascinerade utav det här [samverkan] också, så att vi tyckte det var roligt och därför så blev det kanske mycket. /.../ Vi drev ju oerhört hårt att man skulle ta upp det, entreprenörskapsfrågan i alla utbildningar egentligen. /.../ Ja, det var väl det att Halmstad blev ju känt för det /.../ Och det var, grunden för det var ju Utvecklingsingenjörsprogrammet va, det är helt klart att det var det. Men sen jag menar, det här genomsyrade alla programmen. (Före detta rektor vid Högskolan i Halmstad)

Ett annat initiativ var att starta en stiftelse tillsammans med landsting, kommuner och länsstyrelse. Stiftelsen syftade till att skapa förutsättningar för nya företag samt att möjliggöra för etablerade företag att utvecklas bland annat genom vidareutbildning. Ett problem med stiftelsen var att den kom organisatoriskt långt från Högskolan. Den lades därför ner och istället bildades Teknocenter, en Science Park, vilken fick stor uppmärksamhet nationellt.

Vad jag gjorde var att jag gick igenom world wide hur det här såg ut med Science Parks. /.../ Det jag var skeptisk mot det var att man, man gjorde en, ett skal som man konstruerade och sen skulle man fylla på med företag i det va. Istället skulle man ha embryon till företag som byggde den här överbyggnaden själv va, och som tog ansvar för det. /.../ Det andra var att vi skulle förse den här miljön med en hög grad utav kompetens, alltså företagskompetens. Nu lämnar vi liksom lite grann Högskolan va på något sätt och det gjorde vi. /.../ Och då byggde vi upp det på ett helt annat sätt alltså. Och där företagen fick alltså dom här groddföretagen fick en helt annan roll. /.../ Och man kan säga att alla dom här som var med på den tiden, i slutet på 80-talet början på 90-talet, dom ser man ju nu i företagsssammanhang. (Före detta rektor vid Högskolan i Halmstad)

Ytterligare en aspekt, som man arbetade aktivt med, var att låta studenter komma i kontakt med näringsliv genom att göra sina examensarbeten i samarbete med näringslivet. Före detta rektorn berättar vidare om arbetet med företag och hur de såg på att arbeta med Högskolan och han menar att man generellt sett var väldigt positiva.

Generellt sett väldigt positiva, får jag säga, väldigt positiva. /.../ Jag tror att man var positiv och sen blev det lyckade resultat och då blev man ännu mer positiv. Och många examensarbeten gjordes ju tillsammans med företag va. Det var ju, en del gjordes ju så att dom kunde bilda företag också, men väldigt många gjordes tillsammans med företag. /.../ Sen finns det ju enstaka företagare naturligtvis som tycker annorlunda och det tycker jag är sunt det också, för det innebär ju att man får argumentera för sin sak och man får jobba för sin sak, /.../ Nej, Halmstad har varit väldigt lättarbetat när det gäller företagsidan. (Före detta rektor vid Högskolan i Halmstad)

Det fanns många på Högskolan med intresse för att arbeta i samverkan med omgivande samhället, vilket även var tanken när idén om en högskola i Halmstad tog form, då man beskrev att man ville utveckla näringslivet i regionen. Från näringslivets sida var man i stor utsträckning positiv till att samverka med Högskolan och före detta rektorn förstår detta utifrån att företagen såg att samarbetet gav goda resultat. Ett sätt att analysera detta på är att, som tidigare nämnts, ta fasta på den förankring som fanns i lokalsamhället i utvecklingen av utbildningarna, det vill säga att man skapade en högskola som skulle passa in i lokalsamhället. Högskolan skapades i ett samspel av innovation och tradition i de reflexiva processerna, vilket kan ha betydelse för möjligheten att förhålla sig till och samverka med företagen som redan finns i lokalsamhället. Det vill säga, genom att de utbildningar som startades skulle passa in i det halländska näringslivet, kan man tänka sig att samverkan underlättas.

Högskolan i det moderna Halmstad

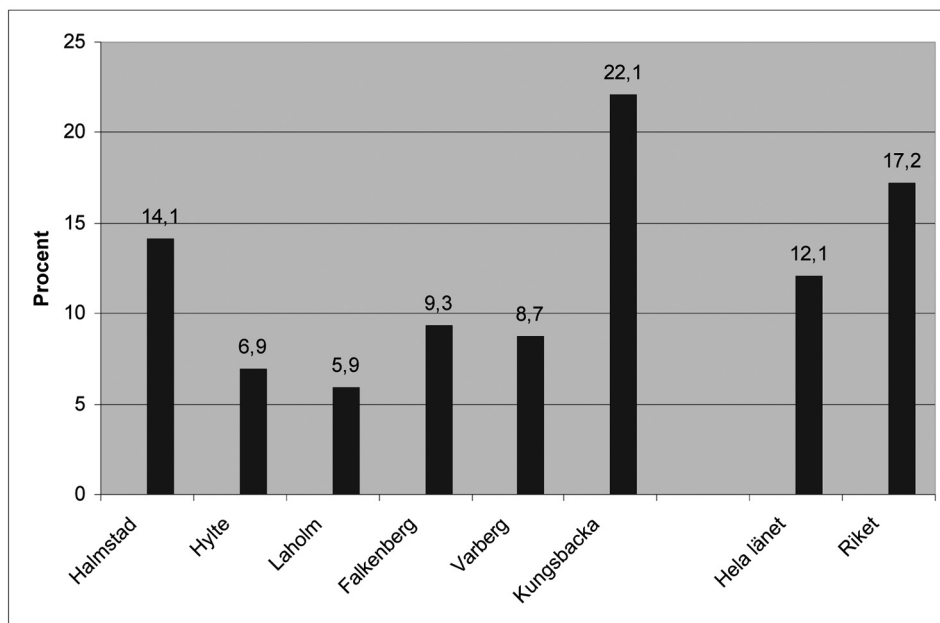
Den sista delen av detta kapitel kommer att, som titeln belyser beröra Högskolan i det moderna Halmstad. Detta innebär inte att Högskolan slutat att utvecklas, men det som är intressant att belysa här, med utgångspunkt i studiens syfte, är hur Högskolan har etablerats och de aktörer och processer som var delaktiga i detta. Det är detta som har belysts i de två första perioderna. Under den tredje perioden, kommer fokus att ligga på innebörden av Högskolans roll för lokalsamhället.

En aspekt som lyftes fram i utredningar och underlag inför etableringen av en högskola i Halmstad, var den låga utbildningsnivån som rådde i kommunen och länet. I utredningen *Högre utbildning i Halmstad* (N-kommittén för eftergymnasial utbildning, 1971) pekar man på att en etablering av en högskola i Halland skulle höja utbildningsnivån. Dessutom såg man en fara i hur näringsliv och sysselsättning skulle kunna utvecklas om det inte fanns utbildad arbetskraft. En farhåga som fanns var att strategiska beslutsfunktioner skulle flytta från Halmstad och att det endast skulle bli produktionsenheter kvar på grund av att det inte fanns tillgång till utbildad arbetskraft. Andra tankegångar som man hade i arbetet med att få högre utbildning till Halmstad var, vilket tidigare diskuterats, att det skulle kunna bidra till att förändra näringslivet.

Studentrekrytering och arbetskraft

Ett av argumenten som N-kommittén för högre utbildning förde fram för att få högre utbildning till Halmstad var den låga utbildningsnivån som rådde i länet, vilken benämns jämlikhetsaspekten (N-kommittén för högre utbildning, 1971). I detta sammanhang pekade kommittén på den ojämna fördelningen av högre utbildning i Sverige. Halland hade en låg andel med eftergymnasial utbildning jämfört med övriga landet, vilket som tidigare nämnts var ett starkt argument i den utredning som kom från N-kommittén år 1971 (N-kommittén för eftergymnasial utbildning, 1971). Detta lyfts även fram i U68 utredningen (SOU 1973:2). Statistiken visar att endast 14 procent⁷⁶ från Halland fortsatte i högre utbildning läsåret 1967/68, vilket kan jämföras med riket vars motsvarande siffror var 21 procent och städer med universitet med siffror mellan 27 och 35 procent. I yttrandet från Halland lyfte man även fram problematiken kring den ojämna fördelningen av utbildningsnivå som rådde inom kommunerna i Hallands län.

76 Beräkningen är gjord genom att se till andelen nyinskrivna i högskolan i förhållande till motsvarande åldersklassen (Yttrande, 1974:14).

Figur 8.2 Studerandefrekvens vid högskolor och universitet i kommunerna i Hallands län läsåret 1972/73 samt i hela länet och i riket, procent
Källa: Yttrande (1974)

Figur 8.2 visar att skillnaderna inom länet var stora när det gäller studerandefrekvens. Kungsbacka urskiljer sig särskilt med hög studerandefrekvens medan övriga kommuner ligger under riksgenomsnittet. Även mellan övriga kommuner fanns skillnader där Hylte och Laholm hade lägst studerandefrekvens. Utbildningsnivån i Halmstad kan illustreras med följande citat av en av dem som intervjuats:

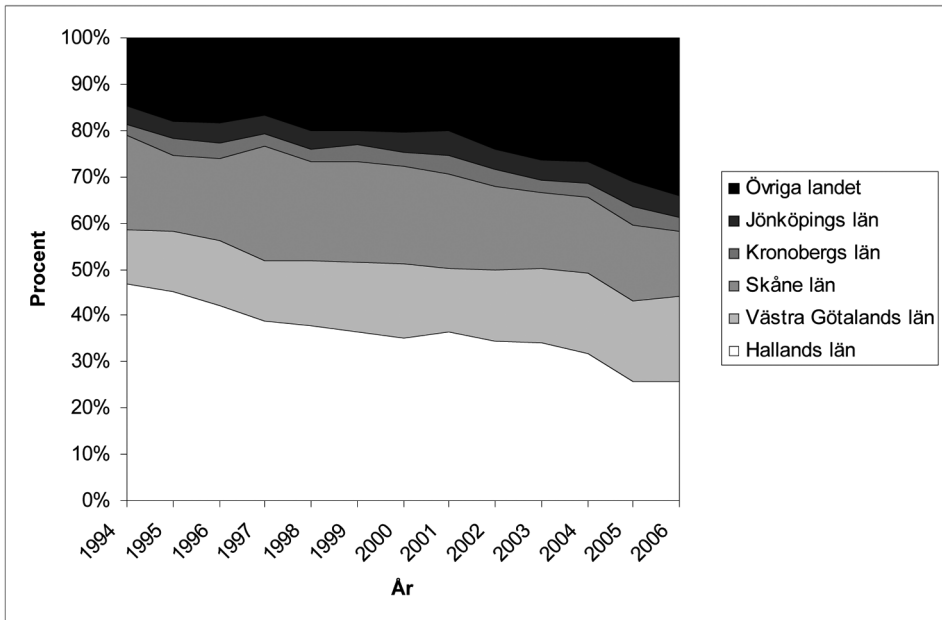
Det var ju nästan inga som tog studenten i Halmstad för 35 år sen. Alltså det är något alldeles fruktansvärt så. /.../ Det var verkligen ett u-land när det gäller utbildning. (Före detta länsråd vid länsstyrelsen i Halland)

Vad fanns det då för tankar kring vilka som skulle studera vid Högskolan i Halmstad från början och hur blev det? Under planeringstiden menar dåvarande planeringsansvarig i Halmstad kommun att fokus låg på att hallänningarna skulle ha nära till utbildning, men att detta sedan förändrades.

Från början var det ju detta att hallänningarna skulle ha nära till sin utbildning. Det, efter hand så visade det ju sig att hela högskolekonglomeratet det blev ju liksom nationellt så nu pilar folk i alla riktningar och härsan och tvärsan. (Före detta planerare i Halmstad kommun)

Det fördes även diskussioner kring studentrekrytering när Högskolan startade. Från dåvarande rektorns och Högskolans sida såg man framför sig en nationell rekrytering, men det synsättet var inte självklart i Halmstad.

Det där var ju en diskussion som vi hade faktiskt med kommunen /.../ för att jag hävdade ju då att vi måste satsa på utbildningar som har nationell och internationell prägel /.../ det vill säga rekrytera folk från Uddevalla till exempel /.../ för att det var viktigt, att man hade en rekrytering på det sättet, för att har vi inte det så, skulle vi liksom göra en bakgårdsutbildning /.../ men det var ju då dom som kom och så sa dom, jaha, det blir så få som kommer från Halmstad, ta Utvecklingsingenjörerna till exempel, ja, men det är väl bra det, för det, vi ska ju inte minska rörligheten alltså vi ska ju snarare öka rörligheten./.../ Det ringde folk och var förbannade på mig för att inte deras barn kom in på en utbildning som var i Halmstad. Men efter att man hade snackat ett tag så lugnade det oftast ner sig när dom förstod. /.../ det här var en fråga som man diskuterade. Sen såsom jag sa tidigare, jag upplevde att många, när man hade fått prata ett tag så, så var man nog ganska så överens om att såhär måste det vara va, det kan inte va på något annat sätt. (Före detta rektor vid Högskolan i Halmstad)

Figur 8.3 Andelen nybörjare⁷⁷ vid Högskolan i Halmstad från de län med störst andel nybörjare⁷⁸ mellan åren 1994 och 2006. Visat i procentuell andel av totala antalet nybörjare per år.

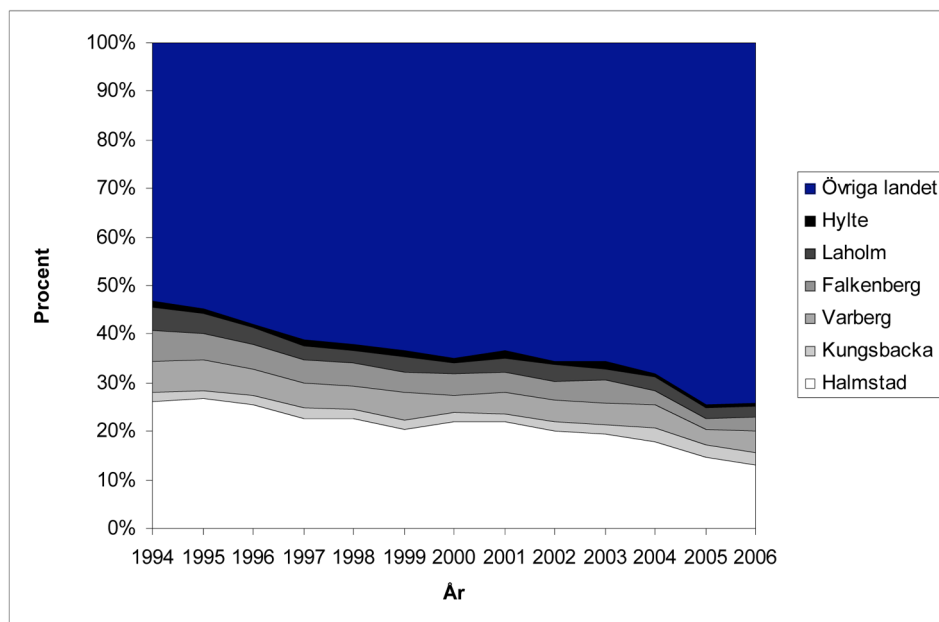
Källa: HSV:s NU-statistikdatabas, www.hsv.se

Figur 8.3 visar på en minskning av nybörjare vid Högskolan i Halmstad från det egna länet, Hallands län. År 1994 var 47 procent av nybörjarna vid Högskolan i Halmstad

⁷⁷ Statistiken behandlar nybörjarstudenter vid Högskolan i Halmstad. Detta innebär att studenterna tidigare kan ha studerat vid ett annat lärosäte. Statistiken innefattar enbart nybörjare som är yngre än 35 år, övriga finns därmed inte med i den statistiska redovisningen. Vilket län eller kommun som studenten kommer från bestäms av var studenten var folkbokförd kalenderåret före denne började studera (Regional rekrytering – Högskolans nybörjare, 2009).

⁷⁸ Under denna period skapades Skåne län samt Västra Götalands län genom sammanslagningar av flera län. Skåne län bildades genom sammanslagning av Malmöhus- samt Kristianstad län. Statistik från dessa län har slagits samman och redovisas som Skåne län under hela perioden. Västra Götalands län skapades genom en sammanslagning av Göteborgs och Bohus län, Älvsborgs län samt delar av Skaraborgs län. Ur denna statistiks hänseende blir denna sammanslagning därmed mer komplicerad. Samtliga studenter från Skaraborgs län finns här i Västra Götalands län.

från Halland, att jämföra med 26 procent år 2006. Även andelen nybörjare från Skåne län har minskat från 20 procent år 1994 till 14 procent år 2006. Däremot har det skett en ökning av nybörjare från Västra Götalands län från 12 procent år 1994 till 18 procent år 2006. De två övriga angränsande länen, Jönköpings län och Kronobergs län, ligger relativt konstant på mellan 2 och 5 procent vardera. En tydlig trend är att studenter från övriga delar av landet (inklusive utländska studenter) ökar från 15 procent år 1994 till 34 procent år 2006.

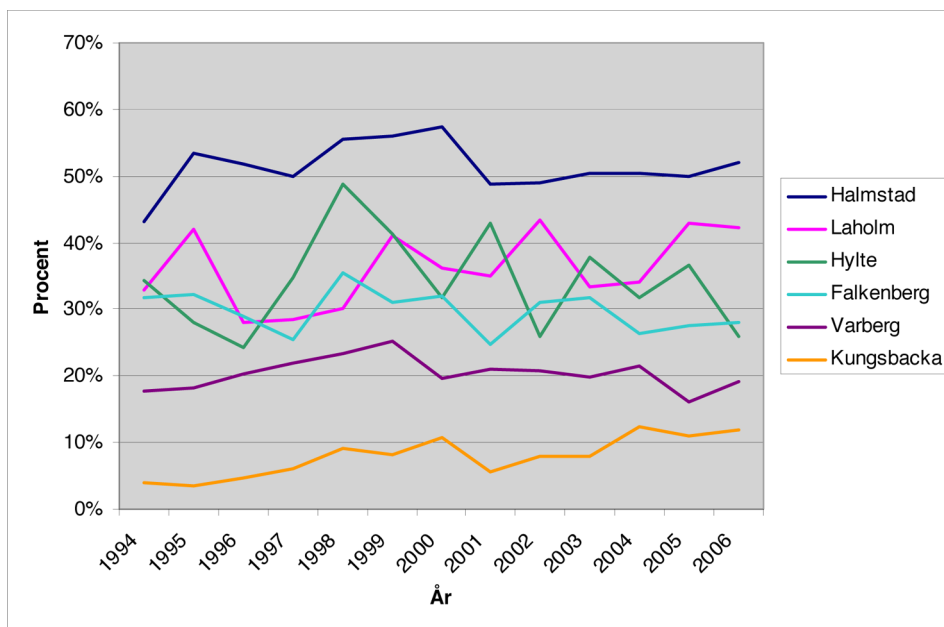

Figur 8.4 Andelen nybörjare vid Högskolan i Halmstad⁷⁹ från de olika kommunerna i Halland mellan åren 1994 och 2006. Visat i procentuell andel av totala antalet nybörjare per år.
Källa: HSV:s NU-statistikdatabas, www.hsv.se

Figur 8.4 visar att minskningen av nybörjarstudenter i Hallands län kommer främst från Halmstad kommun, där en minskning har skett från 26 procent av det totala antalet nybörjare år 1994 till 13 procent år 2006. Från övriga kommuner kommer mellan 1 och 6 procent från respektive kommun, av Högskolan i Halmstads nybörjarstudenter. Studenter från andra län än Hallands län har därmed ökat, vilket konstaterats tidigare.

Figurerna 8.3 och 8.4 visar att rekryteringen blivit allt mer nationell, samt att andelen studenter från Halmstad minskar. Intressant blir då att analysera andelen nybörjarstuderande från respektive halländsk kommun som börjar studera vid Högskolan i Halmstad.

⁷⁹ Studenterna kan tidigare ha studerat vid annat lärosäte.

Figur 8.5 Andelen nybörjarstuderande i respektive halländsk kommun som börjar studera vid Högskolan i Halmstad, år 1994-2006.

Källa: HSV:s NU-statistikdatabas, www.hsv.se

Figur 8.5 visar att andelen nybörjarstudenter i Halmstad kommun som börjat studera vid Högskolan i Halmstad har ökat under åren mellan 1994 och 2006, även om de sjunkit från toppåret 2000 och fram till 2006. Även andelen nybörjarstudenter i Kungsbacka, Varberg och Laholm som började studera vid Högskolan i Halmstad var större år 2006 än de var år 1994. Däremot är andelen av nybörjarstudenterna från Hylte och Falkenberg som började studera vid Högskolan i Halmstad mindre år 2006 än de var 1994⁸⁰. Detta innebär att bland de Halmstadbor som började studera började en större andel studera i Halmstad år 2006 än vad de gjorde 1994.

Högskolan etablerades med tankegångar att den var till för en lokal eller regional marknad, men den kom inte att bli enbart en sådan. Detta har både inneburit att studenter har flyttat till Halmstad för att studera, men även att det blivit möjligt för Halmstadbor att studera i sin hemstad och inte behöva flytta. En förändring har skett när det gäller utbildningsnivån i Halmstad, vilket även visas i kapitel 5 *Befolkning och förändring*. Analyser av befolkningens utbildningsnivå visar på en ökning av befolkning med en eftergymnasial utbildning på mer än tre år.

En annan aspekt som N-kommittén i sin utredning identifierade som viktig var att näringslivet utvecklades med hjälp av utbildad arbetskraft (N-kommittén för eftergymnasial utbildning, 1971). Utbildningsnivån har höjts, vilket lyfts fram

80 Noteras bör att det är mycket ojämna kurvor i flera av kommunerna. Det rör sig även om mycket få nybörjarstudenter i vissa av kommunerna. Till exempel var det totalt mellan 35 och 50 ungdomar från Hylte som började studera under de år som beräkningarna är gjorda på.

som positivt i den bemärkelsen att det finns en tillgång på kvalificerad arbetskraft i Halmstad.

Jag tror att Högskolan har en mycket stor betydelse, tack vare att man har utbildning inom en säkrad utbildning inom sådana här sektorer som, som där det går åt många anställda i en kommun och i en region. Alltså man får arbetskraft, kvalificerad. Det är väl det stora vitsen med det. Ingenjörerna har gått åt även här lokalt har dom fått anställning. (Före detta planerare i Halmstad kommun)

Trots detta finns det ett problem i regionen att arbetsmarknadens behov och den arbetsföra befolkningens utbildning inte matchar varandra. Det råder en högre utbildningsnivå bland befolkningen än vad arbetsgivare efterfrågar (Tillväxtprogram 2007-2010 Halland, 2007). Detta stöds av analysen i kapitel 6 som visar att pendling både till och från Halmstad har ökat och att passformen mellan arbetsmarknad och befolkning har minskat.

Avknopningsföretag

Ett förnyat näringsliv diskuterades under arbetet med att få en högre utbildning till Halmstad. Det har genomförts ett antal studier och kartläggningar kring denna typ av företagande vilka tillsammans kan skapa en bild kring hur Högskolan har påverkat näringslivet i Halmstad och regionen kring Halmstad.

Eriksson (1996) kartlägger i en studie företagsstarter av studenter vid Högskolan i Halmstad mellan åren 1981 (första året som studenter från ingenjörsprogram tog examen) och 1992. Redan de första åren startades det första företaget, men först i mitten av 1980-talet började allt fler att starta företag. Åren 1984 till 1988 startade studenterna 5-6 företag per år i genomsnitt och åren mellan 1989 och 1992 var genomsnittet 12 företag per år. Av alla de företag som startade under denna period var 53 procent aktiva år 1992, och hade en omsättning på mer än 30 000 kronor under året. De flesta av de företag som var med i undersökningen var produktorienterade företag, 60 procent. 25 procent ansåg sig vara konsult- eller serviceföretag medan 15 var som handelsföretag.

En senare kartläggning genomfördes år 2004. Detta var en kartläggning av företagen som fanns i Teknocenter Science Park.⁸¹ I denna rapport beskrivs även vad som kännetecknar företagen vid Teknocenter. Vid Teknocenter fanns vid denna tid 19 företag. Företagen som fanns där beskrivs som kunskapsföretag. Företagen var mellan 1 och 15 år gamla och alla utom ett företag hade färre än 20 anställda. Ett företag hade 90 anställda. Majoriteten av företagen var tidigare studenter från Högskolan i Halmstad och drygt hälften av företagen drevs av ingenjörer från Högskolan i Halmstad. En majoritet av företagen arbetade med teknisk produktutveckling, om än inom skilda branscher. Inriktningen på tekniska produkter var emellertid inte så dominerande som tidigare. Ett annat kännetecken för företagen var att en stor majo-

81 Kartläggningen genomfördes av personer som arbetar vid Enheten för kontakter och samverkan vid Högskolan i Halmstad. Syftet med kartläggningen var att belysa upplevelser av att driva företag vid Teknocenter samt eventuella önskemål om förändringar av Teknocenter. Samtliga företag vid Teknocenter utom ett har intervjuats (Sörensen & Årnedal, 2004).

ritet av företagen var män och även de anställda var i huvudsak män (Sörensen & Årnedal, 2004).

Dessa båda kartläggningar visar att de företag som startats i anslutning till Högskolan, i huvudsak är mycket små och flertalet är inriktade på tekniska produkter. En studie genomförd av Berggren och Lindholm Dahlstrand (2008) blir intressant då de fokuserar på regionala effekter av företag som startat i anslutning till Högskolan. Studien är en undersökning av avknopningsföretag från Högskolan i Halmstad och bygger på 15 avknopningsföretag.⁸² Företagen grundades mellan åren 1988 och 2005 av antingen forskare eller studenter. Två av företagen har sålts, medan i 13 är grundaren till företaget fortfarande aktiv och 12 av dessa har sitt huvudkontor i Halmstad. De 13 företagen hade år 2007 tillsammans cirka 290 anställda, där ett företag, HMS, utmärker sig och hade 155 anställda. De flesta anställda fanns i Halmstad och flertalet av de anställda hade en examen från Högskolan i Halmstad. Berggren och Lindholm Dahlstrand (2008) identifierar ”två vågor” av vad de benämner som akademiskt entreprenörskap, vilka de menar har både indirekta och direkta regionala effekter.

Den första vågen av akademiska avknopningsföretag från Högskolan startade i slutet av 1980-talet och fram till mitten av 1990-talet. Dessa företag har en stark koppling till Utvecklingsingenjörsprogrammet vid Högskolan, vars studenter var inblandade i flertalet av dessa företag. Samtidigt kännetecknades denna tid av en nybyggaranda inom och runt Högskolan. Under de senare åren på 1990-talet startades inte några företag av den typ som Berggren och Lindholm Dahlstrand studerat. Detta förklarar de med att den första vågen företagare var upptagna med att driva sina företag och skapa sina egna nätverk utanför Högskolan. Därmed blev de naturliga mötesplatserna med kopplingar till Högskolan mindre.

Berggren och Lindholm Dahlstrand (2008) menar att den första vågen gav ”flera ringar på vattnet” och därmed fick effekter i regionen, bland annat fick det stora effekter på den andra vågen av företag som startades efter år 2000. Under denna tid gavs mer resurser till Högskolans inkubator, vilket kan förklara den andra vågen. En annan anledning till att det återigen började startas företag menar Berggren och Lindholm Dahlstrand kan bero på arbetsmarknaden som under denna tid blev sämre inom it-industrin. Den första vågen av företagare stöttade företagen från den andra vågen på olika sätt, genom att vara diskussionspartner, bidra med nätverk och även genom finansiering. Det finns därmed en viktig koppling mellan de två vågorna av avknopningsföretag menar Berggren och Lindholm Dahlstrand (2008). De menar även att de båda vågorna har haft betydelse för utvecklingen av en kapacitet för förnyelse av regionen. Anledningen till detta förklarar Berggren och Lindholm Dahlstrand med hjälp av ett antal faktorer. Bland annat att det fanns ett antal nyckelpersoner som bidrog till att skapa en innovativ högskola. En annan faktor var att Utvecklingsingenjörsprogrammet startades, vilket drog till sig studenter från hela landet. Rekryteringen från andra delar av Sverige har varit viktig eftersom det inne-

82 Samtliga företag finns inom området inbyggda system och har en koppling till forskningsmiljön Center for Research on Embedded Systems (CERES) vid Högskolan i Halmstad. Studien grundar sig främst på intervjuer med grundarna av företagen. Intervjuerna genomfördes år 2007.

bär influenser utifrån som varit med och bidragit till förändring. De som studerat i Halmstad stannade sedan i stor utsträckning i regionen och startade företag. Samtidigt utbildas det kompetent personal vid Högskolan, vilket möjliggör lokal rekrytering till de nystartade företagen. Det växer på detta sätt fram en lokal arbetsmarknad för högtbildade personer.

Högskolan i staden

Högskolan i Halmstad kom till en stad utan utbildningstradition och befolkningens utbildningsnivå var låg. Detta innebar att Högskolan i Halmstad etablerades som något innovativt och nytt i Halmstad. Flera aktörer blev en del av att bygga upp Högskolan och många såg positivt på den. På följande sätt beskriver till exempel Högskolans före detta rektor kommunen:

Mycket positivt, mycket positivt. Så att man var ju väldigt angelägen om att Högskolan skulle utvecklas. (Före detta rektor vid Högskolan i Halmstad)

Även från många företags sida var man mycket intresserade av att samverka med den tekniska utbildningen som startades. Före detta vd:n på Nordiska Maskinfilt AB menar att företaget såg mycket positivt och direkt började samverka med studenter på. Överhuvudtaget menar före detta vd:n på Nordiska Maskinfilt AB att det var flera företag som stöttade Högskolan i ett tidigt skede:

Och det fanns ju fler industrier, inte bara vi som stödde det här. Definitivt sådana som, Pilkington var nog inte med i bilden då, kom senare, men SKF var med i bilden, för dom, det var innan Dormer Tools fanns och det fanns, Rex fabriken och det fanns många såna här mindre som stödde. Föreningen Halmstadortens Arbetsgivare tror jag, var, stödde upp det hela också. (Före detta vd Nordiska Maskinfilt AB)

Nordiska Maskinfilt AB, som är ett företag som en före detta vd menar satsar mycket på produktutveckling, har samverkat mycket med Högskolan, vilket han menar även varit positivt för Högskolan. Högskolan har även haft betydelse för företaget:

Det har definitivt varit en styrka för att dels har vi fått, snabbt komma in med vissa frågor tester och liknande. /.../ Och det har vi kunnat använda väldigt mycket utav /.../. Men också rent, mycket mera som man kan ta på. (Före detta vd Nordiska Maskinfilt AB)

Det fanns en positiv inställning och många som arbetade med etableringen av Högskolan i Halmstad. Detta trots att Halmstad beskrivs som en industristad med viss skepsis mot högre utbildning. Flera anledningar till att man började ändra uppfattning lyfts fram av dem som intervjuats. Före detta planeringsansvarig i Halmstad kommun menar att man i Halmstad närmast såg på akademiker som något fult, i alla fall i kretsar där man inte var akademiker. En anledning till att detta i viss utsträckning förändrats, är att yrkesutbildningar såsom förskollärare och sjuksköterska blev akademiska. Det fanns industrier och företag som var mycket positiva till Högskolan menar före detta kommunstyrelsens ordförande.

Ja, du det var en väldigt låg utbildningsnivå och väldigt få akademiker och jag skulle vilja säga att i vissa kretsar var man till och med tveksam till akademiker. Men det hela blev ju lite upprättat av när man mycket snart gav högskolestatus åt förskollärare, sjuksköterskor, det var ett genombrott. Då, då, då var det inte fullt lägre att va akademiker, för det var vanliga människor. (Före detta planerare i Halmstad kommun)

Svårigheter med att dra nytta av Högskolan lyfter före detta kommunstyrelsens ordförande fram:

Det har ju varit väldigt svårt att få den här, ska vi säga, nätverksbyggandet, som jag tycker är väldigt viktigt, emellan den akademiska världen och industrivärlden. Där, för det är ju på det sättet att alla kunskapselever som går ut Högskolan startar inte eget. Men skulle ha behov av att komma in i industrin eller vad det nu är. För att kunna förkovra och få utlopp för sina kunskaper och där tycker jag att det har funnits en avog inställning från industrin att hjälpa till och vara med i dom här nätverken. Och det är först nu som det börjar bli lite grann bättre, men det finns mycket kvar att göra. Nu ska jag väl säga, nu på senare åren har jag ju inte följt det så på nära håll som jag gjorde då. Jag är ju lite längre ifrån va, men jag tror, jag tror att det finns mer att göra på det. (Före detta kommunstyrelsens ordförande i Halmstad)

Flera personer har varit viktiga för att få till stånd och utveckla Högskolan i Halmstad, men som före detta rektorn säger, så måste Högskolan även tas emot av någon.

Alltså vissa viktiga personer som har haft tankar och så vidare. Men det måste ju bottna någonstans va och det måste bottna så att samhället tar emot det på något vis. Sen kan man slå sig in va ibland, men, men jag tycker det har varit förhållandevis friktionsfritt i Halmstad alltså, det tycker jag. Och det, ja, jo, det, det är nog min slutsats. (Före detta rektor vid Högskolan i Halmstad)

Det krävs en reflexiv innovativitet för att skapa något nytt, i detta fall få högre utbildning till Halmstad, men det krävs att det tas emot i samhället så att det kan utvecklas. Etableringen av den högre utbildningen i Halmstad startade med några individers innovativitet. I arbetet med att få högre utbildning till Halmstad krävdes även att det reflexivt innovativa blev reflexivt innovativt även i lokalsamhällets institutioner och fler engagerades i arbetet. Högskolan har sedan utvecklats och vuxit och rekryterat studenter både lokalt och nationellt. Detta innebär därmed influenser utifrån, genom att studenter kommer till Halmstad för att studera. Utbildningsnivån har ökat och nya företag har startats.

Sammanfattning

Under den första perioden som identifierats i den demografiska analysen pågick ett arbete med att få högre utbildning till Halmstad, vilket var en respons från individer i lokalsamhället på nationella yttre förändringar i form av utbyggnaden av högskoleutbildningen. Exemplet visar tydligt på vikten av att aktörer i lokalsamhället förhåller sig till yttre drivkrafter och förändringar för att förändringar i lokalsamhället ska

komma till stånd. Tidigare hade man från Halmstads sida inte drivit dessa frågor, trots att processen på nationellt plan pågått en tid. När man började agera var det ett fåtal enskilda personer som förhöll sig reflexivt innovativa till nya förhållanden utifrån och såg möjligheter till att skapa något nytt i det lokala.

I arbetet med att få en högskola till Halmstad kan man även se samspelet mellan innovation och tradition i reflexiviteten genom bland annat sättet att resonera kring de utbildningar som man avsåg bedriva. En viktig del i detta var att utbildningarna skulle passa in i lokalsamhället, vilket innebar att de utbildningar man satsade på inte upplevdes som traditionella universitetsutbildningar utan som något nytt. Detta kan ses som uttryck för ett reflexivt innovativt handlande i förhållande till utbildningssystemet, men i förhållande till lokalsamhället ett uttryck för att tradition spelade stor roll i reflexiviteten.

Arbetet med att få högre utbildning till Halmstad speglar även hur ett reflexivt innovativt förhållningssätt och handlande hos ett fåtal individer, där en stor del av befolkning och institutioner inte var delaktiga under perioden, kommit att omfatta en större del av lokalsamhället. Detta sker bland annat genom att människor börjar studera samt starta nya företag med anknytning till Högskolan.

Lokalsamhällets omvandling – en fråga om befolkning, arbetsmarknad och innovativa aktörer

Det övergripande syftet med studien är att studera förändringsprocesser i lokalsamhället. Studien är uppbyggd kring tre frågeställningar. Den första behandlar förändringsmönster i form av perioder och brytpunkter. De två andra frågeställningarna berör aktörers del i förändringsprocesser, där den andra frågeställningen tar upp förhållandet mellan drivkrafter till förändring genom att se till drivkrafter utanför lokalsamhället respektive inifrån lokalsamhället. Slutligen behandlar den tredje frågeställningen aktörers del i förändringar utifrån reflexiva förhållningssätt och hur det nya och det välkända eller innovation och tradition samspelar.

Halmstad kommun utgör det empiriska fältet i studien, som sträcker sig över en period av fyra decennier, med början år 1968 och fram till år 2006. Halmstad har studerats genom analyser av demografisk statistik och arbetsmarknadsstatistik, analyser av dokument samt intervjuer med aktörer som på olika sätt varit delaktiga i förändringsprocesser under perioden. Detta har möjliggjort att analysera förlopp och processer samtidigt som analyser av aktörer och händelser har kunnat göras.

Tid, processer och brytpunkter

Studien utgår från ett teoretiskt perspektiv där lokalsamhället definieras som ett system, som står i relation till andra system (Stacy, 1969). Systemets eller lokalsamhällets sociala struktur bygger på att sociala relationer är rumsliga, vilket gör det möjligt att rumsligt avgränsa ett lokalsamhälle. Lokalsamhällets sociala struktur är ett resultat av arbetsdelning och de relationer som arbetsdelningen kräver, exempelvis relationen mellan arbetsplats och bostad. Arbetsmarknad och befolkning är i fokus, till exempel relationen mellan förändringar på arbetsmarknaden, flyttningar och pendling. Arbetsmarknad, befolkning och relationen däremellan är viktig för studier av förändringar i lokalsamhällen. Människors rörelser, genom pendling och flyttning, blir viktiga indikatorer på händelser i lokalsamhället. Förändring kan studeras genom människors mobilitet, det vill säga befolkningens rörelser, vilket har behandlats i flera olika teoretiska perspektiv och studier (SOU 2007:35, Lindén, 2005, Jörgensen, 2004, Park, 1936/1982, McKenzie, 1926/1982).

Den demografiska dynamiken

Syftet med en demografisk analys över tid är att finna brytpunkter som avgränsar tidsperioder och att studera processer. Den demografiska dynamiken uttrycker att något händer i lokalsamhället. Genom att studera flöden och identifiera brytpunkter är det möjligt att fokusera analyser på händelser och de konsekvenser som dessa får för den sociala strukturen. I brytpunkter inträffar händelser genom influenser utifrån och/eller genom aktörers agerande i lokalsamhället. I Halmstad har tre tidsperioder identifierats.

Period 1, 1968-1976: Stor omflyttning och folkökning

Perioden karaktäriseras av hög folkökning, vilket både är en följd av ett stort reproduktionsöverskott och ett stort migrationsöverskott. Befolkningsökningen under denna period är könsjämn. Det råder en, relativt sett, stor omflyttning under perioden, det vill säga det är många som både flyttar till Halmstad och från Halmstad.

Period 2, 1977-1987: Minskad omflyttning

Perioden kännetecknas av låg folkökning, till följd av lågt reproduktionsöverskott och lågt migrationsöverskott, vilket både kan hänföras till inrikes och utrikes migration. Under denna period ökar den kvinnliga delen av befolkningen mest. Det råder även en relativt liten omflyttning jämfört med de två andra perioderna.

Period 3, 1988-2006: Ökad flyttning och strukturella förändringar

Perioden karaktäriseras av en relativt hög folkökning. Befolkningsökningen är ett resultat av ett stort migrationsöverskott, men däremot ett relativt lågt reproduktionsöverskott. Omflyttningen, i form av både inrikes och utrikes migration ökar under denna period i jämförelse med den föregående perioden.

De strukturella förändringarna av befolkningen under dessa tre perioder är inte dramatiska, men det sker en ökning av befolkningens ålder och utbildningsnivå, under hela perioden.

Arbetsmarknad och utbildning som förändringsagenter

Under perioderna som identifierats i den demografiska analysen har många händelser inträffat på arbetsmarknaden i Halmstad. Dessa kan kopplas samman med den demografiska analysen för att på så sätt analysera hur processer och strukturer hänger samman och förändras.

Analyserna av Halmstads arbetsmarknad visar på ett övergripande plan att andelen sysselsatta inom de varuproducerande näringarna har minskat till förmån för andelen sysselsatta inom tjänstenäringarna. Det är en förändringsprocess som pågår under hela perioden mellan år 1968 och år 2006. Denna förändring är även nationell (Nilsson, 2000, Furåker, 1991, Furåker & Larsson, 1989). Händelserna på arbetsmarknaden i Halmstad är av olika slag och får olika konsekvenser under de tre perioder som identifierats i den demografiska analysen.

Period 1, 1968-1976: Nya etableringar – två stora förändringsprocesser tar sin början

Under denna period blev tjänstenäringarna större än de varuproducerande näringarna i Halmstad. Det pågick en omfattande förändring i förhållandet mellan de varuproducerande och de tjänsteproducerande näringarna. Analyser av händelser på arbetsmarknaden i Halmstad visar vad som händer och dess konsekvenser för andelen sysselsatta i de varuproducerande respektive de tjänsteproducerande näringarna.

Nedgången inom de varuproducerande näringarna var bland annat ett resultat av den konkurrens som svensk industri började utsättas för på 1960-talet, vilken uppstod på grund av bland annat höga löner (Lundh, 2002). Denna konkurrens märktes bland företag i Halmstad. Företag lades ner eller gick i konkurs. Textilindustrin hade till exempel problem och företag inom branschen lades ner. Även annan tillverkningsindustri hade problem, vilket bland annat visade sig genom att företag helt slutade med tillverkning och enbart ägnade sig åt montering. Företag som inte tvingades lägga ner försökte hantera konkurrensen genom att till exempel lansera nya produkter, starta utvecklingsavdelningar eller genom specialisering och sammanslagningar. I vissa fall ledde det till en relativt positiv utveckling av företagen.

Det inträffade även händelser som dämpade nedgången och hade en positiv inverkan på sysselsättningen inom de varuproducerande näringarna. Två sådana aspekter har identifierats vara av särskild betydelse. Den ena var riksdagens beslut att man i

Sverige skulle bygga en miljon bostäder. Byggandet av miljonprogrammet fick positiva effekter för flera företag i Halmstad, vilka levererade material till byggverksamheten, bland annat AB Halmstads Järn- och stålverk, som byggde ut sin verksamhet under perioden.

En annan händelse som bidrog till att öka sysselsättningen inom varuproduktion i Halmstad var etableringen av ett stort tillverkningsföretag under mitten av 1970-talet. Det var det glastillverkande företaget Pilkington Floatglas AB som etablerade sig i Halmstad. Produktionen i den nya fabriken startade år 1976. Fabriken krävde en omfattande personalstyrka, vilken rekryterades från hela Sverige.

Etableringen av ett nytt företag i lokalsamhället kan på detta sätt bidra till att förklara demografiska processer, det vill säga människors rörelser. En sådan analys kan göras utifrån teoretiska perspektiv som innebär att arbetsmarknad och befolkning är nära sammanlänkade och beroende av varandra (Lindén, 2005, Cox & Mair, 1991 McKenzie, 1926/1982). Förändringar på arbetsmarknaden påverkar därmed människor och dess möjlighet att stanna kvar i ett lokalsamhälle. När näringslivet förändras genom att ett nytt företag tillkommer förändras arbetskraftsbehovet. Arbetare och deras familjer flyttar till Halmstad. Andra pendlar till Halmstad från närliggande orter. När Pilkingtonfabriken byggdes och startades ledde det till stor rörlighet och migrationsöverskott, vilket i sin tur var en faktor bakom att det rådde en relativt sett stor folkökning under den första perioden. Arbetskraftsproblem löstes med inflyttning både från andra delar av Sverige och från andra länder. Inflyttningen kan förklaras utifrån att företag i Halmstad behövde arbetskraft samt en stor nyetablering som skedde inom tillverkningsindustrin

Jämförelse mellan mäns och kvinnors migration visar att det inte fanns några stora skillnader. Forskning visar på en könssegregerade arbetsmarknad (SOU 2005:66, SOU 2004:43) då män i större utsträckning än kvinnor arbetar inom yrken i de varuproducerande näringarna. Samtidigt var det under denna period som den offentliga sektorn växte och som andelen kvinnor som förvärvsarbetade ökade kraftigt (Nilsson, 2000). Att migrationsöverskottet hade en relativt jämn könsfördelning hänger samman med utbyggnaden av den offentliga sektorn. I Halmstad byggdes bland annat sjukvården ut, där många kvinnor arbetar. Ytterligare en stor händelse inom offentlig sektor var arbetet med att få en högre utbildning till Halmstad, det fick inga effekter på sysselsättningen på arbetsmarknaden under denna period, då det inte kom något beslut om detta förrän år 1975 och inte etablerades förrän 1978. Vidare diskussion om detta kommer att föras längre fram.

En omfattande migration bland både män och kvinnor genom en omfattande förändring i varuproducerande och tjänsteproducerande näringar kan sammanfatta analysen av den första perioden. En annan indikator på förändring som är viktig att beakta är pendling, vilket, för den enskilde individen, kan vara ett alternativ till flyttning.

Den lokala sociala strukturen, som uppstår ur ett lokalt beroende genom arbetsdelningen, medieras av teknologi och geografisk variation. Det innebär att pendling är beroende av de möjligheter som finns för pendling genom infrastruktur och kommunikationer samt kostnader för dessa (Cox & Mair, 1991). Med andra ord,

förutsättningar för fluiditet måste finnas, som McKenzie (1926/1982) uttrycker det. McKenzies liksom Cox och Mairs (1991) synsätt innebär att förutsättningen för fluiditet eller pendling är infrastruktur och kommunikationer, vilket möjliggör för människor att de inte behöva bo nära sin arbetsplats. Det innebär att pendling inte bara styrs utifrån tid, kostnad och geografiskt avstånd (Lindén, 2005, Jörgensen, 2004, Cox & Mair, 1991, McKenzies, 1926/1982).

Frågor kring infrastruktur, och då främst motorväg, var viktiga i Halmstad under denna period, men ännu på planeringsstadium, vilket förklarar varför pendlingen under denna period ligger relativt konstant. Analysen visar att människor under denna period inte valde att pendla i någon ökad utsträckning. Den nya etableringen på arbetsmarknaden samt de redan existerande företagens och offentlig sektors behov av arbetskraft samt problem och nedläggningar av företag under denna period ledde istället, som tidigare diskuterats, till en stor omflyttning och immigration till Halmstad.

Period 2, 1977-1987: Ökande pendling och omfattande förändring på arbetsmarknaden

Under denna period pågick en omfattande förändring i förhållandet mellan andelen sysselsatta inom de varuproducerande och de tjänsteproducerande näringarna. Perioden kännetecknas av att sysselsättningen inom de tjänsteproducerande näringarna ökade under hela perioden. Utvecklingen av sysselsättningen inom de varuproducerande näringarna fortsatte sitt mönster med en nedåtgående trend, bortsett från mellan åren 1985 och 1990, då sysselsättningen inom de varuproducerande näringarna ökade.

Inom de varuproducerande näringarna var det främst sysselsättning inom näringsgrenarna tillverkning samt byggnadsverksamhet som ökade perioden mellan år 1985 och 1990. Vissa företag i Halmstad beskrivs under perioden i positiva ordalag under hela eller delar av denna period, bland annat Pilkington Floatglas AB och det medicintekniska företaget Getinge AB. Under delar av perioden rådde en nedgång i andelen sysselsatta inom de varuproducerande näringarna. Konkurrensen fortsatte och flera företag hade problem. En annan faktor som påverkade de varuproducerande näringarna under denna period var att miljonprogrammet var färdigt, man hade slutat bygga och de material som företagen levererat till byggnadsverksamheten behövdes inte längre. Andelen sysselsatta minskade.

De tjänsteproducerande näringarna fortsatte att öka, vilket bland annat kan förklaras utifrån en utbyggnad av den offentliga sektorn, där sjukvården fortsatte att byggas ut. Den högre utbildningen, vilken man från Halmstads sida började arbeta för under perioden innan, etableras under denna period. År 1978 fick man en interimistisk högskolestyrelse och kunde starta på allvar. År 1983 inrättades högskolan med egen rektor. Högskolan växte, vilket ledde till nationell rekrytering av både studenter och personal.

Att andelen sysselsatta inom de tjänsteproducerande näringarna växte under perioden, kan vara en anledning till att kvinnor flyttade i högre utsträckning än män

och att den kvinnliga befolkningsökningen var högre än den manliga under perioden. En sådan analys ska ses i förhållande till den könsuppdelade arbetsmarknaden (SOU 2005:66, SOU 2004:43). I Halmstad var det en nedåtgående trend inom de varuproducerande och typiskt manliga yrkena och en uppgång i de tjänsteproducerande näringarna där många kvinnor arbetar.

Till skillnad från flyttningarna, vilka minskade, ökade pendlingen under perioden. Både in- och utpendlingen började öka 1980, även om det var betydligt fler som pendlade till Halmstad än som pendlade från Halmstad. Utifrån studiens teoretiska syn på pendling kan ökningen förklaras utifrån möjligheterna till pendling i form av infrastruktur och kostnader (Cox & Mair, 1991, McKenzies, 1926/1982). Genom en förbättrad infrastruktur kan fluiditeten öka genom att det ekologiska avståndet minskar (McKenzie, 1926/1982). Utbyggnaden av infrastruktur ökar förutsättningarna för att man kan bo på en plats och arbeta på en annan (Lindén, 2005). I Halmstads fall underlättades pendlingen genom förändringar och utbyggnad av infrastruktur. Västkustbanan började byggas dubbelspårig och rätas ut och vägarna i Halland byggdes ut.

Period 3, 1988-2006: Stabilisering på arbetsmarknaden och utbildningsåtgärder

Under denna period var förhållandet mellan de varuproducerande och de tjänsteproducerande näringarna stabilt, även om de första åren av perioden, mellan 1990 och 1995, skiljer sig något från de senare när det gäller andelen sysselsatta.

Mellan 1990 och 1995 gick sysselsättningen inom både de varuproducerande och tjänsteproducerande näringarna ner. Nedgången i sysselsättning följde det nationella läget på arbetsmarknaden, vilken under dessa år kännetecknades av lågkonjunktur och stora problem med hög arbetslöshet. I Halmstad skedde nedgången i sysselsättning inom de varuproducerande näringarna främst inom tillverkningsindustrin, men även byggnadsverksamhet och jordbruk minskade något medan näringsgrenen energi och vatten ökade något. Företag såsom Halmstads slakteriförening lade ner verksamhet och andra företag sade upp anställda, vilket Nordiska Maskinfilt Aktiebolag gjorde år 1991. En del företag beskrivs i dokument i positiva ordalag, exempelvis Getinge AB och Pilkington Floatglas AB. Inom de tjänsteproducerande näringarna pågick nedgången främst inom hälso- och sjukvård, socialtjänst och veterinär. Sysselsättningen inom handeln hade en nedgång i början av denna period, men från 1993 ökade den åter. Två näringsgrenar hade en uppgång under perioden, forskning, utveckling och undervisning samt i någon utsträckning personliga och kulturella tjänster, trots att tjänstenäringarna sammantaget minskade. Högskolan hade nu etablerats, vilket är en anledning till att sysselsättningen inom forskning och utveckling ökade.

Flera företag i Halmstad hade problem vilket resulterade i uppsägningar och nedläggningar. Det rådde även nedskärningar inom den offentliga sektorn under början av 1990-talet. Detta visar sig i arbetslöshetsstatistiken, vilken var hög i Sverige som helhet. Arbetslösheten i Halmstad var dessutom hög i jämförelse med både riket och närliggande län. Den nedgång som visar sig i sysselsättningen i Halmstad mellan

åren 1990 och 1995 syns inte i människors rörelser genom flyttningar. Det uppstår inte någon brytpunkt i samband med dessa år. En anledning till att det inte skedde några stora förändringar i flyttningen till och från Halmstad under nedgången på arbetsmarknaden mellan år 1990 och 1995 kan vara det nationella läget på arbetsmarknaden. Det var svårt att få arbete även om man flyttade.

En annan process, pendling, förändrades däremot mellan 1990 och 1995. Efter att både in- och utpendlingen till och från Halmstad ökade under hela den andra perioden fortsatte utpendlingen att öka mellan åren 1990 och 1995, däremot minskade inpendlingen under samma år.

Den könsuppdelade pendlingsstatistiken visar att det under den första delen av 1990-talet var männens utpendling som ökade mest. Minskningar i sysselsättning var som störst inom typiskt manliga yrken. Detta styrks även av att män var arbetslösa i högre utsträckning än kvinnor under början av 1990-talet. De processer som sattes igång på grund av nedgång i sysselsättningen var pendlingsprocesser. Förändringar på arbetsmarknaden ändrade pendlingsmönstren. Samtidigt ökade möjligheten till pendling genom utbyggd infrastruktur (Lindén, 2005, Jørgensen, 2004, Cox & Mair, 1991, McKenzie, 1926/1982), i Halmstad genom bland annat järnväg och motorväg.

Efter 1995 fortsatte utpendlingen att öka och inpendlingen började återigen öka. Det som hänt sedan 1970-talet är att pendlingen ökat samt att in- och utpendling är nästan lika omfattande. Kvinnor pendlade i högre utsträckning och både in- och utpendlingen ökade bland kvinnor under hela perioden, en tendens som även finns nationellt (SOU 2007:35). Dessa förhållanden leder till att arbetsmarknaden och den lokala arbetskraften passar allt sämre ihop.

Sammanfattningsvis visar analysen av sysselsättningen från år 1995 till 2006 att de varuproducerande näringarna minskat medan de tjänsteproducerande näringarna ökat. De näringsgrenar som minskat är främst hälso- och sjukvård samt myndigheter medan handel, kreditinstitut, forskning och utbildning samt i någon mån personliga och kulturella tjänster ökat. De grenar som minskade fanns i stor utsträckning inom offentlig sektor, vilket även analyser över andelen sysselsatta fördelat på sektor visar. Förändringar skedde inom försvarsmakten samt förändringar av statlig organisering, vilket innebar att en del statliga verksamheter minskade eller lämnat Halmstad.

Ett kännetecken för perioden var att industriföretag flyttade från centrala delar av Halmstad. Att flytta ut industri från stadens centrum blev ett sätt att förnya stadens ansikte. En industri som flyttade ut från centrum var Nordiska Maskinfilt AB som flyttade till ett ytterområde. På den gamla industrimarken byggs bostäder (jämför Nilsson, 2000). En annan omstrukturering av delar av Halmstad var att textilföretaget sålde sin verksamhet till Albany Nordiskafilt AB. Samtidigt behöll ägarna till Wallbergs Fabriks AB fastigheterna och startade ett nytt företag med verksamhet inom uthyrning av affärsfastigheter. Flyttningen av företagen var ett sätt att möta nya krav i samhället och resulterade bland annat i att man knöt forskning och utveckling till Halmstad samt skapade lokaler för tjänstenärings i tidigare fabrikslokaler. Handeln ökade under hela perioden och utvecklades bland annat genom utbyggnad av externa köpcentrum. Det etablerades även varulager i hamnen.

Sysselsättningen inom utbildningen ökade genom etableringen av Högskolan i Halmstad, vilken har utvecklats och blivit en av Halmstads största arbetsgivare. Samtidigt med demografiska strukturförändringar i Halmstad ökar andelen äldre i befolkningen, liksom resten av västvärlden. Likaså har andelen invånare med hög utbildningsnivå ökat. Under period 3 utvecklades högre utbildning vid Högskolan, vilken etablerades under de tidigare perioderna. Med koppling till högskolan har det startats nya företag, vilket skapat en arbetsmarknad för högutbildade personer (Berggren & Lindholm Dahlstrand, 2008). Den ökade rekryteringen av studenter, vilka till viss del kom från platser utanför Halmstad är en anledning till ökad pendling och större flyttströmmar och folkökning jämfört med föregående period. Även andra studier visar att flyttningar ökar på universitets- och högskoleorter i samband med studenters påbörjade och avslutade högskolestudier (SOU 2007:35).

Innovation och tradition: Det nya och det välkända i lokalsamhällets förändringar

Bakom de strukturer och processer som analyserats finns aktörer som aktivt agerar i lokalsamhället. I lokalsamhället finns förmåga att skapa förändringar (Byrne, 2001, Cox & Mair, 1991, Cooke, 1989a). Hur ett lokalsamhälle förändras har att göra med hur individer i lokalsamhället agerar och förhåller sig till yttre förändringar. Förändringarna kan analyseras genom Giddens (1979, 1984, 2006) reflexivitetensbegrepp utifrån hur det nya, ny kunskap, möter det gamla, det existerande. Reflexivitetensbegreppet möjliggör att se innovation och tradition som skapande. Förändringsprocesser kan studeras utifrån ett aktörsperspektiv där aktörer, i form av individer och institutioner, fokuseras i analysen. Personerna och institutionernas roll, förhållningssätt och agerande får betydelse för riktningen på förändringsprocesser i lokalsamhället.

Aktörers perspektiv och agerande ger möjlighet att analysera dessa processer ytterligare. I lokalsamhället finns ofta en önskan om att bevara och utveckla det redan existerande. I Halmstad fanns en önskan om att skapa fler arbeten inom de varuproducerande näringarna och att få nya industrier till kommunen. Traditioner hade ett stort utrymme i de reflexiva processerna i lokalsamhället, det vill säga bevara genom att utveckla det som redan fanns. En av de intervjuade beskriver mentaliteten i Halmstad som ”trög” i den bemärkelsen att etablering av förändringar och nyheter går långsamt. Det blir inte bara viktigt att förhålla sig till ny kunskap och information, vilket enligt Giddens (1979, 1984, 2006) kännetecknar reflexiviteten i det moderna samhället. Tradition och en vilja att bevara det existerande har även det en del i det moderna. Samtidigt finns aktörer som agerar utifrån, där innovationer, ny kunskap och nya trender i samhället bryter med traditioner och det existerande. Aktörer som i sitt reflexiva förhållningssätt anser att man måste ta hänsyn till nya

förutsättningar. Dessa beskrivs som idésprutor och innovatörer. I Halmstad möts olika perspektiv av både tradition och innovation i en dynamik som skapar processer som både förändrar och bevarar, en dynamik mellan omvandlig och stabilitet (jämför Ahrne & Papakostas, 2002)

Processer på arbetsmarknaden

Hur enskilda aktörer och institutioner i lokalsamhället agerar är beroende av drivkrafter utifrån, såsom till exempel nya influenser, politiska beslut och företag belägna utanför lokalsamhället. Utifrån synsättet på lokalsamhället som ett lokalt socialt system blir det viktigt att beakta systemets kontakt med andra system. Förändringar i ett lokalsamhälle kan inte ses som något isolerat (Stacy, 1969). Med andra ord måste hänsyn tas till både endogena och exogena drivkrafter till förändring (Sztompka, 1993, Boudon, 1991, Wallerstein, 2001, Nisbet, 1969).

Tradition och nya förutsättningar – Etablerade aktörers sätt att hantera förändringar utifrån

Studien tar sin början på 1960-talet, en period då den svenska industrin började utsättas för hård konkurrens från andra länder (Lundh, 2002, Nilsson, 2000). Detta var början på en nedgång inom industrin och sysselsättningen inom de varuproducerande näringarna i Sverige (Nilsson, 2000, Furåker, 1991, Furåker & Larsson, 1989), en trend som även fanns i Halmstad. Denna situation behövde Halmstad och aktörer i Halmstad beakta. Det innebar att företagen reflexivt behövde ta hänsyn till förändringar utifrån, med utgångspunkt i sina egna förutsättningar. Sätten att hantera nya förutsättningar kan ses som ett samspel mellan tradition och innovation där både det nya och det gamla får utrymme, genom till exempel lyhördhet för nya produkter. I andra fall såg företag inga möjligheter att fortsätta verksamheten, nedläggning blev nödvändigt.

Samtidigt som det rådde en hård konkurrenssituation och flera industriföretag fick problem, fattades politiska beslut, nationellt, om att bygga en miljon bostäder. Detta fick konsekvenser av mer positiv karaktär för andra företag inom de varuproducerande näringarna i Halmstad, vilka levererade material till byggverksamheten. Nationell politik som drivkraft utifrån fick konsekvenser för Halmstad. Beslutet om miljonprogrammet fordrade ingen förnyelse bland företagen i Halmstad. Processen bland aktörerna i lokalsamhället, kring denna drivkraft utifrån, innebar att det redan existerande kunde bevaras. Det vill säga, reflexiviteten hade ett stort inslag av tradition och en vilja att bevara det redan existerande. Det var möjligt att fortsätta bygga på det existerande, om än med vissa nya inslag.

När miljonprogrammet var färdigställt gick flera företag sämre, på grund av att det inte länge behövdes något material till byggandet.⁸³ Ett av dessa företag var AB

83 Även andra faktorer spelade in i att företagen gick sämre, såsom till exempel internationell konkurrens, höga oljepriser samt höga löner (Jönsson, 2007).

Halmstads Järn- och stålverk. Detta var ett viktigt företag för Halmstad på ett symboliskt plan, eller som en av dem som intervjuats i studien uttryckte det, att det var en "institution" i Halmstad. Från kommunens sida arbetade man därför aktivt med företaget när det började gå sämre. Man agerade för att bevara det man kunde av företaget, vilket kan ses som ett uttryck för att traditioner får stort utrymme i det reflexiva, då det fanns en önskan om att bevara det redan existerande.

Två stora etableringar som bevarar och förändrar

Samtidigt som etablerade aktörer i Halmstad försökte bevara och utveckla det befintliga startade två processer som kom att innebära stora nya etableringar i Halmstad. Den ena processen är etableringen av Pilkington Floatglas AB och den andra processen är etableringen av högre utbildning i Halmstad, vilket ledde till Högskolan i Halmstad.

Båda processerna startade under den första perioden, men bygger på olika resonemang och tankegångar bland aktörer i lokalsamhället. Den ena processen tog utgångspunkt i att man ville fortsätta att arbeta för en utveckla varuproducerande näringar och den andra tog utgångspunkt i att man ville göra något nytt, att Halmstad behövde förändras. Dessa processer startade samtidigt och visar på hur tanken på stabilitet och förnyelse samspelar under samma period i Halmstad. Samtidigt kan man se ett samspel mellan innovation och tradition inom en och samma förändringsprocess.

Arbetet med att få Pilkington Floatglas AB till Halmstad tog sin utgångspunkt i synsättet som fanns i Halmstad, att tillverkande företag var viktiga. På samma gång såg man en nedgång i andelen sysselsatta inom de varuproducerande näringarna, vilket innebar att man arbetade för att få fler tillverkningsföretag till Halmstad. Samtidigt som tillverkningsindustrin sågs som viktig ville man från kommunens sida aktivt arbeta för det nya och diversifiera arbetsmarknaden i kommunen. På samma gång som man ville utöka arbetsmarknaden ville man att lokalsamhället skulle fortsätta bygga på det existerande.

Etableringen i av Pilkington Floatglas AB i Halmstad var ett samspel mellan inre och yttre drivkrafter där ett företag utifrån sökte efter en plats att etablera sig på samtidigt som man från Halmstads sida fångade upp detta i sitt sökande efter att få nya tillverkningsföretag till kommunen. Det räcker inte med yttre drivkrafter för att få till stånd förändringar i lokalsamhället. Det krävs även att lokalsamhället måste förhålla sig till och agerar på de yttre drivkrafterna.

Samtidigt som arbetet med att få Pilkington Floatglas AB till Halmstad kan ses som en reflexiv process där traditioner fick stort utrymme, fanns det även innovativa inslag i reflexiviteten. Det innovativa i processen startar i att en individ ser möjligheterna till något nytt. Genom en önskan om att föra in en ny bransch kan förhållningssättet tolkas som innovativt. Fler aktörer i Halmstad, politiker och tjänstemän involverades under arbetets gång. Utan vetskap om vilken bransch företaget som man arbetar för representerade fortsatte man processen, en process där innovationer fick ett stort utrymme i sättet att agera i förhållande till etableringen. Samtidigt fanns

en institutionell reflexivitet med en traditionell syn på tillverkningsindustrin som sedan gammalt varit en viktig del av näringslivet i Halmstad.

Runt samma år, som processen med att etablera Pilkington Floatglas AB i Halmstad startade, påbörjades även en annan process då man från Halmstads sida försökte få högre utbildning till kommunen. Även denna process startade under den första perioden, men kom att ta längre tid.⁸⁴ Etableringen av Högskolan i Halmstad drevs av ett annat övergripande synsätt än etableringen av Pilkington Floatglas AB, att få in något nytt. Etableringen av Högskolan i Halmstad var en komplex process som visar på samspel mellan inre och yttre drivkrafter samt mellan innovation och tradition. När utlokaliseringen av högre utbildning, efter ett nationellt beslut, startade agerade man inte från Halmstads sida, man såg inte att det berörde Halmstad. Det fanns en brist på samspel mellan inre och yttre faktorer. Även om faktorer utanför lokalsamhället kan möjliggöra förändring så måste de tas emot av aktörer i samhället för att förändringar ska komma till stånd. Reflexiviteten i Halmstad dominerades av traditioner, man såg inte högre utbildning som något som skulle kunna bli en del av Halmstad.

I ett senare skede fångade ett par enskilda personer in de yttre nationella drivkrafterna och innovationer fick stort utrymme. De båda aktörerna, från kommunen och länsstyrelsen, började arbeta tillsammans. Det krävdes emellertid att fler personer och institutioner tog ett reflexivt innovativt perspektiv i denna fråga och ville tillföra något nytt.

Längre fram i processen med att få högre utbildning till Halmstad började man arbeta med profilering av vilka utbildningar man ville ge. Detta beskrivs som ett arbete där man ville skapa nya och unika utbildningar jämfört med traditionella akademiska utbildningar. Utbildningarna skulle fogas in i lokalsamhället, kunna förena det nya med det redan existerande genom att relatera profilen på utbildningarna till det redan existerande. Detta skedde i form av en teknikutbildning som inte var så främmande som civilingenjör, men ändå en utbildning med högskolekompetens. Den andra profilen, förskollärarytutbildning, har i traditionell mening inte varit en högskoleutbildning, vilket gjorde att den inte upplevdes som så främmande. Den tredje profilen skapades kring idrott och relaterade till Halland som idrottslän. Den högre utbildningen i Halmstad fokuserades därmed kring det redan befintliga lokalsamhället för att passa in. Från att ha varit en process som kännetecknades av att skapa något nytt och ett reflexivt innovativt förhållningssätt knöts det etablerade till det nya, eller det traditionella till det innovativa. Det nya och unika i utbildningarna möjliggjorde att knyta an förändringar till lokalsamhällets historia.

Utflyttning och nya företag

Under de två första perioderna, vilka kännetecknades av stor omvandling på arbetsmarknaden, hanterade och mötte aktörer i lokalsamhället drivkrafter utifrån med en reflexivitet som kännetecknades av innovationer och traditioner, det vill säga både

84 Etableringsprocessen kring Pilkington Floatglas AB började och under första perioden och företaget hann etableras även under den första perioden.

bevarande och förändring i lokalsamhället. Under den tredje perioden fortsätter detta samspel i nya processer.

Högskolan hade vuxit och studenter rekryterats både lokalt och nationellt, vilket innebar influenser utifrån, genom att studenter kommer till Halmstad för att studera. Dessutom har utbildningsnivån ökat och nya företag har startats. En intention med att få högre utbildning till Halmstad var att man ville utveckla näringslivet. Det var även många som kom att arbeta på Högskolan som var intresserade av att samarbeta med det omgivande samhället. Även näringslivet var positivt till att samverka. Detta underlättades av den profil som Högskolan skapade för att passa in i lokalsamhället. Detta kan ha haft betydelse för samverkan med företag som redan fanns i lokalsamhället.

Samtidigt startades nya företag. Berggren och Lindholm Dahlstrand (2008), Sörensen och Årnedal (2004) samt Eriksson (1996) visar att ett antal företag har startats med koppling till Högskolan. Berggren och Lindholm Dahlstrand (2008) menar att dessa företag har gett regionala effekter både när det gäller en arbetsmarknad för akademiker, men även en kapacitet att förnya. De menar att det fanns ett antal aktörer som var centrala för uppbyggnaden av högskolan. Rekryteringen från andra delar av Sverige har varit viktig, vilket innebär influenser utifrån. Arbetet med att få högre utbildning till Halmstad speglade ett reflexivt innovativt förhållningssätt och handlande hos ett fåtal individer. En stor del av befolkningen och institutioner i Halmstad var inte delaktiga i denna process. Senare har Högskolan kommit att omfatta en större del av lokalsamhället, bland annat genom att människor börjar studera.

Samtidigt med aktiviteter kring högskolan pågick även händelser kring redan etablerade företag i Halmstad. Mycket kretsade kring utflyttning från stadens centrum. Både handel, genom etablering av externa köpcentrum, och industriföretag, lämnade stadens centrum. Genom andra processer försökte man förändra och bevara verksamhet. Textilindustrin Wallbergs Fabriks AB såldes till exempel till Nordiska Maskinfilt Aktiebolag, vilket var ett resultat av att man ansåg sig vara för små. Vid:n för Wallbergs Fabriks AB såg istället att något nytt kunde skapas av företagets gamla lokaler. Ett nytt företag startades som började hyra ut lokaler till företag, främst tjänsteföretag. Det nya företaget skapades utifrån synen på att samhället hade förändrats och det krävdes något nytt. Här kan urskiljas att innovationer fick stort utrymme i reflexiviteten, i hur företaget såg på samhällsförändringar. Det pågick även en process med att flytta ut Nordiska Maskinfilt Aktiebolag från centrum till nya lokaler. En process som drevs av aktörer i Halmstad mot ledningen i USA. Anledningen till detta var bland annat att man var rädd för att företaget skulle flytta från kommunen annars, det fanns därmed ett inslag av bevarande eller tradition i det reflexiva. Drivkrafter inifrån samhället, genom olika aktörers agerande, för med sig en möjlighet för staden att förändra sitt ansikte.

Det unika och det generella i lokalsamhällens förändring – Halmstad som exempel

Analysen av lokalsamhällen möjliggör analysen av förändringsprocesser där komplexitet och nyanser av generella tendenser och teorier på aggregerad nivå blir synliga. Studien av Halmstad visar flera viktiga aspekter av generell karaktär. Sådant som har att göra med *processer* i samhället och sådant som har att göra med *aktörer* och vad som påverkar processerna.

Studier av lokalsamhällen kan göras utifrån olika utgångspunkter. Med denna studie visas betydelsen av systematiska demografiska analyser i studiet av lokalsamhällen. Även om befolkningsökningen är jämn och stabil, utan några kriser, som i det empiriska exemplet i denna studie, finns det mycket dramatik. Människor flyttar, pendlingsmönster förändras och den demografiska strukturen förändras. När en analys görs över längre tid är det möjligt att identifiera brytpunkter, även om dessa inte har karaktären av plötsliga förändringar av upp och nergång i befolkningsökning, flyttning, pendling eller befolkningens struktur. I dessa brytpunkter inträffar ändå en mängd saker som visar sig i demografiska ändringstal, reproduktion, migration samt pendling. De demografiska indikatorerna visar de processer som pågår och vad som väntar. Att följa dynamiken genom demografiska indikatorer och analysera ett lokalsamhälle skapar möjlighet att följa förändringar, vilket kan ge signaler om den riktning förändringsprocesser tar.

Den demografiska dynamiken och förändringar på arbetsmarknaden samspelar med varandra genom det beroendeförhållande som arbete och bostad har till varandra. De händelser som lett fram till förändringsprocesser är komplexa. Studien visar ett samspel mellan drivkrafter inifrån och utifrån samt reflexivitet omfattande innovation och tradition. Halmstad kännetecknas av lugna befolkningsprocesser utan några egentliga kriser. Andra lokalsamhällen uppvisar andra mönster i befolkningsutvecklingen, såsom Olofström och Eskilstuna vars befolkningsutveckling både skiljer sig från Halmstads och varandras. Studier av lokalsamhällen med andra befolkningsmönster skulle ytterligare kunna belysa förändringsprocesser i lokalsamhällen och hur samspelet mellan drivkrafter inifrån och utifrån samt reflexiva förhållnings sätt av innovation och tradition. Det vill säga dynamik i lokalsamhällen.

De förändringsprocesser som studerats visar att lokalsamhällets förändringar till stor del är beroende av yttre processer. Det är inte tillräckligt att se till inre faktorer. Förändringar är många gånger exogena i den bemärkelse att de startar i drivkrafter och händelser som finns utanför lokalsamhället. Genom analysen av förändringsprocesserna identifieras yttre drivkrafter såsom nationella politiska beslut, företags beslut om etablering, fusioner, försäljning eller nedläggning samt trender i samhället.

De exogena drivkrafterna är beroende av endogena drivkrafter för att de ska kunna tas emot i lokalsamhället. Aktörer och institutioner som finns i det lokala måste förhålla sig till och agera på de drivkrafter som kommer utifrån. Beroende av vilket utrymme traditioner och innovationer har i reflexiviteten kommer det att påverka vad som händer i lokalsamhället. Även om drivkrafter till förändring kommer utifrån

kan lokalsamhället ses som aktivt då man inifrån det lokala måste förhålla sig till yttre drivkrafter och de möjligheter man ser. Nya politiska ställningstaganden kan bli intressanta för det specifika lokalsamhället, aktörer som söker nya platser att etablera sig på ses som intressanta eller att nya trender i samhället influerar lokala aktörer. Aktörerna på orten spelar en viktig roll för vilka frågeställningar som plockas upp på den lokala arenan. Förändring i lokalsamhällen är i stor utsträckning beroende av ett samspel mellan yttre och inre drivkrafter. Inre och yttre drivkrafter samspelar och lokala aktörer kan bli visionärer.

Aktörer i form av enskilda personer är viktiga, vilket även moderna teorier kring förändring tar sin utgångspunkt i. Aktörer för in nya förhållningssätt eller bevarar kända och redan existerande förhållningssätt. Enskilda personer som tror på något nytt kan med sin innovativitet få med sig andra och bidra till en reflexivitet med innovativa inslag i en traditionell kontext. På samma sätt kan enskilda individer driva ett förhållningssätt och agera på ett sätt som innebär att det etablerade består och där tradition får stort utrymme.

I ett lokalsamhälle förekommer en reflexivitet där det finns en kombination av innovation och tradition. Reflexiviteten innebär ett samspel mellan tradition och innovation, där vissa händelser är starkt influerade av innovationer och andra har stora inslag av traditioner. Det pågår flera processer samtidigt. Det nya och existerande möts ständigt. Under tidsperioder samspelar dessa på olika sätt och får olika konsekvenser för lokalsamhället. Det skapas en dynamik mot förändring som bygger på det redan existerande och har innovativa inslag. Detta samspel innebär att förändring tar tid. Det tar lång tid för influenser utifrån att fångas upp av aktörer i lokalsamhället och sedan slå rot, så att de influerar hela lokalsamhället. Detta skulle i förlängningen kunna studeras ytterligare genom vidare analyser av hur innovation och tradition möts i befolkningens förhållningssätt och agerande.

Summary

Discussions are ongoing today about how society changes from a modern society to a postmodern society, late modern society etc. Such theories of transformation of society, for example from an industrial society to a post-industrial society are often carried out on an overall level. In these overall discussions of changes in society there are people, institutions and structures at a local level and there are reasons to study processes of change on a local level. Lever (1991) argues for example that through studying changes on a local level it is possible to study the complexity and variations of the general and aggregated theories and discussions of societal changes. Through the empirical study of a locality it is possible to place changes in a context of time and space. The study of locality also makes it possible to understand change as contradictory processes, which the general theories do not capture (Cow, 2002).

The local area being studied is Halmstad, a municipality on the west coast of Sweden. As all local areas Halmstad is undergoing constant changes. The labour market changes through the fact that companies close down and new companies establish. The service industry has increased which is a general trend, not only in Sweden but in the whole western world. Such changes in the labour market are closely connected with the population and the demographic development, for the reason that work and housing are dependent of each other. At the same time there are studies that show that a decline in peoples close connection to the place. This is explained through the changes in the labour market and that the new knowledge-intensive industry professions do not require that one lives close to work. This means that it is not only work that is important for moving but also other factors such as the living environment (Jørgensen, 2004, Lindén et al 1998, Westholm, 1997). Another factor to consider is therefore commuting. From the assumption that work and housing are closely connected, this study focuses on the labour market in the relationship with demographical factors. However, the dynamic in the changes of population and the labour market does not happen automatically. Changes are dependent and carried out by actors. In this dynamic there are citizens and actors from the private and public sector who raise and drive issues that they find important. These actors will be central in this study.

The study of changes requires that time is considered. The study therefore encompasses almost four decades, between 1968 and 2006. A local area, Halmstad, is studied in this study, which makes it possible to study the dynamics in processes of change. Halmstad is, in short, the county town in the county of Halland. Halmstad

is situated between two major metropolitan areas, Gothenburg in the north and Malmo/Copenhagen in the south.

Theoretical perspectives and aim of the study

This study takes its point of departure in two theoretical perspectives. The first theoretical perspective, the perspective of change, captures the dimension of time in the study. The second theoretical perspective captures the dimension of place.

The classical theories of social change have in common that they see change in long historical processes; either through a linear perspective or a cyclical perspective (see for example Comte, 1820/1974, Spencer, 1972, Pareto, 1973). These perspectives have been challenged by alternative perspectives which focus on processes and where the time, place and present actors are considered. This also includes moving away from viewing change as something inevitable and progressive and instead there is a perspective of change with a focus on human actors, possible events and openness for the future (Sztompka, 1993). This means that changes are looked upon as a result of social action (Boudon, 1991).

One of these modern perspectives is Giddens' (1984) theory of structuration, which is a theory of how society through structures, institutions and acting subjects constitute society. The starting point is that people are able to reflect over their own actions and that the structure does not exist as something objective outside the individual and independent of the action of individuals. The structure shape and is shaped by actions. All human actions are reflexive, which means that anyone can reflect on the reasons for their own actions. Reflexivity is the relationship between knowledge and the social life and the knowledge that that people have influences over how they act in society (Giddens, 2003).

The other theoretical perspective is the perspective of place. This perspective has its roots in the community study tradition (Day, 2006). The theoretical discussion of Stacy (1969) ends in her suggesting the concept of locality instead of the concept of community. She define locality as a local social system of inter-related institutions. The tradition of locality studies has evolved from this perspective and is central in this study due to its focus on place as a social entity as well as how places change. The concept of locality is concerned with how social relations are spatial and create interdependence in places, or create a local social structure. The central aspect in this is the division of labour and the fact that the labour market and the population are closely connected (Cox & Mair, 1991). At the same time locality is seen as an agent and that the locality is active in the changing processes (Cox & Mair, 1991, Cooke, 1990).

The aim of the study is to study processes of change in a local area. More specifically, three questions are at issue related to this. The first has to do with changing patterns in terms of what periods and break points that can be identified. The two

others are concerned with actors' roles in the changing processes, in sense of the relationship between driving forces that come from the outside of the locality and driving forces that come from inside the locality. Finally the third issue concerned in this study is actors' role in the changing processes through their reflexive approach and how the new and well known or innovation and tradition interplay.

Method

The study can in short be described as an analysis of a locality with a focus on change. Against this background the starting point is that there is one unit that is studied, which means that the study is seen as a case study. The case study makes it possible to study the complexity of a locality, how different parts of the locality interact and affect each other (compare Flyvberg, 2006, Ragin, 1992).

The choice of methods has been made against the background of the theoretical perspective where the population, the labour market and the relationship between them are central for changes in the locality. This requires different types of empirical data and the empirical material of this study consist both of quantitative and qualitative data. The different methods help to analyse different aspects. The quantitative data is official statistics of demographical structures and changes, changes in employment and of the labour market. The qualitative data is official documents and historical documents about Halmstad as well as interviews with persons active in Halmstad between 1968 and 2006. The quantitative material has been used to analyse the course of events and the qualitative material has been used to analyse the involved actors and, through them, the processes of changes that occurred in Halmstad and changes behind the statistical analyses of population and labour market.

The transformations of localities – a question of population, work and innovative actors

The analysis of change in this study starts in a demographical analyse and in an analysis of the labour market, in the perspective of how it changes and actors that is a part of changing it.

The demographic dynamics

The demographic dynamics express that something happens in the locality. By studying flows and identify breakpoints, it is possible to analyse events and consequences that it has for the social structure. Three time periods are identified in Halmstad in the period between 1968 and 2006. The periods are all characterised by population growth, but have other different characteristics.

The first period lasts between 1968 and 1976. The period is characterised by high population growth, which is both a result of a large reproductive surplus and a large migration surplus. Population growth during this period is gender-balanced. Another feature of this period is that both the domestic and international migration is large, i.e. there are a considerable numbers of people moving in and out of Halmstad from other parts of the country and from other countries.

The second period spans the period between 1977 and 1987. The period is characterised by low population growth, due to both a low reproductive surplus and a low migration surplus, which can be attributed to both domestic and international migration. It is the female population that surplus is seen most in during this period. There are relatively few people in this period that are moving compared to the other two periods.

The third period begins in 1988 and lasts until 2006. The period is characterised by an increase in population when compared with the second period. The population increase is a result of a large migration surplus and a low reproduction surplus. Relocation, in terms of both domestic and international migration, increases during this period in comparison with the previous period.

The structural demographical development throughout the periods is characterised by an increase in the population's age and educational level.

Labour market and education as agents of change

During the periods identified in the demographic analysis, events occurred in the labour market in Halmstad in relation to the industry and the education system. These can be related to the demographic analysis in order to analyse how the processes and structure are linked together, i.e. how the local dependent relationships have changed.

The analysis of the labour market in Halmstad shows an overall change throughout the period between 1968 and 2006 where the goods-producing industries have declined in favour of the share of employment in service industries. This is a change that also appears on a national level (Nilsson, 2000, Furåker, 1991, Furåker & Larsson, 1989). The processes in the labour market in Halmstad are of different types and with different consequences for the three periods identified in the demographic analysis.

Service industries became larger than the goods-producing industries in Halmstad during the first period. It was an extensive change in the relationship between the

goods-producing and service-producing industries during the first two periods. In the third period the relationship was more stable.

Analysis of the labour market in Halmstad shows events, which affected the share of employment in the goods-producing and the service-producing industries. These events consist of decline in companies, closures of companies, establishment of new companies rises and declines in the public sector.

The decline in goods-producing industries, during the *first period*, was partly a result of the competition that Swedish industry began to suffer in the 1960s, which arose because of the high wages (Lundh, 2002). This competition was noticeable among manufacturing companies in Halmstad. Companies were for example disbanded and went bankrupt. Other companies tried to deal with the competition by starting to make new products, starting development departments, specialisation and consolidation.

There were also things that mitigated the fall and had a positive impact on employment in the goods-producing industries. Two such aspects have been identified to be of specific importance. One was the decision to build one million houses in Sweden. The construction of “the million programme” had a positive impact on several companies in Halmstad, which supplied materials for construction.

Another event which greatly helped to increase employment in goods production in Halmstad was the establishment of a large manufacturing company in the mid-1970s. It was the glass producing company Pilkington Floatglas AB who moved activities to Halmstad. The factory required an extensive number of staff, which was recruited from all over Sweden.

The establishment of a new business in the local society can contribute to explain the demographic processes or the people’s movements. Such analysis can be done from the theoretical perspectives which means that labour market and population are closely intertwined and interdependent (Lindén, 2005, Cox & Mair, 1991, McKenzie, 1926/1982). The major immigration in the first period can be explained by companies in Halmstad needing manpower and a major start-up that occurred in the manufacturing sector which in turn can help to explain why there was a relatively large population increase during the first period. That the immigration surplus, which is relatively even gender distributed, can be analysed on the basis of an expansion of the public sector, including health care, in which based on research that demonstrates the gender-segregated labour market (SOU 2005:66, SOU 2004:43) many women works in.

Another kind of demographical processes is commuting. The possibilities to commute are dependent of infrastructure and communications, which provides people with the opportunity to live some distance from their workplaces (Lindén, 2005, Jørgensen, 2004, Cox & Mair, 1991, McKenzie, 1926/1982). Issues surrounding infrastructure, mainly motorway, was important in Halmstad during this period, but much was still at the planning stage, which means that one can not see any impact of the expansion planned in the structure and processes. This may instead help to explain why commuting during this period is relatively constant.

The competition that the companies were facing continued during the *second period* and several companies in Halmstad had problems. Another factor that influenced the goods-producing industries was that “the million programme” was finished and the materials that companies supplied to the construction were no longer required.

The service-producing industries continued to increase, among other things by the expansion of the public sector, where health services continued to expand. Higher education was also established during this period which meant recruitment of both students and staff who were recruited nationally. The fact that the service-producing industries grew over the period, may be one reason why the women moved to a greater extent than men and that the female population growth was higher than the male during the period.

Both commuting to and from Halmstad began to increase, although there were significantly more people that commuted to Halmstad than who commuted from Halmstad. Based on the theoretical approach to commuting, the increase could be explained by the possibility of commuting in the terms of infrastructure and costs involved (Lindén, 2005, Cox & Mair, 1991, McKenzie, 1926/1982). An example of that was the starting point of the work on the railway and roads in Halland that were expanded.

During *the third period*, the relationship between the goods-producing and service-producing industries was more stable even though some early years of the period, between 1990 and 1995, both the goods-producing and service-producing industries went into decline. The decline in employment follows the national situation on the labour market, which during these years were marked by decline and the major problems with high unemployment. There are no major changes in migration patterns during decline in the labour market between 1990 and 1995, which may be a result of the national labour market situation, i.e. it was difficult to get a job even if one moved. Another process, commuting, changed between 1990 and 1995 where the number commuting from Halmstad increased while the number commuting to Halmstad decreased. The number commuting to and from Halmstad increased after the year of 1995. The changes in the labour market and employment leads to an analysis where the labour market and the labour do not match each other as well as it have.

A feature of the period was that industrial companies moved from the central part of Halmstad. To relocate industries from the city centre became a way to meet new demands in society and the results included that it tied research and development to Halmstad and created the premises for the service industries in the former factory premises. Trade increased throughout the period and was developed in particular by expanding the external shopping malls.

That increase in the employment in education and research is partly explained by the establishment of Halmstad University, which developed and has become one of Halmstad's largest employers. New companies have started, with connection to the university, which have created a labour market for highly educated people (Berggren & Lindholm Dahlstrand, 2008). The development also increased recruitment of stu-

dents, some of which came from outside Halmstad, which may explain the features of the period in terms of population processes with increased, through commuting and larger migratory flows and population growth.

Innovation and tradition in the locality

Behind the structures and processes analysed are actors who are actively operating in the locality to promote its interests. That is, the locality has its own capacity to create change (Byrne, 2001, Cox & Mair, 1991 Cooke, 1989a). How a locality change has to do with how individuals in the locality act and how they relate to external changes. Changes can be analysed by Giddens' (1979, 1984, 2006) concept reflexivity and be analysed and understood in terms of how new knowledge meets the old and the existing. The concept of reflexivity thereby allows you to see innovation and tradition as something creative. Change is thereby studied from an actor perspective in which actors, individuals and institutions are focused in the analysis of change.

Analysis of demographic processes and processes in the labour market shows changes in Halmstad between 1968 and 2006th. Actors' perspective and acting offers the opportunity to analyse these processes further. During the time of this analysis, there was a desire to preserve and develop the existing in the locality. There was, among other things, a desire to create more jobs in the goods-producing industries and to bring new industries to Halmstad. This perspective reflects how tradition had a large space in the reflexive processes in the locality, namely by preserving what already existed.

At the same time there were actors acting with reflexivity where innovation was dominant. New knowledge and new trends in society break with the traditional and the existing; actors with this reflexive approach considered it necessary to respond to new conditions. These different perspectives and reflexivity, characterised by both tradition and innovation, met in Halmstad in a dynamic that creates processes that both change and preserve, a dynamic between transformation and stability (compare Ahrne & Papakostas, 2002).

The study begins in the 1960s, a period when the Swedish industry began to face more intense competition from other countries (Lundh, 2002, Nilsson, 2000). During the same time a political decisions to build one million housings was taken nationally (Arnstberg, 2000). This had implications of a more positive nature for other companies in the goods-producing industries in Halmstad. That is, driving forces from outside had consequences for Halmstad. This meant that companies' must respond to changes from outside. Ways to deal with new conditions may be seen as interplay between tradition and innovation. For example through openness to new products or in other cases the companies saw no opportunities to continue its operations than the closure or to maintain the existing business.

Two processes started which came to end in two large start-ups in Halmstad. One process was the establishment of the company Pilkington Floatglas AB and the second process was the establishment of higher education in Halmstad, which led

to the foundation of Halmstad University College. Both processes started during the first period with decisions taken of actors outside of Halmstad. The processes in Halmstad were based on different reasoning and thinking among actors in the local area. One was based on the desire to continue to develop the goods-producing industry and the second was based on the desire to do something new, that Halmstad needed to change. These processes show how the idea of preserve and renew interact during the same period in Halmstad. At the same time, the further analysis of the processes emerges that the different perspective are present also within the processes of change.

During the first two periods, characterised by extensive transformations in the labour market, the actors in Halmstad encountered the driving forces from the outside with a reflexivity characterised by both innovation and tradition, which led to both preservations and changes in the local situation. Processes have continued for example through established companies moving out of the city in order to preserve the level of business activity in Halmstad. At the same time new companies create a new kind of labour market in Halmstad (Berggren & Lindholm Dahlstrand, 2008).

The unique and the general in changes of localities – Halmstad as an example

Analysis of localities allows analysis of change in which the complexity and nuances of general trends and theories at the aggregate level are visible. The study of Halmstad shows several important aspects of a general nature, aspects that have to do with processes in society and aspects that have to do with the actors which affect the processes.

Studies of localities can be made from different starting points. This study shows the importance of systematic demographic analysis in the study of localities. Even if the population growth is steady and stable, with no crises, as in the empirical example in this study, there is much drama. People move, commuting patterns change and the demographic structure change. When an analysis over time is made, it is possible to identify break points, even if they do not have the character of sudden changes in population growth, migration, commuting and population structure. A lot of things occur in these breakpoints which are reflected in demographic change. Demographic indicators show the processes at work and what to expect. To follow the dynamics through demographic indicators and analyse a locality creates an opportunity to follow the changes, which can provide signals about the direction changes take.

The demographic dynamics and changes in the labour market interact with each other through the dependency that employment and housing have to each other. The events that lead to processes of change are complex and it is possible to see how both internal and external driving forces as well as the innovative and the traditional meet in reflexive processes. It shows that these changes, are largely dependent on external processes and it is not sufficient to consider internal factors (compare Ahrne & Papakostas, 2002, Sztompka, 1993, Boudon, 1991, Wallerstein 2001, Tilly, 1984).

Changes may be exogenous in the sense that they start from driving forces and events that are outside the locality, such as policy decisions, businesses decision to settle at a new location, and trends in society. It is important then how they are received in the locality. That has to do with the actors and institutions that exist in the local area and how they relate to the driving forces from outside. That is, the locality must reflexive respond to the new knowledge coming from outside.

Actors, i.e. individuals are important (compare Sztompka, 1993, Giddens, 1984). They bring new thinking or develop the well-known and already existing. An individual who believes in something new, and who with a willingness to innovate can encourage others to follow, contributes with reflexivity as an innovative feature to the institutions in the local area. That the driving forces for change often comes from outside does not, as shown above, mean that local societies are not seen as active in its creation (compare with Cox & Mair, 1991, Cooke, 1990), but rather shows the importance of relating to external driving forces. Ways to deal with new conditions may be seen as interplay between tradition and innovation, where both the new and the old may co-exist.

The space of tradition and innovation in different parts of the locality and at various events creates a dynamic that is changing the locality based on both the existing and new innovative features. Change is not seen contrary to the stability (compare Ahrne & Papakostas, 2002), but can be seen as processes that preserve and change. The periods identified in the demographic analysis are all characterised of such interplay of processes that preserve and change.

Referenser

- Ahrne, G. & Papakostas, A. (2002). *Organisationer, samhälle och globalisering. Tröghetens mekanismer och förnyelsens förutsättningar*. Lund: Studentlitteratur.
- Allan, G. & Phillipson, C. (2008). Community studies today: Urban perspectives. *Social Research Methodology*. Vol. 11:2, s. 163-173.
- Allardt, E. (1985a). *Sociologi. Symbolmiljö, samhällsstruktur och institutioner*. Stockholm: Almqvist & Wiksell Förlag AB.
- Allardt, E. (1985b). *Samhället Finland omvandling och traditioner*. Helsingfors: Holger Schildts förlag.
- Allardt, E. (1970). *Samhällsstruktur och sociala spänningar*. Stockholm: Almqvist & Wiksell.
- Allwood, M S. & Ranemark, I-B. (1943). *Medelby. En sociologisk studie*. Stockholm: Albert Bonniers förlag.
- Andersson, J. (2007a). *Registerbaserad arbetsmarknadsstatistik (RAMS)*. Statistiska Centralbyrån AM0207. http://www.scb.se/statistik/AM/AM0207/_dokument/AM0207_BS_2007.doc
- Andersson, O. (2007b). *Chicagoskolans urbansociologi. Forskare och idéer 1892-1965*. Malmö: Ægalité.
- Andersson, O. (2003). *Chicagoskolan. Institutionaliseringsen, idétraditionen och vetenskapen*. Akad. avh. Lund: Lund Monographs in Social Anthropology 11.
- Andreasson, L. & Sterner, B. (2007). *En högskola tar form. Bilder från ett byggnadsår*. Högskolan i Halmstad. (Film)
- Aremar, S. (2002). *Ur folkmun och arkiv. Läsebok om Halmstad*. Örskelljunga: Bokförlaget Settern.
- Arensberg, I. (1989). *Från jute till glasfiber. Skandinaviska Jute AB 1890-1990*. Göteborg: Wezäta.
- Arnstberg, K-O. (2000). *Miljonprogrammet*. Stockholm: Carlssons bokförlag.
- Aron, R. (1978). *Sociologiskt tänkande II*. Lund: Argos förlag.
- Asplund, J. (1991). *Essä om gemeinschaft och gesellschaft*. Göteborg: Bokförlaget Korpen.
- Atkinson, P. & Coffey, A. (1995). Realism and its discontents: on the crisis of cultural representation in ethnographic texts. i Adam, B. & Allan, S. (1995). *Theorizing culture. An interdisciplinary critique after postmodernism*. London: UCL Press. s. 41-57.
- Bagguley, P., Mark-Lawson, J., Shapiro, D., Urry, J., Walby, S. & Warde, A. (1990). *Restructuring: Place, Class and Gender*. London: Sage Publications.
- Bagguley, P., Mark-Lawson, J., Shapiro, D., Urry, J., Walby, S. & Warde, A. (1989). Restructuring Lancaster. i Cooke, P. (red.). (1989). *Localities. The changing face of urban Britain*. London: Unwin Hyman. s. 129-165.
- Bassett, K., Boddy, M., Harloe, M. & Lovering, J. (1989). Living in the fast lane: economic and social change in Swindon. i Cooke, P. (red.). (1989). *Localities. The changing face of urban Britain*. London: Unwin Hyman. s. 45-85.
- Bassett, K. & Harloe, M. (1990). Swindon: the rise and decline of a growth coalition. i Harloe, M. Pickvance, C. & Urry, J. (red.). (1990). *Place, Policy and Politics. Do Localities Matter?*. London: Unwin Hyman. s. 42-61.
- Beck, U. (2002). The Cosmopolitan Society and Its Enemies. *Theory, Culture & Society*. Vol. 19, s. 17-44.
- Bell, D. (1974). *The coming of post-industrial society. A Venture in Social Forecasting*. London: Heinemann.
- Bengtsson, H. (2006). Moderniseringen av Halmstad. i Borgman, D. (red.). (2006). *Epoker och händelser i Halmstad*. Halmstad: Halmstad kommun. s. 96-103.
- Berg, P H. (1977). *Halmstads handelshamns uppkomst och utveckling*. Särtryck ur Föreningen Gamla Halmstads årsbok 1977.

- Bergenek, A. (2007a). Sjukvård i olika former. i Wedin, K., Bengtsson, H., Englund, U., Gustafsson, S. & Janson, L. (red.). (2007). *Gamla Halmstad Årsbok 2007*. Halmstad: Föreningen Gamla Halmstad & Förlag Utsikten. s. 202-209.
- Bergenek, A. (2007b). Vård och omsorg om de äldre. i Wedin, K., Bengtsson, H., Englund, U., Gustafsson, S. & Janson, L. (red.). (2007). *Gamla Halmstad Årsbok 2007*. Halmstad: Föreningen Gamla Halmstad & Förlag Utsikten. s. 210-213.
- Berggren, E. & Lindholm Dahlstrand, Å. (2008). *Creating an Entrepreneurial region: Two waves of academic spin-offs from Halmstad University*. RIDE/IMIT Working paper No. 84426-023.
- Bjering, K B. (2006). Halmstad som sjöfartsstad. i Borgman, D. (red.). (2006). *Epoker och händelser i Halmstad*. Halmstad: Halmstad kommun. s. 86-95.
- Booth, C. (1902). *The life and labour of the people in London*. London: Macmillan.
- Boudon, R. (1991). *Theories of Social Change. A Critical Appraisal*. Cambridge: Polity Press.
- Bradley, T. & Lowe, P. (1984). *Locality and Rurality*. Norwich: Geo Books.
- Bruhn, J G. (2005). *The sociology of community connections*. New York: Kluwer Academic/Plenum Publishers.
- Brusman, M. (2008). *Den verkliga staden? Norrköpings innerstad mellan urbana idéer och lokala identiteter*. Akad. avh. Linköpings universitet: Linköpings studies in Arts and Science No. 416.
- Bryman, A. (2008). *Social Research methods*. Third edition. New York: Oxford University Press.
- Bryman, A. (1997). *Kvalitet och kvantitet i samhällsvetenskaplig forskning*. Lund: Studentlitteratur.
- Bulmer, M. (1984). *The Chicago School of Sociology. Institutionalization, Diversity, and the Rise of Sociological Research*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Byrne, D. (2001). *Understanding the Urban*. Basingstoke: Palgrave.
- Bäck-Wiklund, M. & Lindfors, H. (1974). *Lokalsamhället som livsform. Idé och verklighet*. Akad. avh. Göteborg: Göteborgs universitet, Sociologiska institutionen.
- Caccamo, R. (2000). *Back to Middletown three generations of sociological reflections*. Stanford: Stanford University Press.
- Carlsson-Lindberg, C. (2007). Butiker i och utanför stadskärnan. i Wedin, K., Bengtsson, H., Englund, U., Gustafsson, S. & Janson, L. (2007). *Gamla Halmstad Årsbok 2007*. Halmstad: Föreningen Gamla Halmstad & Förlag Utsikten. s. 72-77.
- Castells, M. (2002). *Internetgalaxen. Reflektioner om internet, ekonomi och samhälle*. Göteborg: Daidalos.
- Castells, M. (2000). *Informationsålderns Ekonomi, Samhälle och Kultur. Band 3: Millenniets slut*. Göteborg: Daidalos.
- Castells, M. (1999b). *Informationsålderns Ekonomi, Samhälle och Kultur. Band 2: Identitetens makt*. Göteborg: Daidalos.
- Castells, M. (1999a). *Informationsålderns Ekonomi, Samhälle och Kultur. Band 1: Nätverksamhällets framväxt*. Göteborg: Daidalos.
- Castells, M. (1994). European Cities, the Informational Society, and the Global Economy. *New Left Review*. Vol. A:204, s.18-32.
- Castells, M. (1977). *The Urban Question*. London. Edward Arnold.
- Christiansson, O. (1972). *Länsprogram 1970. Sammanfattning av länsstyrelsens förslag till regionalpolitiskt handlingsprogram*. Länsstyrelsen i Hallands län.
- Clay, C J. (2007). Locating Community: An Introduction. i Clay, C, J., Madden, M. & Potts, L. (red.). (2007). *Towards Understanding Community People and Places*. Hampshire: Palgrave McMillan. s. 11-21.
- Clay, C, J., Madden, M. & Potts, L. (2007). People and Places: An Introduction Towards Understanding Community. i Clay, C, J., Madden, M. & Potts, L. (red.). (2007). *Towards Understanding Community People and Places*. Hampshire: Palgrave McMillan. s. 1-3.
- Comte, A. (1820/1974). A Brief Appraisal of Modern History. i Flechter, R. (intro.). *The Crisis of Industrial Civilization. The early Essays of Auguste Comte*. London: Heinemann Educational Books Ltd.
- Cooke, P. (1990). Locality, Structure and Agency: A Theoretical Analysis. *Cultural Anthropology*. Vol. 5:1, s. 3-15.
- Cooke, P. (1989a). Locality, Economic Restructuring and World Development. i Cooke, P. (red.). (1989). *Localities. The changing face of urban Britain*. London: Unwin Hyman. s. 1-44.
- Cooke, P. (1989b). Locality-theory and the poverty of "spatial variation". *Antipode*. Vol. 21:3, s. 261-273.

- Cox, K R. (1998). Locality and Community: Some Conceptual Issues. *European Planning Studies*. Vol. 6:1, s. 17-30.
- Cox, K R. & Mair, A. (1991). From localized social structure to localities as agents. *Environment and Planning A*. Vol. 23, s. 197-213.
- Creswell, J W. (2009). *Research design. Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches*. Third edition. California: Sage.
- Creswell, J W. & Plano Clark., V L. (2007). *Designing and Conducting Mixed Methods Research*. California: Sage.
- Crow, G. (2002). Community Studies: Fifty Years of Theorization. *Sociological Research Online*. Vol. 7:3.
- Dahlström, E. (1951). *Pinehill: a community study in a big city*. Uppsala: Uppsala Universitet, Sociologiska institutionen.
- Day, G. (2006). *Community and everyday life*. London: Routledge.
- Day, G. & Murdoch, J. (1993). Locality and community: coming to terms with place. *The Sociological Review*. Vol. 41:1, s. 82-111.
- Delanty, G. (2003). *Community*. London: Routledge.
- Dickens, P. (2000). Society, Space and the Biotic level: An Urban and Rural Sociology for the New Millennium. *Sociology*. Vol. 34:1, s. 147-164.
- Dribe, M. & Stanfors, M. (2005). *Demografins grunder*. Stockholm: SNS Förlag.
- Drugge, U. (1997). Den källnära historiesociologin. i Drugge, U. & Johansson, M. (red). (1997). *Historisk sociologi*. Lund: Studentlitteratur. s. 46-71.
- Duncan, S. (1989). What is locality?. i Peet, R. & Thrift, N. (1989). *New models in geography. The political-economy perspective*. London: UNWIN HYMAN.
- Duncan, S. & Savage, M. (1989). Space, scale and locality. *Antipode*. Vol. 21:3, s. 179-206.
- Durkheim, E. (1984). *The division of labour in society*. London: Macmillan Press.
- Eriksson, E-L. (1996). *Akademiskt företagande – från student till företagare*. Licentiatuppsats. Lund/ Halmstad: Scandinavian Institute for Research in Entrepreneurship.
- Fletcher, R. (1971). *The Making of Sociology. A study in Sociological Theory. Volume Two Development*. London: Michel Josef.
- Flodin, C-E. (2009). Pilkington kommer till Halmstad. i Wedin, K., Bengtsson, H., Englund, U., Gustafsson, S. & Janson, L. (red). (2009). *Gamla Halmstads årsbok 2009*. Halmstad: Föreningen Gamla Halmstad. s. 144-157.
- Flodin, C-E. & Sandlund, M-B. (2008). Högskolan i Halmstad –de första stegen. i Wedin, K., Bengtsson, H., Englund, U., Gustafsson, S. & Janson, L. (red). (2008). *Gamla Halmstad 2008*. Halmstad: Föreningen Gamla Halmstad. s. 167-183.
- Flyvberg, B. (2006). Five misunderstandings about case-study research. *Qualitative Inquiry*. Vol.12:2, s. 219-245.
- Från Å & Å till Duni AB: 1952-1989*. (1989). Halmstad: Duni AB.
- Furåker, B. (1991). Förvärvsarbetets utveckling. i Furåker, B. (red.). (1991). *Arbetets villkor*. Lund: Studentlitteratur. s. 33-54.
- Furåker, B. & Larsson, Å. (1989). Arbetsstyrkans omstrukturering. i Furåker, B. (red.). (1989). *Välfärdsstat och lönearbete*. Lund: Studentlitteratur. s. 54-70.
- Giddens, A. (2003). *Sociologi*. Lund: Studentlitteratur.
- Giddens, A. (1997). *Modernitet och självidentitet. Självet och samhället i den senmoderna epoken*. Göteborg: Diados.
- Giddens, A. (1996). *Modernitetens följder*. Lund: Studentlitteratur.
- Giddens, A. (1984). *The Structuration of Society. Outline of a Theory of Structuration*. Berkely och Los Angeles: University of California Press.
- Giddens, A. (1979). *Central Problems in Social Theory. Action, structure and contradiction in social analysis*. London: Macmillan.
- Gordon, I. & Low, M. (1998). Community, Locality and Urban Research. *European Planning Studies*. Vol. 6:1, s. 5-16.
- Gottdiener, M. & Hutchison, R. (2006). *The new urban sociology*. Third edition. Cambridge: Westview Press.
- Gren, M. & Hallin, P-O. (2003). *Kulturgeografi en ämnesteoritisk introduktion*. Malmö: Liber.

- Gustafsson, S. (2009). Tre decennier med världens pappersindustri. i Wedin, K., Bengtsson, H., Englund, U., Gustafsson, S. & Janson, L. (red.). (2009). *Gamla Halmstads årsbok 2009*. Halmstad: Föreningen Gamla Halmstad. s. 94-104.
- Halmstad handelsförening 1847-1997 Jubileumsskrift*. (1997). Halmstad: Halmstads handelsförening.
- Halmstad år 2007. Mål för Halmstads utveckling*. (1995). Halmstad: Halmstad kommun, Stadskontoret.
- Harste, G. (1997). Systemteori. i Brante, T., Andersson, H. & Korsnes, O. (red.). (1997). *Sociologiskt lexikon*. Stockholm: Universitetsförlaget. s. 319-321.
- Harvey, D. (1982). *The Limits to Capital*. Oxford: Basil Blackwell.
- Havingshurst, R J. & Jensen, A J. (1967a). Community Research. *Current Sociology*. Vol. 15:2, s. 5-23.
- Havingshurst, R J. & Jensen, A J. (1967b). Bibliography. *Current Sociology*. Vol. 15:2, s. 27-111.
- Hegen, G. (2009). Ett kvarts sekel i Halmstad. i Wedin, K., Bengtsson, H., Englund, U., Gustafsson, S. & Janson, L. (red.). (2009). *Gamla Halmstads årsbok 2009*. Halmstad: Föreningen Gamla Halmstad. s. 7-28.
- Hillery, G A. (1955). Definitions of community: Areas of agreement. *Rural sociology*. Vol. 20:2, s. 111-123.
- Hofmaier, B. & Eriksson, H. (2008). *Benchmarking av innovationsprocesser i Norden: Jämförelse av utvecklingsorganisationer - Halland/Gnosjö och Hardanger/Sunnhordland*. Halmstad: Högskolan i Halmstad.
- Hollingshead, A B. (1948). Community Research: Development and Present Condition. *American Sociological Review*. Vol. 13:2, s. 136-156.
- Hollingshead, A B. (1947/1982). A Re-examination of Ecological Theory. i Theodorson, G A. (red.). (1982). *Urban Patterns: Studies in Human Ecology*. University Park och London: The Pennsylvania State University Press. s. 82-87.
- Hägge, Eric. (1987). *Boken om Halmstad*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Högskoleverket. (2006). *Universitet och högskolor. Högskoleverkets årsrapport 2006*. Stockholm: Högskoleverket. <http://www.hsv.se/download/18.539a949110f3d5914ec800078400/0626R.pdf>
- Informationssystemet Företag - Samhälle. Information om samhällsplaneringen i Hallands län, Hallands läns landsting och Halmstad kommun 1978*. (1978). Hallands län: Länsstyrelsen.
- Inventering av industriminnen i Halmstad, Hylte och Falkenberg kommuner*. Meddelande Nr 1983:1. Länsstyrelsen i Hallands län: Planeringsavdelningen.
- Joelsson, L. (1996). *Pilkington Floatglas AB. 20 år i Halmstad*. Halmstad: Pilkington Floatglas.
- Johansson, J. & Rydstedt, J. *Att styra regionala utvecklingsprocesser – demokrati, jämställdhet och lärande i regional utveckling*. Halmstad: Forskning i Halmstad. (Under tryckning 2010).
- Johansson, M. & Persson, L O. (1991). *Regioner för generationer*. Stockholm: Allmänna Förlaget.
- Johansson, T. (1995). *Rutinisering och reflexivitet*. Lund: Studentlitteratur.
- Jönsson, T. (2007). *Stål i Halmstadappning. En historik över Halmstads Järnverk*. Halmstad: Föreningen Gamla Halmstad.
- Jørgensen, E. (2004). *Hållbar utveckling, samhällsstruktur och kommunal identitet. En jämförelse mellan Västerвик och Varberg*. Akad. avh. Lund: Lund dissertation in Sociology 57.
- Karlén Andersson, M., Blåvarg, S. & Rex, A. (2003). *Ädel & Cheddar. 50 recept, osthistoria m.m.* Stockholm: Byggförlaget.
- Karlsson, M. (2007-11-29). *Befolkningens utbildning 2006*. Statistiska centralbyrån. http://www.scb.se/statistik/UF/UF0506/_dokument/UF0506_BS_2006.doc
- Karlsson, M. (2000). *Från Jernverk till Hjörnverk. Ungdomstidens omvandling i Ronneby under tre generationer*. Akad. avh. Lund: Lund dissertations in Sociology 35.
- Keck, B. (2006). Tylösand. i Borgman, D. (red.). (2006). *Epoker och händelser i Halmstad*. Halmstad: Halmstad kommun.
- Kronberg, B. & Nilsson, S A. (1987). Befolkningsutvecklingen. i Nilsson, S A. (red.). (1987). *Halmstads historia. Del III*. Halmstad: Halmstads nya historiekommitté. s. 160-241.
- Körner, S. & Wahlgren, L. (2002). *Praktisk statistik*. Lund: Studentlitteratur.
- Lash, S. & Urry, J. (1994). *Economies of Signs & Space*. London: Sage Publications.
- Lazaridis, T. (2007). *Definitioner inom AMV:s statistik. Historik över ett urval av våra begrepp*. AMS informerar. Uin 2007:1. http://www.arbetsformedlingen.se/library/documents/rapporter/2007/uin07_1a.pdf

- Lefebvre, H. (1991). *Writings on cities*. Cambridge: Blackwell.
- Lever, W. F. (1991). Deindustrialisation and the Reality of the Post-industrial City. *Urban Studies*. Vol. 28:6, s. 983-999.
- Levitt, P. (2001). *The transnational villager*. Berkley CA: University of California Press.
- Lindberg, G. (1971). *Urbana processer. Studier i social ekologi*. Lund: CWK Gleerups Bokförlag.
- Lindén, A-L. (2007). *Sociala dimensioner i hållbar samhällsplanering*. Working Paper in Sociology. Lund: Department of Sociology, Lund University.
- Lindén, A-L. (2005). *Hållbar samhällsutveckling i Blekinge. Nutid och framtid*. Blekinge Center for Spatial Development & Planing/CTUP, Blekinge tekniska högskola.
- Lindén, A-L., Jörgensen, E. & Bennulf, M. (1998). *Samhällsvetenskapliga perspektiv på hållbara städer. Problemidentifiering och förslag till forskningsinsatser*. Stockholm: Forskningsrådsnämnden.
- Lindén, A-L. (1989). *Vem bor i bostadsområdet? Bostadsutbud – befolkningsstruktur förändringsmönster*. Lund: Forskargruppen Boende och bebyggelse, Lunds universitet, Sociologiska institutionen.
- Lindén, A-L. (1984). *Introduktion till demografiska analysmetoder*. Lunds universitet, Sociologiska institutionen.
- Logan, J R. & Molotch, H L. (1987). *Urban fortunes. The political economy of place*. Berkely: University of California Press.
- Lorentzon, H. (red.). (2005). *100 år i pappersindustrins tjänst*. Halmstad: Albany International.
- Lundh, C. (2002). *Spelets regler. Institutioner och lönebildning på den svenska arbetsmarknaden 1850-2000*. Stockholm: SNS Förlag.
- Lundqvist, Å. (2001). *Bygden, bruket och samhället. Om människor och organisationer i brukssamhället Böksholm, 1900-1979*. Akad. avh. Lund: Arkiv förlag.
- Lynd, R S. & Lynd, H M. (1937/1965). *Middletown in transition: a study in cultural conflicts*. New York: Harcourt Brace Jovanovich.
- Lynd, R S. & Lynd, H M. (1929/1956). *Middletown. A study in Modern American Culture*. New York: Harcourt, Brace & World, Inc.
- Länsjukhuset i Halmstad 70 år 14 oktober 1985*. (1985). Halmstad: Hallands läns landsting.
- MacIver, R M. (1937). *Society A textbook of sociology*. New York: Farrar & Rinehart.
- Malinowski, B. (1967). *Brott och Bruk i ett primitivt samhälle*. Uppsala: Argos förlag AB.
- Mandelbaum, M. (1957). Societal laws. *British journal for the Philosophy of Science*. Vol. 8:3, s. 211-224.
- Martindale, D. (1964). The Formation and Destruction of Communities. i Zollschan, G K. & Hirsh, W. (1964). *Explorations in societal change*. London: Routledge & Keagan Paul.
- Massey, D. (1994). *Space, Class and Gender*. Minnesota: University of Minnesota Press.
- McKenzie, R D. (1934/1968). Demography, human geography, and human ecology. i McKenzie, R D. (1968). *On human ecology*. Chicago: The University of Chicago Press.
- McKenzie, R D. (1926/1982). The scope of Human Ecology. i Theodorson, G A. (red.). (1982). *Urban Patterns: Studies in Human Ecology*. London: The Pennsylvania State University Press. s. 28-34.
- McKenzie, R D. (1925/1967). The Ecological Approach to the study of the human community. i Park, R E., Burgess, E W. & McKenzie, R D. (1925/1967). *The city. Suggestions for Investigation of Human Behavior in the Urban Environment*. Chicago: The University of Chicago Press. s. 63-79.
- Mega, V. (1997). *European Cities in Search of Sustainability. A Panorama of Urban Innovations in the European Union*. Dublin: European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions.
- Merriam, S B. (1994). *Fallstudien som forskningsmetod*. Lund: Studentlitteratur.
- Neuman, W. L. (2006). *Social Research methods. Qualitative and Quantitative approaches*. Sixth edition. Boston: Pearson International Edition.
- Newby, H. (2008). Reflections on Collin Bell and the past and future of community studies. *International Journal of Social Research Methodology*. Vol. 11. Nr 2. Sid. 93-96.
- Nilsson, E. (2007). Turister vill ha mer än bara sol och bad. i Wedin, K., Bengtsson, H., Englund, U., Gustafsson, S. & Janson, L. (red.). (2007). *Gamla Halmstad Årsbok 2007*. Halmstad: Föreningen Gamla Halmstad & Förlag Utsikten. s. 78-85.

- Nilsson, J-E. (2000). Det nya Sverige – regionala mönster vid övergången från industrisamhälle till informationssamhälle. i Graninger, G., Blücher, G. & Nyström, L. (red.). (2000). *Vi flytt nu – om befolkningsflyttningarna i Sverige*. Karlskrona: Stadsmiljörådet/Vadstena Forum. s. 155-180.
- Nilsson, L. (1989). *Den urbana transitionen. Tätorter i svensk samhällsomvandling 1800-1980*. Stockholm: Stadshistoriska institutet.
- Nilsson, T. & Öhngren, B. (1987). Kommunikationer, näringsliv, sysselsättning. i Nilsson, S A. (red.). (1987). *Halmstads historia. Del III*. Halmstad: Halmstads nya historiekommitté. s. 82-159.
- Nisbet, R A. (1969). *Social Change and History. Aspects of the Western Theory of Development*. New York: Oxford University Press.
- Nisbet, R A. (1966). *The sociological tradition*. New York: Basic Books, Inc. Publishers.
- Nisbet, R A. (1953). *The Quest for Community. A Study in the Ethics of Order and Freedom*. New York: Oxford University Press.
- N-kommittén för eftergymnasial utbildning. (1972). *Profil för eftergymnasial utbildning i Halmstad*. Halmstad.
- N-kommittén för eftergymnasial utbildning. (1971). *Högre utbildning i Halmstad*. Halmstad.
- Olsson, S-O. (2002). *Med stål i trä. Waco och svensk maskinindustri för träbearbetning*. Varberg: Förlag utsikten.
- Pahl, R. (2005). Are all communities communities in the mind?. *Sociological Review*. Vol. 53:4, s. 621–640.
- Pahl, R. E. (1966). The rural-urban continuum. *Sociologia Ruralis*. Vol. 6:3, s. 299-329.
- Palm, T. (2007). En hamn med goda framtidsutsikter. i Wedin, K., Bengtsson, H., Englund, U., Gustafsson, S. & Janson, L. (red.). (2007). *Gamla Halmstad Årsbok 2007*. Halmstad: Föreningen Gamla Halmstad & Förlag Utsikten. s. 100-107.
- Pareto, V. (1973). *Eliters uppgång och fall*. Uppsala: Argos.
- Park, R E. (1936/1961). Human Ecology. i Theodorson, G A. (red.). (1961). *Studies in Human Ecology*. New York: Harper and Row Publishers. S 22-29.
- Park, R E. (1929/1952). Sociology, community and society. i Park, R E. (1952). *Human communities The city and human ecology*. Glencoe Illinois: The Free Press. s. 178-209.
- Park, R E. (1915). The city. Suggestions for Investigation of Human Behavior in the Urban Environment. *The American Journal of Sociology*. Vol. 20:F, s. 577-612.
- Parsons, T. (1971). *The system of modern societies*. Eaglewood Cliffs, New Jersey: Prentice-Hall Inc.
- Parsons, T. (1966). *Societies. Evolutionary and comparative perspectives*. Eaglewood Cliffs, New Jersey: Prentice-Hall Inc.
- Parsons, T. (1951/1991). *The social system*. London: Routledge.
- Persson, A. (2004). *Getinge 1904-2004 – de första hundra åren*. Halmstad: Getinge AB, Hallands arkivförbund.
- Petersen, B. (2006). Hus med historia. i Borgman, D. (red.). (2006). *Epoker och händelser i Halmstad*. Halmstad: Halmstad kommun. s. 118-129.
- Phillipson, C. & Thompson, P. (2008). Whither Community Studies? *International Journal of Social Research Methodology*. Vol. 11:2, s. 87-91.
- Pickvance, C G. (1998). Locality, local social structure and growth politics: A comment on Cox's "locality and community: Some conceptual issues". *European Planning Studies*. Vol. 6:1, s. 43-47.
- Pratt, A C. (1991). Discourses and locality. *Environment and Planning A*. Vol. 23, s. 257-266.
- På spåret -en studie om pendling och regionförstoring*. (2003). Stockholm: Arena för tillväxt och Svenska kommunförbundet. http://www.skl.se/MediaBinaryLoader.axd?MediaArchive_FileID=19ff6d2e-cfdf-4937-ae7f-251d82bb664f
- Radcliffe-Brown, A.R. (1940/2000). On Social Structure. i Boudon, R. & Cherkauui, M. (red.). (2000). *Central currents in social theory Contemporary sociological theory 1920-2000*. London: Sage. s. 135-148.
- Ragin, C C. (1992). Introduction: Cases of "What is a case?". i Ragin, C C. & Becker, H S. (red.). (1992). *What is a case? Exploring the foundations of social inquiry*. Cambridge: Cambridge University Press. s. 1-17.
- Rannikko, P. (1997). From functional to symbolic local community: A case study of a forest village in eastern Finland. *Community Sociology*. Vol. 7, s. 223-246.

- Rasmusson, E., Ahlberg, L., Ekberg, B., Hansson, B., Ohlsén, G. & Sträng, A. (2007). *Kasernerna på Galgerget 100 år*. Halmstad: I 16 Kamratförening.
- Registerbaserad arbetsmarknadsstatistik, 2005. (2009-10-12) http://www.scb.se/statistik/AM/AM0207/_dokument/AM0207_BS_2005.doc
- Repstad, P. (1993). *Närhet och distans. Kvalitativa metoder i samhällsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.
- Rundblad, B. G. (1951). *Forestville. A study of rural social change*. Göteborg: Göteborgs universitet, Sociologiska institutionen.
- Sassen, S. (1991). *The global city. New York, London, Tokyo*. Princeton: Princeton University Press.
- Saunders, P. (2001). Urban Ecology. i Paddison, R. (red.). (2001). *Handbook of urban studies*. London: Sage. s. 36-51.
- Saunders, P. (1986). *Social Theory and the Urban Question*. Second edition. London: Routledge.
- Savage, M., Bagnall, G. & Longhurst, B. (2005). *Globalization and Belonging*. London: Sage.
- Savage, M., Warde, A. & Ward, K. (2003). *Urban sociology, capitalism and modernity*. Second edition. New York: Palgrave Macmillian.
- Scott, J. (1990). *A matter of record*. Cambridge: Polity Press.
- Segerstedt, T. (1955). *Människan i industrisambället. Fritidsliv - samhällsliv*. Stockholm: SNS förlag.
- Segerstedt, T. (1952). *Människan i industrisambället. Arbetslivet*. Stockholm: SNS förlag.
- Sorokin, P. (1963). Reply to my critics. i Allan, P. J. (red.). (1963). Pitrim A. Sorokin in review. Durham N.C.: Duke University Press. s. 371-496.
- Sorokin, P. (1937). *Social and Cultural Dynamics. Volume one. Fluctuation of Forms of Art (painting, sculpture, architecture, music, literature, and criticism)*. London: George Allan & Unwin Ltd.
- SOU 2007:35. *Flyttning och pendling i Sverige. Bilaga 3 till långtidsutredningen 2008*. Stockholm: Fritzes.
- SOU 2005:66. *Makten att forma samhället och sitt eget liv – jämställdhetspolitiken mot nya mål*. Stockholm: Fritzes.
- SOU 2004:43. *Den könsuppdelade arbetsmarknaden*. Stockholm: Fritzes.
- SOU 1973:2. *Högskolan*. Betänkande av 1968 års utbildningsutredning. Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- SOU 1972:26. *Förskolan Del 1. Betänkande angivet av 1968 års barnstugeutredning*. Stockholm: Socialdepartementet.
- SOU 1972:27. *Förskolan Del 2. Betänkande angivet av 1968 års barnstugeutredning*. Stockholm: Socialdepartementet.
- Soya, E. W. (1980). The Socio-Spatial Dialectic. *Annals of the Association of American Geographers*. Vol. 70. Nr. 2. Sid. 207-225.
- Spade, B., Carlsson, G. & Petersen, S. (2007). *Avtryck från en epok - Industriminnet i Halland*. Halmstad: Länsstyrelsen i Halland.
- Spencer, H. (1972). *On social evolution*. Chicago: University of Chicago press.
- Stacy, M. (1969). Myth of Community Studies. *The British Journal of Sociology*. Vol. 20:2, s. 134-147.
- Statistiska centralbyrån. (1992). *Förvärsarbetande och yrke. Folk- och bostadsräkningen 1990, del 5*. Stockholm: Statistiska centralbyrån.
- Sundbo, J. (1998). *The theory of Innovation. Entrepreneurs, Technology and Strategy*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing Limited.
- Svallfors, S. (2004). *Klasssamhällets kollektiva medvetande. Klass och attityder i Jämförande perspektiv*. Umeå: Boréa bokförlag.
- Sveriges officiella statistik. Statistiska centralbyrån. (1979). *Folk- och bostadsräkningen 1975. Del 7:1 Förvärsarbetande dagbefolkning samt pendling i kommuner och tätorter*. Stockholm: Liber förlag/Allmänna förlaget.
- Sztompka, P. (1993). *The Sociology of Social Change*. Oxford: Blackwell Publishers.
- Söderqvist, L. (1999). *Rekordår och miljonprogram. Flerfamiljshus i stor skala. En fallstudiebaserad undersökning av politik, planläggning och estetik*. Stockholm: Stockholms universitet, konstvetenskapliga institutionen.
- Sörensen, D. & Årnedal, B. (2004). *Rapport. Kartläggning av TeknoCenter Science Park*. Högskolan i Halmstad.
- Tashakkori, A. & Teddlie, C. (1998). *Mixed methodology. Combining Qualitative and Quantitative Approaches*. London: SAGE Publications Ltd.
- Thelander, A.-L. (1984). *Tomma lägenheter. Lösning på problemet i Olofström*. Stockholm: Statens råd för byggforskning.

- Tickamyer, A R. (2000). Space Matters! Spatial Inequality in Future Sociology. *Contemporary Sociology*. Vol. 26:6. s. 805-813.
- Tidigare Folk och Bostadsräkningarna, 1960-1990. (2009-10-12) http://www.scb.se/Statistik/BE/BE0205/_dokument/BE0205_BS_2000.doc
- Tillväxtprogram, 2007-2010 Halland (2007). Region Halland. http://www.regionhalland.se/dynamaster/file_archive/071004/4aaec3fa49cee8202f8c50855f14fba4/Tillvaxtprogram%202007%20-2010.pdf
- Tilly, C. (1984). *Big structures, large processes, huge comparisons*. New York: Russell Sage Foundation.
- Touraine, A. (1971). *The post-industrial society. Tomorrow's Social history: Classes, Conflicts and Culture in the Programmed Society*. New York: Random House.
- Trost, J. (2005). *Kvalitativa intervjuer*. Tredje upplagan. Lund: Studentlitteratur.
- Tönnies, F. (1887/2001). *Community and Civil Society*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Urry, J. (1990). Lancaster: small firms, tourism and the "locality". i Harloe, M. Pickvance, C. & Urry, J. (red.). (1990). *Place, Policy and Politics. Do Localities Matter?*. London: Unwin Hyman. s. 146-164.
- Urry, J. (1987). Survey 12: Society, space, and locality. *Environment and Planning D: Society and Space*. Vol. 5, s. 435-444.
- Urry, J. (1981). Localities, region and social class. *International Journal of urban and regional research*. Vol. 5. Nr. 4. Sid. 455-474.
- Vägverket. (1996). *Motorvägen E6 i Halland*. Vägverket Region Väst.
- Wallerstein, I. (2001). *Unthinking Social Science. The Limits of Nineteenth-Century Paradigm*. Second edition. Philadelphia: Temple University Press.
- Wass, C. (2007). *Befolkningsstatistik 2006*. Statistiska Centralbyrån. BE0101. http://www.scb.se/statistik/BE/BE0101/_dokument/BE0101_BS_2006.doc
- Westholm, E. (2004). Dynamik i långsamma landskap. i Westholm, E., Amcoff, J., Gossas, M. & Korpi, M. (red.). (2004). *Att leva med befolkningsförändringar*. Stockholm: Svenska kommunförbundet. s. 9-24.
- Westholm, E. (1997). Regionen och människan – nya relationer i en osäker tid. i Westlund, H. (red.). (1997). *Lokal utveckling för regional omvandling*. Rapport 100:1997. Östersund: Institutet för regionalforskning. s. 274-307.
- Yin, R K. (1994). *Case Study research. Design and Methods*. Second edition. London: Sage Publications.
- Yttrande. (1974-01-31). 1968 års utbildningsutredningsbetänkande, Högskolan (U-SOU 1973:2). Halland.
- Zentner, H. (1964). The state and the community: a conceptual clarification. *Sociology and social research: an international journal*. Vol. 48:4, s. 414-427.
- Åberg, R. (red.). (1990). *Industrisamhälle i omvandling. Människor, arbete och socialt liv i en svensk industristad från femtiotal till åttiotal*. Stockholm: Carlsson.
- Öberg, A. (2005). *Sambällesekonomiska effekter av att införa en skattedifferentiering för hushållsnära tjänster*. Stockholm: Konjunkturinstitutet Enheten för offentliga finanser. http://www.barometern.se/multimedia/archive/00012/KI-rapport_pdf_B_PDF_12567a.PDF
- Öberg, S. & Springfield P. (1991). *Befolkningen*. Stockholm: Sveriges Nationalatlas Förlag, Statistiska Centralbyrån.
- Öhngren, B. (1987). Halmstad i ett stad – omland perspektiv 1850-1973. i Nilsson, S A. (red.). (1987). *Halmstads historia. Del III*. Halmstad: Halmstads nya historiekommitté. s. 53-81.

Hemsidor

- Arbetsförmedlingens vecko- och månadsvis verksamhetsstatistik. (2007-02-12). Arbetsförmedlingen. <http://www.arbetsformedlingen.se/go.aspx?A=59629>
- Banguide Värskustbanan. (2008-06-16). Järnväg.net. <http://www.jarnvag.net/index.php/banguide/banor-gotaland/lund-goteborg>

Fakta om folk och bostadsräkningarna. (2009-02-23). Statistiska Centralbyrån. http://www.scb.se/Pages/List_____257507.aspx

Högskolan i Halmstad, 25 år kantade av framgång, 2008-06-16. <http://www.hh.se/pressmedia/aktuellt/nyheter/nyhetsarkiv/nyheter/hogskolanihalmstad25arkantadeavframgang.4795.html>

Kronleins bryggeri AB. *Historia*. (2010-02-18a). http://www.kronleins.se/about_history.asp?show=01

Nationalencyklopedin (2010b). www.ne.se Sökord: "Community". (2010-02-15).

Nationalencyklopedin (2010a). www.ne.se Sökord: "Halmstad". (2010-02-15).

Nationalencyklopedin. (2007). www.ne.se Sökord: "Invandringspolitik". (2007-10-10)

Nationalencyklopedin (2010c). www.ne.se Sökord: "Locality". (2010-02-28).

Regional rekrytering (2009-02-23). *Högskoleverket*. <http://www.hsv.se/statistik/statistikomhogskolan/regionalrekrytering.4.6df71dcd1157e4305158000788.html>

Vad är Statistikdatabasen? (2009-04-01). Statistiska Centralbyrån. <http://www.ssd.scb.se/databaser/dbinfo.asp>

Statistik

Arbetsförmedlingens vecko- och månadsvis verksamhetsstatistik. (2009-04-02). *Arbetsförmedlingen*. <http://www.arbetsformedlingen.se/go.aspx?A=59629>

Arbetsmarknadsstyrelsen. *Arbetslösa och personer i konjunkturberoende program fördelade på län och kommun totalt samt i procent av motsvarande befolkningsgrupp*. (2007-12-11). http://www.ams.se/admin/Documents/ams/arbdata/arblos/komweb_ar92_06.xls

Halmstad kommun. *Folkmängd i Halmstad kommun sedan 1930*. (2007-10-17). <http://www.halmstad.se/prod/halmstad/statistik/dalis2.nsf/535e371e7fd657aec1256a5c0045675f/38cbd3bd5da0b1d1c1256c7600392230!OpenDocument>

Halmstad kommun. *Några större arbetsställe*. (2008-02-14). <http://www.halmstad.se/prod/halmstad/statistik/dalis2.nsf/535e371e7fd657aec1256a5c0045675f/8d86a68e6e4bc601c1256c54003379e1!OpenDocument>

Högskoleverket. Regional rekrytering. Högskolans nybörjare. *NU-statistikdatabasen*. (2008-06-12). http://www.hsv.se/nu_regional_hogskola?struts.portlet.action=/nudev/urval&frageTyp=2&frageNr=250

Högskoleverket. Regional rekrytering. Länets/kommunens nybörjare. *NU-statistikdatabasen*. (2008-06-12). http://www.hsv.se/nu_regional_hogskola?struts.portlet.action=/nudev/urval&frageTyp=2&frageNr=240

Statistiska centralbyrån. *Statistikdatabasen, Arbetsmarknad, RAMS*. (2007-09-10). <http://www.ssd.scb.se/databaser/makro/MainTable.asp?yp=tanss&xu=C9233001&omradekod=AM&omradetext=Arbetsmarknad&lang=1>

Statistiska centralbyrån. *Statistikdatabasen, Befolkning*. (2007-04-04). <http://www.ssd.scb.se/databaser/makro/MainTable.asp?yp=tanss&xu=C9233001&omradekod=BE&omradetext=Befolkning&lang=1>

Statistiska centralbyrån. *Statistikdatabasen, Boende, byggande och bebyggelse*. (2007-12-11). <http://www.ssd.scb.se/databaser/makro/MainTable.asp?yp=tanss&xu=C9233001&omradekod=BO&omradetext=Boende%2C+byggande+och+bebyggelse&lang=1>

Sveriges officiella statistik. Statistiska centralbyrån. (1992). *Folk- och bostadsräkningen 1990. Del 5. Förvärsarbetande och yrke*. Stockholm: Statistiska centralbyrån.

Sveriges officiella statistik. Statistiska centralbyrån. (1988a). *Folk- och bostadsräkningen 1985. Del 5. Förvärsarbetande nattbefolkning*. Stockholm: Statistiska centralbyrån.

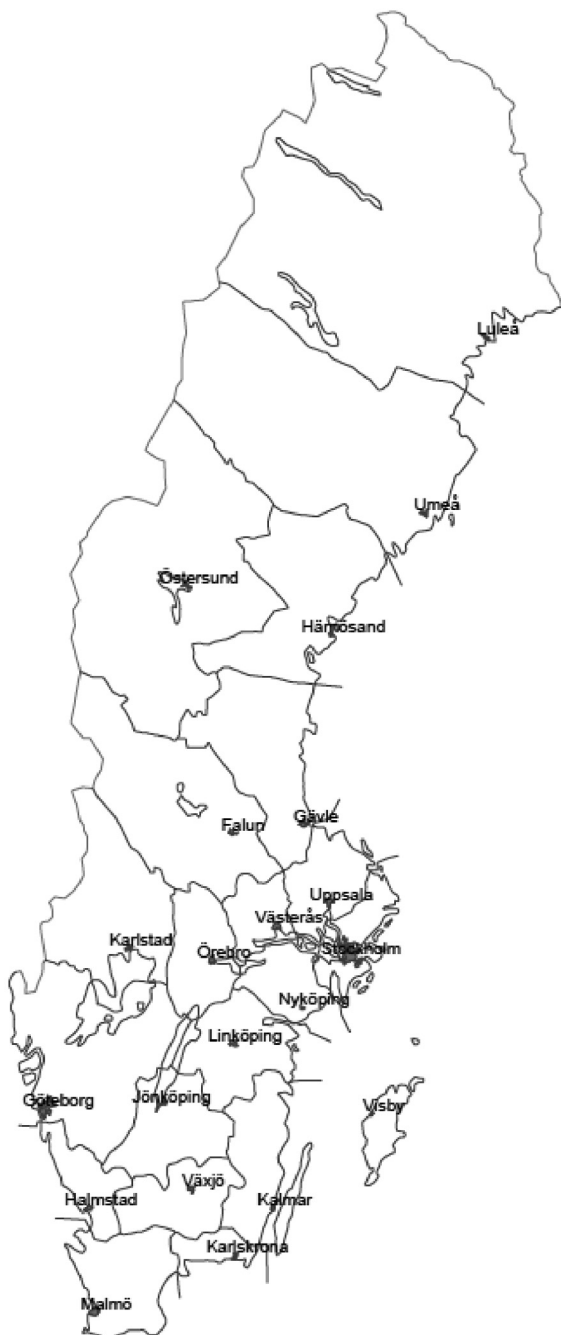
Sveriges officiella statistik. Statistiska centralbyrån. (1988b). *Folk- och bostadsräkningen 1985. Del 6. Förvärsarbetande dagbefolkning och pendling*. Stockholm: Statistiska centralbyrån.

Sveriges officiella statistik. Statistiska centralbyrån. (1985). *Folk- och bostadsräkningen 1980. Del 7. Pendling*. Stockholm: Liber förlag.

Sveriges officiella statistik. Statistiska centralbyrån. (1984b). *Folk- och bostadsräkningen 1980. Del 6:2 Sysselsättning och näringsgren. Dagbefolkning*. Stockholm: Liber förlag.

- Sveriges officiella statistik. Statistiska centralbyrån. (1984a). *Folk- och bostadsräkningen 1980. Del 6:1 Syssetsättning och näringsgren. Nattbefolkning*. Stockholm: Liber förlag.
- Sveriges officiella statistik. Statistiska centralbyrån. (1979). *Folk- och bostadsräkningen 1975. Del 7:1 Förvärsarbetande dagbefolkning samt pendling i kommuner och tätorter*. Stockholm: Liber förlag/Allmänna förlaget.
- Sveriges officiella statistik. Statistiska centralbyrån. (1978). *Folk- och bostadsräkningen 1975. Del 6:1 Förvärsarbetande nattbefolkning i kommuner och tätorter*. Stockholm: Liber förlag/Allmänna förlaget.
- Sveriges officiella statistik. Statistiska centralbyrån. (1974). *Folk- och bostadsräkningen 1970 Del 8. Förvärsarbetande dagbefolkning efter näringsgren, yrke mm samt utpendling och inpendling i kommunblock, kommuner och tätorter*. Stockholm: Allmänna förlaget.
- Sveriges officiella statistik. Statistiska centralbyrån. (1973). *Folk- och bostadsräkningen 1970 Del 5. Förvärsarbetande befolkning efter näringsgren mm i kommunblock, kommuner och tätorter*. Stockholm: Allmänna förlaget.
- Sveriges officiella statistik. Statistiska centralbyrån. (1968). *Folk- och bostadsräkningen den 1 november 1965, Förvärsarbetande dagbefolkning efter näringsgren samt utpendling och inpendling i kommuner och kommunblock*. Stockholm.
- Sveriges officiella statistik. Statistiska centralbyrån. (1967). *Folk- och bostadsräkningen den 1 november 1965, IV Förvärsarbetande befolkning efter näringsgren och yrkesställning m.m. inom kommunblock, kommuner, församlingar och tätorter*. Stockholm.

Bilaga 1: Sverigekarta

Källa: Lantmäteriet, www.lantmateriet.se, © Lantmäteriet Gävle 2010. Medgivande I 2010/0047

Bilaga 2: Intervjuguide

Beskrivning av den som intervjuats

- Beskriv dig själv
- Roll i Halmstad

Generellt om samhället

- Hur kan Halmstad beskrivas?
- Vad karakteriserar Halmstad?
- Historisk förändring, Viktiga händelser i Halmstad? Hur har de påverkat dagens Halmstad?
- Syn på dagens förändringar

Specifika händelser

- Processen – Viktiga händelser (Industri, offentlig sektor, infrastruktur, högskolan)
 - Din roll
 - Viktiga aktörer
 - Synsätt och argument
 - Vilka var de delaktiga/drivande?
 - Vad hade de för roller?
 - Vad hade de för motiv?
 - Vad drevs/drivs de av?
 - Halmstadbo eller inflyttade?
 - Fanns det något motstånd?
 - Från vilka?
 - Vad hade de för argument?
 - Vad drevs/drivs de av?
 - Påverkan utifrån
 - Struktur
 - Nationellt
 - Internationellt
 - Närområdet (tex. andra kommuner)